BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XXIII
F
35
NAPOLI

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

CELSISS. ATQ. SAPIENTISS. TOTIUS VALLACHIÆ PRINCEPS, D.D. IOANNES NICOLAUS ALEXANDRI MAVROCORDATO DE SCARLATI

I. G. Wolfgang Sc. Reg. fc: Berlin 1721.

Digitized by Google

ΠΕΡΙ ΚΑΘΗΚΟΝΤΩΝ
ΒΙΒΛΟΣ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙ͂ΣΑ ΠΑΡᾺ ΤΟΥ͂ ΕΥ̓ΣΕΒΕΣΤΑΤΟΥ, ΥΨΗΛΟΤΆΤΟΥ,
ΚΑῚ ΣΟΦΩΤΆΤΟΥ ΑΥ̓ΘΕΝΤΟΥ ΚΑῚ ἩΓΕΜΟΝΟΣ ΠΑΣΗΣ
ΟΥΓΓΡΟΒΛΑΧΙΑΣ

ΚΥΡΙΟΥ, ΚΥΡΙΟΥ

ἸΩΑΝΝΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ

ἈΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΥ

ΒΟΕΒΟΔΑ.

LIBER

DE OFFICIIS

CONSCRIPTUS A PIISSIMO, CELSISSIMO ATQUE SAPIENTISSIMO PRINCIPE AC DUCE TOTIUS UNGRO-VALACHIÆ

DOMINO, DOMINO

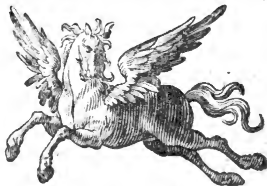
JOANNE NICOLAO

ALEXANDRI MAUROCORDATO

VOIVODA.

EDITIONE HAC SECUNDA LATINE CONVERSUS.

LIPSIÆ.

EX OFFICINA THOMÆ FRITSCHII, 1722.

Digitized by Google

✤):(c):(✤

Ἑλλαδικῆς μέγα πᾶν κλέος ὄποτ' ἀπώλετο αἴης
Οὗ φάος εὐεπίης οἴχετο ἑλλαδικῆς.
ΝΙΚΟΛΕΩΣ πάσης Βλαχίας κρείων Δακίης τε,
ΝΙΚΟΛΕΩΣ χρυσέν λείψανον αἰπὺ γένυς,
Γράμματα πάντα ἰδὼν Ἑλλήνων χριςιανῶν τε,
Φιλοσόφυς ὀρθοῖ ΧΡΙΣΤΟΥ ἐφημοσύνη.
Αὖθις ἀπαρτίζων λιγέως μάλα ἔμφροσι χάρταις
Ἀρχαίαν τ' ἀρετὴν, σώφρονά τ' εὐφραδίην.
Χαῖρε ΑΛΕΞΑΝΔΡΕ, ςιβαρῇ σύσσημον ἐπάρας
Χειρὶ μέλειν ἀγαθὴν ἐλπίδα Ἑλλανίδι.

Ιωάννης ὁ Ἄλβερτος Φαβρίκιος.

* * * * * *

VIsitur hac tabula tuus, alma Valachia, Princeps.
Gloria Græcorum. Musis quam sidus amicum!
Oris honos talis. Mentis miracula quanta!
Eloquium varium. Pietas. Sapientia summa.

STEPHANUS BERGLER.

LECTORI BENEVOLO
THOMAS FRITSCH S.

Cum ad me ante annum liber hic CELSISSIMI VALLACHIÆ PRINCIPIS *de Officiis esset perlatus, mirum ille protinus eruditorum studium excitavit, qui ejus copiam sibi fieri avide propemodum postulabant.*

Repetebant alii ex Historia novissimorum temporum ALEXANDRI MAUROCORDATI *memoriam, quem inter Byzantinos Proceres Interpretis præcipui munere, & legationibus Viennæ & Carlovicii in arduo pacis negotio, & eruditione quoque conspicuum meminerant. Alii filium narrabant propria virtute ad principale fastigium evectum, paucis abhinc annis, belli tempore à Cæsaris militibus in Transsylvaniam abreptum, post pacem restitutum, in omni fortuna tam excelsum habere animum, ut hunc ipsum commentarium in captivitate, quasi per otium, composuerit. Cuncti tamen non propter hæc externa potissimum, quod esset curiositatis; sed propter ipsam operis structuram librum hunc esse quærendum, memini, quod affirmarint. Scilicet in argumento gravissimo summam tractandi solertiam, rerum haud vulgare pondus, luculentam ordinis concinnitatem, elegantissimum sermonis ornatum prædicabant. Imo cuncti uno fatebantur ore, non decessisse Musas ex oriente, nec situm ibi literas duxisse, verum hinc potius, quam splendide habitent, apparere.*

His motus autoritatibus, cogitavi statim, quomodo minus impeditum operis hujus usum redderem. Adeoque, ne Bukuresto per longinquum iter & nostris commerciis insolentius ejus exempla accersere cogeremur, hic illud recudi curavi & nunc cum Cl. Stephani Bergleri *Interpretatione latina propono.*

Ad ornatum autem libri plurimum esse accessurum merito credidi, si, quam nactus eram forte, PRINCIPIS *autoris imaginem adjicerem, ut vultus etiam* EJUS *cum gravitate serenus nosceretur, qui mentem in his Commentariis tam pulchre expresserat.*

Denique sponsor sum eruditis, qui me ad hanc curam suscipiendam accenderunt, fore, ut, siquid postea hujusmodi cimeliorum ad me perveniat, cum ipsis illud pariter communicetur.

Lipsiæ, Cal. Febr. 1722.

Digitized by Google

ΠΡΟΟΙ'ΜΙΟΝ
Ο῞, ΤΕ ΣΚΟΠΟ'Σ ΤΟ῀Υ
ΒΙΒΛΙ'ΟΥ, ΚΑῚ ΤΙ'ΝΕΣ
περὶ Καθηκόντων διέλαβον,
Κεφάλαιον, ά.

Ενῆκεν ὁ Θεὸς τῆ τοῦ ἀνθρώπου φύσει τὰ σπέρματα τῆς ἀρετῆς. διὸ ὁ ἐν ἡμῖν λόγος, (ᾧ τῶν ἄλλων ζώων διενηνόχαμεν) ὑπαγορεύει τὰ δέοντα, συνάδει τε καὶ τὰ τοῦ ἐγγράφου νόμου τοῖς ἐγκεκο-
„ λαμμένοις ἀνέκαθεν τῇ φύσει τύποις. λύχνος γάρ φησι τοῖς ποσί μου Ψαλμ: ριή.
„ ὁ νόμος σου, καὶ φῶς ταῖς τρίβοις μου. διὰ δὲ τὴν τοῦ προπάτορος ἁμαρτίαν ἀμαυρωθέντας αὐτοὺς, ἐλλαμπόμενοι τῇ χάριτι τοῦ καινοῦ νόμου, ὀφείλομεν ταῖς ἀπὸ τῆς θείας γραφῆς βαφαῖς καλλύνοντες,

PROOEMIUM SCOPUSQUE LIBRI,
& qui de Officiis ſcripſerint.

CAP. I.

INſita ſunt divinitus naturæ hominis ſeminia virtutis. Itaque ratio in nobis (per quam a ceteris animalibus diſtingvimur iisque præcellimus) dictat quid ſit conveniens quidve fieri oporteat: concinitque lex Scripturaria impreſſis primitus naturæ ſignis. *Lucerna enim inquit pedibus meis verbum tuum, & lumen ſemitis meis.* Sed quia per peccatum primi parentis hæc ſigna obſcurata ſunt, debemus, illuſtrati gratia novæ legis, ea tincturis divinæ Scripturæ Pſal. 118. v. 105.

Digitized by Google

τοῖς τε ἀπὸ τῆς θύραθεν φιλοσοφίας χρώμασιν ἐπικοσμοῦντες, ὅτι μάλιστα λαμπροὺς ἀπεργάζεσθαι, τοῦ θεοῦ πάντως συναιρομένου τοῖς ὁρμῶσιν εἰς τἀγαθόν. Μεγίστη ὁδὸς, φησὶν ὁ μέγας Βασίλειος, πρὸς "

Γρηγορίῳ: θεολ: περὶ τῆς κατ' ἀρε: ἀγ:

τὴν τοῦ καθήκοντος εὕρεσιν καὶ ἡ μελέτη τῶν θεοπνεύστων γραφῶν. " ἐν ταύταις γὰρ καὶ αἱ τῶν πράξεων ὑποθῆκαι εὑρίσκονται, καὶ οἱ βίοι " τῶν μακαρίων ἀνδρῶν ἀνάγραπτοι παραδεδομένοι, οἷον εἰκόνες τινὲς ἔμ- " ψυχοι τῆς κατὰ Θεὸν πολιτείας, τῷ μιμήματι τῶν ἀγαθῶν ἔργων " πρόκεινται. καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ θεῖος ἀνὴρ καὶ τὴν ἀπὸ τῶν ἔξωθεν λόγων ὠφέλειαν ἀμφιλαφῶς συνίστησι.* γῆ τε γὰρ οὐκ ἀρδευομένη, συνέχει μὲν ἐν κόλποις, ὡς εἰπεῖν, τὰ σπέρματα, ἀλλ' ἀνίσχυρός ἐστιν αὐξῆσαι, καὶ εἰς φῶς αὐτὰ προαγαγεῖν. καὶ νοῦς κἂν εὐφυῶς ἔχῃ, τῆς ἔξωθεν μέντοιγε ἀρδείας ἀμοιρήσας, ἢ ὅλως ἐστείρωται πρὸς ἐνέργειαν τῶν καλῶν, ἢ καθ' ἑαυτὸν ὀργῶν, καὶ σφαδάζων, ἀκολασταίνει μὴ παιδαγωγούμενος, μήτε

Λογγῖ: περὶ ὕψες. κεφ. ϛ'.

τυπούμενος εἰς κρίσιν, καὶ αἵρεσιν ἀρετῆς. οὐ μόνον γὰρ ἐν λόγοις, ἀλλὰ " πολλῷ μᾶλλον ἐν πράξεσιν ἡ κρίσις πολλῆς ἐστι πείρας τελευταῖον " ἐπιγέννημα. "

ornando, externæque philoſophiæ coloribus condecorando, quamtum fieri poteſt clara & nitida reddere, Deo utique opitulante tendentibus in bonum. *Via ampliſſima* inquit Magnus Baſilius, *ad invenienda officia eſt meditatio Scripturarum divinitus inſpiratarum. In his enim præterquam quod actionum præcepta inveniuntur, etiam vitæ Sanctorum ac beatorum hominum perſcripta ac traditæ quaſi imagines quædam vivæ & ſpirantes converſationis vitæque ſecundum Dei voluntatem inſtituendæ, imitatione bonorum operum, propoſitæ ſunt.* Idemque iſte vir ſanctiſſimus etiam externæ eruditionis ac doctrinæ utilitatem copioſiſſime commendat. Etenim ſicut terra quæ non rigatur, continet quidem & cohibet ſinu ſuo, ut ita dicam, ſemina, ſed ad ea vegetanda & in lucem edenda, invalida eſt; ita mens, quamvis habilis ac docilis, niſi extrinſecus irrigatione juvetur, aut plane ſterileſcit ad bonos actus producendos, aut per ſe turgens ac palpitans, proterve agit, dum non eruditur nec formatur ad deligendam, eligendam, atque amplectendam virtutem. Eſt autem non tantum in oratione & verbis, ſed præcipue in actionibus **Judicium multæ peritiæ ultimus fructus.*

Ad Gregorium Theol. de diſciplina ſecundum virtutem. Epiſt. I.

*Longin. de Subl.

Διὰ ταῦτ' ἄρα οὐκ ἀμνημονήσας οὐδ' ἐγὼ τοῦ καθήκοντος, καὶ δεδιττόμενος τὴν φοβερὰν τοῦ κυρίου φωνὴν, ἔδει οὖν σε βαλεῖν τὸ ἀργύριον „μου τοῖς τραπεζίταις, μεταδοῦναι προτεθύμημαι τῷ γένει ταυτηνὶ τῆς Ματθ. κεφ. κε. ἀρετῆς τὴν εἰκόνα, ἄμορφον ἴσως νοὸς ἀδρανοῦς γονὴν, κεκοσμημένην ὅμως ἀπό τε λόγων ἐπὶ σοφίᾳ καὶ εὐσεβείᾳ μέγα κλέος ἀραμένων ἀνδρῶν θεσπεσίων, καὶ μάλιστα τῷ ἀπὸ τῶν θεοπνεύστων γραφῶν ἀκηράτῳ κόσμῳ.

Ἔσται τοίνυν περὶ ἀρετῶν, καὶ καθηκόντων ἡμῖν ὁ λόγος. τί γὰρ ἄλλο τὰ καθήκοντα, ἢ ἀρεταὶ ἐμφιλοχωροῦσαι τῷ βίῳ, καὶ εἰς οὐρανὸν διήκουσαι; ὅθεν ἐκσυρίττεται ὁ Ἐπίκουρος, τιθεὶς γὰρ τὴν εὐδαιμονίαν ἐν τῷ ἡδεῖ, τῶν μὲν καθηκόντων ὀλιγωρεῖ, ἐπὶ τούτῳ δὲ μόνον περίεισιν ἐν τῷ βίῳ, ὅπως ἡδονῆς ἐμφορῆται, καὶ ἐπὶ μόνῃ τῇ τῶν ἡδονῶν θήρᾳ εἰς τὸ πράττειν χωρεῖ· ἧς οὐχ ὑποφαινομένης, οἰκουρεῖ, οὐδενὸς τῶν δεόντων ἁπτόμενος. εἰ δ' ἐνίοτε ὑποκρίνοιτο φροντίζειν φιλίας, καὶ τῶν ἄλλων καθηκόντων, ἢ ἄκων ὑπὸ τῆς ἱερᾶς φύσεως οὕτω φρονεῖν βιάζεται, ἢ ἐπὶ ἀπάτῃ τοῦ ὁμοφύλου καλλωπιζόμενος, κενοῖς ὀνόμασι τὴν ἀρετὴν δυσωπεῖται. κἀκεῖθεν μέντοιγε ἄκρατος ἡδονὴ, καὶ μηδὲν ἕτερόν ἐστιν αὐτῷ τὸ σπουδαζόμενον.

Igitur ego etiam officii recordatus, ac veritus metuendam Domini vocem, *Oportebat ergo te committere pecuniam numulariis*,* tradere volui genti nostræ hancce virtutis imaginem, informem fortasse mentis minus efficacis foeturam; at decoratam dictis ac sententiis virorum præclarorum qui sapientiæ ac pietatis ingentem adepti fuere gloriam, præcipueque ornatu illo puro ac incorrupto quem Scripturæ divinitus inspiratæ suppeditant.

Erit ergo de virtutibus & officiis nobis sermo. Quid enim sunt aliud officia, quam virtutes, vitam quidem hanc incolentes, at in coelum pertingentes? Proinde Epicurus exploditur. Cum enim felicitatem ponat in eo quod jucundum est & suave, officia negligit, ac propterea tan- * Matth. 25, 27. tum versatur in hac vita ut voluptate satietur, soliusque voluptatis captandæ gratia ad agendum procedit. quæ si nulla appareat, domi desidet, nullam officii partem attingens. Quod si aliquando præ se fert amicitiæ ceterorumque officiorum curam, aut invitus, a sacra natura ita sentire cogitur, aut ad fucum hominibus faciendum sese ostentans & jactans, vanis nominibus virtutem placare conatur; attamen inde etiam nihil aliud nisi voluptatem affectat.

Digitized by Google

Οἱ δὲ λόγοι τῶν καθηκόντων ὁποιονοῦν μέρος τοῦ ἡμετέρου βίου περιειληφότες, δαιμονίως αὐτὸν κοσμοῦσιν, ἰδίᾳ τε καὶ κοινῇ, κατά τε οἶκον, καὶ πολιτείαν. ἀλλὰ τὰ μὲν Στωϊκοῖς, καὶ Ἀκαδημαϊκοῖς, καὶ Περιπατητικοῖς περὶ τῶν καθηκόντων πεφιλοπονημένα, ὁ τοῦ χρόνου ῥοῦς κατέκλυσε· συγγέγραπται δὲ περὶ τῶν καθηκόντων τῷ τε Κικέρωνι, καὶ τῷ ἁγίῳ Ἀμβροσίῳ τῇ Λατίνων διαλέκτῳ, ἃ τοῖς μόνην τὴν Ἑλλήνων φωνὴν ἠσκημένοις Γραικοῖς οὐκ εἰσὶ συνετά. προσέτι δὲ τὰ Κικέρωνος πολυτελῆ μέν εἰσι τῷ ὄντι, ἀλλὰ παρακέκοπταί πως * οὐκ ἰσχύσαντα ὁλόκληρα ἐς ἡμᾶς διαγενέσθαι. καὶ τοῦτο ὅμως ἐν εὐτυχίας μέρει λογιζέσθω. εἴωθε γὰρ ὁ χρόνος δίκην χειμάῤῥου ῥέων, τὰ μὲν ἁδρὰ, καὶ πολύτιμα καταβυθίζειν, αἴρειν δὲ, καὶ παραπέμπειν εἰς τοὺς μετέπειτα τὰ κοῦφα. Ἔνεστι δὲ κἀκεῖνο τῷ Κικέρωνι, τὸ, ὅλως προσκείμενον τοῖς δόγμασι τῶν Στωϊκῶν, οὐχ ἱκανῶς ἔχειν παιδαγωγῆσαι ψυχὴν Χριστῷ προσηλωμένην, καὶ εἰς ὑψηλοτέραν, ἀλλὰ προσηνεστέραν πολιτείαν χειραγωγουμένην. πλα-
Ψαλ. ριη. τεῖα γὰρ ἡ ἐντολή σου σφόδρα, φησὶν ὁ Δαβίδ. καὶ ὁ φιλάνθρωπος „
Ματθ. κεφ. ια. Δεσπότης, ὁ ζυγός μου χρηστός, φησι, καὶ τὸ φορτίον μου ἐλαφρόν. καὶ „
τὸ μὲν διὰ τῆς λεωφόρου τῶν θείων ἐντολῶν βαδίζειν, κατὰ φύσιν ἐστὶ

Officiorum vero doctrina quamlibet vitæ noſtræ partem complexa, mirifice eam ornat, privatim ac publice, tam in ſocietate domeſtica quam civili. Sed ea quidem quæ Stoicorum, Academicorum & Peripateticorum induſtria de officiis elaborata fuerant, temporis fluxus inundavit. Quæ vero a Cicerone & S. Ambroſio de Officiis Latino ſermone conſcripta ſunt, ea Græcis ſolam Græcam callentibus linguam intelligi non poſſunt. Inſuper Ciceroniana pretioſa quidem ſunt revera, ſed quoddammodo acciſa, nec potuere integra ad nos uſque perennare. Tamen & hoc in felicitatis parte numerandum. Solet enim tempus fluminis ritu labens, grandia quidem ac pretioſa ſubmergere, levia vero tollere & ad poſteritatem transmittere. Sed habet illud etiam Cicero, quod totus Stoicorum placitis adhærens, non eſt ſufficiens ad erudiendam animam Chriſto adfixam, quæve ad altiorem ſed & leniorem vitæ rationem manuducitur. *Latum enim mandatum tuum*,* inquit David. & clemens Dominus noſter, *Jugum meum ſuave eſt*, inquit, *& onus meum leve*.** Equidem ambulare per viam regiam divinorum mandatorum, eſt vivere ſecundum naturam, Creatorem colendo,

* Pſ. 118, 96.
** Matth. 11. 30.

βιοῦν,

βιῶν, τὸν δημιουργὸν σεβόμενον, μηδένα βλάπτοντα, μή τε διασπῶντα τὴν ἐν τῷ βίῳ κοινωνίαν, τῆς τε σωτηρίας, καὶ ἀσφαλείας ἑαυτοῦ φροντίζοντα, καὶ ἅμα τὰ πρὸς τὸ συγγενὲς καὶ ἐμόφυλον καθήκοντα, ἀκεραίῳ ἀγάπῃ πληροῦντα· τῷ δὲ ἀποταξαμένῳ τῷ κόσμῳ, καὶ ἑαυτὸν ἀπαρνησαμένῳ, καὶ ἐν τῷ Θεῷ ζῶντι, μηδὲν ἐστὶ μηδὲν ἐλαφρότερον, λήθην μὲν ἔχοντι γῆς, καὶ τῶν ἐπὶ γῆς, ἐν οὐρανῷ δὲ ἤδη πολιτευομένῳ.

Ὁ δὲ θεῖος Ἀμβρόσιος καίτοι πολιτικοῖς ἀξιώμασιν ἐν Ῥώμῃ κεκοσμημένος, καὶ ὡς ἔθος ἐστὶ τοῖς ἀπὸ δύσεως ἱεροῖς ἀνδράσι μᾶλλόν πως τῶν ἀνατολικῶν Πατέρων (ὧν οἱ πλείους οὐχ ἥψαντο πολιτικῶν πραγμάτων διοικήσεως) ὑποτιθένα τὰ καὶ ἐν πόλει, καὶ αὐλαῖς φυρομένοις εἰς σωτηρίαν ψυχῆς συνοίσοντα, θείως ἅμα καὶ νουνεχῶς ἀναπτύσσει τὰ ἐπιβάλλοντα, καὶ ἐνίοτε ἐπικαίρῳ οἰκονομίᾳ χρώμενος φαίνεται. ἀλλ' ὁ κύριος αὐτῷ σκοπὸς, τὸν τέλειον ὑποτυπώσασθαι βίον, εἴς τε τὸν ὑπ' αὐτὸν τελοῦντα κλῆρον ἀποτείνων τοὺς λόγους, ἐνίησί πως πτοίαν τοῖς πράγμασιν ἐνειλημμένοις, καὶ μήπω δυναμένοις ἀποτάξασθαι „κόσμῳ. ὄρη μὲν γὰρ τὰ ὑψηλὰ ταῖς ἐλάφοις, πέτρα δὲ καταφυγὴ „τοῖς λαγωοῖς. δεῖ δὴ διατείνεσθαι μὲν εἰς τὸ ἀκρότατον, ἀλλὰ μεταξὺ vel. χ0'.

neminem lædendo, neque dirimendo vitæ ſocietatem, ſalutisque & ſecuritatis propriæ rationem habendo, atque ſimul officia erga cognatos propinquos ac gentiles ſincera charitate implendo; ei vero qui mundo renunciavit & in Deo vivit, nihil utique eſt facilius; ut qui terræ ac rerum terrenarum oblitus, coeli jam ſit incola & civis.

Divus autem Ambroſius, quamvis civilibus honoribus Romæ ornatus, ſicut mos eſt occidentalis Eccleſiæ ſanctis viris magis quam orientalibus Patribus (quorum plerique non attigerunt rerum civilium adminiſtrationem) ſuggerere etiam civitati ac reip. aulæque admiſtis atque adgregatis ad ſalutem animæ profutura, divinitus ſimul & prudenter explicat ad rem pertinentia, ac interdum opportuna videtur uti diſpenſatione; ſed principalis ei ſcopus eſt propoſitus, perfectam informare vitam, tum etiam ad clerum ſuum dirigens ſermonem, incutit quodammodo pavorem iis qui negotiis involuti ſunt, nec adhuc poſſunt renunciire mundo, *Montes enim excelſi cervis, petra perfugium leporibus.* Ps. 103, 18. Nempe oportet contendere ad ſummum, interim tamen meminiſ-

 μνημονεύειν

ψαλ. θ΄. μνημονεύειν καὶ τῆς ἀσθενείας. Γνώτωσαν φησιν ἔθνη ὅτι ἄνθρωποί εἰσιν.
ψαλ. ρβ΄. καὶ πάλιν, αὐτὸς ἔγνω τὸ πλάσμα ἡμῶν, ἐμνήσθη ὅτι χοῦς ἐσμεν. κορωνὶς μὲν γὰρ ἀρετῆς ὁ τέλειος βίος· ὅπη δὲ μηδαμῶς παραβλάπτεται τὰ τοῦ ἀκηράτου νόμου, τοῖς ἐν πολιτείᾳ, ὑπὸ τῆς θείας ἐφεῖται φιλανθρωπίας, ἐν τῇ μετὰ τοῦ ἐμφύλου κοινωνίᾳ, διὰ τῆς τρίβου τῶν θείων ἐντολῶν ἰοῦσι, μηδὲ τοῦ τῇ παρούσῃ ἰδέᾳ τοῦ βίου προσήκοντος ὀλιγωρεῖν.

Περὶ τοῦ καλοῦ, καὶ ὅρος καθήκοντος, καὶ ποσαχῶς διαιρεῖται. Κεφάλαιον, β΄.

Ἡ ἠθικὴ φιλοσοφία περὶ τὴν τοῦ ἀνθρώπου θέλησιν καταγίνεται, ἣν ὁ ὀρθὸς λόγος διακυβερνᾷ, καὶ διϊθύνει, παράγει δὲ, καὶ τῆς εὐθείας παρατρέπει τὸ δοκοῦν, καὶ φαινόμενον ἀγαθόν· οἱονεὶ δὲ κέντρα τῆς θελήσεώς εἰσι τὰ πάθη· ὑπ' ἐκείνων γὰρ διεγειρόμενοι, ὁρμῶμεν εἰς ἐνέργειαν, καὶ ἐπίκτησιν τῶν καλῶν. ὑπηρέται δὲ, καὶ λειτουργοὶ αἱ αἰσθήσεις. καὶ αἱ μὲν γενναῖαι ψυχαὶ, λόγῳ πείθονται· ὁ δὲ πολὺς ὄχλος, βραβείοις, καὶ ποιναῖς ἄγεται, καὶ φέρεται. τῶν δ' ἀγαθῶν, τὰ μέν ἐστι τῆς ψυχῆς, τὰ δὲ τοῦ σώματος, τὰ δὲ τῆς τύχης. καὶ αὖ τῶν

Ps. 9, 21. se & infirmitatis, *Sciant* inquit *gentes quoniam homines sunt.* ac rursum,
Ps. 102, 14. *Ipse cognovit figmentum nostrum, recordatus est quoniam pulvis sumus.* Etenim apex quidem est virtutis, vita perfecta; quandoquidem autem puritas sanctitasq; legis neutiquam labefactatur ab iis qui civilia tractant, a divinas bonitate & clementia permittitur, incedentibus per semitam divinorum mandatorum nec huic vitæ convenientia negligere.

CAP. II.

De Bono & honesto, de Virtute, Definitio Officii & quot modis dividatur.

MOralis philosophia versatur circa voluntatem hominis, quam recta ratio gubernat & dirigit, transversam autem rapit opinabile & apparens bonum: instar calcarium vero voluntati sunt affectus; ab istis enim excitati pergimus ad actum & acquisitionem bonorum: ministri autem & famuli sunt sensus. Ac generosæ quidem mentes rationi parent & obediunt, vulgus autem præmiis ac poenis huc illud impellitur. Sunt autem bona alia animi, alia corporis, alia fortunæ. Ac rursus

ψυχῶν

Digitized by Google

ψυχῶν αἱ μὲν περὶ θεωρίαν, αἱ δὲ περὶ πράξεις· ὧν ἡ πρὸς ἀλλήλας σύγκρισις, ἥ τε εἰς ἀρετὴν ῥοπὴ, τό, τε ἀντίτυπον τῶν παθῶν, καὶ εἰς κακίαν ἐπίφορον, καὶ ἡ ἀναθεώρησις τῆς νεανικῆς, καὶ ἡρωϊκῆς ἀρετῆς τῆς μηδαμῶς ταραττομένης, ἀλλ' ἐν τῇ καθ' ἕξιν ἐπιτυχίᾳ, καὶ κλήσει τοῦ καλοῦ σοβούσης, ἥ τε μεταξὺ τοῦ ἐλάττονος, καὶ μείζονος καλοῦ, καὶ τοῦ μᾶλλον, καὶ ἧττον ἐπωφελοῦς, καὶ πάλιν ἡ μεταξὺ τοῦ καλοῦ, καὶ ἐπωφελοῦς κοινωνία, καὶ μάχη, καὶ σύγκρουσις, καὶ ἡ περὶ τούτων ἀσφαλὴς κρίσις, καὶ αἵρεσις, ἥ τε τῶν ἀρετῶν πρὸς ἀλλήλας σύγκρισις, καὶ χρῆσις, ἡ ὀρθῷ λογισμῷ ζυγοστατουμένη, καὶ ἐπικαίρως ἔν τε λόγοις, καὶ πράξεσι διαλάμπουσα, πηγαί εἰσι τῶν καθηκόντων.

Ἵνα δὲ καθ' εἱρμὸν ἡμῖν ὁ λόγος χωροίη, τὸν ὅρον τοῦ καθήκοντος ἀποδοτέον, καὶ καθεξῆς χωρητέον ἐπὶ τὴν κατὰ μέρος πλατυτέραν ἀνάπτυξιν. καὶ οἱ μὲν Στωϊκοὶ κραδαινόμενοι περὶ τὴν τῶν πραγμάτων κρίσιν, καὶ ἀγαπῶντες τῇ πιθανότητι τῶν λόγων, ἅτε ὑπὸ τῶν μαρμαρυγῶν τῆς πίστεως οὐκ ἐλλαμπόμενοι, καθῆκον ἔλεγον εἶναι, ὃ πραχθὲν εὔλογον ἴσχει ἀπολογισμόν. καὶ κοινότερον μὲν περὶ πάντων τῶν καθηκόντων διαλεγομένοις, τὸ ὁπωσοῦν εὔλογον, καὶ πιθανὸν, ἱκανὸν

animæ quædam contemplationibus, quædam actionibus gaudent. Harum rerum inter se commissio ac comparatio, virtutis præponderatio: sensuum renitentia & ad malitiam proclivitas, rursum virtutis contemplatio, generosæ illius ac heroicæ, haud quaquam trepidantis, verum in habituali adquisitione ac possessione veri boni alacriter progredientis: majoris minorisve boni, magis minusve utilis, item honesti ac utilis, inter se communio ac conflictatio: horumque omnium cauta dijudicatio atque selectio, nec non virtutum inter se commissio & comparatio, atque usus recta ratione ponderatus, opportuneque in verbis & factis elucens, fontes sunt officiorum.

Ut autem ordine sermo nobis procedat, tradenda est definitio officii, ac deinde pergendum per partes ad latiorem explicationem. Ac Stoici quidem vacillantes in disceptatione rerum, contenti probabilitate verborum, quippe splendore fidei haud illustrati, καθῆκον & officium esse dicebant, quod cur factum sit ratio probabilis reddi possit. Atque communius quidem de omnibus officiis disputantes, id quod utcum-

αὐτοῖς,

αὐτοῖς ἐδόκει εἰς αἵρεσιν τῶν πρακτέων· περὶ δὲ τῶν ὡς εἰπεῖν στοιχείων τοῦ καθήκοντος, ἅπερ ἀπ' αὐτῆς τῆς πρωτογόνου ἀναβλαστάνει φύσεως, καὶ ἐν ὁτῳοῦν ἔθνει κεκύρωται τιμώμενα, ἀσφαλέστερόν πως διειληφότες, καθήκοντα ἔφασαν εἶναι, ὅσα λόγος αἱρεῖ, καὶ πρέπει ποιεῖν, οἷον, γονεῖς τιμᾶν, ἀδελφῶν φροντίζειν, ὑπὲρ πατρίδος κινδυνεύειν, φίλοις συμπεριφέρεσθαι· παρὰ τὸ καθῆκον δὲ, τὰ παρὰ ταῦτα· ἀδιάφορα δὲ, οὔτε καθήκοντα, δηλαδὴ, οὔτε παρὰ τὸ καθῆκον, ὅσα οὔτε αἱρεῖ λόγος πράττειν, οὔτε ἀπαγορεύει, οἷον, καρφῶν τινων διακρατήσεις, καὶ περιστροφὰς, καὶ τριχῶν ἐπαφάς τε, καὶ ἐκτάσεις, καὶ ὅσα τούτοις ὁμοίως γίγνεται. καὶ ταῦτα ὅμως εἰδοποιεῖται, καλοῦ ἢ κακοῦ ὄνομα κληρούμενα, ὑπὸ τῆς συνειδήσεως κατὰ τὴν περὶ τὰ ἤθη θεολογίαν. οὐδὲν γὰρ πάρεργον, οὐδὲ μάταιον ἐκτιτρώσκουσιν οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Χριστοῦ.

Εἰσὶ δὲ κατὰ τοὺς Στωϊκοὺς ἄττα τῶν καθηκόντων ἄνευ περιστάσεως, ὡς ἁγνείας, καὶ αἰσθητηρίων ἐπιμελεῖσθαι, καὶ τὰ τοιαῦτα· τὰ δὲ κατὰ περίστασιν, ὡς τὸ, πηροῦν ἑαυτὸν, καὶ τὴν κτῆσιν διαῤῥιπτεῖν, καὶ ὁπόσα οὐ καθ' ἑαυτὰ, ἀλλ' ὑπὲρ ἄλλου τοῦ ἰσχυροτέρου καθήκοντος,

que probabile ac ſpecioſum videretur, ſufficiens eſſe ad actiones capeſſendas putabant; ſed de elementis, ut ita dicam, ac principiis officiorum, quæ à primitiva pullulant natura, & cuilibet genti rata & ſancta habentur, certius diſceptantes, officia eſſe dixerunt, quæ ratio ſuadeat, quæve deceat facere, ut, parentes honorare, fratrum curam ſuſcipere, pro patria periclitari, amicis condeſcendere & ſeſe accommodare: præter officium autem, ab his aliena: indifferentia, quæ nec officia ſcilicet ſint, nec præter officium, quæcunque ratio nec ſuadeat nec interdicat, ut feſtucas aliquas manibus tenere ac circumcumverſare, capillos contrectare ac mulcendo producere, quæve alia ſimiliter fiunt. Quæ tamen itidem certam ſpeciem ſuſcipiunt, boni vel mali nomen ſortita, conſcientia dictante, ſecundum theologiam moralem. Nihil enim perfunctorium nec ſupervacaneum aut abortivum producunt Chriſti aſſeclæ.

Sunt etiam ſecundum Stoicos quædam καθήκοντα, quæ fiunt ſine coactione, ut caſtitatis aut ſenſuum curam agere, aliaque hujus generis: quædam ex coactione, ut ſeipſum mutilare, bona ſua projicere *in tempeſtatibus*, & alia quæ non ultro ſed

πράττονται.

Digitized by Google

» πράττεται. Καὶ ὁ Ἐπίκτητος, τῶν πραττομένων τὰ μὲν προηγουμένως » πράττονται, τὰ δὲ κατὰ περίστασιν, τὰ δὲ κατ' οἰκονομίαν, τὰ δὲ κατὰ » συμπεριφορὰν, τὰ δὲ κατ' ἔνστασιν. Ἡμῖν δὲ καθῆκόν ἐστιν, ἐνέργεια ἀνθρωπίνη κατὰ λόγον, πρός τε τὸ θεῖον, καὶ πρὸς ἑαυτὸν, καὶ πρὸς τὸ ὁμόφυλον ἀναφερομένη, συνᾴδουσα τῷ θείῳ νόμῳ, καὶ πρέπουσα τῇ καταστάσει τοῦ πράττοντος. τριπλῆ γὰρ ἑκάστῳ ὄρεξις ἐνέσπαρται. καὶ ἡ μὲν διατείνεται περὶ τὴν τοῦ ἀτόμου φυλακὴν, ἡ δὲ περὶ τὴν ἐπίκτησιν τοῦ τελείου, ἡ δὲ εἰς πολλαπλασιασμὸν καὶ κοινωνίαν ἐκκέχυται. τῇ δὲ ἀξίᾳ ὑπερανέστηκε τὸ τέλειον, ὃ τῇ κατὰ φύσιν προόδῳ δεύτερον εἶναι δοκεῖ. ζῶν γὰρ, καὶ ὑγιὴς ἕκαστος αἰνέσει τὸν θεόν.

Πρῶτον ἄρα καὶ κύριον ἔργον ἀνθρώπου, τὸ ἀγαπᾷν, καὶ ὑμνεῖν τὸν θεὸν, ὅγε οὐδὲ τοὺς πάλαι σοφοὺς ἐλελήθει. διαιροῦντες γὰρ εἰς τέλειον καὶ μέσον τὸ καθῆκον, τὸ μὲν τέλειον, τὸ περὶ τὸ ὄντως καλὸν ἀσχολούμενον, ἔλεγον κατόρθωμα· τὸ δὲ μέσον καθῆκον, ἅτε τοῖς ὑποδεεστέροις τοῖς εἰλουμένοις περὶ τὸν ἐπίκηρον κόσμον, προσῆκον. τοῖς δὲ Χριστιανοῖς τοῖς ἀραρότως πεπιστευκόσι, καὶ νοΐ τε, καὶ γλώσσῃ ὁμολο-

necessitate urgente fiunt. Epictetus etiam *quædam* inquit *aguntur primario ac directe*, *quædam coactione*, *quædam dispensatione*, *quædam condescendentia*, *quædam contentione ac studio.* Nobis vero officium est actio hominis secundum rectam rationem, relata ad Deum, ad ipsummet, & ad proximum, consona legi divinæ, atque conveniens statui atque conditioni agentis. Triplex enim cuique insita est appetitio, atque alia tendit ad individui conservationem, alia ad perfecti adquisitionem, alia vero in multitudinem & societatem diffunditur. Dignitate autem præstat perfectum illud, quod tamen processu naturali videtur esse secundum. Vivus enim & sanus atque incolumis quisque laudabit Deum.

Primum igitur & principale est hominis opus amare & laudare Deum. Id quod nec veteres latuit Philosophos: dividentes enim officium in perfectum & medium: perfectum, quod circa numen æternum est occupatum, vocabant κατόρθωμα sive rectum factum, medium vero vocabant καθῆκον, utpote inferioribus mundoque fragili ac perituro conveniens. At Christianis firmiter credentibus, menteque & lingua

γοῦσι παρὰ θεοῦ χορηγεῖσθαι πᾶν ἀγαθὸν, ἀπλέτους τε καμάτους, καὶ ποταμοὺς ἱδρώτων ἐν οὐδενὶ λογιζομένοις, ἀλλ᾽ ἐπὶ τῇ κρηπῖδι τῆς ἀσφαλοῦς ταπεινώσεως ἐποικοδομουμένοις τὴν ἀρετὴν, ἀλαζονείας εἶναι δοκεῖ μεςὸν τὸ ὄνομα τοῦ κατορθώματος, καὶ θεοῦ δῶρον ὁμολογοῦσιν εἶναι

Παῦλ. Ῥωμ. κεφ. ια΄. πᾶσαν ἀρετήν. ὅτι ἐξ αὐτοῦ, καὶ δι᾽ αὐτοῦ, καὶ εἰς αὐτὸν τὰ πάντα. „

Ὅτι ἓν καὶ μόνον τέλος πρόκειται ἀνθρώποις, ὁ εἷς, καὶ μόνος θεός.

Κεφάλαιον γ΄.

ΤΟ τέλος, τὸ ἀκρότατον τῶν ἐφετῶν, ὁ εἷς, καὶ μόνος ἐςὶ θεὸς, δι᾽ ὃν ἔν τε τῷ παρόντι βίῳ ἐπικήρῳ, καὶ ἐν τῷ μετ᾽ αὐτὸν τῷ αἰωνίῳ καὶ ἀκηράτῳ κινούμεθα, νοοῦμεν, ἠρεμοῦμεν, πράττομεν, σχολάζομεν, γρηγοροῦμεν, καθεύδομεν, εὐποιοῦμεν, κολάζομεν, ὑπὸ φόβου τρέμομεν, ὑπ᾽ ἀγάπης φλεγόμεθα, ζῶμεν, θνήσκομεν, ἀναβιοῦμεν. οὐδεὶς

Παῦλ. Ῥωμ. κεφ. ιδ΄. γὰρ ἡμῶν ἑαυτῷ ζῇ, καὶ οὐδεὶς ἑαυτῷ ἀποθνήσκει. ἐάν τε γὰρ ζῶμεν, „
τῷ κυρίῳ ζῶμεν· ἐάν τε ἀποθνήσκωμεν, τῷ κυρίῳ ἀποθνήσκομεν. ἐάν- „
τε οὖν ζῶμεν, ἐάν τε ἀποθνήσκωμεν, τοῦ κυρίου ἐσμέν. διὰ ταῦτα τοίνυν „

confitentibus a Deo provenire omne bonum, labores maximos ac sudoris torrentes pro nihilo reputanti-
Rom. 11, 36. bus, atque fundamento certæ ac securæ humilitatis superstruentibus virtutem, plenum arrogantiæ & vanitatis videtur nomen recti facti, & confitentur Dei donum esse omnem virtutem, *Quoniam ex ipso & per ipsum & in ipso sunt omnia.*

CAP. III.

Unicum finem hominibus propositum, esse unum solumque Deum.

FInis ultimus expetendorum unus solusque est Deus, per quem in
*Rom. 14, 7. 8. hac fluxa & caduca vita, manente nos post hanc æterna & incorruptibili, movemur, cogitamus, quiescimus, agimus, cessamus, vigilamus, dormimus, benefacimus, punimus, timore tremiscimus, amore ejus ardescimus, vivimus, morimur, reviviscimus. **Nemo enim nostrum sibi vivit & nemo sibi moritur. Sive enim vivimus, Domino vivimus: sive morimur, Domino morimur. Sive ergo vivimus, sive morimur, Domini sumus.*

ὁ θεῖος

Digitized by Google

ὁ θεῖος νόμος ἐπιτάττει τὸ ἀγαπᾷν κύριον τὸν θεὸν ἡμῶν, τὸν ἕνα, καὶ μόνον θεὸν, τὸν ὕψιστον, τὸν φοβερὸν, τὸν ἰσχυρὸν, τὸν δίκαιον, τὸν ἐλεήμονα, τὸν ἐν τῇ δρακὶ συνέχοντα τὰ πάντα. ὀφείλομεν δ' ἀγαπᾷν αὐτὸν οὐχ ὑφειμένῃ τινὶ ἀγάπῃ, ἀλλ' ἐξ ὅλης τῆς καρδίας, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος ἡμῶν. ὅλην τὴν καρδίαν ζητεῖ ὁ θεὸς, ὁλόκληρον τὴν ψυχὴν, οὐκ ἐξ ἡμισείας, ἅπασαν τὴν ἰσχὺν ἐθέλει διατείνεσθαι εἰς ἀγάπην, εἰς δόξαν, εἰς αἶνον αὐτοῦ. καὶ πρῶτον ζητεῖ τὴν καρδίαν, ἐν τῇ καρδίᾳ γὰρ καταβέβληται τὰ σπέρματα τῆς εἰς θεὸν ἀγάπης, καὶ ἀπ' αὐτῆς πηγάζει ἥ γε ἐφικτὴ τοῦ θεοῦ γνῶσις. εὐφρανθήτω ἡ καρδία μου τοῦ φοβεῖσθαι τὸ ὄνομά σου. καὶ πάλιν, προσε- ψαλ. πε.
„ λεύσεται ἄνθρωπος, καὶ καρδία βαθεῖα, καὶ ὑψωθήσεται ὁ θεός. ὁ- ξγ.
πόσοι δὲ ἀπὸ τοῦ νοὸς ἀρχόμενοι φαύλαις ἐπινοίαις ἀναβῆναι διισχυρίζονται εἰς κατανόησιν τῆς ἀνωτάτω οὐσίας, σχετλίως πίπτουσιν εἰς βά-
„ ραθρον ἀπονοίας Ἰκάρου δίκην. καρδίαν δὲ καθαρὰν κτίσον, φησὶν, ἐν ἐμοὶ ψαλ. ν.
„ ὁ θεός. καὶ μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν θεὸν ὄψον- Ματθ. κεφ. ε.
„ ται, ἔφη ὁ κύριος ἡμῶν. καθαροί εἰσι τῇ καρδίᾳ οἱ πάντα κακίας ῥύπον

Propterea igitur divina lege mandatur ut diligamus Dominum Deum nostrum, unum solumque Deum, altissimum, tremendum, fortem, iustum, misericordem, pugillo continentem universa. Debemus autem diligere ipsum, non remissa quadam & laxa dilectione, verum toto corde, toto animo, & omnibus viribus nostris. Totum enim cor quærit Deus, integram animam, non dimidiam, omnes vires vult intendi ad dilectionem, glorificationem & laudem suam. Ac primo cor quærit, in corde enim iacta sunt semina amoris erga Deum, atque hinc manat ea quæ in nos cadere potest Dei cognitio. *Lætetur cor meum ut timeat nomen tuum*, item, *Accedet homo ad cor altum & exaltabitur Deus.* Ps. 85, 11. Ps. 63, 8. Quicunque autem a mente & intellectu incipientes vanis commentis & cogitatis adscensuros se autumant ad supremæ essentiæ contemplationem, miserabiliter labuntur in voraginem temeritatis ac dementiæ instar Icari. *Cor mundum, inquit, crea in me Deus.* &, *Beati mundo corde: quoniam ipsi Deum videbunt*, inquit Dominus noster. Ps. 50, 12. Matth. 5, 8. Mundo autem sunt corde, qui ablutis omnibus malitiæ sordibus constantem virtutem inde-

ἀπονιψάμενοι, καὶ βεβαίαν ἀρετὴν ἀτρίτως ἀσκοῦντες. καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, οἱ τὰ εἴδωλα τῶν κακιῶν ἔξω τοῦ ἱεροῦ τῆς καρδίας ἐκβαλόντες ναοῦ. ἐνίδρυται γὰρ ἐν τῇ καρδίᾳ εἴδωλα φιλοχρηματίας, κενοδοξίας, ἔρωτος, καὶ ἄλλα μυρία, οἷς ὁ δύστηνος ἄνθρωπος οὐμενοῦν βοῦν, ἢ κριὸν, ἀλλ᾽ ἑαυτὸν ὁσημέραι κατασφράττων, βαβαὶ, θυσίαν προσφέρει. διὸ

ψαλ. ιη. ᾆσμ. κεφ. β. σοφ. Σολ. κεφ. ιδ.

ἐκ τῶν κρυφίων μου καθάρισόν με, ὁ προφήτης φησί. καὶ ὁ Σολομὼν, „ πιάσατε ἡμῖν ἀλώπεκας μικροὺς ἀφανίζοντας ἀμπελῶνας. ἡ γὰρ τῶν „ ἀνωνύμων εἰδώλων θρησκεία παντὸς ἀρχὴ κακοῦ, καὶ αἰτία, καὶ πέρας „ ἐστιν. ἀνώνυμα γὰρ, καὶ πολυώνυμα πάθη ἐμφωλεύει τῇ δυστήνῳ

Μακαρ. περὶ ἐλευθ. νοός.

ψυχῇ. καὶ κέκρυπται ἐν ἀδύτοις καρδίας ἀπόρρητα κακίας πάθη, „ καὶ ἔσω δεσμοὶ, καὶ φραγμοὶ, κινδύνου μεστὰ τραύματα, ἃ ὑγιαίνειν „ οἰόμενοι, περιθάλπομεν, μόνοις δὲ τοῖς ἐξ οὐρανοῦ ὅπλοις καταπα-„ λαίσομεν.

Ἐνίδρυται δὲ καὶ ἕτερα εἴδωλα γηΐναις βαφαῖς ἀποτόμως ζωγραφοῦντα τὴν ἀπερίγραπτον, καὶ ἀκατανόητον οὐσίαν. μακάριοι ἄρα οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, οἱ πᾶσαν ὑλικὴν ἐπίνοιαν, καὶ πᾶν εἴδωλον θεοῦ τῆς καρδίας ἐξαιροῦντες, καὶ ἐν τῷ θείῳ γνόφῳ

fessi percolunt. Mundo etiam sunt corde, qui simulacra vitiorum è cordis templo ejecere. Collocata autem sunt in corde simulacra avaritiæ, ambitionis, libidinis, aliaque plurima, quibus miseri homines non bovem aut arietem, verum seipsos quotidie mactant & sacrificant. Quapropter *ab occultis meis munda me*, inquit Propheta, & Salomon, *Capite nobis vulpes parvas quæ demoliuntur vineas. Infandorum enim idolorum cultura omnis mali causa est, & initium & finis.* Infanda enim & varias habentia appellationes vitia incolunt miseram animam, * *Et occultantur in penetralibus cordis, arcani malitiæ morbi, insuntque nodi, vepres, & periculosa vulnera, quæ valere existimantes, fovemus, & tamen non nisi cælestibus armis expugnabimus.*

Ps. 18, 13.

Cant. 2, 15.

Sap. 14, 27.

*Macar.

Insunt & alia idola, terrestribus coloribus temere exprimentia incomprehensibilem illam & incircumscriptam Essentiam. Beati igitur mundo corde, qui omnem conceptum materialem, & omne idolum simula-

τῆς

Digitized by Google

τῷ καθαρωτάτῳ, καὶ διαυγεστάτῳ συστελλόμενοι, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται.

Ἀγαπήσεις τοίνυν τὸν Θεὸν ἐξ ὅλης καρδίας σου, εἰ μόνον αὐτὸν ἀγαπήσεις, καὶ πᾶν ἐτιοῦν ἄλλο, ἀλλὰ δὴ καὶ σεαυτὸν δι' αὐτόν. ἀγαπήσεις αὐτὸν καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου, εἰ μὴ μόνον τὸ σῶμα ὑπωπιάζων, τὴν πρακτικὴν ἀσκοίης ἀρετὴν, ἀλλὰ καὶ ταῖς ὑψηλοτέραις θεωρίαις ἐπιδιδοίης σεαυτὸν, ἤδη τῆς καρδίας ἀσφαλῶς ἐχούσης, καὶ ὑπὸ τῆς θείας ἀγάπης μεθυούσης μέθην νηφάλιον· καὶ οὐ μόνον ἀπὸ καλλονῆς κτισμάτων εἰς ὕμνον ἀνεγειρόμενος τοῦ κτίσαντος, ἀλλ' ὑπὲρ πᾶσαν ἔνυλον κτῆσιν κούφοις θεωρίας πτεροῖς ἱπτάμενος, καὶ συνδιαιτώμενος ἀγγέλοις, καὶ τῷ θρόνῳ τῆς ὑπερουσίου τριάδος παριστάμενος, καὶ ὅλως εἰς ὕμνους, καὶ ἀνέκφραστον θεωρίαν ἐκχεόμενος, καὶ ἅμα τῇ Μαρίᾳ μακαριζόμενος ἐπὶ τῇ ἐκλογῇ τῆς ἀγαθῆς μερίδος. οὕτω δὴ διὰ τῶν ἐναρέτων πράξεων ἐς τοὺς ἀνωτάτω τῆς θεωρίας καὶ ἀπολαύσεως βαθμοὺς Χριστοῦ χειραγωγοῦντος ὅσον ἐφικτὸν ἐν τῷ παρόντι βίῳ ἀναβιβασθεὶς, οὐ κατὰ τοὺς ἡσυχαστὰς, οἳ ἀπλέτῳ ἀνοσιότητι καὶ ἀναιδείᾳ

crumque Dei ex corde removent, atque divino nimbo, puriſſimo illo & lucidiſſimo, ſeſe involvunt, quia ipſi Deum videbunt.

Diliges igitur Deum ex toto corde tuo, ſi eum dilexeris ſolum, cetera, atque adeo teipſum, propter eum. Diliges eum ex tota anima tua, ſi non ſolum corpus caſtigando actualem exerceas virtutem, verum etiam ſublimioribus contemplationibus teipſum dedas, corde jam ſatis munito, & dilectione divina ſobrie ebrio: ſi non ſolum pulchritudine creaturam exciteris ad celebrandas laudes Creatoris, ſed omnem creaturam materialem levibus contemplationis alis ſupervolans, cum Angelis jam degens, thronoque ſuperſubſtantialis Trinitatis aſſiſtens, totus in glorificationem & ineffabilem contemplationem effunderis, beatus cum Maria ob electionem optimæ partis. Sic itaque per virtutis exercitia in ſupremos contemplationis, unionis, ac fruitionis gradus, Chriſto manuducente, quantum pote in hac vita, evectus, non ut iſti Quieſcentes ac otioſi, qui immani ſcelere ac improbitate poſ-

τολμῶσιν ἀπατᾷν οἱ παλαμναῖοι Θεόν τε, καὶ ἑαυτοὺς, καὶ τὸν πλησίον· ἀλλὰ τοῖς μὲν ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενος, τῆς δ' ἀσθενείας μὴ ἐπιλανθανόμενος, ἐς ὁποιονοῦν μελέτης, καὶ θεωρίας ἀφίκοιο βαθμὸν, ἀτρύτῳ πόνῳ πᾶσαν ἀσκήσεις ἀρετὴν, καὶ ὅλῃ καρδίᾳ, ὅλῃ ψυχῇ, καὶ πάσῃ ἰσχύϊ σαρκικῇ τε, καὶ πνευματικῇ, ὡς ὁ θεσπέσιός φησιν Ἰγνάτιος. ἀγαπήσεις τὸν ὕψιστον Θεὸν, τὸ ἀκρότατον τῶν ἐφετῶν, καὶ διὰ παντὸς δουλεύσεις αὐτῷ.

Περὶ θεοσεβείας.
Κεφάλ. δ'.

Δευτερ. κεφ. ϛ'. Κύριον τὸν Θεόν σου φοβηθήσῃ, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις. ζέοντι τῷ πνεύματι ἕκαστος ὀφείλει σέβεσθαι τὸν Θεὸν μετὰ φόβου καὶ τρόμου, τὸ ὕψος τῆς αὐτοῦ μεγαλειότητος, καὶ τὰς εὐεργεσίας ἀναλογιζόμενος, ἃς παρὰ τῆς ἀνεξαντλήτου φιλανθρωπίας παρειλήφαμεν, καὶ τὰ ἀγαθὰ, ὧν διηνεκῶς ἀπολαύομεν. ὀφείλομεν δὲ λατρεύειν Θεῷ, νοΐ τε, καὶ σόματι, πιςεύοντες, καὶ κηρύττοντες, καὶ αἰνοῦντες αὐτὸν ἕνα

luti, audent miseri, fallere Deum, seipsos, & proximum; sed antecedentibus exæquare te nitens, non immemor tamen imbecillitatis, in quemcumque exercitationis ac contemplationis perveneris gradum, indefesso labore omnem coles & operaberis virtutem, atque ex toto corde, tota anima, & omnibus viribus tam corporalibus quam spiritualibus, ut Divus ait Ignatius, diliges supremum Numen, summmum illud expetendorum, semperque ei servies.

Cap. IV.
De cultu Divino.

Devt. 6, 13. *Dominum Deum tuum timebis, & illi soli servies.* Ferventi spiritu quisque debet colere Deum cum timore & tremore, altitudinem majestatis ejus & beneficia reputando, quæ ab inexhausta clementia percipimus, bonaque illa quibus perpetuo fruimur. Debemus autem servire Deo, mente & ore, credendo, & prædicando, & laudando eum, Deum

θεὸν

Digitized by Google

θεὸν τρισυπόστατον, πατέρα, υἱὸν, καὶ πνεῦμα ἅγιον, καὶ ὁμολογοῦντες ἰδίᾳ τε καὶ κοινῇ τὰ ἀραρότα τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας δόγματα, ἔν τε τοῖς ἄρθροις τῆς ἀμωμήτου, καὶ ὀρθοδόξου πίστεως, καὶ ἐν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς παραδόσεσι, πᾶσαν καινοτομίαν φεύγοντες· ὁπόσα δὲ ταῖς ἱεραῖς γραφαῖς, ταῖς τε οἰκουμενικαῖς συνόδοις κατησφάλισται, ὡς πολυτελέστατον κλῆρον ἀπαραχαράκτως τηροῦντες, καὶ τοῖς ἴχνεσι τῶν ἁγίων καὶ θεοφόρων πατέρων ἑπόμενοι.

Λατρεύσομεν δὲ θεῷ, οὐ μόνον ἰδίᾳ, ἀλλὰ καὶ κοινῇ ἐν τοῖς ἱεροῖς,
„ εἰ δυνατὸν, καθ' ἑκάστην ἡμέραν. ὁ δὲ Δαβὶδ οὐ μόνον ἑπτάκις τῆς ἡμέ- ψαλ. ριη.
„ ρας ᾔνεσά σε· ἀλλὰ καὶ εὐλογήσω τὸν Κύριον ἐν παντὶ καιρῷ φησι. ρλ.
„ καὶ τὰς εὐχάς μου τῷ Κυρίῳ ἀποδώσω ἐναντίον παντὸς τοῦ λαοῦ, ἐν αὐ- ριέ.
„ λαῖς οἴκου Κυρίου. λατρεύσομεν θεῷ, προσηλοῦντες ὅλως εἰς αὐτὸν νοῦν τε, καὶ ὀφθαλμοὺς, ῥίπτοντες ἑαυτοὺς τῷ ἐδάφει, καὶ μετ' ἀπλέτου εὐσεβείας, καὶ ταπεινώσεως τῶν ἐφημέραι εὐεργεσιῶν χάριτας ὁμολογοῦντες, τὰ ἰδίᾳ τε, καὶ κοινῇ συμφέροντα τοῖς τε ἀπὸ χειλέων ὕμνοις, καὶ τοῖς ἀπ' ὀμμάτων δάκρυσιν αἰτούμενοι. καὶ ἐν τοῖς ταμείοις δὲ τῆς ψυχῆς

trinunum, Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum, confitendo etiam privatim ac publice, stabilita ac rata Ecclesiæ universalis dogmata, cum in Articulis intaminatæ ac Orthodoxæ Fidei, tum etiam in Ecclesiasticis Traditionibus, omnem fugientes novationem; quæcumque autem sacris Scripturis, Oecumenicisque ac universalibus Synodis ac conciliis consignata sunt, tanquam pretiosissimam hæreditatem, sine adulteratione servando, vestigiis sanctorum ac divinitus instinctorum Patrum insistendo.

Serviemus autem Deo non privatim tantum sed & publice in sacris templis, si pote, quotidie. David vero non modo *Septies in die laudem dixi tibi*, sed & *Benedicam Domino omni tempore* inquit, item, *Vota mea Domino reddam coram omni populo ejus in atriis domus Domini.* Serviemus Deo, figentes unice in ipso mentem oculosque, humi nos prosternentes, summa cum pietate & extrema humiliatione pro quotidianis beneficiis gratias agentes, privatim ac publice profutura hymnis labiorum precibusque, & lacrymis oculorum expetentes, atque in penetralibus animæ claudentes

Ps. 118, 164.
Ps. 115, 18.

κλείσαντες

κλείσαντες τὰς τῶν αἰσθήσεων θύρας, ἀνατενοῦμεν χεῖρας καὶ νοῦν εἰς τὸ ὕψος αὐτοῦ, ἐκκαιόμενοι θείῳ ἔρωτι, καὶ σώφρονί τινι μανίᾳ μονονουχὶ ἐνθουσιῶντες, ἀλλὰ μετὰ σεμνότητος, μετὰ ταπεινώσεως, καὶ διακρίσεως, μετὰ σαθηρότητος, καὶ ζήλου, ἄνευ ἀκηδείας, καὶ

Ἐξοδ. κεφ. ιδ. βαττολογίας προσευξόμηθα. εἶπε γὰρ Κύριος πρὸς Μωϋσῆν (μὴ „
στόματι φθεγγόμενον, ἀλλὰ νοῒ προσευχόμενον) τί βοᾷς πρός με; „
τοσαύτην ἰσχὺν ἔχει ἡ κατὰ νοῦν προσευχή. εἰς ἣν αἰνιττόμενος ὁ μέγας
Βασιλ. ά. κεφ. ά. Βασίλειος, ἔχε, φησὶ, κρυπτὰς προσευχάς. καὶ ἡ Ἄννα μήτηρ Σαμουὴλ „
ἐλάλει ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς, καὶ ἔλεγον αὐτῇ ἕως πότε μεθυσθήσῃ; ἡ „
δὲ ἀπεκρίνατο, ἐκχέω τὴν ψυχήν μου ἐνώπιον Κυρίου. „

Οὐ μόνον δὲ πνεύματος πτωχείᾳ, καὶ λόγῳ, καὶ σιγῇ θεῷ τῷ ὑψίστῳ λατρεύσομεν, ἀλλὰ καὶ ἔργοις πολυτελέσι δουλεύσομεν αὐτῷ ἐφ᾽ ὅσον ἐγχωρεῖ ἡ ἑκάστου κλῆσις, θείοις ναοῖς τὰ εἰς χρῆσιν καὶ καλλονὴν ἀνήκοντα προθύμως εἰσφέροντες, τὰ πεπονηκότα ἀνασκευάζοντες· ἐνίοτε δὲ εἰς δόξαν θεοῦ καὶ νέους σηκοὺς ἐκ βάθρων ἀνεγείροντες, ἢ
Ψαλ. κή. τοῖς τοιοῦτόν τι θεῖον ἔργον προθυμουμένοις συνεπιλαμβανόμενοι. ἐνέγ- „
κατε τῷ κυρίῳ υἱοὶ θεοῦ. μάλιστα δὲ κατὰ τῶν πολεμούντων τὴν νοητὴν „

sensuum ostia, erigemus manus mentemque in excelsa ejus, ardentes divino amore, atque sano quodam sobrioque furore quasi instincti, cum reverentia tamen & humiliatione, cum discretione, cum firmitate ac zelo, sine incuria ac multiloquentia, orabimus. *Dixit* enim
Exod. 14, 15. *Dominus ad Moysen* (non ore loquentem sed mente orantem) *Quid clamas ad me?* tantam habet vim mentalis precatio. quam subindi-
*Ps. 28, 1. cans magnus Basilius, *Habeto* inquit *occultas precationes*, & *Anna* mater
1. Reg. 1, 14. Samuelis *loquebatur in corde suo*, dicebantque ei, *usque quo ebria eris?* At illa respondit: *Effudi animam meam in conspectu Domini.*

Sed non solum in egestate spiritus & sermone aut silentio serviemus Deo altissimo, verum etiam operibus luculentis quantum cujusque status ac conditio patitur, ad usum & ornatum sacrarum ædium pertinentia alacriter conferentes, sarta tecta servantes, vitiosa reparando: aliquando etiam nova templa a fundamentis erigentes, aut eos qui ejusmodi sacrum opus moliuntur adjuvantes. **Afferte Domino filii Dei:* præcipue vero contra oppugnantes

τοῦ

τοῦ Χριστοῦ νύμφην τὴν ἐκκλησίαν, οὔτε πόνου, οὔτε χρημάτων, οὔτε ζωῆς φειδόμενοι, καὶ ὅπῃ δεήσει μέχρις αἵματος χωροῦντες διὰ τὸν ὑπὲρ ἡμῶν τὸ θεῖον αὐτοῦ ἐκχέαντα αἷμα, καὶ τῆς καταδυναστείας τοῦ ἀλάστορος ἡμᾶς λυτρώσαντα. τιμήσομεν δὲ, ἔκ τε τῶν ἐνόντων περιθάλποντες διατελέσομεν, καὶ τοὺς ἱερεῖς τοῦ ὑψίστου, τοὺς διηνεκῶς ὑμνοῦντας αὐτὸν, καὶ τὴν ἀναίμακτον θυσίαν ὑπὲρ ἡμῶν προσφέροντας, ὅπως ἔχοντες κἀκεῖνοι τὰ πρὸς ζωὴν αὐτάρκη, τῇ μελέτῃ τῶν θείων λογίων ὅλως προσκείσωνται, καὶ καταρτίζωσι τὸν χριστώνυμον λαὸν, μηδαμῶς ἐμ-
„ πλεκόμενοι τῇ φλυαρίᾳ τοῦ βίου, καὶ ταῖς κοσμικαῖς φροντίσιν. ἐμοὶ δὲ Ψαλ. ρλή.
„ λίαν ἐτιμήθησαν οἱ φίλοι σου ὁ Θεὸς, καὶ λίαν ἐκραταιώθησαν αἱ ἀρχαὶ κεφ. ζ.
„ αὐτῶν. καὶ ὁ σοφὸς Σειρὰχ, φοβοῦ τὸν κύριον, καὶ δόξασον ἱερέα.

Ὅτι ὑπὸ τῆς θείας προνοίας διοικεῖται τὰ πάντα.

Κεφάλαιον, έ.

Λαμπροτάτους φέρει χαρακτῆρας τῆς θείας προνοίας ἡ κτίσις, καὶ πάντα τὰ ὄντα μονονουχὶ φωνὴν ἀφιέντα, τὰ μὲν τῷ κάλλει, καὶ

Spiritualem Christi sponsam Ecclesiam, nec labori nec opibus, neque vitæ parcentes, atque ubi opus ad sanguinem usque profundendum procedentes propter eum qui divinum pro nobis effudit sanguinem, nosque ab oppressione infesti Dæmonis liberavit. Honorabimus, & quantum in nobis fuerit, fovebimus assidue etiam Sacerdotes Altissimi, qui eum perpetuo celebrant, & incruentum illud pro nobis offerunt Sacrificium, ut rebus vitæ necessariis quantum satis instructi, meditationi Divinorum oraculorum unice incumbant, instruantque populum a Christo nomen habentem, haud quaquam impliciti vanitatibus vitæ aut mundanis curis: *Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui Deus: nimis confortatus est principatus eorum.* & sapiens ille Sirach, *Time Dominum, & sacerdotem glorifica.*

Ps. 138. 17.

Ecclesiastici, 7. 31.

CAP. V.

Divina Providentia omnia gubernari.

Clarissimas gestat notas Divinæ Providentiæ creatura, & omnes res tantum non vocem emittentes, partim pulchritudine sua, partim

τῇ

Digitized by Google

τῇ εὐτάκτῳ κινήσει, τὰ δὲ τῇ διὰ τῆς ἐν ῥυθμῷ μεταβολῆς ἀλληλοδιαδόχῳ διαμονῇ, κηρύττουσι τὴν διὰ σμικρῶν τε, καὶ μεγάλων διήκουσαν τοῦ δημιουργοῦ τῶν ὅλων πρόνοιαν. διὸ καὶ τῶν πάλαι σοφῶν οἱ μὴ παντάπασι περὶ τὰ θεῖα τυφλώττοντες, ὥσπερ Ἐπίκουρος, τὸ ἔκτρωμα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, τὸ ἀνδράποδον ἡδονῆς ἀποπτύσου (κἂν νόθοις λόγοις οἱ αὐτοῦ μιμηταὶ τὰ ἀποτρόπαια ἐκείνου καλλωπίζωσι δόγματα) διομολογοῦντες, καὶ τεθηπότες, καὶ γεραίροντες διετέλεσαν τὴν τοῦ θεοῦ πρόνοιαν, καὶ τὴν ἀνεξάντλητον χορηγίαν μυρίων ἀγαθῶν. θεοῦ γάρ εἰσι πάντα φασὶ κτήματα. τὸ δὲ θεῖον, καὶ ἄριστον ὄν, πῶς ἂν ἀμελήσειε τῶν ἰδίων; ἢ τῶν μεγάλων ἐπιμελούμενον, τῶν σμικρῶν οὐ φροντίσειεν; οὐ δὲ γὰρ ἰατρὸς βουλόμενος, καὶ δυνάμενος, ἐπὶ θεραπείαν χωρῶν, τῶν μὲν μεγάλων ἐπιμελήσεται, τῶν δὲ σμικρῶν μορίων ἀμελήσει. οὐ δὲ στρατηγὸς, οὐ δὲ πολιτικὸς ῥαθύμως διακείσεται περί τε μεγάλων, περί τε σμικρῶν. μὴ τοίνυν τόνγε θεὸν ἀξιώσωμέν „ ποτε θνητῶν δημιουργῶν φαυλότερον. οἱ τὰ προσήκοντα αὐτοῖς ἔργα, „ ὅσῳπερ ἂν ἀμείνους ὦσι, τόσῳ ἀκριβέστερα, καὶ τελεώτερα μιᾷ τέχνῃ, „ σμικρὰ καὶ μεγάλα ἀπεργάζονται. τὸν δὲ θεὸν ὄντα τε σοφώτατον, „

ordinato motu, partim perennitate in mutatione modificata, prædicant Creatoris Providentiam, magna minoraque pervadentem. Quapropter & ex Veteribus Philosophis ii qui non prorsus circa res Divinas cæcutirent, ut Epicurus, abortivus humanæ naturæ, mancipium illud fœdæ voluptatis (etiamsi adulterinis verbis Sectatores ejus decorent abominanda illius decreta) semper confessi sunt admirabundi ac venerabundi providentiam Dei & inexhaustam largitionem plurimorum bonorum. Dei enim, inquiunt, possessiones sunt omnia. Porro Deus qui est Optimus quomodo negligeret peculium suum? An majora curans de parvis sollicitus non erit? Enimvero nec medicus, si velit ac possit, ad medicinam faciendam accedens, magnas tantum partes curabit, neglectis minoribus: nec Præfectus militiæ, neque administrator rerum civilium circa majora minoraque segnis aut indiligens erit. *Ne igitur existimemus unquam Deum magistratibus mortalibus ac opificibus deteriorem, qui convenientia sibi opera quanto sunt meliores, tanto accuratiora & perfectiora omni conatu efficiunt. Enimvero Deus, qui est sa-*

βουλόμενόν

„ βουλόμενόν τε ἐπιμελεῖσθαι, καὶ δυνάμενον, σμικρῶν τε, καὶ μεγάλων προνοεῖν, φησιν ὁ Πλάτων, τοὺς τἀναντία φρονοῦντας νεανικοῖς λόγοις ἐκφαυλίζων, ἐν τῷ δεκάτῳ βιβλίῳ τῶν νόμων· τήν τε θείαν δίκην ἐξυ-
„ μνῶν; οὐ γὰρ ἀμεληθήσῃ ποτὲ ὑπ᾽ αὐτῆς φησιν, οὐχ οὕτω σμικρὸς ὢν
„ δύσῃ κατὰ τὸ τῆς γῆς βάθος, οὐδ᾽ ὑψηλὸς γενόμενος, εἰς τὸν οὐρανὸν
„ ἀναπτήσῃ· τίσεις δὲ τὴν προσήκουσαν τιμωρίαν, εἴτ᾽ ἐνθάδε μένων,
„ εἴτε καὶ ἐν ᾅδου διαπορευθείς. καὶ ἐπειδὴ ἀνεγνωκέναι αὐτόν φασι τὰς θείας γραφὰς, ἴσως ἀπὸ τῶν Δαβιτικῶν ψαλμῶν ἀρυσάμενος ἔφθη
„ οὕτω πολυτελεῖς λόγους. ποῦ πορευθῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός σου; καὶ ψαλ. ρλή.
„ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου ποῦ φύγω; ἐὰν ἀναβῶ εἰς τὸν οὐρανὸν, σὺ ἐκεῖ εἶ.
„ ἐὰν καταβῶ εἰς τὸν ᾅδην πάρει.

Αἰσχυνθήτωσαν τοίνυν οἱ τοῦ Χριστοῦ μὲν φέροντες ὄνομα, περὶ δὲ τῆς θείας προνοίας διστάζοντες, χανέτω αὐτοῖς ἡ γῆ, ἐθελοντὶ τυφλώττουσι, καὶ κακουργοῦσιν. οἱ γὰρ οὐρανοὶ οὐ κεκμήκασι περιδινούμενοι, ὁ ἥλιος τὸ θαυμαστὸν σκεῦος, τὸ ἔργον τοῦ ὑψίστου, διηνεκεῖ δρόμῳ θέων, καὶ πάντα τὰ ὑπὲρ γῆν τῷ φωτὶ καταλάμπων, καὶ ἐς αὐτοὺς τοὺς μυχοὺς τῆς γῆς τῇ ἀλέᾳ δυικνούμενος, οὐκ ἀπείρηκεν· ὅ, τε ἀὴρ ἀτρύτῳ

pientissimus, *vultque & potest curare tam parva quam magna*, *providus quoque est*, ut ait Plato, contraria sentientes masculis rationibus ac dictis elevans & confutans, Lib. X. Legum, divinamque justitiam celebrans. *Non enim negligeris unquam*, inquit, *ab ea*, *non tam pusillus subibis intima terræ*, *neque sublimis factus in cœlum evolabis*; *sed lues congruam pœnam*, *sive hic manens*, *sive Orco translatus*. Et, quandoquidem legisse eum ajunt divinas Scripturas, forsitan ex Davidicis Psalmis haustas protulit tam pretiosas sententias. *Quo ibo a spiritu tuo?* Ps. 138, 7.
& quo a facie tua fugiam? Si ascendero in cœlum, tu illic es: si descendero in infernum, ades.

Pudeat igitur eos qui a Christo habent nomen, de providentia tamen dubitant, dehiscat eis terra, ultro cæcutientibus ac malignantibus. Cœli enim non sunt fatigati vorticibus suis, Sol, vas illud admirabile, opus Excelsi, perpetuo motu currens, omniaque super terram lumine suo collustrans, & ad interiora terræ calore suo penetrans, non delassatur; aër etiam indefesso labore

καμάτῳ φερόμενος, νεαραῖς αὔραις τὰ πεπονηκότα, καὶ εἰς φθορὰν ἄλλως ὑποῤῥέοντα σώματα ὅσαι ὧραι ζωογονεῖ· ὄμβροις τε ποτίζει τὰ σπλάγχνα τῆς τρεφούσης ἡμᾶς μητρός. ἀλλ᾽ οὐδ᾽ αὐτὴ κάμνει ποικίλας τροφὰς χορηγοῦσα. πᾶσα μὲν γὰρ ἡ ἐπίγειος κτίσις εἰς δόξαν τοῦ πλάσαντος δεδημιούργηται, ἀλλ᾽ ὅμως ὑπουργοῦσα τοῖς θείοις αὐτοῦ νεύμασι, καὶ σοὶ τῷ ἀχαρίστῳ δουλεύει, τῷ κατ᾽ εἰκόνα μὲν θεοῦ κτισθέντι, τῇ δ᾽ ἐς μοχθηρίαν ἀκαθέκτῳ φορᾷ ἀμαυροῦν αὐτὴν οὐ διαλείποντι. καὶ ἐπὶ τούτῳ μονονουχὶ ἄγεται, καὶ φέρεται γῆ τε, καὶ θάλασσα, ἀήρ τε, καὶ ἀστέρες, ἵνα σοι χορηγήσωσιν, οὐ τροφὴν μόνον, ἀλλὰ καὶ
ψαλμ. η. τρυφὴν ἀνεπίμωμον. πάντα ὑπέταξας ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτοῦ, „
πρόβατα, καὶ βόας ἁπάσας, ἔτι δὲ καὶ τὰ κτήνη τοῦ πεδίου, τὰ πε- „
τεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τοὺς ἰχθύας τῆς θαλάσσης. σὺ δ᾽ ἆρα μόνος ὥς- „
περ τις κηφὴν ἀσύμβολος περιιὼν, οὐκ εἰς ὕμνους ἐκλακήσῃ τοῦ μεγαλοδωροτάτου δεσπότου; σὺ μόνος οὐχ ὑπείξεις τοῖς θείοις αὐτοῦ προστάγμασιν; ἀλλ᾽ ὑπείξεις κἂν διαῤῥαγείης, πάντα γὰρ ἐν τῇ δρακὶ αὐτοῦ συνέχεται, πάντα τῶν ἐκείνου νευμάτων κρέμαται· ἐκεῖνός ἐστιν ὁ ἐπι- „
ψαλ. ργ΄. Ματθ. κεφ. ι. βλέπων ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέμειν, ᾧ καὶ αἱ τρίχες ἡμῶν „

agitatus, vernalibus ac recentibus auris vitiata ac in corruptionem vergentia corpora quotannis vivificat ac recreat, imbribusque irrigat viscera Telluris almæ matris. Sed & hæc non deficit varia alimenta præbendo. Etenim omnis creatura per terram in gloriam Creatoris condita est, sed tamen ministrans divinis ejus nutibus etiam tibi ingrato ac inofficioso servit, ad imaginem quidem Dei formato, sed impetu irrevocabili in vitium nitendo deformare eam non desinenti: & propterea agitantur & tantum non vexantur, terra, mare, aër, astra, ut tibi suppeditent non modo cibum, sed & delicias inculpatas. * *Omnia subjecisti pedibus ejus, oves & boves universas, insuper & pecora campi, volucres cœli, & pisces maris.* Tune ergo solus tanquam aliquis fucus, immunis ac inutilis incedens, non liquesces in laudes munificentissimi Domini? tuque solus non cedes divinis ejus præceptis? Sed cedes vel invitus ac dolens, omnia enim in pugillo ejus continentur, omnia ex ejus nutibus pendent, ipse est * *Qui respicit terram, & facit eam tremere;* ** *Cui & capilli nostri sunt numerati:*

* Ps. 8, 8.
* Ps. 103, 32.
** Matth. 10, 29. 30.

εἰσὶ μεμετρημέναι, οὗ χωρὶς οὐδὲ στρουθίον ἀσσαρίου πωλεῖται. εἰς τοσοῦτον δ' ἀνοίας, καὶ ἀπονοίας προκεχωρήκασιν οἱ ἄνθρωποι, ὡς ἐπινοίαις ἀνερευνᾷν τὰ βάθη τῆς θείας προνοίας, καὶ λόγους ἀπαιτεῖν τῶν γινομένων, καὶ ταράττεσθαι ταῖς ἐπὶ μέρους οἰκονομίαις, καὶ ἀνεξιχνιάστοις τοῦ θεοῦ κρίσεσιν. ὁ δὲ προφήτης καὶ βασιλεὺς Δαβὶδ ὁμολογεῖ μὲν τὴν ἀσθένειαν καὶ ἄγνοιαν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, οὐδέποτε δὲ τοῦ
„ θεοῦ ἀφίσταται. κτηνώδης ἐγενήθην παρὰ σοὶ, κἀγὼ διὰ παντὸς μετὰ σοῦ. τό, τε νήπιον, καὶ μονονουχὶ θηλάζον, καὶ γάλα ἐσθίον τοῦ ἀνθρω- ψαλ. οβ.
„ πίνου νοὸς θριαμβεύων, ἐκ στόματος νηπίων, καὶ θηλαζόντων κατηρ- ψαλ. η.
„ τίσω αἶνον φησί. σὺ δὲ τὶς εἶ ὁ τὸν δεσπότην ἐρωτῶν; δύναται ὁ πηλὸς Παῦλ. ῥωμ. κεφ. θ.
„ εἰπεῖν τῷ κεραμεῖ, διατί τὸ μὲν εἰς τιμὴν ποιεῖ, τὸ δὲ εἰς ἀτιμίαν; οὐκ ἀρκεῖ σοι τὸ εἰδέναι ὅτι πάντα πανσόφως διοικεῖται, ὅτι πάντα πρὸς τὸ συμφέρον σοι διοικονομεῖται, ὅτι πάντων οἱ λόγοι παρὰ θεῷ πεπήγασιν, ὅτι πάντα τῆς θείας αὐτοῦ βουλήσεως ἤρτηται; οὐκ ἀρκεῖ σοι τὸ φιλανθρωπίας περιουσίᾳ αὐτεξουσίῳ δεδωρῆσθαι; ἰδοὺ σοι, φησὶν, ἔθηκα πῦρ, καὶ ὕδωρ, τὴν ζωὴν, καὶ τὸν θάνατον, οὗ ἐὰν ἐθέλῃς ἔκτεινόν σου τὴν χεῖρα. ἠνέῳκταί σοι τῆς ἀρετῆς ὁ δρόμος, πρόκειται μεγάλα βραβεῖα,

quo sine nec passer cadit super terram. Eo autem processere homines dementiæ ac temeritatis, ut excogitationibus scrutentur profunditates Divinæ providentiæ, & rationes poscant eorum, quæ fiunt, turbenturque specialibus ejus dispensationibus, & imperscrutabilibus judiciis. At rex & propheta David fatetur quidem infirmitatem & ignorantiam humanæ naturæ, nunquam tamen a Deo recedit. **Ut jumentum factus sum apud te, & ego semper tecum.* Atque infantiam humanæ mentis pæne adhuc sugentem & lacte vescentem traducens ac palam ostentans, ***Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem* inquit. *Tu vero quis es qui Dominum interrogas? Numquid dicit lutum figulo, cur aliud vas in honorem faciat, aliud vero in contumeliam?* Nonne sufficit tibi scire, omnia sapientissime ordinari ac digeri, omnia ad tuum commodum dispensari, omnium rationes apud Deum constare ac fixas esse, omnia a divina ejus voluntate pendere? Non tibi sufficit, clementiæ abundantia, liberum arbitrium esse concessum. Ecce, inquit, proposui tibi ignem & aquam, vitam & mortem, quo volueris extende manum. Patet tibi virtutis stadium, proposita sunt magna

Rom. 9, 20.
*Psal. 72, 23.
**Psal. 8, 3.

ἰδ.

ἴθι ἐπὶ τὸ πρόσω νεανικῷ τῷ φρονήματι. τοῖς μὲν γὰρ ἐρήμοις τῆς ἄνωθεν χάριτος, ἡ ἐπ' ἀρετὴν ὁδὸς ἀνάντης, καὶ φαραγγώδης, καὶ ἀμ-
Ἡσιόδ. ἔργ. φίκρημνος· διὸ ὁ περὶ μύθους πολύς, φησι, τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ »
Ματθ. κεφ. ιά. προπάροιθεν ἔθηκαν· τοῖς δὲ θεοῦ χειραγωγοῦντος εὐζώνοις ἀνιοῦσιν, ὁ »
ζυγός μου χρηστὸς, καὶ τὸ φορτίον μου ἐλαφρὸν, ἔλεγεν ὁ δεσπότης. »
ἀμέλει ἐλπίδος ἔμπλεως, καὶ οὐ σεαυτῷ, ἀλλὰ θεῷ τεθαῤῥηκὼς, ἄσκει τὰς ἀκηράτους ἀρετάς. τοῦτο γάρ ἐστιν ἐπὶ σοὶ, τούτου σὺ καθέστηκας κύριος, τοῦ δεσπότου ἐπιδαψιλευσαμένου, καὶ ταῖς σαῖς προαιρετικαῖς ὁρμαῖς ἄπλετον ἄνωθεν ἐπιχέοντος τῆς χάριτος τὸν ἔλεον, καὶ τὰς ἐπιτυχίας, καὶ ἀποβάσεις τῶν καλῶν πρυτανεύοντος. ἄνευ γὰρ τῆς
Ἡσα. κεφ. ί. ἐκεῖθεν ῥοπῆς, πάντα φροῦδα, πάντα νεκρά. μὴ δοξασθήσεται γὰρ »
ἀξίνη ἄνευ τοῦ κόπτοντος ἐν αὐτῇ; ἢ ὑψωθήσεται πρίων ἄνευ τοῦ ἕλκον- »
τος αὐτόν; οὐκ ἔστι δὲ σὸν τὸ πολυπραγμονεῖν, πῶς ἄρ' ἐπειδὰν τὸ πᾶν »
ἐκ τῆς προνοίας, οὐκ οἰχήσεται τὸ αὐτεξούσιον; πῶς δ' αὖ τῆς ἡμετέρας προαιρέσεως ἀρετὴν ἀπαιτουμένης, καὶ τῇ ἐς τὸ χεῖρον ἀποκλίσει κολαζομένης, μηδαμῶς συγχεῖται, οὔτε διασπᾶται ὁ ἄῤῥηκτος δεσμὸς, καὶ ἡ ἀῤῥαγὴς τῆς προνοίας πρόοδος, ἀλλὰ πάλιν τῷ θεῷ τὸ πᾶν

præmia, procede & perge masculo animo. Etenim iis quidem qui destituuntur gratia superna ac cœlesti,
* Isa. 10, 15. via ad virtutem est ardua & hiulca & prærupta: proinde copiosus ille
Hesiod. in Opp. & Dieb. in fabulis inquit, *Sudorem posuere Dei virtute sequente;* sed iis qui Deo manuducente expediti adscendunt,
Matth. 11, 30. *Jugum meum suave est & onus meum leve*, dicebat Dominus. Nimirum spe plenus, atque non tibi, sed Deo confisus, meditare & cole intemeratas virtutes. Id enim penes te est, ejus rei ipse es arbiter, Domino indulgente & voluntarios tuos nisus gratia & misericordia sua irrigante, successusque & eventus bonos procurante. Nisi enim inde incrementum & pondus accedat, omnia frustranea, vana & mortua. **Numquid enim gloriabitur securis contra eum qui secat in ea? aut exaltabitur serra contra eum a quo trahitur?* Non est autem nostrum rimari, quomodo, si omnia sunt a providentia, non evanescet liberum arbitrium? Quomodo item dum a nostra voluntate requiritur virtus, & deflexione in malum facta sumitur poena, non confunditur aut distrahitur catena illa infracta & processus providentiæ interrumpi nescius, sed rursus

ἐπιγράφτας

„ ἐπιγράφεται; τοῦτο μόνῳ θεῷ γνωστόν. τίς γὰρ ἔγνω νοῦν κυρίου; ἢ τίς „ σύμβουλος αὐτοῦ ἐγένετο; ἡμῖν ἄρ ἐπιβάλλει ὑποκλίνειν τὸν αὐχένα τοῖς θείοις προστάγμασι, καὶ μηδέποτε σκανδαλίζεσθαι, κἂν μυρία ἐπεισ- „ φρήσῃ δεινὰ, ἀλλὰ λέγειν μετὰ τοῦ Ἡλὶ, κύριος αὐτὸς, τὸ ἀγαθὸν ἐνώ- „ πιον αὐτοῦ ποιήσει. μετὰ τοῦ Δαβὶδ, ἐκωφώθην, καὶ οὐκ ἤνοιξα τὸ στό- „ μα μου, ὅτι σὺ ἐποίησας, καὶ ἰδοὺ ἐγώ εἰμι, ποιείτω μοι κατὰ τὸ ἀγα- „ θὸν ἐν ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ. μετὰ τοῦ Ἰωὰβ, ποιήσει κύριος τὸ ἀγαθὸν „ ἐν ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ. καὶ ἐπὶ πᾶσι μετὰ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν πρὸς θεὸν „ καρδίᾳ τε καὶ χείλεσι βοᾶν διηνεκῶς, γενηθήτω τὸ θέλημάσου. οἶδε γὰρ ἐκεῖνος τὰ ἑκάστῳ ἡμῶν συμφέροντα.

Παῦλ. ῥωμ. κεφ. ια. — βασιλ. α. κεφ. γ. — ψαλ. λή. — βασιλ. β. κεφ. ιϛ. — παραλ. β. κεφ. ιθ. — Ματθ. κεφ. κϛ.

Περὶ φόβου θεοῦ.
Κεφάλ. ϛ'.

Ὥσπερ ὁ θεῖος Μωϋσῆς εἰκόνα λαμπρᾶς ἀρετῆς πρὸ ὀμμάτων τιθεὶς τοῦ γενναίου ἀθλητοῦ τὸν βίον, ὁπόσα ἄπορα φαίνεται περὶ προνοίας, καὶ περὶ τῆς τῶν μοχθηρῶν εὐημερίας, εἰς μέσον ἤγαγεν,

omnia Deo adscribuntur? Hoc soli Deo notum. * *Quis enim cognovit sensum Domini? Aut quis consiliarius ejus fuit?* Nobis igitur competit inclinare cervicem subter divina præcepta, nec unquam offendi, etiamsi innumera ingruant mala, sed dicere cum Heli, ** *Dominus est: quod bonum est in oculis suis faciat.* & cum David, *** *Obmutui & non aperui os meum, quoniam tu fecisti.* nec non, † *Præsto sum, faciat quod bonum est coram se.* & cum Joab, †† *Dominus quod in conspectu suo bonum est faciet.* atque super omnia cum Salvatore nostro, corde ac labiis clamare assidue, ††† *Fiat voluntas tua.* Novit enim quid cuique nostrum conducat.

* Rom. 11, 4.
** 1. Reg. 3, 18.
*** Ps. 38, 10.
† 2. Reg. 15, 26.
†† Paral. 19, 13.
††† Matth. 26, 42.

CAP. VI.
De Timore Dei.

Sicut Moyses vir Dei, imaginem luculentæ virtutis ob oculos ponens fortis athletæ vitam, quicquid inexplicabile videtur circa providentiam, & improborum prosperitatem, in medium adduxit, non ver-

ουκ

ὔκουν λόγοις πιθανοῖς τῶν ἐπὶ φιλοσοφίᾳ θαυμαζομένων διδάξας τὸν ἥττονα λόγον κρείττω ποιεῖν, ἀλλ' ἀπὸ στόματος τοῦ δικαίου Ἰὼβ στηλιτεύσας τὸ περίεργον, παραυτίκα ἀποδέδωκε τῷ θεῷ τὸ κράτος· οὕτω καὶ ὁ σοφὸς Σαλομὼν τὴν ματαιότητα τοῦ κόσμου ζωγραφήσας, ἔδοξε προΐστασθαι καὶ τῆς ἐναντίας μοίρας, ἀλλὰ τελευτῶν, τὴν ὀρθὴν ἀπο-

Ἐκκλ. κεφ. ιβ. φαίνεται γνώμην. φησὶ γάρ, τέλος λόγου, τὸ πᾶν ἄκουε, τὸν θεὸν „

κεφ. ά. φοβοῦ, καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ φύλαττε. καὶ ὁ σοφὸς Σειρὰχ, ῥίζα, „ φησὶ, σοφίας φοβεῖσθαι τὸν κύριον, καὶ οἱ κλάδοι αὐτῆς μακροημέ- „ ρευσις. Ἔστω δὲ ὁ φόβος συγκεκραμένος ἀγάπῃ, τῇ ἐλπίδι, ἀπὸ μὲν

ψαλ. β. τῶν κακῶν ἀπάγων, εἰς ἀντιποίησιν δὲ τῶν ἀρετῶν ἐπαίρων. δουλεύ- „ σατε γάρ, φησι, τῷ κυρίῳ ἐν φόβῳ, καὶ ἀγαλλιᾶσθε αὐτῷ ἐν τρόμῳ· „ φόβος γὰρ ἔρημος ἀγάπης, καὶ ἐλπίδος, δήμιός ἐστιν ἀπηνὴς, διηνεκῶς στρεβλῶν τὴν ταλαίπωρον ψυχήν. ὁ ἄκρατος φόβος ἑαυτῷ τεθάῤῥηκεν, ἀλλ' οὐχὶ τῷ θεῷ, διὰ τοῦτο μὴ γλυκαινόμενος, ὡς εἰπεῖν, πίστει καὶ ἐλπίδι, καὶ τῇ κορωνίδι τῶν ἀρετῶν τῇ πρὸς θεὸν καὶ τὸν πλησίον ἀγάπῃ, εἰς ἀπόγνωσιν τελευτᾷ. οὐδὲ γὰρ ἱκανός ἐστι μόνος πρὸς κατόρθωσιν τῶν θείων ἐντολῶν. καὶ ὁ μὲν τοῦ κυρίου φόβος ἐνισχύει τὴν

*Psal. 2, 11. bis speciosis eorum qui philosophiæ nomine sunt admirabiles, docendo deteriorem causam efficere meliorem, sed per os justi Job, notata & reprobata curiositate, mox Deo tribuit imperium; ita Salomon ille sapiens, vanitate mundi depicta, visus est patrocinari & contrariæ parti, sed postremo rectam pronunciat

Ecclef. 12, 13. sententiam; dicit enim, *Finem loquendi pariter omnes audiamus. Deum time, mandata ejus observa.* Sirach

cap. 1, 25. item sapiens, *Radix*, inquit, *sapientiæ est timere Dominum, & rami illius longævitas.* Esto autem timor temperatus amore & spe, a malis abducens & ad capessendas virtutes excitans. **Servite* inquit *Domino in timore, & exultate ei cum tremore.* Timor enim destitutus amore & lætitia & spe, immanis est carnifex, assidue torquens ac crucians miseram animam. Intemperatus merusque timor sibi confidit, non Deo. Quare dum non educatur, ut ita dicam, fide & spe, atque amore erga Deum ac proximum, apice illo virtutum, in desperationem desinit. Neque enim idoneus ac sufficiens est solus ad perficienda divina mandata. Ac timor quidem Domini corroborat infir-

ἀσθένειαν

Digitized by Google

„ ἀσθένειαν ἡμῶν. κραταίωμα γὰρ κύριος τῶν φοβȣμένων αὐτόν. ὁ δὲ ψαλ. κδ'.
νόθος φόβος ἐκνευρίζει, καὶ καταβάλλει, καὶ δεισιδαιμονίας ἐςὶ πατὴρ,
„ μὴ φοβȣ́μενος τὸν θεὸν, ἀλλὰ πᾶν τὸ ἐπιόν. διὸ ὁ ἐκκλησιαςὴς, ῥίζα
„ σοφίας, φοβεῖσθαι τὸν κύριόν φησιν, ἀλλ' ȣ̓ τὸ ἁπλῶς φοβεῖσθαι. ἐκεῖ-
νος γὰρ ὁ φόβος, ἀγνοίας καὶ ἀφροσύνης ἐςὶ γονή. τῷ δὲ ἐν σοφίᾳ
φοβεῖσθαι τὸν Κύριον, συνημμένον ἐςὶ τὸ γινώσκειν αὐτὸν ὅτι φιλάν-
θρωπος καὶ πλȣ́σιος ἐν ἐλέει, καὶ οἰκτιρμοῖς· βασιλεὺς, ἀλλὰ πραΰς,
ἱλαρὸς, ἵλεως· κριτὴς δίκαιος, ἀλλ' ἐπιεικὴς, πατὴρ, ἰατρὸς, τὴν σω-
τηρίαν τῶν φοβȣμένων καὶ ἀγαπώντων αὐτὸν πραγματευόμενος. ῥίζα
δὴ σοφίας ὁ θεοσεβὴς φόβος, καὶ ἐκ τȣ̃ καρπȣ̃ τὸ δένδρον γινώσκε-
ται. ὁ μὴ καρποφορῶν ἄρα σοφίαν φόβος, σκότȣς δὲ ἐμπιπλῶν τὴν
δειλαίαν ψυχὴν, πόῤῥω θεȣ̃. ȣ̓κȣ̃ν ὁ μετ' ἐλπίδος φόβος, χορηγὸς σο-
φίας καὶ συνέσεως· ἅτερος δὲ τήκει, καταναλίσκει, καὶ διαφθείρει τὸν
ἔχοντα, καὶ ἄντικρυς συντέμνει τὴν ζωήν· ὁ δὲ, ῥωννύων αὐτὴν διὰ λαμπρᾶς
„ γαλήνης, δίδωσιν ἀπολαύειν παντὸς ἀγαθȣ̃. ὁ φόβος κυρίȣ ἁγνὸς, ψαλ. ιή.
ἀμιγὴς, καθαρὸς, πόῤῥω δεισιδαιμονίας, καὶ ἐφημέρȣ πτοίας, διὰ τȣ̃το
διαμένων ἐςὶν εἰς αἰῶνα αἰῶνος."

mitatem noſtram, * *Firmamentum enim eſt Dominus timentibus eum.* at ſpurius timor enervat, dejicit, & ſuperſtitionis eſt pater, non Deum timens, ſed quod fors objecerit. Quamobrem Eccleſiaſtes, *Radix ſapientiæ timere Dominum*, inquit: ſed non ſimpliciter timere, ille enim timor ignorantiæ & imprudentiæ eſt fœtus. At prudenti ac ſapienti timori Domini conjunctum eſt, noſſe Deum, indulgentem, abundantem miſericordia & miſerationibus: regem, ſed clementem, placidum, propitium: juſtum judicem, ſed manſuetum, patrem, medicum, ſalutem timentium & amantium eum procurantem. Radix nempe ſapientiæ, religioſus ac pius metus, atque ex fructu cognoſcitur arbor. Timor ergo qui non fructificat ſapientiam, ſed tenebris implet miſeram animam, longe eſt a Deo. Igitur timor cum ſpe conjunctus ſubminiſtrator eſt ſapientiæ ac prudentiæ; alter vero macerat, conſumit & corrumpit eum qui illo tenetur, ac prorſus abbreviat vitam. at ille firmans eam candida tranquillitate, dat fruitionem omnis boni. *Timor Domini ſanctus*, intaminatus, purus, procul a ſuperſtitione & quotidiano pavore, ideo *permanens in ſeculum ſeculi.*

* Pſ. 24, 14.

Pſ. 18, 10.

D ὅτι

Digitized by Google

Ὅτι οἱ εἰς Δεισιδαιμονίαν ἀποκλίνοντες, φθείρουσι τὰ καθήκοντα τῆς εὐσεβείας.

Κεφάλ. ζ.

Ἡ Ὑπόκρισις, ἡ ἐπὶ θήρᾳ κοσμικῆς ὠφελείας θεοσεβείας προσποίησις, καὶ αἱ ταύταις ἐπιπολάζουσαι, καὶ μυρίων κακῶν ἐμπιπλῶσαι τὸν βίον, ἡ ἀσέβεια, καὶ δυσσέβεια καὶ δεισιδαιμονία, κῆρές εἰσιν ἄντικρυς εὐσεβείας. καὶ διὰ τοῦτο ἐν μὲν τῷ παλαιῷ νόμῳ, ἡ ἀδελφὴ τῆς δεισιδαιμονίας εἰδωλολατρεία καταργεῖται, καὶ κατακλύζεται· ἐν δὲ τῷ ἱερῷ εὐαγγελίῳ, τῆς εἰδωλομανίας καὶ ἀσεβείας οὐδὲν ἧττον τὸ δυσσεβὲς καὶ δεισιδαῖμον παρὰ τοῦ Κυρίου καὶ θεοῦ ἡμῶν στηλιτεύεται.

Ματθ. κεφ. ϛ'. „ὅταν ποιῇς ἐλεημοσύνην, μὴ σαλπίσῃς ἔμπροσθέν σου ὥσπερ οἱ ὑποκριταὶ ποιοῦσιν ἐν ταῖς συναγωγαῖς, καὶ ἐν ταῖς ῥύμαις, ὅπως δοξασθῶσιν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων. εἰ δὲ φανερῶς ἐποίουν τὴν ἐλεημοσύνην

κεφ. ε'. ὅπως ὁ θεὸς δοξάζηται, οὐκ ἂν ἐπετίμησεν αὐτοῖς. λαμψάτω γάρ, φησι, τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσι τὰ καλὰ ὑμῶν ἔργα, καὶ δοξάσωσι τὸν πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς."

Ὁμοίως στηλιτεύει καὶ τοὺς οὕτω προσευχομένους, καὶ τοὺς τῶν μὲν

Cap. VII.

Deflectentes ad superstitionem corrumpere Officia Pietatis.

* Matth. 6, 2.

** cap. 5, 16.

Simulatio, affectatio pietatis ad captanda mundana commoda, atque his inhærentia innumerisque malis implentia vitam, impietas, falsus cultus ac superstitio, labes plane sunt pietatis. Idcirco in veteri quidem lege, soror illa superstitionis, idololatria, simulacra colens, cassatur atque obruitur; in sacro autem Euangelio falsus cultus & superstitio non minus ac idololatria atque impietas notatur ac reprobatur a Domino ac Deo nostro. * *Cum facis eleemosynam, noli tuba canere ante te, sicut hypocritæ faciunt in synagogis & in vicis, ut honorificentur ab hominibus.* Quod si aperte fecissent eleemosynam ad glorificandum Deum, non reprehendisset eos. ** *Luceat enim,* inquit, *lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cælis est.* Pariter notat ac proscribit etiam eos, qui sic orant, & eos qui ne-

κουρίων

καιρίων ὀλιγωροῦντας, τὸν ἔλεον καὶ τὴν κρίσιν παρορῶντας, τὸν κώνω-
„ πα διϋλίζοντας, τὴν δὲ κάμηλον καταπίνοντας, τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ Ματθ. κεφ. κγ'.
ἀμελοῦντας, ταῖς δὲ γραώδεσι παρατηρήσεσι, καὶ τοῖς οἰωνισμοῖς, βαβαὶ τῆς ἀναισθησίας, καὶ ταῖς τῶν ἀστρολόγων ματαιολογίαις, καὶ τῶν ὀνείρων ταῖς σκιαῖς ἐπικεχηνότας. δεισιδαιμονοῦσα γὰρ ψυχὴ ταῖς σκιαῖς ταραττομένη, τῶν καθηκόντων ὀλιγωρεῖ, ἀρέσαι προθυμουμένη τοῖς ἀνθρώποις, προσκρούει Θεῷ, καὶ εἰς ὀργὴν ἐκκαλεῖται τὸν ἐλέους
„ πλήρη δεσπότην. ὁ δὲ προφητάναξ, ἡτοιμάσθην, καὶ οὐκ ἐταράχθην, ψαλ. ριη'.
„ φησὶ, τοῦ φυλάξασθαι τὰς ἐντολάς σου. καὶ ὁ σοφὸς Σειρὰχ, ὁ φο- κεφ. λδ'.
„ βούμενος Θεὸν οὐ μὴ εὐλαβηθήσεται, καὶ οὐ μὴ δειλιάσῃ, ὅτι αὐτὸς ἐλπὶς
„ αὐτοῦ. Δεῖ δὴ πρὸ πάντων, καὶ ἐπὶ πᾶσιν ὑποτάσσεσθαι Θεῷ κελεύοντι, κἂν διὰ πυρὸς, κἂν διὰ τῶν ἰδίων σπλάγχνων δεήσει * χωρῆσαι, μηδὲ προφάσει σπινθῆρος ἀγάπης ταχὺ μαραινομένου, σβεννύειν τὸν εἰς Θεὸν, καὶ ἅπαν τὸ ὁμόφυλον τῆς ἀγάπης πυρσόν.

Πρόκειται Σαοὺλ περιφανὲς, ἀλλ' ἐλεεινόν δεισιδαιμονίας θέαμα.
„ καὶ εἶπέ, φησι, Σαοὺλ πρὸς Σαμουὴλ, διὰ τὸ ἀκοῦσαί με τῆς φωνῆς τοῦ Βασιλ. ά. κεφ. ιε'
„ λαοῦ, καὶ ἐπορεύθην τῇ ὁδῷ, ᾗ ἀπέστειλέ με κύριος, καὶ ἤγαγον τὸν

cessaria contemnunt, **Judicium & misericordiam* omittentes; *excolantes culicem, camelum glutientes*, mandata Dei negligentes; cæterum anilibus observationibus, ominibus, incredibili stupiditate, & astrologorum vaniloquiis, somniorumque umbris inhiantes. Superstitiosa enim anima, quæ umbris turbatur, officia negligit, placere studens hominibus, Deum offendit, atque ad iram provocat Dominum abundantem misericordia. At regius propheta David, ***Paratus sum*, inquit, *& non turbatus ut custodiam mandata tua.* & sapiens ille Sirach, *Qui timet Dominum, nihil trepidabit & non pavebit: quoniam ipse est spes ejus.* Oportet ergo ante omnia & in omnibus, divinis mandatis obtemperare, etiamsi per ignem sit incedendum, propriaque tentanda viscera: neque prætextu scintillæ amoris quæ cito evanescit, extinguere ignem erga Deum ac proximum.

* Matth. 23, 23.
Ecclesiastici, 34, 16.

Prostat Saul illustre, sed miserandum superstitionis spectaculum. *Et ait*, inquit, *Saul ad Samuelem: immo audivi vocem Domini, & ambulavi in via per quam misit me Dominus, &*

1. Reg. 15, 20.
** Ps. 118, 16.

Ἀγὰγ βασιλέα Ἀμαλήκ. τῷ ὄντι ἀσεβῶν οἰκτιρμοὶ ἀνελεήμονες, ὡς ὁ σοφός φησι Σολομών. τὸ γὰρ τῶν ἀσεβῶν, καὶ τῶν ἐπὶ τῇ τοῦ κοινοῦ φθορᾷ σφαδαζόντων φείδεσθαι, ἀφειδεῖν ἐστι διαῤῥήδην τῆς σωτηρίας τοῦ ὁμοφύλου. ἐκλοξεύει δῆτα κατὰ τοῦ ἀνοηταίνοντος βασιλέως τὴν θείαν ἀπόφασιν ὁ προφήτης· διέῤῥηξε κύριος τὴν ”
βασιλείαν σου ἀπὸ Ἰσραὴλ, ἐκ χειρός σου σήμερον. μάλιστα δὲ τὸ ”
βάναυσον πλῆθος, μυρίων δεισιδαιμονιῶν ἐστι γόνιμον, οὗ τὴν ἄνοιαν ἐκ-
Ἡσα. κεφ. κθ. φαυλίζον διὰ τοῦ προφήτου τὸ ἅγιον πνεῦμα, δοθήσεταί, φησι, τὸ ”
βιβλίον τοῦτο εἰς χεῖρας ἀνθρώπου μὴ ἐπισταμένου γράμματα, καὶ ἐρεῖ ”
αὐτῷ, ἀνάγνωθι τοῦτο, καὶ ἐρεῖ, οὐκ ἐπίσταμαι γράμματα. καὶ εἶπε ”
κύριος, ἐγγίζει μοι ὁ λαὸς οὗτος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ, καὶ ἐν τοῖς ”
χείλεσιν αὐτῶν τιμῶσί με, ἡ δὲ καρδία αὐτῶν πόῤῥω ἀπέχει ἀπ’ ”
ἐμοῦ. ἐσφράγισται γὰρ τὸ βιβλίον τὸ περιέχον τοὺς ἀκηράτους τῆς εὐσεβείας λόγους, οὐ μόνον τοῖς ἐπισταμένοις μὲν γράμματα, ἐθελοκακοῦσι δὲ, ἀλλ’ ἐσφράγισται καὶ τῷ δεισιδαιμονοῦντι πλήθει.

adduxi Agag regem Amalec. Revera impiorum miserationes sunt immisericordes, ut sapiens ille inquit Salomon. Impiis enim parcere & iis qui exultant calamitate societatis, idem plane est ac non parcere saluti sui generis. Itaque Propheta in regem insipientem torquet divi-
1. Reg. 15, 28. nam sententiam: *Scidit Dominus regnum Israël a te hodie.* Sed præcipue ignobile vulgus plurimarum superstitionum est ferax, cujus amentiam aspernabilem notans Spiritus Sanctus per Prophetam, * *Et dabitur*, inquit, *liber nescienti literas, diceturque ei: Lege: & respondebit: Nescio literas. Et dixit Dominus: appropinquat populus iste ore suo, & labiis suis glorificat me, cor autem ejus longe est a me.* Obsignatus enim est liber ille qui continet sacras pietatis rationes, non solum iis qui sciunt quidem literas, sed tergiversantur, verum etiam superstitiosæ multitudini.

* Isa. 29, 12.

Περὶ

Περὶ τῆς εἰς θεὸν ἐλπίδος.

Κεφάλαιον, η΄.

Πάντα τὰ ἀγαθὰ παρὰ τοῦ θεοῦ χορηγεῖται, μάτην ταράσσεται πᾶς ἄνθρωπος, ἄγε μὴ ἐπινεύσῃ τὸ θεῖον. ἐὰν μὴ κύριος ψαλ. ρκϛ.
„ οἰκοδομήσῃ οἶκον, εἰς μάτην ἐκοπίασαν οἱ οἰκοδομοῦντες· ἐὰν μὴ κύριος
„ φυλάξῃ πόλιν, εἰς μάτην ἠγρύπνησεν ὁ φυλάσσων. δεῖ ἄρα ἀραρότως, καὶ διηνεκῶς ἐλπίζειν εἰς θεὸν, καὶ παρ᾽ αὐτοῦ προσδοκᾶν ἔν τε εὐτυχίαις, τὴν διαμονὴν τῆς εὐημερίας, καὶ ἐν δυστυχίαις, τὴν ἐς τὴν προτέραν κατάστασιν ἐπάνοδον. καὶ τὸ μὲν κυριώτερον τῆς ἐλπίδος μέρος, περὶ τὰ αἰώνια ἀγαθὰ ἀσχολείσθω, καὶ τὴν ψυχὴν τρεφέτω, καὶ εἰς ἀρετὴν ἀλειφέτω· ἡ γὰρ ἐλπὶς οὐ καταισχύνει, ἀλλ᾽ ὑπ᾽ ὄψιν τιθεῖσα τὰ ἐλπιζόμενα, μετὰ πολλῆς τῆς εὐμενείας χειραγωγεῖ εἰς ἐπιτυχίαν καὶ ἀπόλαυσιν τῶν διὰ πίστεως προσδοκωμένων. ἐπανθείτω δὲ ἡ ἐλπὶς καὶ ἐν τοῖς περὶ τὸν ἐπίκηρον βίον, πόῤῥω διώκουσα τὴν μικροψυχίαν, καὶ ἀπόνοιαν. οὐκ ἐᾷ γὰρ ὁ θεὸς ἡμᾶς πειρασθῆναι

CAP. VIII.

De Spe in Deum.

OMne bonum Dei donum: fruſtra omnis homo turbatur niſi Deus annuat. * *Niſi Dominus ædificaverit domum, in vanum laboraverunt qui ædificant. Niſi Dominus cuſtodierit civitatem, fruſtra vigilat qui cuſtodit eam.* Oportet igitur firmiter & aſſidue ſperare in Deum, & ab ipſo expectare tam in rebus proſperis durationem felicitatis, quam in adverſis reditum in priorem ſtatum. Ac principalis quidem ſpei pars circa æterna ſit occupata, nutriatque animam & ad virtutem exercendam excitet: ſpes enim non confundit, quinimo ante oculos ponens ea quæ ſperantur, benigne admodum manuducit ad impetrationem eorum quæ in fide expectantur; ſed exiſtat tamen ſpes, etiam circa res ad hanc fragilem & caducam vitam pertinentes. Non enim ſinit nos Dominus tentari

* Pſ. 126. 1.

παρ' ὃ δυνάμεθα. χορηγεῖ δὲ φιλανθρώπως ἑκάστῳ τὰ αὐτάρκη καὶ δέοντα, ἀπαιτεῖται ὅμως καὶ ἡ παρ' ἡμῶν φιλοπονία. καὶ ἔλπισον
Ψαλμ. λς'. Σειρ. κεφ. β'. μὲν, φησιν, ἐπὶ κύριον, καὶ αὐτὸς ποιήσει. ἀλλ' εὔθυνον τὰς ὁδούς σου, " καὶ ἔλπισον ἐπ' αὐτόν."

Ἡ πρὸς Θεὸν τοίνυν ἐλπὶς ἥκιστα χαλᾷ τὸν περὶ τὰ πρακτέα τῆς ψυχῆς τόνον. δεῖ δὴ τὸν ἀσφαλῶς φρονοῦντα, ἐπιμελεῖσθαι τῶν δεόντων ὅσον ἐφικτὸν, καὶ εὐθύνειν τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ, καὶ οὕτως ἐλπίζειν,
Παροι. κεφ. ς'. προσδοκῶντα τὴν ἄνωθεν ἐπικουρίαν. ἴθι γάρ φησιν ὁ Σολομὼν, ὀκνηρὲ " ἐπὶ τὸν μύρμηκα. τὸ δ' ἀνειμένον καὶ ῥάθυμον πανταχοῦ συρίττεται,
Ματθ. κεφ. κε'. ἔχον καὶ τὸ Θεῖον ἀντιμαχόμενον, καὶ τὸ δεσποτικὸν στόμα, δοῦλε " γὰρ, φησι, πονηρὲ καὶ ὀκνηρὲ, ἐπειδὴ ἡ ὀκνηρία συνημμένη ἐστὶ τῇ "
Ἰω. κεφ. ε'. πονηρίᾳ. καὶ, ὁ πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, κἀγὼ ἐργάζομαι. " ὁπόσοι ἄρα ἀσύμβολοι ὥσπερ κηφῆνες ἐν τῷ βίῳ περιιόντες, ἀλλοτρίους τρυγῶσιν ἱδρῶτας, οὔτε λόγοις, οὔτε ἔργοις, οὔτε γοῦν εὐχαῖς ἀκηράτοις προσανακείμενοι, ἐκεῖνοι λοιμοὶ ἄτεχνως πολιτείας εἰσίν.

ultra vires noſtras. Præbet autem indulgenter cuique quantum ſatis ac conveniens; requiritur tamen
Pſ. 36, 5. & noſtra induſtria. *Spera quidem in-*
Eccleſiaſtici 2, 6. *quit, in Domino: & ipſe faciet. Sed dirige viam tuam & ſpera in illum.*

Spes itaque in Deum, minime laxat animæ intenſionem circa facienda. Oportet ergo ſolide prudentem curare neceſſaria pro viribus, dirigere vias ſuas, atque ſic ſperare expectando ſupernum auxilium.
Prov. 6, 6. Nam *vade ad formicam ô piger*, inquit Salomon. At remiſſio & ſegnicies ubique exploditur, eſtque etiam Numini adverſa; namque & os Domini, * *Serve male & piger* inquit: quandoquidem pigritia conjuncta eſt malitiæ. Item, ** *Pater meus usque modo operatur, & ego operor.* Quicunque ergo immunes ac inutiles in hac vita incedentes, tanquam fuci, alienis fruuntur ſudoribus, & nec ſtudiis doctrinarum, nec rebus gerendis aut operi faciundo, nec denique ſacris precibus ſunt dediti, illi plane ſunt peſtes Reipublicæ.

* Matth. 25, 26. ** Joan. V, 17.

Περὶ

Περὶ ταπεινώσεως, καὶ ὅτι δεῖ ἀπονέμειν συγγνώμην τοῖς ἐχθροῖς.

Κεφάλαιον θʹ.

„ ΑΝθρωποι δεκτοὶ ἐν καμίνῳ ταπεινώσεως. οἱ εἰς ἀρετὴν τοὺς ἀνθρώπους ὀτρύνοντες δισσοῖς εἰώθασι χρῆσθαι τρόποις. καὶ οἱ μὲν, λόγων δεινότητι ἰσχυρίζονται παραστῆσαι, ὡς ἡ πασῶν τῶν ἀκηράτων καὶ ὑψηλῶν ἀρετῶν ἐπίκτησίς ἐστι ῥᾳδία καὶ εὐπόριστος, χειραγωγούσης ἐς αὐτὴν τῆς φύσεως· ἕτεροι δὲ, οἵτινες μέμνηνται ἐγκεῖσθαι τὴν διάνοιαν τῶν ἀνθρώπων εἰς τὰ πονηρὰ, τὸ μὲν ἄναντες, καὶ δυσχερείας καὶ κινδύνων μεστὸν τῆς εἰς τὴν ἀκρώρειαν τῶν ἀρετῶν φερούσης, ὁμολογοῦσι· τοῖς δὲ προκειμένοις πολυτελεστάτοις βραβείοις κηλοῦσι τὴν ψυχὴν, καὶ δαιμονίως διεγείρουσιν εἰς θήραν ἀρετῆς. τοιοῦτός ἐστιν ὁ σοφὸς Σειρὰχ, καμίνῳ ἀπεικάζει τὴν ταπείνωσιν, εἰς τὴν δυσχέρειαν αὐτῆς αἰνιττόμενος. τοῦ γὰρ ταπεινουμένου, καὶ ὑπείκοντος τῷ ἀντιπάλῳ καὶ ἐναμίλλῳ, ἡ ψυχὴ ὑποτύφεται, καὶ φλέγεται. καὶ τῷ ὄντι μηδὲν ἐστι μηδὲν βαρύτερον ἀνδρὶ εὐγενεῖ καὶ μεγαλόφρονι τοῦ ἀνέχεσθαι ὑβριζόμενον, καὶ προπηλακιζόμενον, μὴ ἐκκρούοντα πατταλοις τοὺς παττάλους· ἡ γὰρ τιμὴ καὶ τῆς ζωῆς ἐστι προτιμοτέρα, Σειρ. κεφ. β.

CAP. IX.

De Humiliatione, & danda inimicis venia.

H*Omines receptibiles in camino humiliationis.* Ii qui ad virtutem homines exhortantur, binis solent uti modis. Atque alii quidem vi & potestate verborum nituntur ostendere, facilem esse & parabilem possessionem summæ ac intaminatæ virtutis, manuducente ad eam natura; alii autem, memores quam prona sit mens humana in malum, arduam quidem ac difficilem periculique plenam esse viam quæ ad verticem virtutis ducit, fatentur; sed propositis pretiosissimis præmiis, deliniunt animam, & mirifice incitant ad capessendam virtutem. Talis Sirach ille sapiens, camino adsimilat Humiliationem, difficultatem ejus subindicans. Nam qui humiliatur ceditque adversario aut æmulo, hujus anima succenditur & flagrat. Et revera nihil intolerabilius homini generoso ac magnanimo, quam contumeliam pati, & indigne atque injuriose habitum, non clavum clavo elidere. Honor enim Ecclesiastici 2, 6.

καὶ

καὶ διὰ τοῦτο συχνοὶ τῶν πάλαι Ῥωμαίων, ἵνα μὴ εἰς χεῖρας ἐχθρῶν ἐμπέσωσι, γενναίως ἀπεκαρτέρησαν. εἰ δὲ τῷ Θεῷ ἀρέσαι σπεύδοντες, ἐν καμίνῳ ταπεινώσεως ὡς ὁλοκαύτωμα πυρπολούμενοι, προσφέρομεν αὐτῷ ἑαυτοὺς, καὶ τοῖς ἐχθροῖς ἐμπεπαρῳνηκόσιν, ὥσπερ ἐπιτε-
ψαλ. κά. τάγμεθα, συγγνώμην ἀπονέμομεν, καὶ μετὰ τοῦ Δαβὶδ λέγομεν, " ἐγώ εἰμι σκώληξ καὶ οὐκ ἄνθρωπος, ὄνειδος ἀνθρώπων, καὶ ἐξουθένημα " λαοῦ.

Περὶ ὑπεροχῆς ἀνθρώπου, καὶ ὅτι λογικὸν, καὶ κοινωνικὸν καὶ πολιτικὸν ζῶόν ἐστιν. ἐφεξῆς δὲ γενικῶς περὶ ἀρετῶν, καὶ περὶ εἰλικρινείας, καὶ ἁπλότητος, καὶ ὀρθῆς συνειδήσεως.

Κεφάλαιον, ί.

Κικ. Μηδέν ἐστι μηδὲν τῶν ζώων, ὅγε μὴ φύσει διάκειται εἰς τὴν ἑαυτοῦ φυλακὴν, ἀποκλῖνον μὲν τὰ σίνοντα, πορίζομενον δὲ τὰ εἰς ζωὴν ἀναγκαῖα, τροφὰς, καὶ φωλεοὺς, καὶ τὰ τοιαῦτα. ἔνεστι δὲ ὅτῳοῦν ζώῳ καὶ συνουσίας ὄρεξις, ὅπως ὅμοιον ἑαυτῷ γεννήσῃ, ἔνεστι δὲ

vitæ præfertur; hinc complures ex veteribus Romanis, ne in manus hostium inciderent mortem fortiter
Psal. 21, 7. oppetiere. At nos Deo placere studentes, in camino Humiliationis tanquam holocaustum adolemus ei nosmet, atque inimicis qui nos injuria affecere, sicut mandatum habemus, ignoscimus, & cum David dicimus: *Ego autem sum vermis & non homo: opprobrium hominum & abjectio plebis.*

Cap. X.

De excellentia hominis, hominem esse animal rationis particeps, sociabile, aptum cœtibus civilibus. Deinceps generatim de virtutibus, tum de Sinceritate, de Simplicitate, de recta Conscientia.

Cic. Generi animantium omni est a natura tributum, ut se, vitam, corpusque tueatur, declinetque ea quæ nocitura videantur, omniaque quæcumque ad vivendum sint necessaria inquirat & paret: ut pastum, ut latibula, ut alia ejusdem generis. Commune autem animantium omnium est conjunctionis appetitus, procreandi causa, &

καὶ

Digitized by Google

καί τις ὡς εἰπεῖν φροντὶς περὶ τῶν γεννηθέντων. ὁ δὲ ἄνθρωπος ὑπερανέϛηκεν ἁπάντων τῶν ἄλλων ζώων. τὰ μὲν γὰρ ὑπὸ τῶν αἰσθήσεων κινȣ́μενα, τὸ παρὸν μόνον ὁρῶσι, κἀκείνῳ προσαρμόττȣσιν ἑαυτὰ, ὀλίγον αἰσθανόμενα τȣ͂ παρεληλυθότος, ἢ τȣ͂ μέλλοντος· ὁ δὲ ἄνθρωπος ἰθύνομενος ὑπὸ τȣ͂ λόγȣ, διαθρεῖ τὰ τῶν πραγμάτων αἴτια, τὰ ἀκόλȣθα, τὰς προόδȣς, παρατηρεῖ τὰ προλαβόντα, τὰ ἑπόμενα, ἐκ τῶν ὁμοίων συλλογίζεται * περὶ τῶν παρόντων, καὶ ἀπὸ τῶν μελλόντων τȣ̀ς μετὰ λόγȣ καὶ πιθανότητος εἰκασμȣ́ς· ὅπη τε ἐγχωρεῖ, τὰς βεβαιοτέρας κρίσεις ἀποματτόμενος, καὶ ἐν τῷ νῷ οἷον ἐν καθαρῷ ἐσόπτρῳ διορῶν ὁλοσχερῆ τὴν τῆς ζωῆς εἰκόνα, εἰς παρασκευὴν χωρεῖ τῶν εἰς αὐτὴν ἀναγκαίων. διὰ δὲ τῆς τȣ͂ νοὸς δυνάμεως, ἐκ φύσεως ἐνȣ͂ται τῷ ὁμοφύλῳ, εἰς λόγων καὶ βίȣ κοινωνίαν χειραγωγȣ́μενος. καὶ πρῶτον μὲν ἐξαισίῳ τινὶ ἔρωτι περιθάλπει τὰ ἔκγονα, μετέπειτα δὲ εἰς τὴν πολιτικὴν ἐξορμᾷ κοινωνίαν, καὶ ὅλῳ σθένει πορίσασθαι σπȣδάζει ὁπόσα ἱκανὰ εἰς σκέπην καὶ τροφὴν, ȣ̓ μόνον ἑαυτῷ, ἀλλὰ καὶ τοῖς τέκνοις, καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς αὐτῷ κεχαρισμένοις, ὅπως ἱκανῶς συγκεκροτημένος εἴη εἰς τὴν τȣ́των

cura quædam eorum quæ procreata ſunt. Sed inter hominem & beluam hoc maxime intereſt, quod hæc tantum, quantum ſenſu movetur, ad id ſolum, quod adeſt, quodque præſens eſt, ſe accommodat, paullulum admodum ſentiens præteritum aut futurum. Homo autem qui rationis eſt particeps, conſequentia cernit, principia & cauſas rerum videt, earumque progreſſus, & quaſi anteceſſiones non ignorat. ex ſimilibus rebus colligit ac ratiocinatur de præſentibus: & a futuris conjecturas rationabiles ac probabiles, quatenusque licet certiores dijudicationes exprimens ac formans, atque in animo velut in ſpeculo perſpiciens integram vitæ imaginem, ad eam degendam præparat res neceſſarias: eademque natura vi rationis hominem conciliat homini, & ad orationis, & ad vitæ ſocietatem: ingeneratque in primis præcipuum quendam amorem in eos qui procreati ſunt: impellitque ut hominum cœtus, & celebrari inter ſe, & a ſe obiri velit: ob easque cauſas ſtudeat parare ea, quæ ſuppeditent, & ad cultum, & ad victum: nec ſibi ſoli, ſed conjugi, liberis, ceteriſque quos caros habeat,

φυλακήν. οὐκοῦν ἡ τοιαύτη φροντὶς μεγαλοψυχίαν ἐνιεῖσα, διεγείρει τὸν ἄνθρωπον εἰς ἀντιποίησιν γενναιοτέρων πράξεων. κυριώτερον δ᾽ ἔργον ἀνθρώπου ἡ τοῦ ἀληθοῦς ἔρευνα. ἕκαστος γὰρ ὁπηνίκα τῶν ἀναγκαίων ἔργων ἀπολυθεὶς, σχολῆς ἀπολαύῃ, ἐπιθυμεῖ ἰδεῖν τι, καὶ ἀκοῦσαι, καὶ μαθεῖν. τῶν γὰρ ἐν τῇ φύσει ἐδομυχούντων, τῶν τε θαύματος ἀξίων ἡ γνῶσις ἐστιν ἀναγκαία εἰς συμπλήρωσιν τῆς ἀνθρωπίνης εὐδαιμονίας. ἐκ τούτου δὲ φανερὸν γίγνεται, πᾶν ὅτι οὖν ἀληθὲς, ἁπλοῦν, εἰλικρινὲς, οἰκειότατον εἶναι τῇ τοῦ ἀνθρώπου φύσει. τῷ δὲ περὶ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἀληθοῦς ἐμφύτῳ ἔρωτι συνῆπταί πως ἡ τοῦ ἄρχειν ἔφεσις. ὁ γὰρ ἐκ φύσεως εὖ διακείμενος οὐδενὶ ὑποτάσσεσθαι βούλεται, εἰ μὴ τῷ ὑποτιθεμένῳ, ἢ διδάσκοντι, ἢ τὰ διαρρήδην ἐπωφελῆ δικαίως καὶ νομίμως ἐπιτάττοντι· καὶ ἐν τούτῳ ἵδρυται ὁ τῆς μεγαλοψυχίας χαρακτὴρ, καὶ ἡ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ὀλιγωρία. διαλάμπει δὲ κἀν τούτῳ ἡ τῆς φύσεως, καὶ ἡ τοῦ λόγου ἰσχὺς, ἐπειδὴ μόνος ὁ ἄνθρωπος διαγινώσκει τί τὸ τρέπον, τί τὸ εὔτακτον, τὸ ἁρμόζον, καὶ προσῆκον, καὶ μέτριον ἔν τε ἔργοις καὶ λόγοις. μηδὲν δ᾽ ἄλλο ζῶον αἰσθάνεται καὶ διακρίνει τῶν ὁρωμένων τὸ κάλλος, τὴν κοσμιότητα, τὴν ἀναλογίαν τῶν μερῶν. τὴν δὲ τοιαύτην

tuerique debeat. Quæ cura exſuſcitat etiam animos, & majores ad rem gerendam facit. In primisque homini eſt propria veri inquiſitio atque inveſtigatio. Itaque cum ſumus neceſſariis negotiis curisque vacui, tum avemus aliquid videre, audire, ac diſcere: cognitionemque rerum aut occultarum, aut admirabilium ad bene beateque vivendum neceſſariam ducimus. Ex quo intelligitur, quod verum, ſimplex, ſincerumque ſit, id eſſe naturæ hominis gratiſſimum. Huic veri videndi cupiditati adjuncta eſt appetitio quædam principatus: ut nemini parere animus bene a natura informatus velit, niſi præcipienti, aut docenti, aut utilitatis cauſa, juſte & legitime imperanti: ex quo animi magnitudo exiſtit, humanarumque rerum contemtio. Nec vero illa parva vis naturæ eſt, rationisque, quod unum hoc animal ſentit, qui ſit ordo, quid ſit quod doceat, in factis, dictisque qui ſit modus. Itaque eorum quæ adſpectu ſentiuntur, nullum aliud animal pulchritudinem, venuſtatem, convenientiam partium ſentit. Quam ſimilitudi-

παρο-

παρομοίωσιν ἥ τε φύσις καὶ ὁ λογισμὸς ἀπὸ τῶν ὀμμάτων εἰς τὴν ψυχὴν μεταφέρων, πολλῷ μᾶλλον ἡμᾶς ἐκπαιδεύει, καὶ διατίθησιν εἰς φυλακὴν τῆς ἐν βουλαῖς καὶ πράξεσιν εὐταξίας καὶ εὐσταθείας, καὶ τὸ ἐπανθοῦν κάλλος ὑπ' ὄψιν τίθησι, καὶ ἀκμὴν εὐλαβεῖται μήπου τι παρὰ τὸ προσῆκον καὶ παρὰ χορδὴν χωροίη, μαλακῶς καὶ ἀνειμένως διαπραττόμενον· καὶ ἔν τε δόξαις, καὶ ὑπολήψεσι, καὶ ἔργοις προσέχει, ὅπως πάντα νεανικῶς, καὶ γενναίως σχῇ, τὸ ἐκτεθηλυμένον ἀποκλίνων. ἐκ δὲ τῶν εἰρημένων τὸ καθῆκον συγκροτούμενον ἀπαρτίζεται. τὸ δὲ καθῆκον εἴγε μὴ εἴη πᾶσι γνώριμον, ἀλλ' ὅμως οὐ δὲ ταύτῃ παύεται τοῦ εἶναι καθῆκον, κἂν ὑπὸ μηδενὸς ἐπαινοῖτο, ἐκ φύσεως μέντοιγ' ἐςὶν ἐπαινετόν. Τὸ δὲ καλὸν ἀπὸ τετλάρων τινῶν τίκlεται. ἢ ἀπὸ τῆς τοῦ ἀληθοῦς ἐρεύνης, καὶ γνώσεως, καὶ ἀγχινοίας, καὶ δεινότητος, καὶ φρονήσεως· ἢ ἀπὸ τῆς φυλακῆς τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας, καὶ τῆς περὶ τὰ συναλλάγματα πίςεως, ἀποδιδομένου ἑκάςῳ τοῦ ἰδίου· ἢ ἀπὸ τῆς μεγαλοφυΐας, καὶ μεγαλοψυχίας, καὶ ἀκαταμαχήτου τῆς ψυχῆς γενναιότητος· ἢ ἀπὸ τῆς ἁρμονίας, καὶ εὐταξίας, καὶ κοσμιότητος, καὶ σωφροσύνης, ἔν τε πράξεσι καὶ λόγοις. καὶ ἃ μὲν ἔφθημεν ἠριθμηκότες τέτlαρα μόρια συνδέδεταί

rem natura ratioque ab oculis ad animum transferens, multo etiam magis pulchritudinem, constantiam, ordinem in consiliis factisque observandum putat: cavetque ne quid indecore effœminateve faciat: tum in omnibus & opinionibus & factis, ne quid libidinose aut faciat aut cogitet. Quibus ex rebus conflatur & efficitur id quod quærimus, honestum: quod etiam si nobilitatum non sit, tamen honestum sit: quodque vere dicimus, etiamsi a nullo laudetur, laudabile esse natura. Sed omne quod honestum est, id quatuor partium oritur ex aliqua. Aut enim in perspicientia veri solertiaque versatur: aut in hominum societate tuenda, tribuendoque suum cuique, & rerum contractarum fide: aut in animi excelsi atque invicti magnitudine ac robore: aut in omnium quæ fiunt, quæque dicuntur, ordine & modo, in quo est modestia & temperantia. Quæ quatuor quamquam inter

πως ἀλλήλοις, καὶ ἀνακέκραται, καὶ συμπέφυρται, ἀλλ᾽ ἀπὸ ἑκάστου τούτων πηγάζει διωρισμένα τινὰ καθήκοντος εἴδη. ἀπὸ μὲν γὰρ τοῦ πρώτου μορίου, ἐν ᾧ ἵδρυται ἡ σοφία καὶ ἡ φρόνησις, βλαστάνει ἡ ἔρευνα καὶ ἐπιτυχία τῆς ἀληθείας, καὶ τοῦτο ἴδιον καὶ καθῆκόν ἐστι τῆς τοιαύτης ἀρετῆς. ὁ γὰρ ἀγχινούστατος, καὶ τῆς ἀληθείας ἐν ὁτῳοῦν ἐπιτυχέστατος, καὶ ὅτι τάχιστα ἀνευρεῖν τὸ δέον εὐφυέστατος, καὶ ἀποδοῦναι λόγον εὐπορώτατος, ἐκεῖνος τῷόντι φρονιμώτατος καὶ σοφώτατος ὑπείληπται. ὑπόκειται ἄρα τῇ φρονήσει ἡ ἀλήθεια περὶ ἣν ἀσχολεῖται. ταῖς δὲ ἄλλαις τρισὶν ἀρεταῖς ἐπιβάλλει, πορίζεσθαι καὶ φυλάττειν τὰ ἐς τὴν πρακτικὴν ζωὴν ἀνήκοντα. καὶ ἡ μὲν μεγαλοφυΐα καὶ μεγαλοψυχία ἀναφαίνεται, ἔν τε τῇ αὐξήσει τῶν ὄντων, καὶ ἐν τῇ περιποιήσει τῶν συμφερόντων ἑαυτῷ τε, καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν, καὶ μάλιστα ἐν τῇ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ὀλιγωρίᾳ. ἡ δὲ εὐταξία, καὶ σταθηρότης, καὶ ἡ σωφροσύνη, καὶ μετριότης, καὶ τὰ τούτοις ἀδελφὰ, οὐκ ἐν τῷ νοῒ μόνῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς πράξεσιν εἰλοῦνται· τοῖς γὰρ ἀπαντῶσιν ἐν τῷ βίῳ τάξιν καὶ κόσμον περιτιθέντες, τὸ καλὸν, τὸ τίμιον, τὸ πρέπον φυλάξομεν.

ſe colligata atque implicita ſunt, tamen ex ſingulis certa officiorum genera naſcuntur: velut ex ea parte quæ primo deſcripta eſt, in qua ſapientiam & prudentiam ponimus, ineſt indagatio atque inventio veri: ejuſque virtutis hoc munus eſt proprium. Ut enim quiſque maxime perſpicit quid in re quaque veriſſimum ſit, quique & acutiſſime & celerrime poteſt & videre & explicare rationem, is prudentiſſimus & ſapientiſſimus rite haberi ſolet. Quocirca huic, quaſi materia quam tractet & in qua verſetur, ſubjecta eſt veritas. Reliquis autem tribus virtutibus neceſſitates propoſitæ ſunt ad eas res parandas tuendasque quibus actio vitæ continetur: ut & ſocietas hominum conjunctioque ſervetur: & animi excellentia magnitudoque cum in augendis opibus, utilitatibusque, & ſibi & ſuis comparandis, cum multo magis in his ipſis deſpiciendis eluceat. Ordo autem & conſtantia & moderatio, & ea quæ his ſunt ſimilia, verſantur in eo genere, ad quod adhibenda eſt actio quædam, non ſolum mentis agitatio. His enim rebus, quæ tractantur in vita, modum quendam adhibentes & ordinem, honeſtatem & decus conſervabimus.

Ἔστιν

Digitized by Google

Ἔϛιν ἄρα ἡ ἀρετὴ, ὡς ἐν κεφαλαίῳ φάναι, ἕξις προαιρετικὴ, βελτίϛη, τελειωτικὴ ἀνθρώπȣ, καθ᾽ ἑαυτὴν ἐπαινετὴ, ἀγαθότητος καὶ ἀκηράτȣ εὐδαιμονίας χορηγός. καὶ ὥσπερ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν φωτὸς ἐμπιπλάμενοι, ὁρῶμεν τὰ ὑπ᾽ ὄψιν πίπ]οντα, ὕτω διὰ τῶν ἀρετῶν ἀντιποιȣ́μεθα τῶν ὄντως καλῶν, σπȣδαίᾳ ψυχῆς διαθέσει, ἠρεμαίαις τε καὶ τεταγμέναις κινήσεσιν εἰς ἐπίκ]ησιν αὐτῶν χωρȣ͂ντες, ἀλήθειαν θηρώμενοι, τὰ ἀπόῤῥητα τῆς φύσεως ἀνιχνεύοντες, τὸ διανοητικὸν τῆς ψυχῆς τοῖς ἀνθηροτάτοις τῶν ἐπιϛημῶν χρώμασι καταλλύνοντες, ἀδεκάϛοις ψήφοις ἕκαϛον πραγμάτων τε καὶ προσώπων ζυγοϛατȣ͂ντες, καὶ ἑκάϛῳ τὸ καθῆκον ἀπονέμοντες. τῷ
„ τὸν φόρον τὸν φόρον, τῷ τὸ τέλος τὸ τέλος, τῷ τὸν φόβον τὸν φόβον, Παῦλ. ῥωμ. κεφ. ιγ.
„ τῷ τὴν τιμὴν τὴν τιμήν· ἱλέῳ ψυχῇ μετ᾽ ἐπιεικείας ἐνίοτε κολάζοντες μὲν τȣ̀ς φαύλȣς, τȣ̀ς δ᾽ ἀξίȣς δαψιλῶς εὐεργετȣ͂ντες. ἔϛι γὰρ ἀρετῆς, τὸ ἵλεων εἶναι, καὶ εὐμενῆ, καὶ συγγνωμονικὸν, καὶ εὐγνώμονα, καὶ εὔελπιν, καὶ νεανικῷ φρονήματι τήν τε ἀγέρωχον τύχην πατȣ͂ντα, καὶ ὑπὸ τῆς σκαιᾶς μηδαμῶς ἐκπληττόμενον, μηδὲ ταρασσόμενον, ȣ̓δέποτε τῶν καθηκόντων ἀφίϛασθαι, καὶ τὸ καταϛέλλειν τὰς ὁρμὰς τῶν

Eſt igitur virtus, ſummatim indicando, habitus arbitrarius ac voluntarius, optimus, perficiens hominem, per ſe laudabilis, bonitatis ac felicitatis effector. Atque ſicut per oculos luce recepta, cernimus ea quæ ſub viſum cadunt, ita per virtutes capeſſimus vera bona, ſeria animi diſpoſitione, ſedatiſque ac ordinatis motibus ad acquiſitionem eorum pergentes, veritatem quærentes, arcana naturæ inveſtigantes, intellectualem animæ partem mentemque floridiſſimis ſcientiarum coloribus exornantes, incorruptis calculis ac judiciis rem quamvis perſonamque ponderantes, atque cuique convenientia ac debita reddentes, *Cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem:* placido ac miti animo quandoque punientes improbos, beneficia promeritis largientes. Eſt enim virtutis, mitem eſſe, benevolum, in ignoſcendo facilem, æquanimem: bene ſperare, ac maſculo animo inſolentiam fortunæ calcando, adverſam minime expaveſcendo nec terroribus cedendo, unquam ab officio diſcedere: impetus affectuum compeſcere, modificando Rom. 13, 7.

 παθῶν,

παθῶν, ἐν κόσμῳ καὶ μετριότητι καθιςῶντα, ὃ σωφροσύνην καλῦμεν. Ἐπανθεῖ δὲ καὶ τῇ φρονήσει, καὶ τῇ διακαιοσύνῃ, καὶ τῇ ἀνδρείᾳ τὸ σῶφρον. σωφροσύνης γὰρ ὀλίγωρος φρόνησις, ἐκπίπτει τῆς ἀληθείας ἀκολαςαίνȣσα, καὶ εἰς ἀλλοκότȣς ἐννοίας περί τε θείων καὶ ἀνθρωπίνων σχετλίως ἐκτραχηλίζεται. καὶ δικαιοσύνη μὴ σωφρονȣ̃σα, ἄντικρυς ἀδικία. ἀνδρεία δὲ σωφροσύνης ἄμοιρος, θηριωδία μᾶλλον, ἢ ἀρετή. σωφρονȣ̃μεν δὲ καὶ λόγοις, καὶ σιωπῇ καὶ βλέμματι, καὶ βαδίσματι, καὶ ςολῇ, τȣ̃ κοσμίȣ καὶ πρέποντος διὰ παντὸς ςοχαζόμενοι.

Ἡ δ' ἀρετὴ ἐπειδὴ πάντοτε διώκει τὴν ἀλήθειαν μηδαμῶς κολακεύȣσα τȣ̀ς αὐτῆς ἐραςὰς, ἀπερικαλύπτῳ τῷ προσώπῳ εἴωθε διηγεῖσθαι τὰ ὄντα μετ' ἀμφιλαφȣ̃ς ἀληθείας, ὡς παρὰ Ξενοφῶντι. “
ȣ̓κ ἐξαπατήσω σέ, φησι, προοιμίοις ἡδονῆς, ἀλλ' ᾗπερ οἱ θεοὶ διέθεσαν “
τὰ ὄντα διηγήσομαι μετ' ἀληθείας. τῶν γὰρ ὄντων ἀγαθῶν καὶ “
καλῶν ȣ̓δὲν ἄνευ πόνȣ καὶ ἐπιμελείας θεοὶ διδόασιν ἀνθρώποις. ἀλλ' “
εἴ τε, φησὶ, τȣ̀ς θεȣ̀ς ἵλεως εἶναί σοι βȣ́λει, θεραπευτέον τȣ̀ς θεȣ́ς· “
εἴ τε ὑπὸ φίλων ἐθέλεις ἀγαπᾶσθαι, τȣ̀ς φίλȣς εὐεργετητέον· εἴ τε “
ὑπό τινος πόλεως ἐπιθυμεῖς τιμᾶσθαι, τὴν πόλιν ὠφελητέον. καὶ εἴ τε “

& in ordinem redigendo; id quod sanam sobriamque mentem, continentiam, temperantiam ac modestiam appellamus. Enitent autem istæ virtutes in prudentia ac justitia atque fortitudine. Eas namque negligens sapientia, veritate excidit proterviens, atque in monstrosas opiniones de divinis humanisque rebus præceps ruit: justitia etiam sine iis plane est injustitia: fortitudo autem expers earum, feritas potius est quam virtus. Exercemus autem eas, sobrieque & moderate ac modeste agimus, in verbis in silentio, in adspectu, in incessu, in vestitu, convenientiam & decorem perpetuo spectantes.

Ceterum virtus, quoniam semper sectatur veritatem, haud quaquam blandiens suis amatoribus, rem ipsam amat exponere citra omnem veri dissimulationem, sicut apud Xenophontem: *Non decipiam te*, inquit Virtus, *voluptatis proœmiis, sed quemadmodum Dii disposuere, ita rem ipsam vere exponam. Nihil enim bonum ac præclarum sine labore & studio Dii dant hominibus. Sed sive*, inquit, *Deos propitios tibi esse vis, colendi sunt Dii: seu ab amicis vis diligi, demerendi amici: sive ab urbe*

τὴν

„ τὴν γῆν, φησιν ἡ ἀρετὴ, φέρειν σοι βούλει καρποὺς ἀφθόνους, τὴν γῆν „ θεραπευτέον. εἴ τε ὑπὸ βοσκημάτων οἴει δεῖν πλουτίζεσθαι, τῶν „ βοσκημάτων ἐπιμελητέον. εἴτε διὰ πολέμου ὁρμᾷς αὔξεσθαι, καὶ βούλει „ δύνασθαι τούς τε φίλους ἐλευθεροῦν, καὶ τοὺς ἐχθροὺς χειροῦσθαι, τὰς „ πολεμικὰς τέχνας αὐτάς τε παρὰ τῶν ἐπισαμένων μαθητέον, καὶ „ ὅπως αὐταῖς δεῖ χρῆσθαι ἀσκητέον. εἰ δὲ καὶ τῷ σώματι βούλει δυνατὸς „ εἶναι, τῇ γνώμῃ ὑπηρετεῖν ἐθισέον τὸ σῶμα, καὶ γυμνασέον σὺν πόνοις „ καὶ ἱδρῶτι. καὶ πάλιν αὐτὴ ὑπὲρ ἑαυτῆς φησιν, ἔργον καλὸν οὔ τε θεῖον, „ οὔ τε ἀνθρώπινον χωρὶς ἐμοῦ γίγνεται. τιμῶμαι δὲ μάλισα πάντων, „ ἀγαπητὴ συνεργὸς τεχνίταις, πισὴ φύλαξ οἴκων δεσπόταις, εὐμενὴς „ παρασάτις οἰκέταις, ἀγαθὴ συλλήπτρια τῶν ἐν εἰρήνῃ πόνων, βεβαία „ τῶν ἐν πολέμῳ σύμμαχος ἔργων, ἀρίση φιλίας κοινωνός.

„ Ἔσι δὲ τοῖς μὲν ἐμοῖς φίλοις, φησὶν, ἡδεῖα μὲν καὶ ἀπράγμων „ σίτων καὶ ποτῶν ἀπόλαυσις, ἀνέχονται γὰρ ἕως ἂν ἐπιθυμήσωσιν „ αὐτῶν. ὕπνος δ' αὐτοῖς πάρεστιν ἡδίων, ἢ τοῖς ἀμόχθοις, καὶ οὔ τε ἀπο- „ λιπόντες αὐτὸν ἄχθονται, οὔ τε διὰ τοῦτον μεθιᾶσι τὰ δέοντα πράττειν. „ καὶ οἱ μὲν νέοι τοῖς τῶν πρεσβυτέρων ἐπαίνοις χαίρουσιν, οἱ δὲ γεραίτεροι

aliqua cupis honorari, emolumento esse urbi oportet. Porro, inquit Virtus, *sive tellurem ferre tibi fructus uberes vis, colenda tellus: sive bello crescendi cepisti impetum, cupisque posse cum amicos liberare, tum hostes subigere, artes bellicæ non solum addiscendæ ab earum peritis, sed etiam meditandus earum usus. Quod si corpore etiam vis esse validus, ut animo pareat corpus adsvefaciendum est, & exercendum labore ac sudore.* Ac rursus pro se ipsa dicens inquit: *opus bonum ac præclarum sine me fit nullum, sive divinum sive humanum. maxime autem omnium honorificor, dilecta opificibus laborum socia, fida domorum custos heris, opitulatrix benigna servis, in laboribus pace curandis egregia adjutrix, in negotiis bellicis firma ac stabilis auxiliatrix, optima amicitiæ consors.*

Est etiam, inquit, *amicis meis cibi & potus perceptio suavis pariter & elaborati nihil habens; expectant enim donec appetant. Iidem somnum capiunt suaviorem otiosis: ac nec excitari moleste ferunt, neque somni causa, quæ agenda necessario sunt, omittunt. Juvenes seniorum laudibus gaudent, seniores juvenum hono-*

ταῖς

ταῖς τῶν νέων τιμαῖς ἀγάλλονται. καὶ ἡδέως μὲν τῶν παλαιῶν " πράξεων μέμνηνται, εὖ δὲ τὰς παρȣ́σας ἥδονται πράτ]οντες. δι' ἐμὲ " φίλοι μὲν θεοῖς ὄντες, ἀγαπητοὶ δὲ φίλοις, τίμιοι δὲ πατρίσιν. ὅταν " δ' ἔλθῃ τὸ πεπρωμένον τέλος, ȣ̓ μετὰ λήθης ἄτιμοι κεῖνται, ἀλλὰ " μετὰ μνήμης τὸν ἀεὶ χρόνον ὑμνȣ́μενοι θάλλȣσιν."

Ἀλλὰ τοῖς χριςȣ̃ μαθηταῖς ὑψηλότερος ὁ τῆς ἀρετῆς βαθμὸς, ἐπὶ γῆς μὲν πηξάμενος τὴν βεβαιοτάτην τῆς ταπεινώσεως κρηπῖδα, διὰ δὲ τῆς ἀγάπης εἰς ὄλυμπον διήκων. ἐπειδὴ γὰρ ὁ ἄνθρωπος ἐκ χοὸς καὶ νοερᾶς ψυχῆς σύγκειται, τῆς μὲν μητρὸς μεμνημένος, κἂν πλȣ́τῳ περιῤῥῆται, κἂν ἀξιώμασι φαιδρύνηται, σύνοιδεν ἑαυτῷ, ὅτι γῆς σκώληξ ἐςὶ, καὶ ταπεινȣ́μενος, ὡς ὁ θεῖος Ἀβραὰμ ὁ θεὸν ξενοδοχήσας,
ἆσμ. κεφ. β. ἐγώ εἰμι γῆ καὶ σποδὸς φησι. καὶ, ἐγὼ ἄνθος τȣ̃ πεδίȣ, κρίνον " τῶν κοιλάδων. μεμνημένος δὲ καὶ τȣ̃ πατρὸς, καὶ ὅτι κατ' εἰκόνα αὐτȣ̃ δεδημιȣ́ργηται, τῇ φλογὶ τῆς ἀγάπης εἰς μίμησιν θεȣ̃ διεγεί-
κεφ. η. ρεται. περίπ]ερα γὰρ αὐτῆς περίπ]ερα πυρὸς, φλόγες αὐτῆς. καὶ ἄπλετον κάλλος ἐκεῖθεν περιάπ]ει τῷ λοιπῷ τῶν ἀρετῶν ὁρμαθῷ, πυρσὸς γὰρ ἀρετῶν ἡ ἀγάπη,

ribus delectantur. Iidem rerum olim gestarum memoriam jucunde repetunt, nec minore cum voluptate præsentia peragunt: cum quidem mea causa Diis accepti sint, amicis chari, patriæ honorati. Denique cum finis
* Cant. 2, 1. *fato præstitutus adest, non inhonorati nec oblivioni traditi jacent, sed sempiterna sui memoria celebrati florent.*

Christi vero discipuli altiorem
** Cap. 8, 16. habent virtutis gradum, in terris firmissime fundatum humilitatione, charitate autem cœlum contingentem. Homo enim, cum ex humo & intellectuali anima constet, memor matris, etsi divitiis circumfluat, etiamsi honoribus ac dignitatibus niteat, conscius sibi est, se vermem terrenum esse, atque sese humilians, ut divus Abraham, qui Deum hospitio excepit, *Ego sum*, inquit, *terra & pulvis*. & ut alibi, * *Ego flos campi & lilium convallium;* at idem homo memor patris, ad cujus imaginem creatus est, flammma dilectionis ad imitationem Dei excitatur; ** *Lampades enim ejus, lampades ignis atque flammæ:* indeque immensam pulchritudinem adjungit reliquarum virtutum catenæ; ignis enim lucens virtutum charitas,

αἰθομένȣ

„αἰθομένε δὲ πυρὸς γεραρώτερος οἶκος ἰδέσθαι. Ὁμήρ. εἰς εἰκον.
ἐκείνης τ' ἀπέσης, πάντα ἄψυχα, καὶ νενεκρωμένα, ἄγονα, ἄκαρπα, κόνις εἰς αὔρας σκεδαννυμένη, καπνὸς εἰς ἀέρα λυόμενος. διὰ τῦτο „ὁ θεῖος Παῦλός φησι, τὺς μὴ ἔχοντας ἀγάπην εἶναι χαλκὸν ἠχῦντα, κορινθ. ά. κεφ. ιγ'. „καὶ κύμβαλον ἀλαλάζον. καὶ ἕτερος τῆς ἐρήμυ πολίτης, Φάγε „ἀγάπην, φησί. καὶ ὁ ἅγιος Πολύκαρπος, ὁ ἔχων ἀγάπην, μακράν „ἐςὶ πάσης ἁμαρτίας, φησίν. εἰσαγάγετέ με εἰς οἶκον τῦ οἴνυ, τάξατε Ἆσμ. κεφ. β'. „ἐπ' ἐμὲ ἀγάπην.

Παρὰ τὰς γενικὰς δὲ καὶ γνωρίμυς ἀρετὰς, ἔςι καὶ ἕτερον σμῆνος ἀρετῶν ἀνωνύμων, μᾶλλον δὲ τοῖς γε εὖ φρονῦσι περιωνύμων εὐγενὲς „φῦλον ἀρετῶν. ἐξήκοντά εἰσι βασίλισσαι, καὶ ὀγδοήκοντα παλλα- Ἆσμ. κεφ. ς'. „καὶ, καὶ νεάνιδες ὧν ὐκ ἔςιν ἀριθμός. ἀλλ' ἐν αὐταῖς ἡ ἀγάπη πάλιν „ἔχει τὸ κράτος. μία ἐςὶ περιςερά μυ, τελεία μυ, μία ἐςὶ τῇ μητρὶ κεφ. ς'. „αὐτῆς, ἐκλεκτή ἐςι τῇ τεκύσῃ αὐτήν. εἴδοσαν αὐτὴν θυγατέρες, καὶ „μακαριῦσιν αὐτὴν βασίλισσαι, καί γε παλλακαὶ, καὶ αἰνέσυσιν „αὐτήν. καλὴ ὡς σελήνη, ἐκλεκτὴ ὡς ὁ ἥλιος. καὶ πᾶσα ἡ δόξα τῆς ψαλ. μδ'. „θυγατρὸς τῦ βασιλέως ἔσωθεν, εἰπὼν ὁ θεῖος Δαβὶδ, ἀπενεχθή- „σονταί, φησι, τῷ βασιλεῖ παρθένοι ὀπίσω αὐτῆς. ἐπιμελητέον

At lucente domus multo est augustior igne. Absque hac omnia inanima, mortua, infœcunda, sterilia, pulvis qui in auras dissipatur, fumus in aërem evanidus. Itaque divus Paulus ait eos * *qui charitatem non habent esse velut æs sonans, aut cymbalum tinniens.* Atque alius, eremi civis, *comede*, inquit, *charitatem.* Et S. Polycarpus, *Qui habet charitatem*, inquit, *longe est ab omni peccato.*** *Introducite me in cellam vinariam, ordinate in me charitatem.*

Præter generales autem notasque virtutes est & aliud examen quoddam virtutum innominatarum, apud recte tamen sentientes celebrium, nobile quoddam genus virtutum. *Sexaginta sunt reginæ, & octoginta concubinæ, & adolescentularum non est numerus.* Cant. 6, 7. Sed inter eas charitas rursus imperium obtinet. * Cor. 13, 1. *Una est columba mea, perfecta mea, una est matris suæ, electa genitricis suæ. Viderunt eam filiæ, & beatissimam prædicaverunt, reginæ & concubinæ, & laudaverunt eam.* ** Cant. 2, 4. Divus etiam David cum dixisset, *Omnis gloria ejus filiæ regis ab intus; adducentur*, ait, *regi virgines post eam.* Ps. 44, 14.

δῆτα

δῆτα καὶ τῶν ἄλλων ἀρετῶν, ἅιτινες ὥσπερ καλαὶ θεραπαινίδες δȣλεύȣσι τῇ βασιλίσσῃ. πολλὰ γάρ ἡμῖν λείπει, ἵνα θεȣ̃ μὴ λειπώ- "
*Ἰγνα. Θεοφ. μεθα. ȣ̓δὲ γὰρ ὥς τις * ὄιεται, καίτοι ἐπὶ πολυμαθείᾳ σεμνυνόμενος, πολλῶν καὶ ἀτόπων ὀνομάτων ȣ̓δὲν δεομένην ἐμπίπλησι φιλοσοφίαν, ὁ τὴν ἐπιδεξιότητα, καὶ τὴν εὐαπαντησίαν, καὶ ἀδελφὰς ἀρετὰς γνωρίζων καὶ ἀσκῶν, καὶ τοῖς ἄλλοις ὑποτιθέμενος. ἁι γὰρ γενικώτεραι τῶν ἀρετῶν ἔι γε ἀμοιρήσαιεν τῶν ἐλαττόνων μὲν, ἀλλὰ γλυκύτητος μεςῶν, ἀμοιρήσȣσιν ἁπάσης εὐκοσμίας, εἰς τὸ ἀγελαῖον καὶ βάναυσον ἀποκλίνασαι. ἐντετάσθω σοι ἡ προσοχή, φησιν, ὁ Ἐπίκτη- "
τος, μήποτε ὑποῤῥυῇς εἰς ἰδιωτισμόν. μεταξὺ δὲ τῶν ἀρετῶν ὑπερα- "
νέςηκε τὸ ἁπλȣ̃ν, τὸ εἰλικρινὲς, τὸ ἀκέραιον, ὃ σμῆνος ἀρετῶν περιθεῖ. ȣ̓ δὲ γάρ ἐςιν ὥς γε τοῖς πολλοῖς δοκεῖ ἁπλȣ̃ν, τὸ ἀφελὲς καὶ ἀπεῤῥιμένον, τὸ εὐαπάτητον, καὶ χαῦνον, καὶ νηπιῶδες, τὸ πάρετον καὶ νενοσηκὸς, καὶ ἡ πρὸς τȣ̀ς πονηρευμένȣς ἐσχηματισμένη χρηςότης,
ἀσκητ. ἣν ὁ μέγας Βασίλειος, προδοσίαν τῆς ἀληθείας, καὶ ἐπιβȣλὴν τȣ̃ "
κοινȣ̃, καὶ ἐθισμὸν πρὸς ἀδιαφορίαν κακῶν, καιρίως ὀνομάζει ςηλι- "

Nimirum ratio habenda eſt etiam ceterarum virtutum, quæ tanquam pulchræ ancillæ ſerviunt re-
Ignat. ginæ. *Multa enim nobis deſunt, ne a Deo abſiſtamus.* Neque enim, ut quidam opinatur, quamvis glorietur eruditione ſua, præter neceſſitatem multis & abſurdis nominibus replet philoſophiam, is qui dexteritatem, comitatem atque affabilitatem, affinesque vir-
* Aucet. tutes, agnoſcit, & exercet, aliisque proponit. Generaliores enim virtutes ſi deſtituantur iſtis, minoribus quidem, ſed ſuavitate & dulcedine plenis, deſtituuntur omni decore, plebejæ ac ruſticæ evadentes. *Intenta ſit animadverſio tua,* inquit Epictetus, *ne in plebejam vilitatem aut ruſticitatem prolabaris.* Eminet autem inter virtutes ſimplicitas, ſinceritas atque integritas, ſtipaturque examine virtutum. Neque enim, ut plerisque videtur, ſimplicitas eſt ſtoliditas quædam abjecta laxa & fraudibus expoſita, non infantilis debilitas ac languor, nec improbis accommodata bonitas: quam Magnus Baſilius *proditionem veritatis, & molitionem inſidioſam in ſocietatem, nec non adſuefactionem ad indifferenter habenda mala, opportune appellat*, *eam notans*

τεύων.

„ τεύων· ἀλλὰ τὸ συνημμένον τῇ Φρονήσει. γίνεσθε γάρ, Φησιν ὁ δεσπότης, Ματθ. κεφ. ι.
„ Φρόνιμοι ὡς οἱ ὄφεις, καὶ ἀκέραιοι ὡς αἱ περιστεραί. καὶ ὁ θεῖος Παῦλος, Ῥωμ. κεφ. ις.
„ θέλω δὲ ὑμᾶς σοφὺς εἶναι εἰς τὸ ἀγαθὸν, ἀκεραίυς δὲ εἰς τὸ κακόν.
ἀλλ᾽ ὁ αὐτὸς ἐκκλίνειν κελεύει ἐκείνων, οἱ διὰ τῆς χρηστολογίας καὶ
εὐλογίας ἐξαπατῶσι τὰς καρδίας τῶν ἀκάκων. τὸ δὲ ἀκέραιον ὐ
μόνον τὸ ἀνύπυλον σημαίνει, ἀλλὰ καὶ τὸ ὁλόκληρον, τὸ μηδενὸς
δηλαδὴ τῶν καθηκόντων ὀλίγωρον. ἁπλότης ἄρα καὶ ἀκεραιότης ἐστὶ,
τὸ πάντα πράττειν ὀρθῇ, καὶ ἀπεριέργῳ, καὶ ἀμώμῳ συνειδήσει, καὶ
ἀποδιϋλισμένῃ ἀπὸ παντὸς ὀλεθρίυ χρώματος. ἁπλῦς ἔστω σοι ὁ
τῆς ψυχῆς ὀφθαλμὸς, εἰς ὐρανὸν βλεπέτω, εἰς δόξαν θεῦ διατεινέσθω.
„ μὴ ἡμῖν κύριε μὴ ἡμῖν, βοᾷ ὁ βασιλεὺς Δαβὶδ, ἀλλ᾽ ἢ τῷ ὀνόματί συ ψαλ. ριγ.
„ δὸς δόξαν ἐπὶ τῷ ἐλέει συ, καὶ τῇ ἀληθείᾳ συ. ἀκέραιος καὶ ἀμέ-
ριστος ἔστω ἡ καρδία, ὁλόκληρον ἑαυτὴν τῷ θεῷ προσφερέτω, πάντα
„ διὰ τὸν θεὸν καὶ λεγέτω, καὶ πραττέτω. καὶ μονότροπος μέν ἐστιν ὁ Βασιλ. ἀσκητ.
„ τῦ χριστιανῦ βίος, ἕνα σκοπὸν ἔχων τὴν δόξαν τῦ θεῦ. εἴτε γὰρ
„ ἐσθίετε, εἴτε πίνετε, εἴτε τι ποιεῖτε, πάντα εἰς δόξαν θεῦ ποιεῖτε.
„ ἀλλὰ πάλιν ἕκαστος ἐν τῷ ἑαυτῦ ἔργῳ φυλάσσει τὸν ἴδιον κανόνα. ὡς

ac proſcribens; verum conjunctio & copulatio quædam prudentiæ. * *Eſtote enim*, inquit Dominus, *prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ.* & divus Paulus, ** *Sed volo vos ſapientes eſſe in bono, & ſimplices in malo.* At idem declinare jubet ab illis, qui per dulces ſermones & benedictiones ſeducunt corda innocentium. Simplicitas autem non ſolum ſinceritatem ſine dolo ſignificat, ſed & integritatem in nulla parte officiorum negligenda. Simplicitas ergo eſt, omnia agere, recta, infucata & immaculata conſcientia, defæcata ab omni colore pernicioſo. Simplex tibi ſit oculus animæ, in cœlum ſpectet, in gloriam Dei ſit intentus. *Non nobis Domine, non nobis*, clamat Rex David, *ſed nomini tuo da gloriam, ſuper miſericordia tua & veritate tua.* Simplex & indiviſum ſit cor tuum, totum ſe Deo offerat, omnia propter Deum & loquatur & agat. Atque *conſtans quidem & uniusmodi eſt vita germani chriſtiani, eaque unum modo ſibi propoſitum habet ſcopum, gloriam Dei. Sive enim manducatis, ſive bibitis, ſive quid facitis, omnia ad gloriam Dei facite; ſed rurſum quisque in ſuo negotio obſervat propriam regulam, tanquam*

* Matth. 10, 16.
Pſ. 113, B. 1.
** Rom. 16, 19.
Baſil. Aſcet.

Digitized by Google

μέλος ἐν σώματι. καὶ ζημιοῦται μὲν αὐτὸς ἀμελήσας τοῦ ἐπιτε- “ ταγμένου, καὶ τῷ κοινῷ δὲ ἐπιβουλεύειν κινδυνεύει περισσοτέρως. “ προδότης γὰρ ἂν εἴη ὁ ἄρχων, εἴγε ἁπλότητος, καὶ ἐπιμώμου χρηστότητος προσχήματι, περιορᾷ τὰ τῆς δικαιοσύνης καθήκοντα, ὑπέρ τε ἑαυτοῦ καὶ ὑπὲρ τοῦ ὑπηκόου, ἀλλὰ μᾶλλον ὑπὲρ δόξης Θεοῦ. ἐκδίκει “ σοῦ, φησιν ὁ θεοφόρος πατὴρ, τὸν τόπον ἐν πάσῃ ἐπιμελείᾳ σαρκικῇ “ τε, καὶ πνευματικῇ. καὶ τῶν ἄλλων δὲ ἕκαστος ἁπλότητος προφάσει “ μὴ φροντίζων περὶ ἑαυτοῦ, καὶ περὶ τῶν τέκνων, καὶ περὶ τῶν πλησίον, μηδὲ τῇ δεούσῃ φυλακῇ καὶ προμηθείᾳ ἀπωθούμενος τὰ εἰς ὄλεθρον διατεινόμενα, διαῤῥήδην προδότης ἐστί.

Τοῦ γὰρ σοφωτάτου Σολομῶντος εἰπόντος, καιρὸς τῷ παντὶ “ πράγματι, εἰδέναι χρὴ, φησιν ὁ μέγας Βασίλειος, ὅτι καὶ ταπεινο- “ φροσύνης, καὶ ἐξουσίας, καὶ ἐλέγχου, καὶ παρακλήσεως, καὶ φειδοῦς, “ καὶ παῤῥησίας, καὶ χρηστότητος, καὶ ἀποτομίας, καὶ ἁπαξαπλῶς “ παντὸς πράγματος καιρός ἐστιν ἴδιος. ὥστε ποτὲ μὲν τὰ τῆς ταπεινο- “ φροσύνης δεικνύειν, καὶ μιμεῖσθαι ἐν ταπεινώσει τὰ παιδία, καὶ μάλιστα ὅτε καιρός ἐστι τῶν εἰς ἀλλήλους τιμῶν, καὶ καθηκόντων, καὶ τῆς περὶ

σ- Ἰγνά.

membrum in corpore. Et multatur quidem ipse mandata negligens, ac societati fraudem molitur majorem in modum. Proditor enim foret princeps, si simplicitatis & vituperandæ bonitatis prætextu negligeret justitiæ officia, observanda pro seipso, pro subjectis, sed multo magis pro Dei gloria. *Justifica,* inquit pater Theophorus, *locum tuum in omni cura carnali & spirituali.* Sed & alius quivis qui simplicitatis prætextu nec sui nec liberorum nec sociorum curam habet, neque debita præcautione ac providentia propulsat ea quæ in perniciem tendunt, aperte est proditor.

Ignat. Epist. ad Polycarp.

Cum enim sapientissimus Salomon dixerit, *Omnia tempus habent*, *sciendum est*, inquit Magnus Basilius, *etiam humilitati, & auctoritati, & redarguitioni, & consolationi, & abstinentiæ, & libertati, & benignitati, & severitati, & simpliciter omni rei tempus esse proprium.* Ita ut aliquando humilitas sit ostendenda, & imitandi humiliatione pueri, ac præcipue occasione honorum mutuo exhibendorum & officiorum præstandorum, curandi

τὸ σῶμα

Digitized by Google

τὸ σῶμα ὑπηρεσίας, ἢ θεραπείας, ὡς ὁ κύριος ἐδίδαξε· ποτὲ δὲ τῇ ἐξουσίᾳ κεχρῆσθαι, ἣν ἔδωκεν ὁ κύριος εἰς οἰκοδομὴν, καὶ οὐκ εἰς καθαίρεσιν, ὅταν ἡ χρεία ἐπιζητῇ τὴν παῤῥησίαν· καὶ ἐν καιρῷ μὲν παρακλήσεως τὸ χρηστὸν ἐνδείκνυσθαι, ἐν καιρῷ δὲ ἀποτομίας τὸν ζῆλον ἐπιδείκνυσθαι, καὶ ἐφ' ἑκάστου τῶν ἄλλων ὁμοίως.

Περὶ ἀνδρείας.

Κεφάλ. ια΄.

Ἡ Ἀνδρεία ἐστὶν ἀρετὴ πολυτελὴς, καὶ πολύχους, οὐδὲν ἧττον κοσμοῦσα τὰς ἄλλας ἀρετὰς, ἢ ὑπ' αὐτῶν κοσμουμένη καὶ εἰς φῶς προϊοῦσα, σωφροσύνης γονὴ, φρονήσεως τρόφιμος, δικαιοσύνης ἀδελφὴ καὶ δορυφόρος. δι' αὐτὴν οὐ μόνον δύσπληκτοι περὶ φόβον ἢ θάνατον οἱ ἄνθρωποι γίγνονται, ἀλλὰ πᾶν ὅτιοῦν χαμερπὲς καὶ χαμαίζηλον ὑψηλῷ, καὶ γενναίῳ, καὶ ἀῤῥενωπῷ φρονήματι πατήσαντες, περὶ τὸ ὄντως καλὸν ἀκαθέκτως καὶ ἀκαταμαχήτως ὁρμῶσι, καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ πάντα φέρουσιν, εὐτολμίας, εὐψυχίας, λήματος, μεγαλοψυχίας μεστοὶ, εὐτονίᾳ ψυχῆς, καὶ μηδέποτ' ἀπαυδώσῃ νοὸς

corporis aut miniſtrandi, ut Dominus docuit; aliquando auctoritate utendum divinitus conceſſa, ad ædificandum, non vero ad deſtruendum, quando uſus poſtulat auctoritatem: atque tempore quidem conſolationis oſtendenda benignitas, tempore autem ſeveritatis, zelus, & in ceteris ſimiliter.

Cap. XI.

De Fortitudine.

FOrtitudo eſt virtus dives & multifaria, non minus ornans ceteras virtutes quam decus ab illis accipiens, & ſic in lucem procedens, temperantiæ ſoboles, prudentiæ alumna, juſtitiæ ſoror & ſatelles. Per eam non ſolum non percelluntur facile terrore & morte homines, ſed omnia humilia & in terra repentia alto & generoſo atque virili animo calcantes, ad verum bonum irretorti atque indomiti feruntur, ejusque cauſa omnia perpetiuntur, confidentia, animoſitate ac magnanimitate pleni: firmitate animi & vigore mentis in-

Digitized by Google

ἀκμῇ ἐπιτελοῦντες τὰ καθήκοντα, προχείρως καὶ ἑτοίμως ἐπιβάλλοντες οἷς δεῖ, καὶ νεανικῶς ὑπομένοντες ἃ λόγος αἱρεῖ, καὶ ὥσπερ ἀπό τινος σκοπιᾶς ἐποπτεύοντες τὰ χαμαὶ συρόμενα· αὐτοὶ δὲ τῶν τε φαύλων καὶ τῶν περισπουδάστων τοῖς ἄλλοις μηδαμῶς ἐπιστρεφόμενοι, ἀλλ' ἄνω ποι ἐν τῇ ἀκρωρείᾳ τῶν ἀρετῶν ἱδρυμένοι, ἔν τε τοῖς κατ' ἀρετὴν πόνοις πάντοτε νεαροὶ καὶ ἀκμάζοντες διατελοῦντες, ἅτε τῆς ἀνδρείας καὶ ἀῤῥενότητος αὐτάρκη παρεχομένων δύναμιν, ἥπερ τῷ ἀπλέτῳ ἔρωτι τοῦ ἀγαθοῦ οἷον ὑπεκκαύματι διηνεκῶς ἀναζωογονουμένη, οὐδέποτε σβέννυται.

Ἔστι δὲ ἀληθὴς ἀνδρεία ἡ πάντοτε πραγματευομένη τὰ Θεῷ ἀρέσκοντα, τὰ εἰς δόξαν αὐτοῦ τείνοντα, τὰ κοινῇ συνοίσοντα. οἱ δὲ τὰς ἰδίας ὠφελείας μαστεύοντες, καὶ δι' αὐτὰς κινδυνεύοντες, τῶν δὲ ὄντως καλῶν ὀλιγώρως ἔχοντες, ὤνιοί τινές εἰσι, καὶ βάναυσοι, τυφλώττοντες περὶ τὴν κρίσιν τοῦ ἀληθῶς καὶ ὄντως καλοῦ. ἐκείνῃ τῇ ἀσφαλεῖ ἀνδρείᾳ ἐπανθεῖ τὸ ἁπλοῦν, τὸ ἀκέραιον, τὸ εἰλικρινὲς, τὸ αὔταρκες, τὸ ἀκενόδοξον, τὸ ἀφιλοχρήματον, τὸ φιλοδίκαιον, τὸ πρᾶον, καὶ τὸ φιλάνθρωπον. Τοιοῦτος ἦν ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ, ἀπειλεῖ
βασιλ. ά. κεφ. κέ. μὲν τῷ ἀχαρίστῳ Νάβαλ, ὃς καὶ τῆς γυναικὸς μαρτυρούσης, φθόρος

·efesso munus & officium peragentes, alacriter & prompte aggredientes quæ aggredienda, atque masculo animo tolerantes quæ ratio suadet, & velut ab aliqua specula inspectantes ea quæ humi trahuntur: prava ista & vilia, ac tantopere aliis expetita minime curantes, sed sublime in vertice quodam virtutum collocati, inque laboribus virtutis semper recentes ac vegeti permanentes, utpote fortitudine & virilitate sufficientes prebente vires, quæ ingenti amore honesti quasi fomite assidue vivificata, nunquam extinguitur.

Est autem vera fortitudo quæ semper procurat Deo placentia, in gloriam ejus tendentia, publice profutura. Ii vero qui propria emolumenta quærunt, ac propter illa periclitantur, vere autem bona & honesta negligunt, venales quidam sunt & operarii, cæcutientes in dijudicatione vere & reipsa boni. Certæ igitur fortitudini inhæret simplicitas, vanæ gloriæ & opum contemptus, justitiæ amor, mansuetudo & humanitas. Talis erat divinus ille David, minatur quidem ingrato Nabal, qui etiam uxore

ἦν καὶ

Digitized by Google

ἦν καὶ λοιμός· καὶ τοῦτο γὰρ μεγαλοψυχίας δεῖγμα, τὸ τοὺς ἀχα-
ρίστους δίκας ἀπαιτεῖν· ἀλλὰ ἀνδρείας γυναικὸς μειλιχίοις ῥήμασιν
αὐτίκα τῆς ὀργῆς καθυφίησι, καὶ τὴν ἔμφυτον ἐπιδείκνυται πραό-
τητα. καὶ τὸ μὲν ἀλλόφυλον καταστρέφων, σύγκρατον δείκνυσιν
„ ὁ Δαβὶδ ἀνδρείᾳ τὴν φρόνησιν, καὶ ἄνδρα καὶ γυναῖκα οὐκ ἐζωογόνησα Βασ. α. κεφ. κζ.
„ τοῦ εἰσαγαγεῖν εἰς Γὲθ, λέγων, μὴ ἀναγγείλωσιν εἰς Γὲθ καθ' ἡμῶν
λέγοντες, τάδε Δαβὶδ ποιεῖ. Ἐνίοτε γὰρ ἡ στρατηγικὴ περίνοια ὑπὲρ
τῆς τῶν οἰκείων ἀσφαλείας οὐ ξυγχωρεῖ τὸ φιλάνθρωπον. φύλαξ
„ δὲ δικαιοσύνης ἡ ἀληθὴς ἀνδρεία. καὶ τίς ἐπακούσεταί, φησιν, κεφ. λ.
„ ὑμῶν τῶν λόγων τούτων; διότι κατὰ τὴν μερίδα τοῦ κατα-
„ βαίνοντος εἰς τὸν πόλεμον, οὕτως ἔσαι ἡ μερὶς τοῦ καθημένου
„ ἐπὶ τὰ σκεύη, κατὰ τὸ αὐτὸ μεριοῦνται. καὶ ἐν ἁπλότητι γνώμης
συνεκστρατεύεται Δαβὶδ μετὰ τοῦ βασιλέως ᾧ ἐδούλευε τοτη-
„ νικαῦτα. καὶ εἶπε Δαβὶδ πρὸς Ἀγχοῦς, τί πεποίηκά σοι; καὶ τί κεφ. κθ.
„ εὗρες ἐν τῷ δούλῳ σου ἀφ' ἧς ἡμέρας ἤμην ἐνώπιόν σου καὶ ἕως τῆς ἡμέρας
„ ταύτης; ὅτι οὐ μὴ ἔλθω πολεμῆσαι τοὺς ἐχθροὺς τοῦ κυρίου μου τοῦ
„ βασιλέως;

testante, erat iniquus, labes & pestis: nam est magnanimitatis indicium etiam ab ingratis pœnas poscere; verum fortis mulieris blandis verbis statim iram remittit, ac innatam ostendit mansuetudinem. Atque Philistinos quidem delens David temperatam declarat fortitudine prudentiam, * *Virum & mulierem non vivificavi, nec adducebam in Geth, dicens, ne forte loquantur adversum nos: Hæc fecit David.* Interdum enim imperatoria sagacitas propter securitatem suorum, humanitatem non admittit. Est autem vera fortitudo custos justitiæ. *Nec audiet, inquit, vos quisquam super sermone hoc. Æqua enim pars erit descendentis ad prælium, & manentis ad sarcinas, & similiter divident.* 1. Reg. 30, 24. Atque in expeditionem etiam exit David, sincero animo, cum rege cui tunc serviebat. *Dixitque David ad Achis: Quid enim feci, & quid invenisti in me servo tuo a die in qua fui in conspectu tuo, usque in diem hanc, ut non veniam, & pugnem contra inimicos domini mei regis?* * 1. Reg. 27, 11. 1. Reg. 29, 8.

Ἴδιον

Ἴδιον δὲ ἀνδρείας τὸ περὶ μεγάλων ἔργων, μεςῶν δὲ κινδύνων διαπονεῖσθαι καὶ ἀνδραγαθίζεσθαι, ὡς ὁ θεόπτης Μωϋσῆς τὸν τοῦ θεοῦ λαὸν δουλείας ἐξαίρων, ἐν αὐτοῖς προιμίοις ἐπεδείξατο τὸ μετὰ φρονήσεως γενναῖον τῆς ψυχῆς παράςημα, καὶ τὸ μετὰ δικαιοσύνης ἀνδρεῖον, τί γὰρ δικαιότερον τοῦ μὴ περιορᾷν τὸν ἀδελφὸν ὑβριζόμενον, ἀλλὰ γενναίως αὐτῷ ἐπαμῦναι τὸν ἀδικοῦντα πατάξαντα; ἀλλ᾽ ὅμως καίτοι ἡρωϊκοῦ θυμοῦ πλήρης, οὐδ᾽ ἐν ἀκμῇ τοῦ ἔργου ἀμνημονεῖ τῆς φρονήσεως. *Ἐξοδ. κεφ. β. περιβλεψάμενος δὲ ὧδε καὶ ὧδε, οὐχ ὁρᾷ οὐδένα, καὶ πατάξας « τὸν αἰγύπτιον, ἔκρυψεν αὐτὸν ἐν τῇ ἄμμῳ. ἔμφρων γὰρ ἀνδρεία καὶ « μετὰ τὸν θρίαμβον οὐ δὲ τὸ πτῶμα περιορᾷ. Τοιοῦτος ἦν καὶ ὁ δίκαιος Ἰώβ. ὃς ἐν μὲν εὐτυχίᾳ, θάτερον τῆς ἀνδρείας μέρος μετῆλθεν, ὡς αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ φησι, Ἰὼβ. κεφ. κθ. διέσωσα πτωχὸν ἐκ χειρὸς δυνάςου, καὶ « ὀρφανῷ ᾧ οὐκ ἦν βοηθὸς ἐβοήθησα. εὐλογία ἀπολλυμένου ἐπ᾽ ἐμὲ « κατήντα. ἤμην πατὴρ ἀδυνάτων. συνέτριψα μύλας ἀδίκων, ἐκ μέσου « τῶν ὀδόντων αὐτῶν ἅρπαγμα ἐξήρπασα. τὸ γὰρ ἐν οἷς δέον μὴ « ὀργίζεσθαι, ἀλλ᾽ εἰς νόθον πρᾳότητα καλλωπιζόμενον, ἀποῤῥαθυμεῖν, καὶ περιορᾷν προπηλακιζόμενον καὶ ἑαυτὸν καὶ τοὺς οἰκείους, ἠλίθιον

Sed proprium est fortitudinis circa res magnas periculique plenas elaborare ac facinora edere, ut Moyses, qui Deum vidit, servitute eximens populum Dei, in ipso primordio ostendit prudentiæ conjunctam generosam animi præsentiam, & associatam iustitiæ fortitudinem. Quid enim justius quam non negligere fratrem qui patitur injuriam, sed fortiter ei opitulari, percutiendo lædentem? verumtamen quamvis Heroica animositate plenus, nec in ipso facti vigore immemor est prudentiæ. Exod. 2, 12. *Cumque circumspexisset huc atque illuc, & nullum adesse vidisset, percussum Ægyptium abscondit sabulo.* Cordata enim fortitudo nec post victoriam negligit cadaver. Talis erat justus Job, qui in statu felicitatis alteram fortitudinis partem persecutus est, ut ipse de se ait: * Job. 29, 12. * *Liberavi pauperem e manu potentis, & pupillum cui non erat adjutor. Benedictio perituri super me veniebat. Pater eram pauperum. Conterebam molas iniquorum, & de dentibus illorum auferebam prædam.* Namque iram non concipere ubi opus, verum ad spuriam mansuetudinem sese componendo desidere, ac pati contumeliose haberi & se suos,

καὶ

καὶ ἀνδραποδῶδές ἐστι. δυστυχίαις δὲ περιπαρεὶς ὁ δίκαιος, καὶ θάτερον γενναιότητος μέρος τὴν μέχρι θαύματος ἐν δεινοῖς καρτερίαν ἐξήσκησε, καὶ οὐδὲν τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς μέρος ἔρημον ἀνδρείας παρέδραμεν. μηδὲν δὲ μᾶλλον ἀπέοικε τῇ ἀνδρείᾳ τῆς φιλοχρηματίας, ἥτις ἐστὶ νόσος ἀγελαίου ψυχῆς. τὸ δ' ἀκραιφνῶς μεγαλόψυχον ἀπουσίᾳ μὲν πλούτου ἥκιστα λυπεῖται, παρόντι δὲ αὐτῷ χρῆται μετὰ μεγαλοπρεπείας. πόῤῥω δὲ ἀνδρείας, καὶ τὸ περὶ δυναστείας λίχνον καὶ ἐμμανές.
„ μὴ ἔμπιπτε, φησιν, ἵνα μὴ ἀπωσθῇς, καὶ μὴ μακρὰν ἀφιστῶ, ἵνα Σειρ. κεφ. ιγ'.
„ μὴ ἐπιλησθῇς. ὁ γὰρ μετὰ φρονήσεως μεγαλόψυχος, θεοῦ μὲν εἰς ἀρχὴν καὶ πραγμάτων διοίκησιν καλοῦντος, ὑποκλίνει τὸν αὐχένα, εὐεργετεῖ τὸ ὁμόφυλον, ἀλλὰ ἀνακεράννυσι τῷ ἀρχικῷ καὶ γενναίῳ τοῦ φρονήματος, τὸ μέτριον, καὶ πρᾷον, καὶ συγγνωμονικόν· οὐ σφριγᾷ, οὐδὲ σφαδάζει, εἰκῇ οὐ πλήττει, οὐ δάκνει τοὺς ὑπ' αὐτόν. ἐνίοτε δὲ περιουσίᾳ φρονήματος, παραιτεῖται τὸν ὄγκον τῆς ἀρχῆς οὕτω δέησαν, οὐμενοῦν γνώμης χαυνότητι, ἀλλὰ ψυχῆς γενναιότητι εἰς ἑαυτὸν συνειλούμενος, θεωρίᾳ τε σχολάζων, καὶ μόνῳ θεῷ τῷ ὑψίστῳ δουλεύων.

ſtolidum eſt & ſervile. Calamitatibus autem circumvallatus juſtus, etiam alteram fortitudinis partem, tolerantiam in ferendis malis admirandam, excercet, nullaque vitæ ejus pars virtutis expers præterlabitur. Ceterum nihil tam diſſimile eſt generoſitati quam avaritia, quæ eſt debilitas plebejæ ac vulgaris animæ. At vera magnanimitas, ſi deſint divitiæ, minime triſtatur, ſi adſint, utitur iis magnifice. Longe etiam diſſidet a fortitudine, furioſa dominandi libido, * *Noli te ingerere, ne repellaris; noli etiam longe abſiſtere, ne oblivioni tradaris.* Is enim qui prudentiæ junctam habet magnanimitatem, Deo quidem vocante ad imperium & rerum adminiſtrationem, ſubmittit cervicem, bene meretur de gentilibus ſuis, temperatque principalem ac generoſam magnanimitatem moderatione, lenitate, & ignoſcendi facilitate; non luxuriat nec inſolenter ſe gerit, temere plagas non ingerit, non infeſtat ſubjectos. Aliquando etiam abundantia magnanimitatis recuſat faſtum principalem molemque imperii, re ita ferente, non mentis quadam laxitate, ſed animi generoſitate, qua ſeſe involvit, contemplationibus vacans, & Deo altiſſimo

* Eccleſiaſtici 13, 13.

ψαλ. ρϛ'. καὶ εὐφράνθησαν ὅτι ἡσύχασαν. ἐν δὲ ταῖς ἀρχαῖς, φυλακτέον καὶ μάλα τὸ ὀξύθυμον καὶ θηριῶδες, ἀσκητέον δὲ πραότητα, ἀλλὰ πραότητα ἀνδρὶ φρονίμῳ καὶ γενναίῳ προσήκουσαν. πρᾶος γάρ ὅ, τε συγγνώμην ἀπονέμων ἐν δέοντι, καὶ πάλιν ὡς δεῖ, καὶ ὅτε δεῖ, καὶ ἐφ' οἷς δεῖ ὀργιζόμενος. τὸ γὰρ πικρὸν καὶ δυσδιάλυτον εἶναι, περιφέροντα καὶ θάλποντα τὴν ὀργὴν, τῷ τε ὑπηκόῳ καὶ τοῖς ὁμοδιαίτοις, ἀφόρητον. δεῖ ἄρα ὀργιζόμενον καὶ κολάζοντα, μιμεῖσθαι τοὺς ἀρίστους τῶν ἰατρῶν, κατάλληλα ὀρέγοντας τῷ νοσοῦντι φάρμακα, καὶ πεφεισμένως χρωμένους πυρὶ καὶ σιδήρῳ. τὸ γὰρ αὐθημερὸν αὐτοσχεδιάζειν τὰ τῆς θεραπείας, ἐν τοῖς ὀξυτάτοις μόνον τῶν νοσημάτων
Ἱππακ. ἔχει λόγον. ἄλλως γὰρ δοτέον τὶ καὶ τῷ ἔθει, καὶ τῇ χώρῃ, καὶ τῇ ἡλικίῃ. καὶ μὴ μόνον κατὰ καιρὸν εἰρήνης, ἀλλὰ καὶ ἐν πολέμῳ, καὶ πρὸς τὸ ἀντίπαλον μεμνῆσθαι προσήκει τῶν καθηκόντων, διακρίνοντα καιρὸν, καὶ τόπον, καὶ πρόσωπον, μηδ' ἀνεξετάστως ἀπατώμενον τῷ δοκοῦντι συμφέροντι. τοῦτο χαρακτὴρ ἀνδρείας καὶ μεγαλοψυχίας, τοῦτο χρῶμα ψυχῆς ἡρωϊκῆς, τὸ καὶ ἐν ἀκμῇ τῶν πραγμάτων ἐπι-

Psal. 106, 30. serviens, *Et lætati sunt, quia quieverunt.* In Imperio autem & magistratu vel maxime cavendum ab excandescentia & feritate; exercenda potius clementia, sed clementia viro prudenti ac generoso conveniens. Clemens enim est is qui ignoscit veniamque dat in quibus rebus oportet, & ita ut oportet, & quando oportet, qui etiam succenset ob quæ par est. Nam acerbum esse & ægre reconciliabilem, circumferendo & fovendo iram adversus subjectos & domesticos, intolerabile est. Oportet ergo in succensendo & puniendo imitari præstantissimos medicorum, qui congrua & idonea porrigunt ægrotanti medicamenta, ac parce utuntur igne & ferro. Nam extempore præcipitare curationem in acutissimis solum morbis est rationi consentaneum. * *Nam alioqui dandum aliquid consuetudini, & loco, & tempori, & ætati.* Ac non solum pacis tempore, verum etiam in bello & adversus hostes meminisse officiorum convenit, discernendo tempus, locum & personam, neque inconsulte decipi apparenti commodo. Hæc est vera fortitudinis ac magnanimitatis nota, hæc tinctura Heroicæ animæ, in ipso etiam puncto & cardine re-

* Hippocr.

τυγχάνειν

Digitized by Google

τυγχάνειν τȣ͂ δέοντος, καὶ ἑαυτȣ͂ νικητὴν ἀναφαίνεσθαι μὴ προδιδόντα τὸ ἐπιβάλλον.

Τοιȣ͂τος ἦν ὁ ἐπὶ ἀνδρείᾳ, καὶ φρονήσει, καὶ πρᾳότητι περίβλεπτος Δαβίδ. ἐφείσατο γὰρ τȣ͂ βασιλέως Σαȣ̀λ καὶ ἐν τῷ σπηλαίῳ, καὶ ἐν τῇ παρεμβολῇ, καί τοι εἰς ἄμυναν αὐτὸν ὀτρυνόντων τῶν μετ' αὐτȣ͂. καὶ μέμνηται ὁ ψήφῳ θεȣ͂ εἰς βασιλέα ἤδη χειροτονηθεὶς τῶν
„ βασιλέως δικαιωμάτων. καὶ μηδαμῶς μοι, φησὶ, παρὰ κυρίȣ, εἰ βασιλ. ά. κεφ. κδ'.
„ ποιήσω τὸ ῥῆμα τȣ͂το τῷ κυρίῳ μȣ τῷ χριςῷ κυρίȣ, ἐπενέγκαι χεῖρά
„ μȣ ἐπ' αὐτὸν, ὅτι χριςὸς κυρίȣ ἐςὶν ȣ͂τος. ἐχθρός ἐςιν, ἀντίπαλός κεφ. κϛ'.
„ ἐςιν, ἀλλὰ βασιλεὺς, ἀλλὰ κύριος, ἀλλὰ χριςὸς κυρίȣ. τίς ἐποίσει
„ χεῖρα αὐτȣ͂ ἐπὶ χριςὸν κυρίȣ καὶ ἀθωωθήσεται;

*Πολυθρύλλητος δὲ καὶ ἡ τȣ͂ Σαμψὼν ἀνδρεία, καὶ κατὰ τὴν παροιμίαν, * κωφὸς ἂν εἴη ὃς Ἡρακλεῖ ςόμα μὴ παραβάλοι. δίδωσι δὲ θεὸς γενναῖον γόνον σώφρονι καὶ ςείρᾳ μητρὶ, ἅπαξ καὶ δὶς ἐπι-*
„ τάξας δι' ἀγγέλȣ καὶ τὴν περὶ τὴν δίαιταν σωφροσύνην. καὶ ὤφθη κριτ. κεφ. ιγ'.
„ ἄγγελος κυρίȣ πρὸς τὴν γυναῖκα, καὶ εἶπε πρὸς αὐτὴν, ἰδȣ̀ σὺ ςεῖρα,
„ καὶ ȣ̓ τέτοκας, καὶ συλλήψῃ υἱόν. καὶ νῦν φύλαξαι δὴ, καὶ μὴ πίῃς

rum invenire quod sit conveniens, ac sui ipsius victorem apparere, haud deserendo officium.

Talis erat David ille, fortitudine, prudentia & mansuetudine conspicuus. Pepercit enim regi Saul, & in spelunca, & in castris, quamvis ad ultionem eum instigantibus sociis. Atque rex designatus decreto Dei, meminit jura regis. * *Propitius sit mihi*, inquit, *Dominus, ne faciam hanc rem Domino meo, christo Domini, ac mittam manum in eum, quia christus Domini est.* Inimicus est, adversarius est; sed Rex, sed Dominus, sed christus & unctus Domini. *Quis enim extendet manum suam in christum Domini, & innocens erit?* 1. Reg. 26, 9.

Sed celebris est & Samsonis fortitudo, atque secundum proverbium, Mutus sit oportet qui Herculi os non accommodet. Dat autem Deus generosam sobolem pudicæ ac sterili matri, semel iterumque imperata * 1. Reg. 24, 7.
per Angelum temperantia circa diætam. *Cui apparuit Angelus Domini, & dixit ad eam: Sterilis es & absque liberis: sed concipies & paries filium: cave ergo ne bibas vinum* Judic. 13, 13.

οἶνον

οἶνον καὶ μέθυσμα, καὶ μὴ φάγῃς πᾶν ἀκάθαρτον. ἐπειδὴ δὲ τῶν "
ἀρετῶν ἡ μία τῆς ἄλλης ἐξήρτηται, ἡ τὸν γεννάδα Σαμψὼν φύσασα,
καὶ ἐξαισίῳ ἀνδρείᾳ ἐκεκόσμητο, ὥστε τῇ συγκράτῳ εὐσεβείᾳ καὶ
φρονήσει, μεγαλοψυχίᾳ, ἀναστηρίζειν καὶ παραμυθεῖσθαι καταπεπλω-
κριτ. ιγ΄. κότα τῷ δέει τὸν ὁμόζυγον. καὶ εἶπε Μανωὲ πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, "
θανάτῳ ἀποθανούμεθα, ὅτι θεὸν εἴδομεν. καὶ εἶπεν αὐτῷ ἡ γυνὴ "
αὐτοῦ, εἰ ἤθελεν ὁ Κύριος θανατῶσαι ἡμᾶς, οὐκ ἂν ἔλαβεν ἐκ χειρὸς "
ἡμῶν ὁλοκαύτωμα καὶ θυσίαν. ἐπιδιδούσης δὲ ἅμα ἡλικίᾳ τῆς "
κεφ. ιδ΄. ἀνδρείας, ὁ γενναῖος Ἥρως συνέτριψε σκύμνον λέοντος ὠρυομένου ὡσεὶ "
συντρίψει ἔριφον αἰγῶν. καὶ ἰδοὺ συναγωγὴ μελισσῶν ἐν τῷ στόματι "
τοῦ λέοντος καὶ μέλι, καὶ ἐξεῖλεν αὐτὸ εἰς χεῖρας αὐτοῦ, καὶ ἐπορεύετο "
πορευόμενος καὶ ἐσθίων. τὰ γὰρ ἀπρόσιτα τὸ πρὶν, καὶ οἷς οὐκ ἄν τις
μηδὲ προσπελάσαι τολμήσειεν, ὑπὸ τῆς ἀνδρείας ἐξημερούμενα,
ἀνεῖται ταῖς χρείαις τῶν ἀνθρώπων, τοὺς ἀπὸ γεωργίας καὶ μελιττουρ-
γίας γλυκυτάτους ἀναφύοντα καρποὺς, οἷς οἱ γενναίως ἀθλήσαντες
εὐφραίνονται. καὶ εἰς τοῦτο ἄρ᾽ ἠνίττετο τὸ πρόβλημα, ὅτι ἀπὸ ἰσχυροῦ
γλυκὺ ἐξῆλθε. μέλιτος γὰρ γλυκύτεροι οἱ ἀπὸ ἀνδρείας παντοδαποὶ

et quicquid inebriat, nec immundum quidquam comedas. Quoniam autem una virtus ex alia pendet, fortis Samsonis genitrix ornata etiam fuit ingenti fortitudine, ita ut mista pietati prudentia & magnanimitate confirmaret ac solaretur consternatum timore conjugem,
Judic. 13, 22. *Et dixit Manue ad uxorem suam: Morte moriemur, quia vidimus Deum. Cui respondit mulier: Si Dominus nos vellet occidere, de manibus nostris holocaustum & libamenta non suscepisset.* Crescente autem cum ætate
Judic. 14, 6. 8. 9. fortitudine, strenuus ille Heros *dilaceravit catulum leonis rugientis, quasi hædum in frustra discerpens. Et ecce examen apum in ore leonis erat ac favus mellis. Quem cum sumpsisset in manibus, comedebat in via.* Inaccessa enim prius & quibus nec appropinquare quis auderet, a fortitudine mansuefacta, permittuntur usibus hominum, dulcissimos agriculturæ & mellificii producentia fructus, quibus ii qui strenue certarunt, delectantur. Atque hoc subindicabat problema: *De forti egressa est dulcedo.* Melle enim dulciores sunt varii fortitudinis

καρποί.

καρποί. ἐπειδὴ δὲ τὸ μεγαλόψυχον εἴωθε καταφρονεῖν τῶν ὑποδεεστέρων καὶ ἐν ὑπωρείᾳ που κειμένων, μὴ δ' ἐξισχυόντων εἰς τὸ ὕψος τῆς ἀρετῆς ἀναβλέψαι, διὰ τοῦτο οἱονεὶ παιδιαῖς καταθριαμβεύειν φιλεῖ τῶν τοιούτων τοῖς στρατηγήμασι, καὶ σκέμμασι, καὶ ταῖς λεπτοτέραις
» ἐπινοίαις. καὶ ἐπορεύθη Σαμψὼν, καὶ συνέλαβε τριακοσίας ἀλώπε- κριτ. κεφ. ιε.
» κας, καὶ ἔλαβε λαμπάδας, καὶ ἐπέστρεψε κέρκον πρὸς κέρκον, καὶ
» ἔθηκε λαμπάδα μίαν ἀναμέσον τῶν δύο κέρκων, καὶ ἔδησε, καὶ ἐξέ-
» καυσε πῦρ ἐν ταῖς λαμπάσι, καὶ ἐξαπέστειλεν ἐν τοῖς στάχυσι τῶν
» ἀλλοφύλων, καὶ ἐκάησαν ἀπὸ ἅλωνος καὶ ἕως σταχύων ὀρθῶν, καὶ ἕως
» ἀμπελῶνος, καὶ ἐλαίας. καὶ ἡ μὲν φιλανθρωπία καὶ ἠπιότης, τοῖς χεῖρας προτείνουσι, καὶ συγγνώμην αἰτουμένοις ὀφείλεται· τοῖς δὲ κατὰ
» τῶν ὑπερεχόντων θρασυνομένοις, ἔξεστι λέγειν τὸ, ὃν τρόπον ἐποίησάν μοι,
» οὕτως ἐποίησα αὐτοῖς. οἱ γὰρ πάτταλοι * τοῖς πατταλοις ἐκκρούονται, καὶ Θεός ἐστιν ὁ πολεμῶν, καὶ διὰ τῶν εὐτελεστάτων καταβάλλων τοὺς
» ἐμποδὼν ἱσταμένους ἥρωϊ, ὃν ὑψίστου χεὶρ ἐκράτυνε. καὶ εὗρε σιαγόνα ὄνου
» ἐξεῤῥιμμένην, καὶ ἐπάταξεν ἐν αὐτῇ χιλίους ἄνδρας. καὶ εἶπε Σαμψὼν,
» ἐν σιαγόνι ὄνου ἐξαλείφων ἐξήλειψα αὐτούς. καὶ τοῦτο δὲ ἥρωος

fructus. Quandoquidem autem magnanimitas solet contemnere inferiora & in depresso alicubi jacentia, neque valentia ad sublimitatem virtutis suspicere; idcirco quasi joco de talibus triumphare solet, stratagematis, consiliis & commentis exilioribus. * *Perrexitque Samson & cepit trecentas vulpes, caudasque earum junxit ad caudas, & faces ligavit in medio: quas igne succendens dimisit, ut huc illuc discurrerent, quæ statim perrexerunt in segetes Philistinorum. Quibus succensis, & comportatæ jam fruges & adhuc stantes in stipula concrematæ sunt, in tantum, ut vineas quoque & oliveta flamma consumeret.* Et humanitas quidem ac lenitas, manus protendentibus veniamque petentibus, debetur; at ferocientibus contra superiores, fas est dicere: *Sicut fecerunt mihi, sic feci eis.* Clavi enim clavis eliduntur. Atque Deus est qui oppugnat, & per vilissima prosternit eos qui obsistunt heroi, quem manus Altissimi corroboravit. *Inventamque maxillam asini, quæ jacebat, arripiens, interfecit in ea mille viros. Et ait Samson, in maxilla asini delevi eos.* Herois etiam

* Judic. 15, 4.
v. 11.
v. 15. 16.

χαρακτὴρ, εἰδέναι ὅρον ἀνδρείας, καὶ ἐνώπιον θεοῦ ταπεινοῦσθαι, καὶ φοβεῖσθαι ἃ δέον φοβεῖσθαι. καὶ ἐδίψησε σφόδρα, καὶ ἔκλαυσε πρὸς " κύριον. ἀλλὰ τὴν ἀξιάγαστον ἀνδρείαν ἣν ἐγέννησε καὶ ἔθρεψε σωφροσύνη,
κριτ. κεφ. ιϛ'. ἡ ἀκολασία ἐκνευρίσασα κατέβαλε. καὶ ἐπορεύθη Σαμψὼν εἰς " Γάζαν, καὶ εἶδε γυναῖκα πόρνην, καὶ εἰσῆλθε πρὸς αὐτήν. καὶ ἐγένετο " μετὰ τοῦτο, καὶ ἠγάπησε γυναῖκα ἐν Ἀλσωρὴχ, καὶ ὄνομα αὐτῇ " Δαλιδὰ, καὶ ὠλιγοψύχησεν ἕως τοῦ ἀποθανεῖν. τοῦ θεοῦ δὲ πάλιν " φιλανθρωπευομένου, ἀναζῇ παραυτίκα τὰ ἐναποκείμενα τῆς μεγαλοψυχίας ζώπυρα, καὶ ἀναλάμπει ἡ ἁπάσης ἀνδρείας κορωνίς. ἵνα γὰρ δοξασθῇ θεὸς, καὶ χειρὸς ἀλλοφύλου λυτρωθῇ τὸ ὁμόφυλον, εἶπε " Σαμψὼν, ἀποθανέτω ἡ ψυχή μου μετὰ τῶν ἀλλοφύλων. καὶ ἦσαν οἱ " τεθνηκότες, οὓς ἐθανάτωσε Σαμψὼν ἐν θανάτῳ αὐτοῦ, πλείους, ἢ οὓς " ἐθανάτωσεν ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ."

Οὐ μόνον δὲ ἐν πολέμῳ, ἀλλὰ καὶ κατὰ καιρὸν εἰρήνης ἡ ἀνδρεία διαλάμπειν εἴωθεν, ἥ τε δικαιοσύνη ἐπερείδεται τῇ ἀνδρείᾳ, καὶ ὁπόσα καλὰ κἀγαθὰ ἡ φρόνησις ὑπαγορεύει, ὑπὸ τῆς ἀνδρείας περαίνεται. οἱ δὲ πολέμοις ἐντεθραμμένοι, πλούτῳ τε καὶ δόξῃ ἐναβρυνόμενοι,

nota est, nosse modum fortitudinis, atque coram Deo humiliari, & timere quæ timenda. *Sitiensque*
v. 18. *valde, clamavit ad Dominum.* Verumenimvero admirandam hanc
* Judic. 16, 30. fortitudinem, quam genuit ac educavit pudicitia ac temperantia, protervia dejecit enervatam. *Abiit*
Judic. 16, 1.4. *quoque Samson in Gazam, & ibi vidit mulierem meretricem, ingressusque est ad eam. Post hæc amavit mulierem quæ habitabat in valle Sorec, & vocabatur Delila. & defecit anima ejus, & ad mortem usque lassata est.* Sed Deo rursum indulgente, mox reviviscit interior magnanimitatis fomes, & emicat totius fortitudinis apex. Ut enim glorificetur Deus, & ab alienigenis liberetur gens sua *ait* Samson, * *moriatur anima mea cum Philistim: multoque plures interfecit moriens, quam ante vivus occiderat.*

Non solum autem in bello, verum etiam pacis tempore effulgere solet fortitudo, ipsaque justitia innititur fortitudini, & quidquid boni ac præclari prudentia suggerit, id a fortitudine peragitur. At bellis innutriti, opibusque & gloria inso-

δυσχε-

δυσχεραίνουσι τῇ καταλύσει τοῦ πολέμου. ὅθεν πολλάκις μεγάλαι ἀπηντήκασι τοῖς βασιλεῦσι ζημίαι, τοῖς λαμπροῖς τῶν στρατηγῶν ἐγκεχειρικόσι τὰς ἡνίας τῆς ὅλης διοικήσεως, καὶ χρησαμένοις αὐτοῖς ὀργάνοις καὶ ἐν ταῖς περὶ εἰρήνην ὁμιλίαις καὶ ξυμβάσεσιν. οἱ γὰρ τοιοῦτοι ὑπὸ τοῦ πολέμου τρεφόμενοι, ἀμοιβαίως τρέφουσιν αὐτόν. καὶ ἢ διαδύσεσι καὶ μυρίαις σκήψεσιν ἐμποδὼν ἵστανται ταῖς σπουδαζομέναις ξυνθήκαις, ἢ ἐπὶ σαθροῖς θεμελίοις ἐποικοδομήσαντες τὴν μέχρις ὀνόματος εἰρήνην, ἀμωνύμοις καὶ ἀμφιβόλοις λέξεσι κατεθόλωσαν τὸ ὕφος τῶν περὶ ξυμβάσεων λόγων, καὶ ὑπόγειόν τινα θυρίδα καταλιπόντες ἑαυτοῖς, ἐκεῖθεν πάλιν παραπόδας ἀνεῤῥάγησαν καὶ εἰσέφρησαν εἰς τὸ τοῦ Ἄρεος στάδιον. οἱ φρονήσεως ἄρα πόῤῥω ἥκοντες βασιλεῖς, τῶν ἐπὶ στρατηγικῇ ἀνδρείᾳ βρενθυομένων οὐδὲν μεῖον τιμῶσι καὶ περιθάλπουσι τοὺς πολιτικῇ καὶ ἠρεμαίᾳ μεγαλοψυχίᾳ κεκοσμημένους. εἰ μὴ γὰρ τὰ πολέμῳ κληθέντα, εἰρήνη διαυγάσασα, τὸ χρυσοῦν καὶ πρᾶγμα καὶ ὄνομα, κοσμήσει, ῥοῦν αἵματος ἀνθρωπίνου, ἀνδραποδισμοὺς, πόλεων ἀναστάσεις, ἀγρῶν ἐρημώσεις, καὶ οὐδὲν πλέον ἀποτέξει ὁ μαινόμενος Ἄρης. ἀμέλει ἡ μὲν τοῦ σώματος ἀνδρεία ἐρημος

lescentes, offenduntur dissolutione belli. Unde sæpe magna obveniunt iis regibus detrimenta, qui illustribus belli ducibus commisere habenas universæ administrationis rerum, quive illis usi fuere instrumentis etiam in conventibus & transactionibus pacis. Tales enim quia bello aluntur, vicissim alunt bellum. Et aut effugiis, sexcentisque prætextibus impediunt fœdera & pactiones in quibus elaboratur, aut infirmis fundamentis inædificantes quandam nomine tantum pacem, æquivocis & ambiguis dictionibus turbulentum reddunt tenorem sermonum de pace componenda, atque subterranea quadam foricula relicta, e vestigio erumpunt, & in Martis curriculum illabuntur. Itaque sapientiores regum non minus honorant & fovent eos qui civili & sedata magnanimitate sunt ornati, quam alios imperatoria virtute superbientes. Nisi enim bello parta decus accipiant, exorta aurea, re & nomine, pace, non nisi torrentem sanguinis humani, captivitates, urbium eversiones, agrorum desolationes procreabit Martis furor. Nimirum fortitudo corporis

τῶν

Digitized by Google

τῶν ἄλλων ἀρετῶν, ἔμπληκἱον καὶ θηριῶδες. ἡ δὲ ἔνοπλος Ἀθηνᾶ παντὸς ἀγαθȣ̃ ταῖς πολιτείαις χορηγός. καὶ τὸ μὲν σῶμα, λιτῇ καὶ σώφρονι διαίτῃ, καὶ ταῖς καθ᾽ ἡμέραν ἀσκήσεσιν, εἰς ἀνδρείαν ἐθιςέον, ἵνα μὴ διαῤῥέον χλιδῇ καὶ τρυφῇ, ὁπηνίκα πονεῖν δέῃ, ἀπαυδῆσαν κακῶς ἀπαλλάξῃ· πολλῷ δὲ μᾶλλον ἀσκήσομεν τὴν τῆς ψυχῆς ἀνδρείαν, μὴ μόνον πλȣ́τȣ, καὶ δόξης, καὶ τῆς ἄλλης ματαιότητος, τῆς ἀςάτȣ καὶ ἐφημέρȣ, νεανικῷ ὀλιγωρȣ̃ντες φρονήματι, ἀλλὰ καὶ τὴν ἔνδον ἐν τῇ ψυχῇ ἀνδρείαν μετιόντες, τὴν κατὰ τῶν παθῶν, θυμȣ̃ τε καὶ ἐπιθυμίας, φόβȣ τε καὶ λύπης, καὶ χαρᾶς, καὶ ἀνοσίων ἐρώτων. περιφέρομεν γὰρ ἐν τῇ καρδίᾳ δεινὰ θηρία, ὧν τὰ μὲν τιθασσεύειν δεῖ καὶ ὑποτάτἱειν τῷ λογισμῷ, τὰ δὲ ἀνασπᾷν πρόῤῥιζα, καὶ μηδενὸς καταφρονεῖν καί τοι ἀσθενȣ̃ς εἶναι δοκȣ̃ντος, οἷος ὁ φόβος, ὃς ἰός ἐςιν ἀνδρείας. ἡ μὲν γὰρ ἀνδρεία ὑποτίθεται ἡμῖν τὰ σωτήρια, καὶ τὰ εὐδοξίας καὶ εὐκλείας μεςὰ, γενναίως διακρȣομένη, καὶ ὥςπερ ἱςὸν ἀράχνης διαλύȣσα τὰ ἀμενηνὰ τῆς φαντασίας εἴδωλα, μὴ δὲ ξυγχωρεῖ λειποταξῆσαι, βȣ́λεται δὲ πάντως μένειν ἕκαςον ἐν ᾧ καὶ ἐκλήθη. εἰ ςρατιώτης εἶ, φύλατἱέ, φησι, τὴν τάξιν, ἰδȣ̀ σοι «

destituta ceteris virtutibus, vecordia est & feritas; ast armata Pallas omnis boni civitatibus subministratrix. Atque corpus quidem tenui ac frugali victu quotidianisque exercitiis ad fortitudinem adsuefaciendum, ne luxu ac deliciis diffluens laboribus necessariis male defungatur; sed multo magis exercebimus animi fortitudinem, non solum divitias & gloriam ceterasque instabiles & breves nugas masculo animo contemnentes, sed & internam in anima fortitudinem persequentes adversus affectus, iracundiam & concupiscentiam, timorem & tristitiam, & gaudia, atque impuros amores. Circumferimus enim in corde sævas beluas, quæ partim cicurandæ sunt & rationi subjiciendæ, partim extirpandæ, neque ulla negligenda, quamvis infirma videatur, qualis timor, qui ærugo est fortitudinis. Nam fortitudo quidem nobis suadet salutaria, bonæ famæ & gloriæ plena, & tanquam araneæ telam solvens inania imaginationis simulacra, neque tolerat desertorem, sed vult omnino manere quemque in eo ad qnod deputatus ex. Si es miles, serva, inquit, ordinem & stationem, *Ecce tibi*

δέδωκα

„ δέδωκα τὴν ἀσπίδα, ἢ τὰν, * ἢ ἐπὶ τάν. κἂν εἴπῃς, ἀλλὰ πανταχόθεν τιτρώσκουσιν, εὐψύχει, φησίν. ἀλλὰ τέτρωμαι, καρτέρει. ἀλλ' ἀποψύξω, οὐδὲν δεινόν. κρεῖττον γὰρ μένοντα θανεῖν μόνον, ἢ φεύγοντα πολλοὺς συνεπισπάσασθαι. εἰ εἰς θάλασσαν εἰσέβης, φέρε, φησὶ, τὴν τρικυμίαν. ἀλλὰ ναυτιῶ, ἔμεσον, ἀλλὰ κινδυνεύω, ῥίψον τὸν πλοῦτον. ἀλλὰ ναυαγῶ καὶ καταβυθίζομαι, καρτέρει, μὴ ὀλιγοψύχει, πίστευε, οἱ πλείους γὰρ τῶν κινδύνων ἀῤῥωστούσαις ἐπιβάλλουσι διανοίαις. διὰ τοῦτο „ ὁ δεσπότης πρὸς τὸν Πέτρον φησὶν, ὀλιγόπιστε εἰς τί ἐδίστασας; ὁ δὲ φόβος φιλάνθρωπος μὲν τὸ δοκεῖν· τῷ ὄντι δὲ ἄρεσκος, καὶ κομιδῆ κόλαξ καὶ ἐπίβουλος, τοῖς νεύμασιν ὑπείκων τῆς φαντασίας, σωματοποιῶν τὰς σκιὰς, ἀπαλλαγῆς ἐλπίδι εἰς ἀπωλείας ἄγων βάραθρον τὸν αὐτῷ πειθόμενον. φεῦδε ψυχῆς φησιν, ἀπόδραθι. ἀλλὰ τὰ ὅπλα „ βαρύνουσι, ῥίψον αὐτά. ἀλλὰ λειποταξίου γραφὴν ἀποίσω, οὐδὲν δεινὸν, „ ζῆθι μόνον κἂν μετ' ἀδοξίας. Ματθ. κεφ. ιδ'.

„ Ἔστι δὲ καὶ ἕτερον ἔργον ἀνδρείας λαμπρὸν καὶ πολυτελὲς, ἡ τῶν „ ἀρετῶν περιποίησις. ἔκκλινον γὰρ, φησιν, ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποίησον ἀγαθόν. οὐ μόνον τοίνυν ἐπιβάλλει τῷ ἀνδρείῳ τὸ μὴ ταράττεσθαι, Ψαλ. λγ'.

dedi clypeum, aut hunc, aut super hunc. Atque ſi dicas, ſed undique ſauciant. Sis bono animo, inquit. Sed vulneratus ſum, obdura. Sed expirabo. Nihil mali, præſtat enim manentem mori ſolum, quam fugientem plures una attrahere. Si mare ingreſſus es, perfer, inquit, fluctus decumanos. Sed nauſeo. Vome. Sed periclitor. Abjice divitias. Sed naufragium patior & ſubmergor. Durato, neu ſis puſillanimis, crede; nam major pars periculorum languidos animos invadit. Idcirco Dominus Petro ait, * *Modicæ fidei, quare dubitaſti?* Contra autem timor benignus & humanus quidem videtur, ſed revera blanditur tantum & oppido adulatur, & inſidiatur, nutibus cedens imaginationis, & umbras effingens in corpus, elabendi ſpe in perniciei voraginem ducens ſibi obtemperantem. Parce animæ, inquit, effuge. Sed arma gravant. Abjice. Sed deſertæ militiæ poſtulabor. Nihil mali, modo vivas quamvis in dedecore.

Eſt vero & aliud opus fortitudinis, illuſtre & copioſum, nempe virtutum acquiſitio. *Diverte* enim, inquit, *a malo, & fac bonum.* Non igitur id ſolum competit forti, ut

* Matth. 14, 31.
Pſal. 32, 15.

H μηδὲ

μηδὲ παραφέρεσθαι ταῖς τῶν παθῶν ἐπιδρομαῖς· ἀλλὰ δέον ἐστὶν οἷον ὑπουργοῖς χρῆσθαι τοῖς πάθεσιν ἐπὶ διαχειρήσει μεγάλων ἔργων. καὶ μάλιστα τοῖς ἐν πολιτείᾳ καὶ ἐν βασιλείοις αὐλαῖς ἀναστρεφομένοις, οἱονεὶ θερμουργοί τινες ὑπηρέται τὰ πάθη οὐκ ἐλαχίστης ὠφελείας γίνονται παραίτια. ἡ γὰρ αἰδοῦς λίαν πλήρης ψυχὴ ἀποτελευτῶσα, παντάπασιν ἀναπηροῦται. καὶ ὁ πολιτικὸς δριμύτητος καὶ τινος ἰταμότητος ὀξείας καὶ πρακτικῆς ἐνδεῖται, ὡς ὁ Πλάτων φησί. καὶ τοῦτο δή ἐστι τὸ μεγαλοπρεπέστατον ὕφασμα τὸ ἀμπίσχον τὰς εὐδαίμονας πόλεις, ἀνδρεία συγκεραννυμένη δικαιοσύνῃ, καὶ φρονήσει, καὶ σωφροσύνῃ.

Ἔστι δὲ ἀνδρείου καὶ τὸ ἐμμένειν τοῖς δόξασι, καὶ μηδέποτε φιλοψυχῆσαι καὶ παραιτήσασθαι τὰ προσήκοντα, καὶ τὸ παρασκευαστικὸν εἶναι τῶν δεόντων, καὶ προβλεπτικὸν τῶν μελλόντων. ὥσπερ γὰρ « οἱ ἔξω ὀφθαλμοὶ βλέπουσι μακρόθεν τὰς ἀκάνθας καὶ τοὺς κρημνούς, « οὕτω καὶ ὁ προβλεπτικὸς νοῦς προβλέπει ταχὺς ὢν τῆς ἀντικειμένης « δυνάμεως τὰς τέχνας. νηπιῶδες γὰρ τὸ ἀπαράσκευον ὄντα ὑπὸ τῆς « ἐφόδου τῶν δεινῶν παρασύρεσθαι, καὶ λέγειν, τοῦτο οὐκ ἐλογισάμην, *

(Μακάρ. περὶ φυλ. καρδίας κεφ. ς'.)

ne turbetur, neque transversus rapiatur ab affectuum insultibus; verum oportet quasi ministris uti affectibus in peragendis magnis negotiis. Ac præcipue iis qui in Rep. & in aulis regum versantur, veluti fervidi quidam ministri, affectus haud minimæ utilitatis fiunt causæ. Nam verecundiæ nimis plena anima, ad postremum plane debilitatur. Opus autem viro politico acrimonia quadam & procacitate veloce atque agili, ut Plato ait. Atque hoc est textum illud magnificum quod vestit & continet fortunatas civitates, fortitudo inquam mista justitiæ, prudentiæ & temperantiæ.

Est etiam fortis viri, perseverare in proposito, nec unquam vitæ parcendo detrectare munia sua, atque etiam apparare necessaria posse, & futura prospicere. * *Sicut enim externi oculi longe prospiciunt spinas & pracipitia; sic provida mens, quæ velox est, pravidet adversaria potestatis artificia & machinationes.* Puerile enim & stultum est, de gradu dejici ingruentibus malis, atque dicere, Non putaram, hoc non ex-

(* Macar. de Cust. Cord. cap. 6.)

οὐ προσε-

ὀ προσεδόκησα. τῦ τε δειλῦ ὀδὲν ἧτ]ον ἐπίμωμον τὸ ἰταμὸν καὶ ῥιψοκίνδυνον. ἐφεῖται γὰρ καὶ τῷ ἀνδρείῳ φοβεῖσθαι τὰ ὑπὲρ ἄνθρωπον κακὰ, οἷον σκηπ]ὀς, σεισμὀς, * θαλάσσης ἐκδρομάς. ὁ δὲ πρὸς τὰ τοιαῦτα νεανιευόμενος, μαινόμενος ἂν εἴη καὶ ἀνάλγητος. φοβεῖται δὲ ὁ ἀνδρεῖος καὶ ἀδοξίαν, καὶ δάκνεται, καὶ λυπεῖται, ἀλλ' ὀχ ἡτ]ᾶται ὑπὸ τῶν λυπηρῶν. ἐπιπολάζει δὲ ἐν τῷ βίῳ καὶ κίβδηλος ἀνδρεία, οἷον ἡ πολιτικὴ, ἥπερ ὀ δι' αὐτὸ τὸ καλὸν, ἀλλὰ φόβῳ τῶν ἐκ τῶν νόμων ἐπιτιμίων, ἢ ἐλπίδι τιμῶν τὰ τῆς ἀνδρείας ῥᾳδιοργεῖ. ἥ τε ἀνάγκη πολλάκις καὶ ἄκοντας διδάσκει ἀνδρίαν ἀσκεῖν, ἥ τε ἐμπειρία ὀλιγοχρονίυ εὐτολμίας γίνεται διδάσκαλος. καὶ οἱ ἔρωτι καὶ θυμῷ μεθύοντες, ξίφυς τε καὶ πυρὸς κατατολμῶσιν. οἵ τε ὄνοι πεινῶντες καὶ τυπ]όμενοι, * ὀκ ἀφίςανται τῆς νομῆς. ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα κίβδηλα ἀνδρείας ὀνόματα. ἐκείνη δὲ φυσικωτάτη καὶ κυρίως ἀνδρεία, ὅταν κινώμεθα ἐκ τῦ θυμῦ, * ἀλλ' ἐκ προαιρέσεως, καὶ ἕνεκα τῦ ἀγαθῦ, ὡς ὁ Ἀριςοτέλης φησίν. ἔνιοι δὲ τὸ ἐμπληκ]ον καὶ ἀπότομον, καὶ μάλιςα ἐν πολέμῳ, ἀνδρείαν ὀνομάζυσιν. ὁ δὲ θεὸς ἐπιτάτ]ει καὶ

ſpectaſſem. Eſtque nimia audacia & temeritas non minus vituperabilis, quam timiditas. Fas enim viro forti formidare mala hominem excedentia, veluti fulmina, terræ motus, maris effuſiones ac inundationes. Nam in talibus audaculum ſe præbens aliquis, inſanus foret ac ſenſus expers. Timet autem vir fortis etiam dedecus atque infamiam, & pungitur atque offenditur, ſed non ſuccumbit moleſtiis. Sæpe autem in hominum vita apparet adulterina quædam fortitudo, uti civilis, quæ non propter ipſum bonum aut honeſtum, ſed formidine pœnæ ac legum, aut ſpe honorum, utcumque defungitur munere fortitudinis. Atque non raro neceſſitas invitos docet exercere fortitudinem, & experientia temporariæ cujusdam audaciæ exiſtit magiſtra. Amore etiam & ira ebrii in ferrum ignemque audacter ruunt. Et aſini eſurientes, ne verberibus quidem a paſtu dimoventur. Sed hæc adulterina ſunt fortitudinis nomina; illa vero maxime naturalis ac genuina, proprieque eſt fortitudo, quando ira & affectu ciemur, ſed ſimul conſilio, bonique & honeſti cauſa, ut Ariſtoteles ait. Nonnulli autem furorem & crudelitatem, præcipue in bello, fortitudinem appellant; cum tamen Deus præcipiat etiam rebus inanimatis

κεφ. κ'. τῶν ἀψύχων ἐν πολέμῳ φείδεσθαι, ὡς ἐν Δευτερονομίῳ· ἐὰν δὲ περικα- "
θίσῃς περὶ πόλιν μίαν, ἡμέρας πλείυς, ἐκπολεμῆσαι αὐτὴν εἰς "
κατάληψιν αὐτῆς, ὐκ ἐξολοθρεύσεις τὰ δένδρα αὐτῆς, ἐπιβαλεῖν ἐπ' "
αὐτὰ σίδηρον, ἀλλ' ἢ ἀπ' αὐτῦ φαγῇ, αὐτὸ δὲ ὐκ ἐκκόψεις. καὶ "
παροι. κεφ. ιβ'. ὁ Σολομὼν, δίκαιός, φησιν, οἰκτείρει ψυχὰς κτηνῶν αὐτῦ, ἡ γὰρ "
ὠμότης ἀκροχορδὼν ἄντικρύς ἐστιν ἐν τῷ παγκάλῳ τῆς νίκης προσώ-
πῳ. ὐ δὲ δεῖ προτείνειν ἃ εἰργάσατο ὁ Ἰησῦς Ναυῆ τοῖς πέντε βασι-
κεφ. ι'. λεῦσι. προπορεύεσθε, καὶ ἐπίθετε τὺς πόδας ὑμῶν ἐπὶ τὺς τραχήλυς "
αὐτῶν. καὶ προσελθόντες ἐπέθηκαν τὺς πόδας αὐτῶν ἐπὶ τὺς "
τραχήλυς αὐτῶν. καὶ εἶπεν Ἰησῦς πρὸς αὐτὺς, μὴ φοβηθῆτε αὐτὺς, "
μηδὲ δειλιάσητε, ἀνδρίζεσθε, καὶ ἰσχύετε, ὅτι ὕτω ποιήσει Κύριος "
πᾶσι τοῖς ἐχθροῖς ὑμῶν, ὓς ὑμεῖς καταπολεμεῖτε αὐτύς. καὶ "
ἀπέκτεινεν αὐτὺς Ἰησῦς, καὶ ἐκρέμασεν αὐτὺς ἐπὶ πέντε ξύλων. "
ἄπλετος γὰρ ἐπενέμετο τότε φόβος τὰς τῶν Ἰυδαίων ψυχὰς, καὶ
ἵνα εἰς τὸ ἀκατάπληκτον αὐτὺς ἐθίσῃ, ἀπεχρήσατο ὕτω πως τοῖς
ἑαλωκόσιν.

Ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα μηδαμῶς ἕλκεται εἰς ὑπόδειγμα. θεὸς γὰρ τηνικαῦτα πολυχρονίυ εἰδωλομανίας δίκας εἰσεπράξατο, καὶ θεῦ

parcere in bello, ut in Deuteronomio: *Quando obsederis civitatem multo tempore, & munitionibus circumdederis, ut expugnes eam, non succides arbores de quibus vesci potest, nec securibus per circuitum debes vastare regionem.* Et Salomon, *Miseretur justus jumentorum suorum.* Crudelitas enim verruca plane est in pulcherrima victoriæ facie. Neque proponenda sunt quæ Josue fecit regibus illis quinque. *Ite, & ponite pedes super colla regum istorum. Qui cum perrexissent, & subjectorum colla pedibus calcarent, rursum ait ad eos: Nolite timere, nec paveatis, confortamini & estote robusti: sic enim faciet Dominus cunctis hostibus vestris, adversum quos dimicatis. Percussitque Josue & interfecit eos, atque suspendit super quinque stipites.* Ingens enim invaserat atque consumebat tunc timor Judæorum animos, atque ut imperterritos redderet, sic abusus est victis & captis.

cap. 20, 19. — Prov. 12, 10. — Josue 10, 24.

Sed talia haudquaquam in exemplum trahuntur. Deus enim tunc diuturnæ idololatriæ pœnas poscebat, atque Deo imperante, divini

ἐπιτάτ-

ἐπιτάττοντος, οἱ θεσπέσιοι ἐκεῖνοι ἄνδρες φόνοις καὶ αἰκίαις ἐπεξῆλθον τοὺς εἰς ὕψος ἀνομίαν λαλοῦντας, διὰ πάσης δὲ τῆς ἱερᾶς γραφῆς παλαιᾶς τε καὶ νέας, ὁ θεὸς ἐπαινεῖ, καὶ ἐπιτάττει τὸ πρᾶον, καὶ φιλάνθρωπον, καὶ ἀμνησίκακον, ἃ καὶ ἐν ταῖς πολιτείαις χορηγά
" εἰσι γαλήνης. μάθετε ἀπ' ἐμοῦ ὅτι πρᾶός εἰμί, φησιν ὁ δεσπότης. καὶ Ματθ. κεφ. ιά.
" ὁ Σειρὰχ, τέκνον ἐν πραΰτητι δόξασον τὴν ψυχήν σου. ἤθους δὲ κεφ. ί.
πικρότης, καὶ θυμοῦ ὀξύτης, καὶ ἀλαζονεία, καὶ αὐστηρότης, εἰς διχοστασίαν καὶ ἀλληλομαχίαν ἀναῤῥαγεῖσαι, ἀνατρέπουσι τὸ πολίτευμα. καὶ καθάπερ αἱ νῆες μακρὰ διαπερῶσαι πελάγη, τῇ ὁμονοίᾳ καὶ συμπνοίᾳ τῶν ἐν αὐταῖς πλεόντων εἰς σωτήριον λιμένα καθορμίζονται, κυβερνήτου τε, καὶ ναυκλήρου, καὶ ναυτῶν πραττόντων τὰ αὐτοῖς ἐπιβάλλοντα, καὶ ἥκιστα διασπώντων τὴν ἁρμονίαν· οὕτω κἀν ταῖς πολιτείαις ἑκάστου τὰ αὐτοῦ πράττοντος, μὴ παραπαίοντος φιλοπλουτίᾳ, φιλοδοξίᾳ, φθόνῳ μὴ παροινοῦντος, δουλεύοντος δὲ τῷ κοινῇ ξυμφέροντι, πολλή τις ἐπανθεῖ γαλήνη. ἔχει δὲ μεγάλην ἰσχὺν οὐ μόνον εἰς θήραν εὐνοίας, ἀλλὰ καὶ εἰς κατόρθωσιν ὁποιουοῦν ἐγχειρήματος ἐν

illi viri cædibus & afflictionibus perſecuti fuere illos qui iniquitatem loquerentur in altum. Ceterum per totam Scripturam ſacram tam veterem quam novam, laudat & imperat Deus manſuetudinem, humanitatem & ignoſcentiam, unde & civitatibus ſubminiſtratur pax & tranquillitas. * *Diſcite a me quia mitis ſum*, inquit Dominus. & Sirach, ** *Fili, in manſuetudine ſerva animam tuam.* Morum autem acerbitas, excandeſcentia & inſolentia & auſteritas, in diſſenſionem & diſcordiam erumpentes, evertunt civitatem. Et quemadmodum naves quæ longa permeant maria, concordia & conſenſu navigantium in ſalutarem portum applicantur, gubernatore, nauclero & nautis facientibus ſibi competentia, minimeque interrumpentibus ordinem congruum; ſic & in civitatibus unoquoque ſuum munus peragente, neque deflectente atque aberrante per avaritiam aut ambitionem, neque per invidiam injurias faciente, ſed ſerviente publicis commodis, magna exiſtit pax & tranquillitas. Eſt vero magna vis non ſolum ad captandam benevolentiam, ſed etiam ad peragendum quodvis nego-

* Matth. 17, 29.
** Eccleſiaſtici 10, 31.

Digitized by Google

ταῖς πολιτείαις τὸ εὐπρόσιτον, καὶ εὐόμιλον. τὸ δὲ δύσκολον καὶ μεμψίμοιρον, ἀνατρέπει οἴκυς τε καὶ πόλεις.

Δεῖ δὲ ἐνίοτε (ὡς ἔφθημεν εἰπόντες) καὶ αὐστηρότητος, καὶ κέντρυ, καὶ δριμύτητος τῆς ἀναχαιτιζέσης τὸ πρὸς μοχθηρίαν ἐπίφορον, καὶ τὸν κολάζοντα ὅμως καθαρὸν εἶναι προπηλακισμῦ. τὸ δὲ τῶν Στωϊκῶν, λίθυ ἂν εἴη ὐκ ἀνθρώπυ, τὸ μηδόλως ὀργίζεσθαι. τοῖς γὰρ ἀσφαλῶς φρονῦσι, τὸ, σώφρονι θυμῷ ἀποτροπιαζομένυς τὴν μοχθηρίαν, καὶ ἐπιεικεία κολάζοντας τὸ ἀπότομον τῶν νόμων, ἐπιβάλλειν τὰς ποινὰς, ἀρετῆς ὀνόματι κοσμεῖται.

Οὐ μόνον δὲ ἐν εὐτυχίαις ὁ ἀνδρεῖος πόῤῥω ἐςὶν ἀλαζονείας καὶ ὑπεροψίας, ἐν τῇ μεγαλοψυχίᾳ φυλάττων τὸ μέτριον τῦ ἤθυς. ἀλλὰ καὶ δεινοῖς περιπεσὼν, ἐπὶ τῇ ἀῤῥαγεῖ κρηπῖδι τῆς θείας προνοίας ἑδραῖος ἵςαται καὶ ἀκαταμάχητος. οἷος ἦν ὁ δίκαιος Ἰὼβ, ὁ μεγαλόψυχος ἀθλητὴς, γυμνὸς, λέγων, « ἐξῆλθον ἐκ κοιλίας μητρός μυ, γυμνὸς καὶ ἀπελεύσομαι, ὁ κύριος « ἔδωκεν, ὁ κύριος ἀφείλετο, ὡς τῷ κυρίῳ ἔδοξεν, ὕτω καὶ « ἐγένετο. οἷος ἦν ὁ βασιλεὺς Δαβὶδ ὑπὸ τῦ πενθερῦ, ὑπὸ τῦ ὑῦ « διωκόμενος, καὶ ἀλλεπαλλήλοις δεινοῖς οἱονεὶ κύμασι περικλυζόμενος, «

Ἰὼβ. κεφ. α.

tium in civili societate, comitatis & affabilitatis; morositas contra & duritia labefactat & familias & civitates.

Sed opus est quandoque, ut jam diximus, austeritate & stimulo, & asperitate etiam, quæ refrænet proclivitatem in malitiam; verum tamen etiam in puniendo, mundum esse oportet ab injuria & contumelia. At omnino non irasci, quod Stoici volunt, lapidis, non hominis fuerit. In iis autem qui recte sapiunt, ipsa etiam punitio, quam faciunt moderata ira detestantes malitiam, & æquitate coërcentes severitatem legum, virtutis nomine decoratur.

Est vero fortis vir non solum in rebus prosperis remotus ab insolentia & fastu, in magnanimitate conservans moderatos mores; verum etiam asperis involutus, super infracto divinæ providentiæ fundamento, firmus & inexpugnabilis stat. Qualis erat justus ille Job, magnanimus ille athleta, qui dicit: * *Nudus egressus sum de utero matris meæ, & nudus abibo: Dominus dedit, Dominus abstulit: sicut Domino placuit, ita factum est.* Qualis etiam erat Rex David, qui nunc socero, nunc filio persequente, crebris undique malis tanquam

* Job. 1, 21.

εἰς θεὸν

„ εἰς θεὸν ἀραρότως ἐλπίζων ἐβόα· ἐὰν παρατάξηται ἐπ' ἐμὲ παρεμ- ψαλ. κς.
„ βολὴ, ὐ φοβηθήσεται ἡ καρδία μȣ. καὶ, κύριος ὑπερασπιςὴς
„ τῆς ζωῆς μȣ, ἀπὸ τίνος δειλιάσω; καὶ πάλιν, ἐὰν γὰρ καὶ πορευθῶ ψαλ. κβ.
„ ἐν μέσῳ σκιᾶς θανάτȣ, ὐ φοβηθήσομαι κακὰ, ὅτι σὺ μετ' ἐμȣ͂ εἶ.
οἷος ἦν ὁ Δανιὴλ, ȣ͂ τὸ γενναῖον αἰδεσθέντες οἱ λέοντες, κλίνοντες τȣ̀ς
αὐχένας μονονȣχὶ κατεφίλȣν τȣ̀ς πόδας αὐτȣ͂. τοιȣ͂τοι οἱ τρεῖς παῖδες,
οἱ ἐν τῷ ἀκμάζοντι τῆς ἡλικίας εἰδότες θεὸν γεραίρειν, καὶ ἄφρονος
„ βασιλέως ὀλιγωρεῖν. τοῖς θεοῖς σȣ ὐ λατρεύομεν, καὶ τῇ εἰκόνι σȣ Δαν. κεφ. γ.
„ ὐ προσκυνȣ͂μεν. ἡ γὰρ ἀνδρεία ἐπὶ τῇ πέτρᾳ τῆς πίςεως, καταφρονεῖ
καὶ πυρὸς καὶ σιδήρȣ. πίςις καὶ ἀνδρεία καὶ τȣ̀ς ἁγίȣς Μακκαβαίȣς Μακκ. βιβλ. β. κεφ. ζ.
„ λαμπρȣ̀ς ἀνέδειξεν ἀθλητάς. τί μέλλεις ἐρωτᾷν καὶ μανθάνειν παρ'
„ ἡμῶν; ἕτοιμοι γὰρ ἀποθνήσκειν ἐσμὲν, ἢ παραβαίνειν τȣ̀ς πατρίȣς
νόμȣς. καὶ ἐρίζȣσι τὰ τέκνα τῇ μητρὶ, καὶ ἡ μήτηρ τοῖς τέκνοις ἐπὶ
„ ἀνδρείᾳ καὶ μεγαλοψυχίᾳ. ὁ δὲ σοφὸς βασιλεὺς, γυνὴ ἀνδρεία ςέφανος παροι. ιβ.
„ τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς εἰπὼν, εἰς τὴν σωφροσύνην αἰνίττεται. ἡ γὰρ γενναιότητι
καὶ μεγαλοψυχίᾳ τȣ̀ς ἐπιβȣλεύοντας τῇ σωφροσύνῃ ἀποσειομένη
γυνὴ, ἐκείνη τῷ ὄντι ἀνδρεία, καὶ ςέφανος τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς.

fluctibus inundatus, in Deum firmiter ſperans, clamabat: * *Si conſiſtant adverſum me caſtra, non timebit cor meum.* Item, *Dominus protector vitæ meæ, a quo trepidabo?* & rurſum, ** *Nam ſi ambulavero in medio umbræ mortis, non timebo mala: quoniam tu mecum es.* Qualis erat Daniel, cujus generoſitatem reveriti leones, inclinatis cervicibus, tantum non oſculabantur pedes ejus. Tales tres illi pueri, in flore ætatis docti Deum honorare, & inſipientem regem contemnere. *** *Deos tuos non colimus, & ſtatuam auream, quam erexiſti, non adoramus.* Fortitudo enim ſuper petra fidei ignem & ferrum contemnit. Fides & fortitudo etiam ſanctos Machabæos illuſtres reddidit athletas. *Quid quæris, & quid vis diſcere a nobis? parati ſumus mori magis, quam patrias Dei leges prævaricari.* Certantque filii cum matre & mater cum filiis de fortitudine & magnanimitate. Sapiens autem ille rex cum dicit, *Mulier fortis corona eſt viro ſuo,* innuit pudicitiam. Mulier enim generoſe & magno animo repellens eos qui pudicitiæ ejus inſidiant, vere fortis eſt, & corona viro ſuo.

* Pſ. 20, 3.
2. Machab. 7. 2.
** Pſ. 22, 4.
Prov. 2. 4.
*** Dan. 3, 18.

Περὶ

Περὶ Σωφροσύνης.

Κεφάλ. ιβ´.

Τῆς δὲ ἱερᾶς τῶν γενικῶν ἀρετῶν τετρακτύος ἐςὶ καὶ ἡ σωφροσύνη, ἀρετὴ ἔσα τῦ ἐπιθυμητικῦ τῆς ψυχῆς μορίυ, καθ᾽ ἣν ἀνόρεκτοι γίνονται περὶ τὰς ἀπολαύσεις τῶν φαύλων ἡδονῶν. ὁ δὲ σώφρων ἐ μόνον πρὸς ἑαυτόν ἐςιν αὐςηρὸς, τὸ θηριῶδες τῆς ψυχῆς μέρος, τὸ λίχνον περὶ τὰς ἡδονὰς, καὶ τὴν ἄλλην φλυαρίαν οἱονεί τινι χαλινῷ τῷ λόγῳ ἀναχαιτίζων τῆς ἐπὶ τὸ χεῖρον φορᾶς· ἀλλὰ καὶ τὰς ἄλλες ὅσον γε αὐτῷ ἐπιβάλλει, καὶ ὅσον ἐφικτὸν, λόγοις ἅμα καὶ ὑποδείγματι εἰς τὸ σωφρονεῖν ἐθίζει. καὶ ἐ μόνον τῆς περὶ τὰ ἀφροδίσια ἀκολασίας ἑαυτὸν ἀπάγει, ἀλλὰ καὶ περὶ τὸν ἄλλον βίον αὐτάρκης ὢν, εὐτελείᾳ, καὶ λιτότητι, καὶ κοσμιότητι, καὶ εὐταξίᾳ φαιδρύνεται. ἐν δαπάναις καὶ ἀναλώμασιν, ἀνυπέραρτος καὶ μέτριος ἐν ἐσθῆτι καὶ βρώματι, μὴ ὑπερβάλλων τὸ προσῆκον τῇ ἰδέᾳ τῦ βίυ· ἐν σχήματι καὶ κινήσει σώματος, ἔν τε λόγῳ καὶ σιωπῇ, μετὰ

Cap. XII.

De temperantia, modestia, moderatione, & sana sobriaque mente.

Ex sacro generalium virtutum quaternario est & temperantia, virtus animæ partis concupiscentis, per quam aspernantur & fastidiunt fruitionem pravarum voluptatum. Temperans autem non solum erga seipsum est severus, beluinam animæ partem voluptatibus inhiantem, ceteraque frivola, quasi fræno quodam, ratione, retorquens, ne ferantur in pejus; sed & alios, quantum ipsi competit, & quantum fieri potest, verbis simul & exemplo suo ad temperanter moderateque vivendum adsuefacit. Atque non modo ab incontinentia circa res venereas seipsum abducit, sed &, sibi sufficiens & seipso contentus, frugalitate, tenuitate, modestia & moderatione splendescit. In sumptibus & impensis non nimius, sed moderatus. In vestitu & cibo non excedens modum vitæ generi convenientem. In gestu & motu corporis, inque sermone & silentio

πολλῆς

„ πολλῆς τῆς ἐμμελείας ἀποδιδȣ̀ς τὸ πρέπον. οἰκονομήσει γάρ, φησι, ψαλ. ριά.
„ τȣ̀ς λόγȣς αὐτȣ̃ ἐν κρίσει. ἔμπειρος καταχωρισμȣ̃ πράξεως μετὰ βεβαιότητος, καὶ ἑνὶ λόγῳ, εὐάρμοςος, καὶ ἐναρμόνιος, καὶ ὁμαλὸς, καὶ αἰδήμων, καὶ ἑαυτῷ ὅμοιος ἔν τε σμικροῖς καὶ μεγάλοις τοῖς περὶ
„ τὸν βίον καὶ πρὸς τὸ ζῆν καθήκȣσι. τάξον τινὰ ἤδη χαρακτῆρα
„ σαυτῷ, καὶ τύπον, ὁ Ἐπίκτητός φησιν, ὃν φυλάξεις ἐπί τε σεαυτȣ̃ ὢν, καὶ ἀνθρώποις ἐντυγχάνων. τὸ δὲ πρέπον ἐν ὁποιᾳȣ̃ν πράξει ȣ̓ διέςηκεν τȣ̃ καλȣ̃, τὸ γὰρ καλὸν πάντοτε καὶ πρέπον ἐςίν. ἥ τε φύσις αὐτὴ διδάσκαλός ἐςι τȣ̃ σωφρόνως βιȣ̃ν, καὶ ὑπαγορεύει καὶ τȣ̀ς ἄλλȣς αἰδεῖσθαι τȣ̀ς ὀρθῶς περὶ τῶν πραγμάτων κρίνοντας, μήτε προσκρȣ́ειν αὐτοῖς ἠμελημένως καὶ ῥυπαρῶς βιȣ̃ντα. ἀδικία γὰρ καὶ ὕβρις ἐςὶ τὸ ἀηδίας ἐμπιπλᾶναι τὸ ὁμόφυλον. δεῖ δὴ τὸν σώφρονα πρώτως μὲν καὶ κυρίως τȣ̃ ἐν τῇ ψυχῇ φροντίζειν κόσμȣ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἔξω ἀναςροφῇ προσήκει λόγον εὐκοσμίας ποιεῖσθαι, καὶ μή τε διαῤῥέειν τρυφῇ καὶ χλιδῇ, τȣ̃το γὰρ ἀκολασία· μή τε ῥάκη περικείμενον ἀναιδῶς βιȣ̃ν, κατὰ τȣ̀ς κυνικȣ̀ς τῶν φιλοσό-

apte & concinne repræſentans decorum. * *Diſponet enim*, inquit, *ſermones ſuos in judicio:* ſolers collocare operam cum certitudine, atque uno verbo, habilis, aptus & concinnus, & æquabilis, & verecundus, & ſibi ſimilis ac ſibi conſtans, tam in majoribus, quam in minoribus vitæ officiis. *Conſtitue tandem aliquando tibi figuram aliquam & formam*, inquit Epictetus, *quam cum & ſolus es, & cum homines convenis obſerves.* Decorum autem in nulla actione ab honeſto ſeparatur. Nam quod honeſtum eſt, ſemper etiam decet. Eſtque ipſa natura magiſtra

modeſte & decenter vivendi, & ſuadet alios vereri, eos qui recte de rebus judicant, neque quemquam offendere, negligenter & ſordide vivendo. Injuria enim eſt & contumelia, tædio ſatiare ſocios. Oportet ergo temperatum & modeſtum hominem, primo & præcipue quidem, de cultu & ornatu animi eſſe ſollicitum, verum tamen etiam in conſuetudine cum aliis, conveniens eſt, rationem habere decori, ac neque luxu & deliciis diffluere, hoc enim laſcivum & improbum: neque pannis obſitum impudenter vivere, ut Cynici,

* Pſ. 111, 5.

φων, τοῦτο γάρ ἐστι διαῤῥήδην ἀσχημονεῖν εἰς ἅπαν τὸ ἀνθρώπινον. διὸ καὶ ἡ φύσις αὐτὴ ἐκάλυψεν ὁπόσα αἰσχρὰ φαίνεσθαι. ἔνιοι δὲ τὸ ἐῤῥυπῶσθαι τὸ σῶμα ἐν ἀρετῆς μέρει λογίζονται, οὐκ εἰδότες ὅτι τὸ καθαρὸν πανταχοῦ κόσμιον, καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς ἀλόγοις τῶν ζώων. τῷ δὲ ἀνθρώπῳ πολλῷ μᾶλλον ἐπιπρέπει τὸ καθαρίως καὶ εὐσχημόνως ἀναστρέφεσθαι. αἵ τε ἄλλαι ἀρεταὶ εἰ ἔρημοι εἶεν εὐκοσμίας, μετέχουσί πως θηριωδίας, τῇ τε ἐπιπολαζούσῃ αὐχμηρότητι πόῤῥω ἑαυτῶν φυγαδεύουσι τοὺς μετὰ ἀνθρώπων ἀνθρωπίνως βουλομένους ὁμιλεῖν. τὸ γὰρ ἀδρανὲς καὶ ἁπαλὸν, πῶς ὑποίσει ἄκρατον, καὶ ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἀπηγριωμένην ἀρετήν; καὶ τὰ γλυκυτάτους φέροντα καρποὺς δένδρα τὸν ἀπὸ τῶν φύλλων κόσμον προσίεται, φυλλοῤῥοήσαντα δ', ὀλίγους εὑρίσκει θεατάς. μὴ ἀμελείτω ἄρα ἡ σωφροσύνη καὶ τοῦ ἔξω κόσμου. κύριον μέντοιγε αὐτῆς ἔργον ἐν τῇ ψυχῇ διαπονεῖσθαι, καὶ τὰ ἑαυτῆς πράττειν, τὰς λυττώσας ἐπιθυμίας κατασέλλουσαν. καὶ ἐνίοις μὲν (ὡς καὶ πυθαγορείοις) τὸ ὑπὸ τῶν παθῶν βιαζόμενον ἀπολισθαίνειν, ἡμιτελὴς ἐδόκει κακία, καὶ ἡμιτελὴς ἀρετὴ ἡ κατὰ τῶν παθῶν νίκη.

hoc enim plane eſt, agere inhoneſte & indecore coram omnibus hominibus. Quapropter etiam ipſa natura contexit & abdidit ea quæ adſpectum eſſent deformem ac turpem habitura. Nonnulli autem ſordidato eſſe corpore, in virtutis parte reputant, neſcientes quam munditia ubique deceat, etiam in animalibus rationis expertibus. Sed hominem multo magis decet munditia modeſtia & honeſtus in vita communi cultus. Ceteræque virtutes, deſtitutæ modeſtia & decoro, participant quodammodo de feritate, atque inhærente ſqualore ſuo longe a ſe fugant eos, qui cum hominibus volunt humano more vivere. Infirmiores enim & teneriores quomodo perferent meram, & ut ita dicam, & efferatam virtutem? Atque etiam arbores quæ dulciſſimos ferunt fructus, ornatum quoque foliorum induunt; ubi autem folia eis defluxere, paucos inveniunt ſpectatores. Non igitur debet negligere temperantia nec exteriorem cultum atque ornatum. Proprium tamen ejus eſt negotium in anima elaborare ac munere ſuo fungi, rabioſas cupiditates ſedando. Ac nonnulli quidem, (ſicut etiam Pythagorei) putarunt, labi violentia affectuum impulſum, eſſe dimidiatum vitium, & affectus vincere,

αἱ δὲ

„ αἱ δὲ τοιαῦται διαθέσιες τᾶς ψυχᾶς, ἡμιτελέες μὲν ἀρεταὶ, ἡμιτελέες „ δὲ κακίαι τυγχάνοντι. ἀλλὰ τὸ μὲν ἐνίοτε συγγνώμην ἀπονέμειν τοῖς ἀτυχίᾳ φύσεως εἰς ἀπόλαυσιν ἡδονῶν ὑποσυρομένοις, ὡς καί τισι τῶν περὶ ἠθικῆς θεολογίας διειληφότων δοκεῖ, ἴσως ἔχει λόγον, ἅτε μὴ ὁλοσχερῶς συγκατατιθεμένου τοῦ νοός· τὸ δὲ κατὰ τῶν μαινομένων παθῶν γενναιότητι καὶ μεγαλοψυχίᾳ τρόπαιον ἄρασθαι, πῶς ἡμιτελὴς ἀρετή; καὶ ποία ἂν εἴη τελεωτέρα νίκη τῆς κατὰ τῶν στασιαζόντων παθῶν; ἐπίσης δὲ ἥ τε προπέτεια καὶ ἰταμότης, τό, τε ῥᾴθυμον καὶ ἠμελημένον πόῤῥω σωφροσύνης εἰσίν. οὐκοῦν ὑπουργείτω τὰ πάθη τῷ λογισμῷ, μή τε προτρέχοντα καὶ κατεξανιστάμενα, μή τε κατόπιν ἀπολειπόμενα, ὥστε οὐκ ἔχειν ἐν δέοντι λειτουργῆσαι τὰ προσήκοντα. καὶ ἐν τούτῳ ἵδρυται τὸ εὐσταθὲς, καὶ βέβαιον, καὶ γαληνὸν, καὶ ἀτάραχον τῆς ψυχῆς, φύσει γὰρ ὑποτέτακται τὰ πάθη τῷ λόγῳ, εἴγε ὁ νοῦς μὴ προδιδοίη τὸ ἑαυτοῦ κράτος. τηνικαῦτα γὰρ ὅ, τε θυμὸς καὶ ἡ ἐπιθυμία οἱονεί τινα θηρία τῶν δεσμῶν λυθέντα, ἔξω χωρεῖ, καὶ μυρία ὅσα δεινὰ καὶ χαλεπὰ ἐργάζεται παροινοῦντα καὶ ἀκολασταίνοντα, διὰ τοῦτό,

Θεαγένους Πυθαγορείου.

dimidiatam virtutem. * *Tales autem diſpoſitiones animæ, dimidiatæ ſunt virtutes, & dimidiata vitia.* Sed ignoſcere quidem aliquando iis qui vitio naturæ ad fruendas voluptates trahuntur, ut etiam quibusdam viſum qui de theologia morali diſceptarunt, fortaſſis a ratione non eſt alienum, utpote quod id fiat mente non omnino conſentiente; at vero inſanos affectus magno & generoſo animo vincere, quomodo dimidiata eſt virtus? Et quænam conſummatior pleniorque poſſit eſſe victoria, quam illa contra affectus ſeditioſos ac rebelles? Non minus autem protervia & procacitas, quam ſocordia & ignavia abſunt a temperantia. Serviant ergo affectus rationi, neque prætercurrentes aut inſurgentes, neque pone eam deficientes, ut poſſint, ubi opus, munere ſuo fungi. Atque in eo ſita eſt conſtantia & firmitas, & tranquillitas & animæ quies a perturbationibus liberæ. Natura enim ſubjecti ſunt affectus rationi, niſi mens & ratio imperium ſuum proditura eſt. Tunc enim ira & concupiſcentia, tamquam beluæ quædam vinculis ſolutæ, erumpunt, & infinita mala perpetrant, protervientes & debacchantes. Ac propterea dicit:

* Theagenis Pythagorei.

I 2 φησιν,

παρμ. κεφ. ιε. φησιν, ἀνὴρ θυμώδης οὐκ εὐσχήμων. ἐπειδὴ ὁ τῷ ἀλόγῳ θυμῷ ἁλοὺς "
οἱονεὶ οἴστρῳ πληγεὶς, παρακέκοπται, ἅλλεται, μαίνεται, τρύζει τοὺς ὀδόν-
τας, ἀφρίζει, αἷμα πνεῖ, κατὰ τῶν ἄλλων ὁρμᾷ, ἑαυτὸν δάκνει, καὶ
μονονουχὶ κατασπαράττει. τίς ἂν τῶν εὐφρονούντων ἰδὼν τὸν οὕτως ὑπὸ
τοῦ θυμοῦ ἐκθηριούμενον καὶ μαινόμενον, σωφρονεῖν οὐ μάθοι; τῆς γὰρ
τοῦ ἀνθρώπου φύσεως ὁσημέραι εἰς τὸ χεῖρον ὑποῤῥεούσης, ὁτῳοῦν ἔξεστι
καὶ ἀπὸ τῆς κακίας σωφρονίζεσθαι βδελυττόμενον αὐτήν· ὁρῶντα τὸν
θυμώδη, εἰς πραότητα τυποῦσθαι· βλέποντα τὸν συὸς δίκην ταῖς
ἀποπτύστοις ἡδοναῖς ἐγκαλινδούμενον, καὶ τῇ καταργουμένῃ γαστρὶ
παρμ. κεφ. ιθ. δουλεύοντα, μυρίαις μάστιξι κολαζόμενον, (ἑτοιμάζονται γὰρ ἀκολάστοις "
μάστιγες,) καὶ ποικίλοις νοσήμασι τρυχούμενον, ὅλως ἀντέχεσθαι τοῦ "
νηφαλίου καὶ μετρίου. τὸ γὰρ μετρίως καὶ ὡς δεῖ ἀπολαύειν τῶν ἀπὸ
τοῦ μεγαλοδώρου θεοῦ κεχορηγημένων, ἥκιστα κεκώλυται. εἰ δέ τις οὐδὲν
ἡδὺ νομίζει εἶναι, οὐ δὲ γινώσκει διαφορὰν ἡδέων καὶ τῶν ἐναντίων,
παρμ. κεφ. κ. πόῤῥω ἂν εἴη τοῦ ἄνθρωπος εἶναι, ὡς Ἀριστοτέλης φησί. τίς γὰρ καυχή- "
Παῦ. Τιμ. ά. κεφ. έ. σεται ἁγνὴν ἔχειν τὴν καρδίαν; καὶ, οἴνῳ ὀλίγῳ χρῶ διὰ τὸν στόμαχόν "

Prov. 11, 25. *Vir iracundus non est modestus.* Quandoquidem ira quis captus inconsulta, veluti œstro percitus atque instinctus, delirat, sub-
* Prov. 19, 29. sultat, furit, dentibus stridet, spumas agit, sanguinem spirat, in alios irruit, seipsum rodit & tantum non dilacerat. Quis sanæ mentis talem conspicatus, sic iracundia efferatum & insanientem, non discat & meditetur temperantiam atque modestiam? Etenim humano ingenio quotidie in pejus sublabente, cuivis licet etiam a vitio
* Prov. 20, 9. emendari, illud detestando. Dum videt iracundum, ad mansuetudi-
** 1 Tim. 5, 23. nem & lenitatem formari: dum adspicit eum qui instar porci in despuendis ac fœdis libidinibus volutatur, ventrique ignavo serviens innumeris flagris punitur, (* *Parantur enim libidinosis flagra*) variisque morbis consumitur, in totum amplecti sobrietatem & moderationem. Moderate enim & ut decet frui iis rebus quas largitur munificentia divina, minime prohibitum est. Si vero quis nihil jucundum & suave putat esse, neque novit differentiam suavium & contrariorum, is multum abest ut sit homo, ut ait Aristoteles. * *Quis enim gloriabitur, mundum & castum sibi esse cor?* &c, ** *Modico vino utere, propter*

σου.

„ σου. καὶ ὁ σοφὸς Σολομὼν, δίδοτε μέθην τοῖς ἐν λύπαις, καὶ οἶνον παρ. κεφ. λα.
„ πίνειν τοῖς ἐν ὀδύναις, ἵνα ἐπιλάθωνται τῆς πενίας, καὶ τῶν πόνων
„ μὴ μνησθῶσιν ἔτι. δεινὸν γὰρ καὶ ἡ λύπη θηρίον, στρεβλοῦσα καὶ
ἄγχουσα τὴν δειλαίαν ψυχὴν, καὶ εἰς ἀπόνοιαν ἀπάγουσα. διὸ καὶ οἱ
ἅγιοι ἄνδρες ταῖς ἀνεπιμώμοις καὶ ἱλαραῖς ἀπολαύσεσιν ἐπαρηγόρουν
τὸ ἀπειρηκὸς, διὰ τῆς ξυγκεχωρημένης ἀνέσεως τὸν τόνον τῆς ψυχῆς
„ συντηροῦντες, ὡς ὁ θεῖος Γρηγόριος ἐν ἀγρῷ διατρίβων, εἴωθά πως,
„ ἔλεγε, τοὺς πόνους ταῖς τοιαύταις διαλύειν ἀνέσεσιν, ἐπειδὴ μηδὲ νευρὰ
„ φέρει τὸ σύντονον ἀεὶ τεινομένη, καὶ δεῖταί τι μικρὸν καὶ τῶν γλυφίδων
„ ἐκλύεσθαι, εἰ μέλλοι ταθήσεσθαι πάλιν, καὶ μὴ ἄχρηστος ἔσεσθαι τῷ
τοξότῃ, οὐδ᾽ ἀνόητος ἐν καιρῷ χρήσεως. καὶ ὁ χρυσοῤῥήμων· ταῦτα λόγ. κδ'. τῆς πρὸς ῥωμ.
„ δὲ λέγω μὲν οὐ κωλύων συνιέναι, οὐδὲ κοινῇ συνδειπνεῖν, ἀλλὰ κωλύων
„ ἀσχημονεῖν, καὶ βουλόμενος τὴν τρυφὴν, εἶναι τρυφὴν, ἀλλὰ μὴ κόλα-
„ σιν, μηδὲ τιμωρίαν, καὶ μέθην, καὶ κῶμον. μαθέτωσαν οἱ ἕλληνες,
„ ὅτι μάλιστα χριστιανοὶ τρυφᾷν ἴσασι, καὶ τρυφᾷν μετὰ κόσμου.
„ ἀγαλλιᾶσθε γὰρ, φησι, τῷ κυρίῳ ἐν τρόμῳ. πῶς δέ ἐστιν ἀγαλ-

stomachum tuum. Atque sapiens ille Salomon, * *Date siceram mœrentibus, & vinum his qui amaro sunt animo: bibant, & obliviscantur egestatis suæ, & doloris sui non recordentur amplius.* Sæva enim est belua tristitia, torquens & angens miseram animam, inque desperationem abducens. Quapropter etiam sancti viri inculpatis & placidis delectationibus solabantur lassitudinem, licita quadam & concessa remissione tenorem animæ conservantes, ut divus Gregorius ruri commorans, *Soleo fere*, inquit, *labores talibus dissolvere remissionibus; quandoquidem neque nervus arcus fert contentionem, si semper tendatur, vultque aliquantulum ex crenis renodari, nisi debilis & inutilis futurus est sagittario, cum eo utendum.* Et Chrysostomus, *Hæc autem dicens, non prohibeo conventus quosvis neque convivia quæ in communi fiunt, sed ne præter decorum quid agatur, delicias volens delicias esse, non pœnam, non supplicium, non ebrietatem, neque immodestam comessationem. Discant Græci, Christianos maxime esse, qui deliciari sciant, ordineque & cum decore deliciari. Exultate, inquit, Domino cum tremore. Quomodo vero exultan-*

* Prov. 31, 6.

In Epist. ad Rom. Hom. 24.

λιᾶσθαι; ὕμνους λέγοντας, εὐχὰς ποιουμένους, ψαλμοὺς ἐπεισάγοντας «
ἀντὶ τῶν ἀνελευθέρων ἐκείνων ᾀσμάτων. οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς τῇ τραπέζῃ «
παρέσται, καὶ εὐλογίας ἐμπλήσει τὴν εὐωχίαν ἅπασαν, ὅταν εὔχῃ, «
ὅταν ᾄδῃς πνευματικὰ, ὅταν πένητας ἐπὶ τῶν προκειμένων τὴν κοινω- «
νίαν καλῇς, ὅταν εὐταξίαν πολλὴν καὶ σωφροσύνην ἐπιστήσῃς τῷ «
παροιμ. κεφ. γ'. συμποσίῳ. ὁ δὲ Σολομὼν, υἱέ, φησι, πρόσεχε, ἵνα μὴ παραῤῥυῇς. καὶ
ὁ μέγας Βασίλειος, ὅσον ἐστὶν ἐν σοί, φησι, φεῦγε τὰς τῆς καρδίας «
διαχύσεις. ἀλλὰ πάλιν ἐξαισίῳ συνέσει καὶ διακρίσει προνοούμενος καὶ «
ἀσκητ. τοῦ σώματος, φησί· τὴν τῶν ἀῤῥώστων παραμυθίαν ἐκ τῶν βρωμά- «
των, ἢ τὴν τοῦ ἄλλως κεκμηκότος ἐπὶ συντόνοις ἔργοις, ἢ καὶ τὴν τοῦ «
παρασκευαζομένου πρὸς κάματον, οἷον ὁδοιπορίαν, ἤ τι ἄλλο τῶν «
ἐπιπένων, οἱ ἐφεστῶτες πρὸς λόγον ἀεὶ τῆς χρείας οἰκονομήσουσιν, «
ἑπόμενοι τῷ εἰπόντι, ὅτι διεδίδοτο ἑκάστῳ καθ' ὅ, τι ἄν τις χρείαν «
εἶχεν. οὔτε οὖν καιρὸν τροφῆς τὸν αὐτὸν πᾶσι νομοθετῆσαι δυνατὸν, «
οὔτε τὸν τρόπον, οὔτε τὸ μέτρον. ἀλλὰ σκοπὸς μὲν κοινὸς ἔστω ἡ τῆς «

dum est? Si hymnos dixeritis, si preces & vota feceritis, psalmos pro illiberalibus illis canticis induxeritis. Ita & Christus mensæ vestræ aderit, benedictioneque sua totum convivium implebit, quando oraveris, quando spiritualia cecineris, quando pauperes ad eorum quæ apposita sunt communionem vocaveris, quando multam convivio disciplinam & modestiam procuraveris. Salomon autem, *Fili*, inquit, *attende, ne diffluas*. Et Magnus Basilius, *Quantum in te est*, inquit, *fuge cordis diffusiones*. Sed rursus ingenti prudentia & judicio prospiciens & consulens etiam corpori, ait: *Quemadmodum refici escis ægroti debeant, aut vehementioribus alioqui laboribus defatigati, quomodove agi cum illis par sit, qui se ad gravem aliquem laborem, velut iter, aut aliud quodvis laboriosum munus accingunt, antistites ipsi judicabunt, & ad necessitatem uniuscujusque rem totam attemperabunt, illudque quod est in Actis imitabuntur, ubi dicitur: Quod dividebatur singulis, prout unicuique opus erat. Ex quo sane intelligimus, neutiquam omnibus, neque idem cibi sumendi tempus, neque modum eundem regulamque eandem posse describi. Verum enim commune illud propositum sit, videlicet, ut ne quid cuiquam desit*

Prov. 3, 21.

In Asceticis.

χρείας

» χρείας ἐκπλήρωσις, τὸ γὰρ ὑπερεμπίπλασθαι τὴν γαστέρα, καὶ
» καταβαρύνεσθαι ταῖς τροφαῖς, κατάρας ἄξιον. καὶ ὁ ἅγιος Χρυσό- λόγ. κδ. τῆς πρὸς ῥωμ.
» στομος, ὥσπερ γὰρ ȣ̓ τὸ πίνειν ἐκώλυσέ, φησιν, ἀλλὰ τὸ μεθύειν,
» ȣ̓δὲ τὸ γαμεῖν, ἀλλὰ τὸ ἀσελγεῖν, ȣ̔́τως ȣ̓δὲ τὸ προνοεῖν τῆς σαρκὸς,
» ἀλλὰ τὸ εἰς ἐπιθυμίας, οἷον τὸ τὴν χρείαν ὑπερβαίνειν, ἐπεὶ ὅτι γε
» προνοεῖν αὐτῆς κελεύει, ἄκȣσον τί φησι Τιμοθέῳ, οἴνῳ ὀλίγῳ χρῶ διὰ
» τὸν στόμαχόν σȣ, καὶ τὰς πυκνάς σȣ ἀσθενείας. ȣ̔́τω δὲ καὶ ἐνταῦθα
» προνοεῖ μὲν, ἀλλὰ πρὸς ὑγείαν, μὴ πρὸς ἀσέλγειαν. ȣ̓δὲ γὰρ ἂν εἴη
» τȣ̃το πρόνοια λοιπὸν, ὅταν τὴν φλόγα ἀνάπτῃς, ὅταν χαλεπὴν τὴν
» κάμινον ποιῇς. ἵνα δὲ καὶ σαφέστερον μάθητε τί ποτέ ἐστι τὸ προνοεῖν
» αὐτῆς εἰς ἐπιθυμίαν, καὶ φύγητε τὴν τοιαύτην πρόνοιαν, τȣ̀ς μεθύον-
» τας, τȣ̀ς γαστριζομένȣς, τȣ̀ς ἐν ἱματίοις καλλωπιζομένȣς, τȣ̀ς
» θρυπτομένȣς, τȣ̀ς τὸν ὑγρὸν καὶ διαῤῥέοντα ζῶντας βίον ἐννοήσατε,
» καὶ εἴσεσθε τὸ εἰρημένον. ἐκεῖνοι γὰρ πάντα ποιȣ̃σιν, ȣ̓χ ἵνα ὑγιαίνω-
» σιν, ἀλλ' ἵνα σκιρτῶσιν, ἵνα τὴν ἐπιθυμίαν ἀνάπτωσιν. ἀλλ' ὁ τὸν
» χριστὸν ἐνδεδυμένος σὺ, πάντα ἐκεῖνα περικόψας, ἓν μόνον ζήτει, ὅπως

eorum, quæ necessitas cujusque desideret. Nam immodice ventrem distendere & immoderatis se epulis onerare, res est destabilis. Et sanctus Chrysostomus : * *Quemadmodum enim non bibere, sed inebriari, non nubere, sed lascivire, ita neque carnis curam agere simpliciter prohibuit, sed, ad concupiscentias, addidit, quale est dum necessarius usus exceditur. Alioqui quod curam illius agere præcipiat etiam, audi quid Timotheo scribat: Modico vino utere,* inquit, *propter stomachum tuum, & crebras infirmitates tuas. Ita & hic curam illius habe quidem, sed ad sanitatem, non ad lasciviam. Neque enim ea demum vera fuerit carnis cura, si quando flammam accenderis, caminum gravem effeceris. Quatenus vero & clarius discatis,* * In Epist. ad Rom. Hom. 24. *quidnam sit, carnis curam ad concupiscentiam agere, & eam quæ talis est fugiatis, ebrios, ventricolas, delicatulos, eos videlicet, qui vitam vivunt mollem & laxam, considerate, & intelligetis quid sit quod dicitur. Illi siquidem nihil non faciunt, non ut sani sint, sed ut lasciviant, ut concupiscentiam inflamment. Tu vero, Christum indutus, universis istis amputatis, unum hoc tantummodo*

Digitized by Google

ὑγιαίνουσαν ἔχῃς τὴν σάρκα, καὶ μέχρι τοσούτου προνόει ταύτης, « περαιτέρω δὲ μηκέτι, ἀλλὰ πᾶσαν τὴν σπουδὴν εἰς τὴν τῶν πνευματι- « κῶν ἀνάλισκε ἐπιμέλειαν. »

Πρόκειται δὲ ἡμῖν ἐν τῇ ἱερᾷ γραφῇ ὁ Ἰωσὴφ εἰκὼν λαμπρὰ σώφρονος βίου. ἤσκησε δὲ Ἰωσὴφ πολυειδῆ σωφροσύνην ἔν τε λόγοις, καὶ ἔργοις, μή τε εἰς ἀκολασίαν ἐκτραχηλιωθεὶς, μή τε εἰς τὴν ἐπίμωμον ὑποσυρεὶς ἠλιθιότητα. καὶ τὸ μὲν, νέον καὶ ὡραῖον ὄντα, γενναίως ἀποσείσασθαι ἐγκειμένην αὐτῷ τὴν δέσποιναν, καὶ δεσμωτήριον οἰκῆσαι μὴ παραχαράξαντα τὰ πρὸς τὸν δεσπότην καὶ εὐεργέτην δικαιώματα, κομιδῆ σώφρονος, καὶ εὐγενοῦς, καὶ δικαιοσύνην τιμώσης ψυχῆς, ἀλλ' ἔχει ἐν τούτῳ καὶ ἄλλους μιμητὰς καὶ ἐναμίλλους τοὺς μὴ παντάπασιν εἰς κακίαν ἀφηνιάσαντας· πόῤῥω γὰρ ἁπάσης μοχθηρίας τὸ ἀλλοτρίᾳ ἐπιβουλεύειν κοίτῃ, καὶ τοῦ τρέφοντος καὶ εὐποιοῦντος κατεπανίσασθαι. τῷ δ' ἡμετέρῳ ἥρωϊ ὁλοσχερὴς ἐπήνθει σωφροσύνη, καὶ μετριότης καὶ κοσμιότης πάντοτε διέλαμπεν, οὔ τε νόθῳ τινὶ αἰδοῖ τῆς περιποιήσεως τῶν συμφερόντων ἀπείργουσα, οὔ τε προπετείᾳ καὶ ἰταμότητι μῶμον αὐτῷ περιάπτουσα, ἐν ὁποιῳοῦν δὲ

quaere, ut sana sit carne: eo videlicet usque curam illius habeto, ultra vero nequaquam, sed reliquam omnem diligentiam ad spiritualia curanda insumito.

Propositus nobis est in sacra scriptura Joseph ut imago illustris, vitae temperatae, pudicae ac modestae. Exercuit autem Joseph multiplicem temperantiam, cum in verbis, tum in factis, neque in protervitam prolapsus, neque in stoliditatem culpabilem pertractus. Et quidem, quod adolescens adhuc, & speciosus, generose rejecit instantem ipsi Dominam, quod in carcere officium erga Dominum beneficum intemeratum servavit, temperatae oppido & ingenuae justitiamque observantis est animae: sed habet in hoc alios etiam imitatores pares, qui quidem non prorsus effraenati in vitium ruunt: nam alieno lecto insidiari, & contra nutricium ac benefactorem insurgere, est in omni scelere nimium quantum progredi; at in nostro heroë plena & perfecta inerat temperantia, & moderatio ac modestia perpetuo effulgebat, neque adulterina quadam verecundia ab acquisitione commodorum arcens, neque protervia ac procacitate infamiam ei concilians, verum in quovis negotio spectans & asse-

ἔργῳ

Digitized by Google

ἔργῳ κατασοχαζομένη καὶ ἐπιτυγχάνουσα τοῦ δέοντος. τοιαύτη γὰρ
„ σωφροσύνη ἀρέσκει θεῷ. καὶ ἦν κύριος μετὰ Ἰωσὴφ, καὶ ἦν ἀνὴρ γέν. κεφ. λθ.
„ ἐπιτυγχάνων. ὁ γὰρ σώφρων οὐκ ἔσι βλὰξ, οὐδ᾽ ἀνδραποδώδης, ἀλλὰ
παρατηρεῖ τὸν καιρὸν νοὸς εὐσοχίᾳ, μηδαμῶς παρατρέχει τὰ σωτη-
ριώδη. ὑπουργεῖ μὲν τὰ δέοντα τῷ πλησίον, ἀλλὰ καὶ ἑαυτοῦ ἐν δέοντι
προνοεῖται. ἐξηγεῖται δῆτα προθύμως τῷ ἀρχιοινοχόῳ ὁ Ἰωσὴφ τὸν
ὄνειρον, καὶ χαρᾶς αὐτὸν ἐμπίπλησι μηνύων τὴν μέλλουσαν εὐτυχίαν,
οὐδ᾽ αἰτεῖται χρυσὸν, ἢ ἄργυρον, τοῦτο γὰρ βλακικὸν, καὶ μικρό-
ψυχον, καὶ βάναυσον· αἰτεῖται δὲ ὃ αὐτῷ μὲν πολλοῦ ἄξιον, τῷ δὲ
„ εὐεργετηθέντι ἀδάπανον ἅμα καὶ εὐχερές. ἀλλὰ μνήσθητί μου διὰ κεφ. μ'.
„ σεαυτοῦ ὅταν εὖ γένηταί σοι, καὶ ποιήσεις ἐν ἐμοὶ ἔλεος. ἔξω γὰρ ὀνεί-
δους, καὶ δευτέρα ἄντικρυς εὐποιΐα, ὑπομιμνήσκειν τὸν εὖ πεπονθότα
τὰ δέοντα, μὴ ξυγχωρήσαντα εἰς ἀχαριςίαν ἐξολισθῆσαι. ἐπειδὴ
οὐ μόνον ἤθους σκαιότης, ἀλλ᾽ ἴσως ἔσθ᾽ ὅτε ἡ ῥᾳθυμία γνώμης, ἢ
πραγμάτων ὄχλος εἰς λήθην τὰς χάριτας δοὺς, ἀχαριςίας γραφὴν
ἀπηνέγκατο. ἐξαίσιος δὲ σωφροσύνη τὸ, πᾶσαν ἀρετὴν ἐπιγράφεσθαι

quens id quod conveniens eſt & decet. Talis enim temperantia placet Deo. * *Fuitque Dominus cum Joſeph, & erat vir in cunctis proſpere agens.* Temperans enim non eſt bardus neque ſervilis, ſed obſervat tempus ſagacitate mentis, ſalutaria neutiquam præterit. Miniſtrat quidem proximo neceſſaria, ſed & ſibi ubi opus proſpicit ac conſulit. Enarrat igitur æquo animo Joſeph ſomnium præpoſito pincernarum, & gaudio eum implet, indicans futuram felicitatem, neque petit aurum aut argentum, hoc enim inertiæ & puſillanimitatis, & illiberale; petit autem rem ſibi quidem quantivis pretii, ſed beneficiario nihilo conſtantem & facilem: *Tantum memento mei cum bene tibi fuerit, & facias mecum miſericordiam.* Extra enim opprobrium eſt & omnino alterum beneficium, admonere beneficiarium officii, nec permittere, ut in crimen ingrati animi prolabatur. Siquidem non ſolum ruditas morum, ſed fortaſſe quandoque etiam ſocordia, vel negotiorum multitudo, oblivioni tradens gratiam & meritum, reos fecit ingrati animi. Ingens autem modeſtia eſt,

* Gen. 39, 2.
Gen. 40, 14.

θεῷ. σοφία τε καὶ ἐπιστήμη ἐρειδόμεναι τῇ ἐξ ὕψους ῥοπῇ, μεγάλην δύναμιν ἴσχουσι, τὰ μὲν ἀπὸ τοῦ φθόνου βέλη διαδιδράσκουσαι, παρὰ
γέν. κεφ. μά. πάντων δὲ γεραιρόμεναι. ἀποκριθεὶς δὲ Ἰωσὴφ τῷ Φαραὼ, εἶπεν, ἄνευ μου τοῦ θεοῦ οὐκ ἀποκριθήσεται τὸ σωτήριον Φαραώ. „

Ἔστι δὲ καὶ παῤῥησίας μεστὸν τὸ σῶφρον. καὶ τὸ μὲν δειλὸν κἂν εἰς ζῆλον σωφροσύνης νεανιεύηται, ἀλλ᾽ ἀρετῆς ἔρημόν ἐστιν, οἰκουρεῖ, τὴν πρὸς ἀνθρώπους ὁμιλίαν ἀποκλίνει, κἂν ἄκον παραστάιη ταῖς ὑπερεχούσαις ἀρχαῖς, περιδεὲς καὶ καταπεπληχὸς, ἱδρῶτι περιῤῥεῖται, καὶ τρέμει. ὁ δὲ ἀσφαλῶς σώφρων, μεγαλονοίας καὶ μεγαλοψυχίας ἔμπλεως, ἀναπολεῖ διηνεκῶς ὅπως κοινῇ τε καὶ ἰδίᾳ ἐγκρατὴς γένηται τῶν συνοισόντων, καὶ ἀπρὶξ ἀντιποιῆται τῆς παρὰ θεοῦ χορηγουμένης εὐκαιρίας, ἧς ἀποπτάσης, φροῦδοί εἰσιν πόνοι τε καὶ ἱδρῶτες. ἀμέλει ὁ ἔμφρων οὐδὲν ἧττον ἢ σώφρων νέος, καὶ ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ τρέφων γενναίους καὶ πολιτικοὺς λογισμοὺς, οὔ τε ἀλλοφύλου βασιλέως ὄγκον δεδίττεται, οὔ τε ὑπὸ τῆς ἡλικίας ἀνακόπτεται τοῦ παῤῥησιάσασθαι εἰς δέον, καὶ συμβουλεῦσαι τὰ προσήκοντα τῷ Φαραώ. περάνας δῆτα τὴν ἐξήγησιν τῶν ἐνυπνίων, καὶ περαιτέρω κεχώρηκε. καὶ

Deo adſcribere omnem virtutum, &c, ſapientia atque ſcientia, pondus accipientes cœlitus, magnam habent vim, effugiuntque invidiæ tela,
Gen. 41, 16. & ab omnibus honorantur. *Respondit Joſeph: Abſque me Deus reſpondebit proſpera Pharaoni.*

Eſt vero etiam fiduciæ plena moderatio. Atque timiditas quidem, etſi ad æmulandam moderationem ſeſe componere jactet, virtutis tamen eſt expers, domi deſidet, cœtus hominum vitat. Quod ſi invita ſe ſiſtat coram magiſtratibus ſuperioribus & principibus, trepidanti & metu perculſæ ſudor undique manat, contre-
* v. 33. miſcit; contra vere moderatus, magnanimitate plenus, aſſidue meditatur publice & privatim aſſequi profutura, firmiterque capeſſat occaſionem & opportunitatem divinitus oblatam, qua avolante, in caſſum ſunt omnes labores & ſudores. Nimirum cordatus ille non minus quam moderatus adoleſcens, etiam in carcere alens meditationes generoſas ac politicas, nec aliegenæ regis faſtum formidat, neque eum ætas impedit, quo minus libertate utatur, & utilia Pharaoni conſilia ſuggerat. Expoſito nempe inſomnio, ulterius pergit, &, * *Nunc ergo,*

νῦν οὖν,

νῦν οὖν, φησι, σκέψαι ἄνθρωπον φρόνιμον καὶ συνετὸν, καὶ καταστῆσαι αὐτὸν ἐπὶ γῆς αἰγύπτου. οὐκοῦν τὸ μὲν διὰ τῆς τετριμμένης βαδίζοντα μόναις ταῖς ταπεινοτέραις ὑποθήκαις ἀγαπᾷν, οἷα καὶ τὸ μὴ διδόναι βουλὴν οὐκ ἐρωτώμενον, ταῖς ἀγελαίαις ψυχαῖς ἀπεῤῥίφθω· ἐξέστω δὲ σώφρονι μεγαλοψυχίᾳ ἐπιδράττεσθαι τοῦ καιροῦ, καὶ αὐτουργεῖν τὰ διαῤῥήδην συμφέροντα. διὸ καὶ ἦν ἀνὴρ ἐπιτυγχάνων, φησίν.

Ἔλαβε δὲ διδόντος τοῦ δεσπότου γυναῖκα τὴν Ἀσενέθ. ἡ μὲν γὰρ ἀκολασία ἄρδην ἀνατρέπει τὸ σῶφρον, οἱ δὲ ἐν νόμῳ γάμου γυναικὶ ὁμιλοῦντες, γεραροὶ καὶ τίμιοι, μὴ μόνον τῷ πληθυσμῷ εὐποιοῦντες τὸ ἀνθρώπινον, ἀλλὰ καὶ βασιλεῖ, βεβαίῳ πίστει δουλεύοντες, ἅτε τέκνων γιγνόμενοι πατέρες, καὶ ἰσχυρὰ ἐνέχυρα τῇ πολιτείᾳ διδόντες.
„ τίς γὰρ πιστεύσει, φησὶν ὁ Σειρὰχ, εὐζώνῳ λῃστῇ σφαλλομένῳ ἐκ κεφ. λϛ'.
„ πόλεως εἰς πόλιν; οὕτως ἀνθρώπῳ μὴ ἔχοντι νοσσιὰν, καὶ καταλύοντι
„ οὗ ἐὰν ὀψίσῃ. ὥσπερ δὲ σώφρονος ἀνδρός ἐστι τὸ μὴ ὑπ' ἀλαζονείας ἐπαιρόμενον καταθρασύνεσθαι τῶν πέλας, ἀλλ' οἰκείοις τε καὶ ξένοις ἐμμελῶς καὶ μετρίως προσφέρεσθαι. οὕτως οὐκ ἀπέοικε μεγαλοψύχῳ

inquit, *provideat rex virum sapientem & industrium, & præficiat cum terræ Ægypti.* Ergo per tritam tantum viam incedendo, solis humilioribus consiliis contentum esse, veluti consilium non dare, nisi interrogeris, hoc quidem ad vulgares & plebejas animas rejiciatur; at magnanimitati liceat cum modestia conjunctæ, arripere occasionem, & proprio marte utilia procurare. Unde, *& erat vir*, inquit, *in cunctis prospere agens.*

Duxit autem, dante domino, uxorem Aseneth, incontinentia enim funditus evertit temperantiam; ii vero qui jure matrimonii mulieribus junguntur, venerabiles & honorandi sunt, non solum multiplicatione consulentes generi humano, sed & regi fideliter & constanter servientes, ut qui filiorum fiant genitores, firmaque reip. dent pignora. Quis enim *credet*, inquit, Sirach, *succincto latroni, erranti de civitate in civitatem? sic etiam homini qui non habet nidum, & deflectit ubicumque vesperi fuerit.* Sicut autem moderati viri est, non insolenter erga alios insurgere per arrogantiam, sed tam domesticos ac necessarios, quam alienos moderate & scite atque apte tractare; ita non incongruum est magnanimæ tem- Ecclesiastici, 36, 28.

Digitized by Google

σωφροσύνῃ μεταδιδόναι καὶ τῷ πλησίον τῶν ἔνδον καλῶν, ἐν δέοντι καθαπτομένην καὶ ἐλέγχουσαν. τῆς γὰρ μοχθηρίας ἠπιότητος προφάσει μηδαμῶς κολαζομένης, ἄνω καὶ κάτω πάντα περιτραπήσεται, καὶ πᾶσα εὐταξία καὶ εὐκοσμία διωχήσεται, ἴσα * ἀρετῇ τιμωμένης
γέν. κεφ. μβ'. κακίας. ἰδὼν δὲ Ἰωσὴφ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ ἐπέγνω, καὶ ἠλλοτριοῦτο « ἀπ' αὐτῶν, καὶ ἐλάλησεν αὐτοῖς σκληρά. ἐσωφρόνει, ἀλλ' ἐν δέοντι « καὶ ἀπὸ τῶν ἀδελφῶν ἠλλοτριοῦτο, εἰς μετάνοιαν αὐτοὺς συνελαύνων. ἠπείλει, ἐδέσμει, εἰς φόβον ἐνέβαλλε θανάτου, οὐκ ἐκδικῶν ἑαυτὸν, ἀλλ' ἐκείνους σωφρονίζων. ἀποστραφεὶς γὰρ ἀπ' αὐτῶν ἔκλαυσεν. ἡ γὰρ τῆς ἀγάπης φλὸξ ἐπενέμετο τὴν σωφρονοῦσαν ψυχήν. ἐκείνη ὑπηγόρευε τὰς ἀπειλὰς, ἀπ' ἐκείνης ἐπήγαζε τὰ δάκρυα, καὶ πανταχοῦ τὸ μέτριον καὶ κόσμιον διηύγαζε. καὶ τὸν μὲν νεώτερον τῶν ἀδελφῶν μᾶλλον ἠγάπα. ἡ γὰρ ἀγάπη οὔ τε νόμον οὔ τε ὅρον ἔχει. αὐτὴ δὲ ὡς φίλον αὐτῇ καὶ ἐπιτείνει καὶ ἀνίησι τὰ τοῦ φίλτρου, καὶ φιλοῦμεν κἂν θέλωμεν, κἂν μὴ θέλωμεν, βίαιον γὰρ χρῆμα ἡ ἀγάπη. τὸ δὲ καὶ ἀγάπῃ πυρπολούμενον τὰ πρὸς τοὺς ἄλλους μὴ περιορᾶν καθήκοντα, ἐκεῖνο τῶν ἐφ' ἡμῖν ἐστί. διὰ τοῦτο ἰδιαιτέραις μὲν φιλοφροσύναις ἐπι-

perantiæ, impertire proximo interna bona, ubi opus, taxando & redarguendo. Si enim malitia, lenitatis prætextu, non puniatur, sursum deorsum omnia vertentur: & omnis ordo atque modestia peribit, si sceleris idem sit ac virtutis honos.
Gen. 42, 7. *Cum autem cognovisset Joseph fratres suos, quasi ad alienos durius loquebatur.* Erat moderatus, sed necessitate exigente, etiam fratribus alienum se ostendebat, in pœnitentiam eos compellens. Minabatur, vinciebat, & in mortis terrorem conjiciebat, non se vindicans, sed illos ipsos castigans. Avertit enim se ab eis & flevit. Amoris enim flamma possidebat & depascebatur temperatam animam. Illa dictabat minas, ab illa manabant lacrymæ, & ubique moderatio ac modestia elucebat. Ac juniorem quidem ex fratribus magis diligebat. Amor enim nec legem nec modum habet, sed ipse ut ei visum est, & intendit & remittit dilectionem, amamusque nolentes volentes, violenta enim res est amor. Sed non obstante amoris igne, etiam officia aliis debita observare, hoc nostri est arbitrii. Quapropter peculiari comitate ostendit gliscen-

δείκνυται

δείκνυται πρὸς τὸν Βενιαμὶν τὴν ἐπιτεταμένην ἀγάπην. ἐν δὲ τῇ ἐν
„ ὑπαίθρῳ ἀναστροφῇ, τιμᾷ νόμους φύσεως. ἐκάθισαν δὲ ἐναντίον γέν. κεφ. μγ΄.
„ αὐτοῦ ὁ πρωτότοκος κατὰ τὰ πρεσβεῖα αὐτοῦ, καὶ ὁ νεώτερος κατὰ
„ τὴν νεότητα αὐτοῦ.

Ὅτι δὲ ἔξεστιν ἐνίοτε τῷ σώφρονι καὶ περὶ ἑαυτοῦ τὰ ὄντα λέγειν,
„ καὶ τούτου ἡμῖν ὑπογραμμὸς ὁ σώφρων Ἰωσήφ. ἀπαγγείλατε οὖν τῷ κεφ. μέ.
„ πατρί μου, λέγων, πᾶσαν τὴν δόξαν μου τὴν ἐν αἰγύπτῳ. ἤθελε γὰρ
εὐφρᾶναι τὸν φύντα γεγηρακότα καὶ ἀθυμοῦντα, καὶ ἐλπίδι κρείττονος βίου ἐπικουφίσαι αὐτῷ τὰ τῆς ὁδοιπορίας. καὶ τοῦτο πρὸ ὀμμάτων
„ ἔχων, οὐκ ἐφείσατο οὐδὲ τῶν περὶ ἑαυτοῦ ἐπαίνων. καὶ ἡνίκα ὤφθη κεφ. μς΄.
„ αὐτῷ ἤδη ἀφικομένῳ, ἐπέπεσεν ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ ἔκλαυσε
„ κλαυθμῷ πίονι, τῆς ὑπερβαλλούσης πρὸς τὸν πατέρα ἀγάπης μυρία διεγειρούσης πάθη, καὶ ἔξω βαλλούσης τηνικαῦτα οὐ μόνον τὸν φόβον, ἀλλὰ καὶ τὴν ὀφειλομένην ἄλλως πρὸς τὸν γεγεννηκότα αἰδῶ καὶ ταπείνωσιν, ἣν ὁ σώφρων Ἰωσὴφ ἐν αὐλῇ τραφεὶς βασιλικῇ ἐς ἄκρον μετῆλθε. καίπερ γὰρ ἅπασαν τὴν ἀρχὴν αἰγύπτου διοικῶν, καὶ πατὴρ Φαραὼ καλούμενος, ἀλλὰ καὶ ἐπιδαψιλευόμενον ἐδεδοίκει, καὶ

tem amorem erga Benjamin; in propatulo autem & civili conversatione observat leges naturæ. * *Sederunt coram eo, primogenitus juxta primogenita sua, & minimus, juxta ætatem suam.* * Gen. 43, 33.

Licitum autem esse quandoque temperato ac modesto etiam de seipso ita ut res sunt prædicare, etiam ejus rei exemplum est Joseph modestus. ** *Nunciate patri meo universam gloriam meam, & cuncta quæ vidistis in Ægypto.* Volebat enim lætificare genitorem jam senem, qui animum despondebat, speque melioris vitæ, iter ei levius reddere. Atque hoc respectu nec a propriis laudibus abstinuit. Et ubi venit, *videns eum, irruit super collum ejus, & amplexus flevit,* nimio illo erga patrem amore excitante innumeras affectiones, & tunc expellente non solum timorem, sed & debitam alioqui genitori reverentiam & humiliationem; quam Joseph modestus, aulæ innutritus regiæ summopere persequebatur. Quamvis enim universum Ægypti regnum administraret, paterque Pharaonis audiret, tamen etiam indulgentem & largientem metuebat,

Cap. 46, 29.

** Cap. 45, 13.

ὑπεποιεῖτο αἰδοῖ σώφρονι φρόνημα τυραννικόν. καὶ τὸν ἐν βασιλείοις αὐλαῖς φθόνον διακλίνων, ἑαυτὸν ἐταπείνου, καὶ διεκήλει τοὺς συνάρ-
γεν. κεφ. ν'. χοντας. ἐλάλησεν Ἰωσὴφ πρὸς τοὺς δυνάστας Φαραὼ λέγων, εἰ εὗρον „
χάριν ἐναντίον ὑμῶν, λαλήσατε περὶ ἐμοῦ εἰς τὰ ὦτα Φαραώ. ἄλλη „
γὰρ ἰδιώτου σωφροσύνη, καὶ ἄλλη ἄρχοντος, καὶ ἄλλη μονάζοντος.
ὁ γὰρ ἄρχων σωφρονεῖ οὐκ ἐν τῇ οἰκίᾳ μόνον τῶν φαύλων ἡδονῶν ἀπε-
χόμενος, καὶ παιδεύων τὰ τέκνα, ἀλλὰ ἀφ' ἑστίας * ἀρχόμενος εἰς τὰ
ἔξω χωρεῖ, καὶ προχέει τὰ τῆς μεγαλοψύχου σωφροσύνης ἀγαθά.
ἐπιστ. νδ'. Γεμελλ. διὸ οὐκ ἐν τῇ χλανίδι καὶ τῇ ζώνῃ, οὔτε ἐν τῇ φωνῇ τοῦ κηρύγματος „
ὁ ἄρχων, ὁ θεῖος Χρυσόστομός φησιν, ἀλλ' ἐν τῷ τὰ πεπονηκότα „
ἀνακτᾶσθαι, καὶ τὰ κακῶς ἔχοντα διορθοῦν, καὶ κολάζειν μὲν ἀδικίαν, „
μὴ συγχωρεῖν δὲ ὑπὸ δυναστείας τὸ δίκαιον ἀπελαύνεσθαι. καὶ γὰρ „
οἶδά σου τὴν παῤῥησίαν, τὴν ἐλευθεροστομίαν, τῆς διανοίας τὸ ὕψος, „
τὴν τῶν βιωτικῶν ὑπεροψίαν, τὸ μισοπόνηρον, τὸ ἥμερον, τὸ φιλάν- „
θρωπον, οὗ μάλιστα ἄρχοντι δεῖ. διὸ κἀκεῖνο οἶδα σαφῶς, ὅτι λιμὴν „
ἔσῃ τῶν ναυαγούντων, βακτηρία τῶν ἐπὶ γόνυ κλιθέντων, πύργος „

fastumque tyrannicum modesta verecundia æquum sibi reddebat. Atque in aulis regiis, declinandæ invidiæ causa, seipsum humiliabat, & demulcebat collegas suos, *Locutus est Joseph ad familiam Pharaonis: Si inveni gratiam in conspectu vestro, loquimini in auribus Pharaonis.* Alia enim est moderatio ac temperantia privati hominis & plebeji, alia magistratus aut principis, & alia monachi. Magistratus enim sive princeps temperantiam & moderationem exercet non domi tantum a pravis voluptatibus abstinens, liberosque castigans; sed a Lare incipiens pergit & foris effundit magnanimæ moderationis bona. * *Quare non in veste ac cingulo, nec in praconis voce situs est prætor*, inquit, divus Chrysostomus, *verum in hoc demum, ut quæ labefactata sunt in integrum restituat, & quæ malo statu sunt corrigat, atque injustitiam coërceat, nec jus ab opibus & potentia in fugam verti patiatur. Mihi enim explorata est animi tui fiducia, loquendi libertas, mentis sublimitas, rerum hujus vitæ contemptio, improborum odium, lenitas, humanitas, qua potissimum is qui aliis præest opus habet. Ac proinde illud quoque perspectissimum habeo, te fore, naufragis portum, iis quibus genua labant lassitudine scipio-*

Gen. 50, 4.

* Epist. 54. ad Gemellum.

τῶν

τῶν ὑπὸ δυναστείας ἀδίκου πολεμουμένων. καὶ τὰ τοῦ μεγάλου Βασιλείου, χρώμασιν ἀνθηροῖς ζωγραφεῖ τήν τε ἐν ἔργοις καὶ λόγοις σωφροσύνην.
„ καὶ πρῶτόν γε πάντων σπουδάζειν προσήκει περὶ τὴν τοῦ λόγου χρῆσιν Ἐπιστ. ά. Γρηγ. θεολ.
„ μὴ ἀμαθῶς ἔχειν, ἀλλ' ἐρωτᾷν μὲν ἀφιλονείκως, ἀποκρίνεσθαι δὲ
„ ἀφιλοτίμως μὴ διακόπτοντα τὸν προσδιαλεγόμενον ὅταν χρήσιμον
„ λέγῃ, μηδὲ ἐπιθυμοῦντα τὸν ἑαυτοῦ λόγον ἐπιδεικτικῶς παρεμβάλ-
„ λειν, μέτρα ὁρίζοντα λόγῳ καὶ ἀκοῇ. μανθάνειν δὲ ἀνεπαισχύντως,
„ καὶ διδάσκειν ἀνεπιφθόνως. καὶ εἴ τι παρ' ἑτέρου δεδίδακται μὴ ἐπι-
„ κρύπτειν, ὥσπερ αἱ φαῦλαι τῶν γυναικῶν αἱ τὰ νόθα ὑποβαλλόμεναι,
„ ἀλλὰ κηρύσσειν εὐγνωμόνως τὸν πατέρα τοῦ λόγου. τόνος δὲ φωνῆς
„ ὁ μέσος προτιμητέος, ὡς μή τε διαφεύγειν τὴν ἀκοὴν ὑπὸ σμικρότη-
„ τος, μή τε φορτικὸν εἶναι τῷ μεγέθει τῆς διατάσεως. προεξετά-
„ σαντα δὲ ἐν ἑαυτῷ τὸ ῥηθησόμενον, οὕτω δημοσιεύειν τὸν λόγον.
„ εὐπροσήγορον ἐν ταῖς ἐντεύξεσι, γλυκὺν ἐν ταῖς ὁμιλίαις, οὐ διὰ τῆς
„ εὐτραπελίας τὸ ἡδὺ θηρώμενον, ἀλλὰ διὰ τῆς εὐμενοῦς παρακλήσεως

nem, iis qui per injuriam a potentibus premuntur, turrim. Magni etiam Basilii verba floridis coloribus pingunt cum eam moderationem ac modestiam quæ in actionibus, tum eam quæ in verbis debet esse. * *Atque imprimis quidem magno studio id comparandum habemus scite ut sermocinari possimus, ut nec contentiosius percunctemur, nec affectantius respondeamus, ut differenti non obloquamur, nec interfari atque interpellare gestiamus absurda ostentatione fastumque præ se ferente, ut modum teneamus & sermocinandi & auscultandi. Neque vero ad discendum verecundum esse oportet, nec ad docendum malignum. Quod ab alio tute didiceris, nequaquam clam habendum: cujusmodi facere mulieres improbæ solent, quæ ex aliis ipsæ quæsitos liberos viris suis tollendos subjiciunt, patrem ementientes: autorem vero ipsum prodere grata commemoratione decet verumque ipsius scientiæ parentem. Vocis porro intentio mediocritate temperanda est, ut nec exilior fallat aures, nec contentior odiosa radat offensione. Expendendum prius quid dicturus sis, atque ita demum edendum & provulgandum. At vero in congressibus comiter appellare oportet, atque in consuetudine suavem se præbere, non etiam voluptatem facetiosis sermonibus aucupari: adhortationum vero benigni-*

* Epist. I. ad Gregor. theol.

τὸ

τὸ προσηνὲς ἔχοντα, πανταχοῦ τὸ τραχὺ, κἂν ἐπιτιμῆσαι δέοι, “ ἀπωθούμενον. προκαταλαβὼν γὰρ ἑαυτὸν διὰ ταπεινοφροσύνης, “ οὕτως εὐπαράδεκτος ἔσῃ τῷ δεομένῳ τῆς θεραπείας. πολλάκις δὲ “ χρήσιμος ἡμῖν καὶ ὁ τοῦ προφήτου τρόπος τῆς ἐπιπλήξεως. ὃς τῷ “ Δαβὶδ ἁμαρτόντι οὐ παρ᾽ ἑαυτοῦ ἐπήγαγε τὸν ὅρον τῆς καταδίκης, “ ἀλλ᾽ ὑποβολῇ προσώπου χρησάμενος, αὐτὸν ἐκεῖνον ἐκάθισε τοῦ ἰδίου “ κριτὴν ἁμαρτήματος, ὥστε αὐτὸν καθ᾽ ἑαυτοῦ προεξενεγκόντα τὴν “ κρίσιν, μηδὲν ἔτι μέμφεσθαι τὸν ἐλέγξαντα. ”

Ἐμπίπτει δὲ ἐνίοτε καιρὸς, ὃς συμβουλεύει προτιμῆσαι ἐλάττονος ἀγαθοῦ μεῖζον καλόν. καὶ τότε δὴ τότε μεγάλης χρεία συνέσεως. ἵνα ὁ πράττων ἐφίκηται τοῦ προσήκοντος. καὶ μὴ περὶ τὴν κρίσιν σφαλῇ. καὶ καλὸν μὲν τὸ προνοεῖσθαι τῶν οἰκείων, ἀλλὰ ὁ Λὼτ ἐπαινεῖται, ἐπὶ φυλακῇ τῶν ξένων τὰς ἰδίας ἐκδοὺς θυγατέρας τοῖς μαινομένοις πολίταις. πρὸς δ᾽ αὖ τοὺς ξένους, ὁ Πλάτων φησὶ, διανοητέον “ ὡς ἁγιώτατα ξυμβόλαια ὄντα, καὶ ὁ θεὸς τιμωρός. ”

Καὶ ἡ ἀξιάγαστος Ἰουδὴθ οὐ μόνον τῆς ζωῆς οὐκ ἐφείσατο, ἀλλὰ

tate, clementiæ ac mansuetudinis opinio colligenda est. Nunquam acerbum se præbere convenit, etiamsi objurgatione opus sit. Nam si prius te ipsum ad humilitatem componas, ita demum acceptus eris ei qui medela indiget. Plerumque vero conducibilis nobis erit ea increpandi ratio quam Propheta secutus est, qui peccati reo Davidi non a semetipso impegit
* V. Legum. *damnationis modum, sed accersita persona utens, judicem illum ipsum in proprio crimine æstimando constituit, adeo præjudicio in sese facto, nihil deinde habuit quod succenseret increpanti.*

Incidit autem quandoque occasio quæ suadet præferre majus bonum & honestum minori. Atque ibi demum opus est magna prudentia, ut in ipso negotio quis rem attingat, neque circa judicium & electionem fallatur. Estque honestum & bonum domesticis prospicere, sed Lot laudatur, qui ad tuendos hospites, filias tradiderit furiosis civibus. * *Inter hospites autem cogitandum, esse commercia sanctissima, Deumque vindicem,* inquit Plato.

Et admirabilis illa Judith, non modo vitæ non pepercit, sed &

καὶ τὴν

Digitized by Google

καὶ τὴν σωφροσύνην εἰς πρόδηλον ἐνέβαλε κίνδυνον ἵνα τῇ πατρίδι ἐν κινδύνῳ οὔσῃ περιποιήσηται τὴν ἀσφάλειαν. οὕτω πολλάκις νηστείας ἀνεπιμώμως προτιμῶμεν παραμυθίαν ἀσθενοῦντος σώματος. καὶ τὴν „ νηστείαν καὶ τὸ φαγεῖν, μετὰ λόγου τοῦ οἰκείου τῆς θεοσεβείας παρα- „ λαμβάνεσθαι χρή. ἵνα ὅταν μὲν ἐντολὴν θεοῦ διὰ νηστείας κατορθω- „ θῆναι δέοι, νηστεύσωμεν· ὅταν δὲ πάλιν ἡ ἐντολὴ τοῦ θεοῦ βρῶσιν „ ἐπιζητῇ ἐνδυναμοῦσαν τὸ σῶμα, φάγωμεν, οὐχ ὡς γαστρίμαργοι, ἀλλ' „ ὡς ἐργάται θεοῦ. φυλάσσειν γὰρ χρὴ τὸ ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου εἰρημένον, „ εἴ τε ἐσθίετε, εἴ τε πίνετε, εἴ τε τι ποιεῖτε, πάντα πρὸς δόξαν θεοῦ „ ποιεῖτε. Βασιλ. μεγάλ. ἀσκητ.

Οὐ μόνον δὲ τὸ νηστείαν παραιτεῖσθαι, ἀλλ' καὶ τὸ οἰκουρεῖν, καὶ μὴ μετὰ τῶν ἄλλων ἐν τῷ θείῳ ναῷ τεταγμένοις καιροῖς προσεύχεσθαι, ἐφεῖται τοῖς παρεδρεύουσι τοῖς ἀσθενοῦσι, καὶ τοῖς ὑπηρετουμένοις τῷ κοινῷ, διὸ ὁ αὐτὸς ἅγιός φησιν·

„ Ἕκαστος ἐν τῷ ἑαυτοῦ ἔργῳ φυλάσσει τὸν ἴδιον κανόνα ὡς μέλος „ ἐν σώματι. καὶ ζημιοῦται μὲν αὐτὸς ἀμελήσας τοῦ ἐπιτεταγμένου, „ καὶ τῷ κοινῷ δὲ ἐπιβουλεύων, κινδυνεύει περισσοτέρως. ὥστε κατὰ

pudicitiam in periculum evidens conjecit, ut patriæ periclitanti procuraret securitatem. Sic sæpe jejunio citra culpam præferimus solamen & curam languentis corporis. * *Omnino & jejunium & cibus ex ratione pietati accommodata assumi debent, ut videlicet quotiescunque mandato Dei per jejunium satisfaciendum est, jejunemus: quotiescunque item mandatum Dei cibum desiderat quo corpus confirmetur, edamus, non ut helluones, sed ut operarii Dei. Servandum enim, quod dictum est ab Apostolo: Sive manducatis, sive bibitis, sive quid aliud facitis, omnia in gloriam Dei facite.*

Sed non solum jejunium deprecari, verum etiam domi manere, nec cum aliis in sacra æde statis temporibus precibus vacare, permittitur iis, qui ægrotis præsto sunt, & iis qui publico ministrant; quapropter idem ille Sanctus ait: * Basil. M. in Ascet. *Unusquisque in munere suo regulam propriam conservat, tanquam membrum in corpore: & sine dubio ipse jacturam facit, quandocumque facere neglexerit, quod sibi assignatum sit, & ut omnium insidiator publicus, majorem in modum periclitatur.* Quare juxta mentem Apo-

L μὲν

μὲν διάνοιαν, πληρούτω τὰ γεγραμμένα, ὅτι ᾄδοντες καὶ ψάλλοντες " ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν τῷ κυρίῳ. εἰ δὲ καὶ σωματικῶς μὴ φθάνει " συνδραμεῖν τοῖς λοιποῖς, μηδὲν διακρινέσθω, ποιῶν τὸ εἰρημένον, ἕκαστος " ἐν ᾧ ἐκλήθη, ἐν τούτῳ μενέτω. "

Ἔνιοι δὲ οἰκονομίας προφάσει, καὶ τῆς ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ προνοίας, κιβδηλεύουσι τὸ χρυσοῦν τῆς ἀρετῆς νόμισμα, καὶ ξυγχωροῦσιν ἐπ' ὀλέθρῳ τοῦ κοινοῦ τῶν ἀνθρώπων ἃ διαῤῥήδην ἀπηγόρευται. Θείους ναοὺς
ψαλ. ξή. ἐκ βάθρων κατασκάπτουσιν, ὅπως ἀνεγείρωσιν ὀχυρώματα. ὁ ζῆλος "
ψαλ. πγ'. τοῦ οἴκου σου κατέφαγέ με. καὶ, ὡς ἀγαπητὰ τὰ σκηνώματά σου κύριε " τῶν δυνάμεων, ἐπιποθεῖ, καὶ ἐκλείπει ἡ ψυχή μου εἰς τὰς αὐλὰς τοῦ "
Παῦ. ά. Κορίν. κεφ. γ'. κυρίου. καὶ εἴ τις τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ φθείρει, φθερεῖ τοῦτον ὁ θεός. "

Ἀφορίζουσι δὲ καὶ ταῖς πόρναις ἐν ταῖς πόλεσι καταγώγια, σωφροσύνης δῆθεν προνοούμενοι, καὶ μοιχείαν κωλύοντες. ἀλλὰ φρούδη ἀκμὴν ἡ πρόφασις. οἱ γὰρ ἀναίδην πορνεύοντες, παρὰ τῶν πορνῶν μανθάνουσι τὸ εὐόλισθον τῆς γυναικείας φύσεως, καὶ ἀδεέστερον ἤδη προσβάλλουσι ταῖς ἀνδράσι συνοικούσαις, καὶ τὰς ἐντίμους ἀνατρέπουσιν οἰκίας. αἵ τε σεμναὶ γυναῖκες παραδειγματιζόμενον ὁσημέραι

stoli exequi debet, quæ scripta sunt, Cantantes & psallentes in cordibus
* Paul. 1. Cor. 3, 17. *vestris Deo. Si vero etiam corpore una cum reliquis præsto esse non potuit, nihil dubitet, si faciat, quod dictum est, Unusquisque in quo vocatus est, in hoc maneat.*

Nonnulli autem dispensationis prætextu, & ac si publico consulant, adulterant auream virtutis monetam, & ea permittunt ad perniciem reip. quæ diserte interdicta sunt. Sacras ædes funditus evertunt, ut munimenta erigant.
Ps. 68, 10. *Zelus domus tuæ comedit me.* Et,
Ps. 83, 1. *Quam dilecta tabernacula tua Domine virtutum: concupiscit & deficit anima mea in atria Domini.* Atque, * *Si quis templum Dei violaverit, disperdet illum Deus.*

Destinant vero etiam meretricibus diversoria in civitatibus, pudicitiæ scilicet consulentes, & adulteria impedientes. Sed admodum vana hæc est excusatio. Qui enim passim & libere fornicantur, ex meretricibus discunt, quam labile sit muliebre ingenium, atque minore jam metu & facilius subigunt maritatas, honestasque evertunt familias: &, castæ ac pudicæ mulieres, quæ vident quotidie publicari ac prostitui

βλέπου-

Digitized by Google

βλέπουσαι τὸ γυναικεῖον φῦλον, καὶ εἰς τοσαύτην ἀναίδειαν καὶ ἀκολασίαν ἐκτραχηλιζόμενον, οὐκ ὀλίγαι ἀποδύονται κατὰ μικρὸν τὸ σῶφρον. οὐ δὲ γὰρ δυνατὸν μὴ σωφρονούσης πόλεως σωφρονεῖν τὰς ἐπὶ
" μέρους οἰκίας. τί σπείρεις, ὁ θεῖός φησι Χρυσόστομος, ἔνθα ἡ ἄρουρα Λόγ. κδ΄. τῆς πρὸς Ῥωμ. ἐπισ.
" σπουδάζει διαφθεῖραι τὸν καρπόν; ἔνθα πολλὰ τὰ ἀτόκια; ἔνθα πρὸ
" τῆς γενέσεως φόνος; καὶ γὰρ καὶ τὴν πόρνην οὐκ ἀφίης μεῖναι πόρνην
" μόνην, ἀλλὰ καὶ ἀνδροφόνον ποιεῖς. εἶδες ἀπὸ μέθης πορνείαν, ἀπὸ
" πορνείας μοιχείαν, ἀπὸ μοιχείας φόνον; μᾶλλον δὲ καὶ φόνου τι χεῖρον;
" οὐ δὲ γὰρ ἔχω πῶς αὐτὸ καλέσω. οὐ γὰρ τεχθέντα ἀναιρεῖ, ἀλλὰ
" καὶ τεχθῆναι κωλύει. τί τοίνυν καὶ τοῦ θεοῦ τὴν δωρεὰν ὑβρίζεις, καὶ
" τοῖς αὐτοῦ μάχῃ νόμοις; καὶ ὅπερ ἐστὶ κατάρα, τοῦτο ὡς εὐλογίαν
" μεταδιώκεις, καὶ τὸ ταμεῖον τῆς γενέσεως, ταμεῖον ποιεῖς σφαγῆς,
" καὶ τὴν πρὸς παιδοποιΐαν δοθεῖσαν γυναῖκα, πρὸς φόνον παρασκευάζεις; ἵνα γὰρ ἀεὶ τοῖς ἐρασταῖς εὔχρηστος ᾖ καὶ ποθεινή, καὶ πλέον
" ἀργύριον ἕλκῃ, οὐ δὲ τοῦτο παραιτεῖται ποιῆσαι, μέγα ἐπὶ σὴν κεφαλὴν τὸ πῦρ ἐντεῦθεν σωρεύουσα. εἰ γὰρ καὶ ἐκείνης τὸ τόλμημα, ἀλλὰ
" σὴ ἡ αἰτία γίγνεται.

ſexum muliebrem, inque tantam impudentiam ac proterviam prolabi, non paucæ exuunt paullatim pudicitiam. Neque enim fieri poteſt ut in civitate pudicitiam non obſervante pudicæ ſint familiæ. * *Quid ſeminas ubi arvum ipſum fructum corrumpere ſtudet*, inquit divus Chryſoſtomus, *ubi multa ſunt ſterilitatem cauſantia, ubi ante generationem cædes? Scortum enim non permittis ut ſcortum tantummodo maneat, ſed & homicidium patrare facis. Vides quomodo ex ebrietate ſit ſcortatio, ex ſcortatione adulterium, ex adulterio cædes, imo cæde etiam pejus? Neque enim habeo quomodo iſtud flagitium enorme exprimam. Nam non ſolum quod natum eſt occidit: ſed & ne naſcatur prohibet. Quid ergo & donum Dei ignominia afficis, & ipſius repugnas legibus? & quod execrandum eſt veluti laudabile proſequeris, generationiſque promptuarium, promptuarium facis occiſionis, & mulierem quæ ad puerorum generationem data eſt, ad necis artificium inſtruis? Ut enim & amatoribus perpetuo ſit accommoda ac amabilis, & plus interea pecunia corradat, neque hoc, ut facinoroſum deprecabitur facere, multum ignis inde in tuum ipſius caput accumulans. Quamvis enim facinus ipſius ſit, tua tamen eſt culpa.*

* Homil. 24. in Epiſt. ad Rom.

Περὶ δικαιοσύνης.

Κεφάλ. ιγ΄.

Ἡ Δικαιοσύνη ἐςὶ κορυφαιοτάτη τῶν ἀρετῶν, καὶ ἀρετὴ τελεία, καὶ πανυπερτάτη, καὶ οἱονεὶ μήτηρ, καὶ τροφὸς, καὶ τιθηνὸς πασῶν ἀρετῶν, καὶ πρᾶγμα * πολλῷ χρυσίȣ τιμιώτερον, ὡς ἔφη Πλάτων, ὑγεία τε, καὶ κάλλος, καὶ ἁρμονία, καὶ εἰρήνη, καὶ εὐεξία ψυχῆς, τά τε ἐπιτηδεύματα αὐτῆς κοινωνικά εἰσι, καὶ ἥμερα, καὶ εὐσύμβολα, καὶ εὐσυνάλλακτα, καὶ ὠφέλιμα, καὶ οἷα τις δέσποινα ἄρχει πασῶν τῶν ἀρετῶν. Φρονήσει τε γὰρ καὶ ἀνδρεία, καὶ σωφροσύνῃ, καὶ πραότητι ȣ̓ μόνον κάλλος περιτίθησι καὶ κόσμον, ἀλλὰ καὶ διορίζει ἑκάςῃ τὰ πρακτέα. προςάττȣσι γὰρ οἱ νόμοι μὴ λείπειν τὴν τάξιν, μηδὲ φεύγειν, ὅπερ ἐςὶ τȣ͂ ἀνδρείȣ· καὶ μὴ μοιχεύειν, μηδὲ ὑβρίζειν, ὅπερ ἐςὶ τȣ͂ σώφρονος· καὶ μὴ τύπτειν, μή τε κακȣργεῖν, ὃ πραότητός ἐςιν. τὸ γὰρ χρῆσθαι πάσαις ἀρεταῖς πρὸς τὸ συμφέρον ἑαυτȣ͂ τε καὶ τῶν πέλας, τȣ͂τό ἐςιν ἡ δικαιοσύνη. ἣ ἔν τε τῇ ψυχῇ θαλαμευομέναις ταῖς ἀρεταῖς ὑπαγορεύει ὅπως δεῖ

CAP. XIII.

De Justitia.

JUstitia longè princeps est virtutum, virtusque perfecta, eminentissima, & quasi mater alma ac nutrix omnium virtutum, *res auro multò pretiosior*, ut Plato dixit, sanitasque & pulchritudo, concinnatas, pax & incolumitas animæ: operaque ejus sunt communicabilia, placida, sociabilia, commerciis accommoda & utilia: atque ipsa quasi domina quædam imperat omnibus virtutibus. Nam & prudentiæ & fortitudini & temperantiæ & mansuetudini non modo decus & ornatum tribuit, sed & definit unicuique facienda. Præcipiunt enim leges, ordinem non deserere nec fugam arripere, quod est viri fortis: non mœchari, nec contumeliosum esse, quod est continentis ac moderati: non percutere nec lædere, quod est mansuetudinis. Uti enim omnibus virtutibus ad suum vel aliorum commodum, hoc justitia est. Quæ & intus in anima se continentibus virtutibus dictat, quomodo sit utendum

* 4. de Rep.

χρῆσθαι

χρῆσθαι τοῖς ὑπουργοῦσι πάθεσι, δεῖ γὰρ ἔνδον ἐν ἑαυτῷ πρῶτον εἶναι δίκαιον· καὶ εἰς φῶς προάγουσα, διδάσκει ἐμμελῶς προσφέρεσθαι τῷ ὁμοφύλῳ, κήδεται γὰρ οὐ μόνον ἑαυτῆς, ἀλλὰ καὶ τοῦ πλησίον. „ἐπειδὴ ἕκαστος ἡμῶν οὐχ ἑαυτῷ μόνον γέγονεν, ὥς Πλάτων φησὶν, „ἀλλὰ τῆς γενέσεως ἡμῶν τὸ μέν τι ἡ πατρὶς μερίζεται, τὸ δέ τι οἱ „γεννήσαντες, τὸ δὲ οἱ λοιποὶ φίλοι. ὑπογράφει ἄρα ἡ δικαιοσύνη τὰ ὀφειλόμενα τῇ πατρίδι τῇ γεννησάσῃ, καὶ θρεψάσῃ, πατρίδος δὲ μέρη, τὸ ἄρχον, καὶ τὸ ἀρχόμενον. οὐκοῦν ἀπὸ τῶν νόμων μανθάνομεν τά τε πρὸς τὸ ὑπερέχον, καὶ τὰ πρὸς τοὺς πολίτας καθήκοντα. τὸ δὲ τιμιώτατον ἐν τῇ πατρίδι οἱ θεῖοί εἰσι ναοὶ, ὑπὲρ ὧν προθύμως οἱ δίκαια καὶ ὅσια τιμῶντες, καὶ πολεμοῦσι, καὶ θνήσκουσιν, ἀέναον εὔκλειαν κλησάμενοι. πρόκεινται δὲ οἱ νόμοι οὐ μόνον ἀρχομένοις, ἀλλὰ καὶ ἄρχοντι, καὶ βασιλεῖ τὸ ἀνώτατον ἀνεζωσμένῳ κράτος. καὶ ταῖς μὲν ἀπὸ τῶν νόμων ποιναῖς μηδαμῶς εὐθύνεται βασιλεὺς, ἔχει δὲ τὸ θεῖον ἐποπτεῦον. εἰ δὲ μὴ βιώῃ δικαίως, καὶ ἕκαστα κατὰ τοὺς νόμους διοικοίη, δώσει θεῷ δίκας τῷ ἥκιστ᾽ ἀνεξομένῳ ἀμαυροῦσθαι ἀνοσίοις πράξεσι τὸν θεῖον αὐτοῦ χαρακτῆρα. Ἐπιβάλλει δὴ τῷ

Ἐπισ. θ΄. Ἀρχύτᾳ.

ministris affectibus, oportet enim prius intus apud se esse justum; & in lucem producens, docet apte & concinne tractare cives, non enim sui tantum curam agit, sed & sociorum. * *Quoniam non solum nobis nati sumus*, ut Plato ait, *ortusque nostri partem patria sibi vendicat, partem parentes, partem amici.* Præscribit ergo justitia quid patriæ debeamus quæ nos genuit & aluit; patriæ autem partes sunt, imperantes & subjecti. Igitur a legibus discimus debita & superioribus, & civibus officia. Res autem pretiosissima in patria sunt ædes sacræ, pro quibus æquo animo ii qui justa & sancta honorant, & pugnant, & moriuntur, sempiternam adepti gloriam. Propositæ autem sunt leges, non solum subjectis, sed & imperanti atque regi, qui summo præditus est imperio. Atque pœnis quidem legitimis haudquaquam coërcetur rex, sed habet inspectorem Deum. Si vero non vivat juste, nec singula secundum leges administret, luet Deo pœnas, qui non patietur obfuscari nefariis actionibus divinam suam imaginem. Competit autem imperanti splen-

*Epist. 9. ad Archytam.

ἄρχοντι τό, τε διορθωτικὸν καὶ τὸ διανεμητικὸν τῆς δικαιοσύνης μέρος λιπαρῶς ἀσκεῖν, καὶ ἀφ' ἑστίας, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἀρχόμενον ἐν τῇ ψυχῇ, ἐν τῷ οἴκῳ, ἐν ἁπάσῃ τῇ κατηκόῳ, μετὰ πολλῆς εὐρυθμίας δίκαιον παρέχειν ἑαυτὸν, καὶ διὰ παντὸς τὰ δέοντα ποιοῦντα, καὶ ἄλλους ἐς τοῦτ' αὐτὸ συνελαύνοντα. ἀσκήσει δὲ κατὰ προαίρεσιν καὶ ἑκουσίως τὴν δικαιοσύνην, καὶ γνώσεται ὃν, καὶ ᾧ, ᾗ καὶ οὗ ἕνεκα πράττει. „

Ἔστι δὲ ἐν τῇ μείζονι, καὶ ἐλάττων πατρὶς ὁ οἶκος ἑκάστου. οὗ προΐσταται μὲν ὁ οἰκοδεσπότης, καὶ μιμητής ἐστι βασιλέως, ἅπαντα διεξάγων δικαίως ἅμα καὶ ὁσίως, γυναικὶ ἀγαπητῶς ὁμιλῶν, τὰ τέκνα παιδεύων, καὶ εἰς πᾶσαν ἀρετὴν τυπῶν, τοῖς δούλοις πράως ἅμα καὶ ἀρχικῶς χρώμενος. ὁ γὰρ οἰκίας * καλῶς προϊστάμενος, ἔσται καὶ πολίτης ἀγαθὸς, καὶ βέλτιον τοῦ δεσποζομένου οἶδε δεσπόζειν ὁ ἀφ' ἑστίας μεμαθηκὼς τὰ τοῦ δεσπόζειν καθήκοντα. οὐκοῦν δεσμὸς ἀδιάσπαστός ἐστιν ἡ δικαιοσύνη ἐπὶ φυλακῇ τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας παρὰ θεοῦ χορηγηθείς. ἀναχαιτίζει γὰρ τοὺς ἀνθρώπους τῆς εἰς
Πλάτ. τίμ. δ'. ἀλλήλους ὕβρεως. σωφροσύνης γὰρ καὶ ὕβρεως ἐπίσκοπος οὖσα; «

dide exercere tam commutativam juſtitiæ partem, directricem commerciorum & contractuum, quam diſtributivam: & a Lare incipiendo, quod dicitur, ab anima, domi, in univerſa ſubjecta terra, cum magna moderatione juſtum ſe præbere, ſemper agere id quod eſt conveniens & decens, eoque compellere ceteros. Exercebit autem ſponte & ultro juſtitiam, & ſciet, *cui perſona, quo medio, quo fine cujusque rei gratia agat.*

Ariſtot. 5. Nicom.

Eſt autem & continetur in majori etiam minor patria, domus cujusque. Cui præeſt paterfamilias, & imitator eſt regis, omnia regens juſte ſimul & ſancte, cum uxore amice agens, liberos erudiens & ad omnem virtutem formans, ſervis leniter ſimul & herili cum auctoritate utens. Qui enim familiæ bene præeſt, civis etiam erit bonus, meliusque ſcit imperare iis qui ei parent, is qui inde a Lare & domi didicit munia domini atque imperantis. Eſt itaque vinculum inſolubile juſtitia, ad cuſtodiendam humanam ſocietatem divinitus datum. Refrænat enim homines a mutuis injuriis. * *Moderationis namque & injuriæ cum ſit inſpectrix, punit eos*

* Plato 9. de Legib.

κολάζει

„ κολάζει τοὺς δεομένους κολάσεως. καὶ οὐ μόνον μηδένα βλάπτει, οὔ τε
ἀφαιρεῖται τὰ ἀλλότρια, (τοῦτο γὰρ μόνον ἀγελαίου ἂν εἴη τῷ ἀπὸ
τῶν νόμων δέει περαινόμενον,) ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλους μετοχετεύει τὰ
ἔνδον ἀγαθὰ ταῖς εὐποιΐαις ἁμιλλωμένη. καὶ τῷ μὲν ἄρχοντι παρε-
δρεύουσα, ἐπιτάττει τὰ δέοντα, πᾶσαν ὑπουλότητα τῆς ψυχῆς ὑπερο-
ρίζουσα. ὁ γὰρ δικαίως ἄρχων φανερός ἐστιν, ἐν ὑπαίθρῳ ζῇ, εὐπρό-
σιτος, τοὺς ἐνδεῶς ἔχοντας ἐπικουρίας μηδαμῶς ἀποποιούμενος, ἀλλ'
„ εὐμενῶς προσιέμενος, ἱλαρῷ τῷ ὄμματι προσβλέπει. διὸ ὁ προφήτης ψαλ. οά.
„ φησίν· ὁ Θεὸς τὸ κρίμα σου τῷ βασιλεῖ δὸς, καὶ τὴν δικαιοσύνην σου
„ τῷ υἱῷ τοῦ βασιλέως, κρίνειν τὸν λαόν σου ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ τοὺς
„ πτωχοὺς σου ἐν κρίσει. ταῖς ὑπὲρ τὴν χρείαν εἰσφοραῖς οὐ κατατρίβει
τὸ ὑπήκοον, ἐπιτάττει δὲ τὸ ἀνάλογον ἑκάστῳ. ἀνάλογον δὲ, τὸν τὰ
πολλὰ κεκτημένον, πολλὰ εἰσφέρειν, τὸν δὲ ὀλίγα, ὀλίγα. πάντας
ὠφελεῖ, περὶ παντὸς καλῶς φρονεῖ, ἠπίως φθέγγεται, χεῖρας
προτείνει τοῖς ἀδικουμένοις, οὐχ ὅπως αὐτὰς καταῤῥυπάνῃ λήμμασιν,
ἀλλ' ἵνα πατάξῃ τὸν πλήξαντα, καὶ ἀνορθώσῃ τὸν εἰς γόνυ κάμ-
„ ψαντα. καὶ προσκυνήσουσιν αὐτῷ πάντες οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, ψαλ. οά.

qui pœnæ indigent. Atque non solum neminem lædit, nec aliena adimit (hoc enim vulgaris & plebeji tantum foret, formidine legum peractum) sed in alios etiam derivat interna bona, beneficiis certans. Et quidem principi assidens, imperat quod sit conveniens & decens, omnia animæ subdola exterminans. Qui enim juste imperat, apertus est, in propatulo vivit, accessibilis, auxilio indigentes nequaquam ablegans, sed propitius admittens, læto vultu adspicit. * Quapropter Propheta ait: *Deus judicium tuum regi da: & justitiam tuam filio regis: judicare populum tuum in justitia, & pauperes tuos in judicio.* Tributis non necessariis haud opprimit subjectos, indicit vero ex proportione cuique. Proportio autem est, multa possidentem multa conferre, pauca vero habentem, pauca. Omnibus præsidium est, omnibus bene cupit, clementer loquitur, manus protendit injurias patientibus, non ut eas sordidet muneribus accipiendis, sed ut feriat percussorem, erigat in genua prolapsum. *Et adorabunt eum omnes reges terræ: omnes gentes* *Pſ. 71, 1. Pſ. 71, 11.

πάντα

πάντα τὰ ἔθνη δουλεύσουσιν αὐτῷ, ὅτι ἐῤῥύσατο πτωχὸν ἐκ δυνάστου, “
καὶ πένητα ᾧ οὐχ ὑπῆρχε βοηθός. προτιμᾷ τοῦ ἰδίου συμφέροντος τὰ “
Πλάτ. νόμ. θ'. τῷ ὑπηκόῳ συνοίσοντα. πολιτικῇ γὰρ καὶ ἀληθεῖ τέχνῃ οὐ τὸ ἴδιον, “
ἀλλὰ τὸ κοινὸν ἀνάγκη μέλειν. τὸ μὲν γὰρ κοινὸν ξυνδεῖ, τὸ δὲ ἴδιον “
διασπᾷ τὰς πόλεις. ποινὰς ἐπιβάλλει, ὅπως ἀνακόψῃ τὸν ῥοῦν τῆς “
κακίας, ἀλλ' ὀρθῷ λόγῳ ἐπιμετρεῖ τοῖς ἁμαρτήμασι τὰς κολάσεις.
τὰ μὲν ἀτυχήματα ἐλεῶν, τὰ δὲ ἀδικήματα παιδεύων. τοῖς μὲν
ἀκουσίοις τὴν συγγνώμην ἀπονέμων, ἅτε μεμνημένος ὅτι τὸ ἁμαρτάνειν
κοινὸν πάντων ἀνθρώπων· τοῖς δ' ἑκουσίοις, ἐπιτιθεὶς τὰ φάρμακα.
καὶ χρῆται μὲν ἐνίοτε σιδήρῳ καὶ πυρὶ, ἵνα μὴ γένηται τὸ
Ἱπποκ. ἀφορ. τμῆ. β'. κακὸν διαδόσιμον. ὁκόσα φάρμακα οὐκ ἰῆται, σίδηρος ἰῆται. δεῖ γὰρ “
καὶ λυπηθῆναι τὸν λυπήσαντα, καὶ παραμυθίας τυχεῖν τὸν ὑβρισθέντα,
καὶ ἐκ μέσου ἀρθῆναι τὰ μὴ ἰάσιμα. ἐπιμίξει μέντοιγε καὶ
συγκεράσει τῇ αὐστηρότητι τῶν νόμων τὴν ἐπιείκειαν, καθ' ἣν τὸ
ἐλλεῖπον ἀναπληροῦται τοῦ νόμου. οὐκ ἔσται τοίνυν ἀκριβοδίκαιος ἐπὶ τὸ
χεῖρον. τὸ γὰρ ἀπότομον ἀφόρητον, καὶ εἰς ἀπόνοιαν εἴωθεν ἐμβάλ-

servient ei. Quia liberavit, pauperem a potente, & pauperem cui non erat adjutor. Præfert proprio commodo subjectis profutura. *Civili enim & vera arti non proprium, sed commune debet esse cura, commune enim connectit & conjungit, proprium autem divellit ac dirimit civitates.* Pœnas infligit, ut reprimat sceleris impetum, sed recta ratione admetitur supplicia delictis, infortunia miserans, injurias autem castigans: non-voluntariis ignoscens, memor quippe, peccare esse commune omnibus hominibus; voluntariis autem, medicinam applicans. Atque utitur quandoque etiam ferro & igne, ne malum propagetur, latiusque serpat: * *Quibuscumque medicamenta non medentur, ferrum medetur.* Oportet enim mœrere eum qui contristaverit, & solatium invenire, injuriam passum, tollique e medio insanabilia. Attamen admiscebit & adtemperabit austeritati ac severitati legum, æquitatem ac moderationem, per quam defectus legis suppletur. Non erit igitur summi juris rigidus observator in pejorem partem. Rigor enim & severitas, res est intolerabilis, & solet in desperationem conjicere;

* Hippocr. Aphor. Sect. 2.

Plato 9. Legum.

λειν,

λεων, τὸ δὲ πρᾶον καὶ ἥμερον, ἀῤῥενικώτερον, ἰσχύος τε καὶ νεύρων μεστόν. καὶ τοὺς μὲν ἀδικοῦντας ἐν ἐπιεικείᾳ κολάσει, τὴν δ' ἀρετὴν βραβείοις καὶ ἀμοιβαῖς περιθάλψει, καὶ πάντας ἐν τῷ καθήκοντι καὶ κοσμίῳ διατηρήσει, ὁτὲ μὲν χαλινοῖς, ὁτὲ δὲ κέντροις, ὡς ὁ καιρὸς καὶ τὸ δέον πείθει, χρώμενος. εἰ δὲ ἑτέροις ὑπακούειν ἔλαχεν ὁ δίκαιος. τηρεῖ τὴν ὁμόνοιαν, οὐ λυμαίνεται τὴν ἁρμονίαν, ὑποκλίνει τὸν αὐχένα, ὑποτάσσεται τοῖς νόμοις, καὶ ταῖς ἐπιταγαῖς τῶν ὑπερεχόντων, προθύμως εἰσφέρει τὴν ἐπιβάλλουσαν λειτουργίαν, ἀγαπᾷ τῇ καταστάσει τοῦ βίου ἣν ἐκληρώθη, ἀνοσίαις ὀρέξεσι καὶ ὁρμαῖς ἥκιστα χωρεῖ εἰς ἀξιωμάτων ἐπίτευξιν, οὐ πολυπραγμονεῖ τὰ αὐτῷ μὴ προσήκοντα.

Δικαιοσύνης δὲ οὐ μόνον τὸ μὴ ἀδικεῖν, ἀλλὰ καὶ τὸ μὴ ἀδικεῖσθαι. ἄμφω γὰρ φαῦλα καὶ τὸ ἀδικεῖσθαι, καὶ τὸ ἀδικεῖν, καὶ ἄμφω τοῦ μέσου ἔξω πίπτουσι. χρήσεται ἄρα ὁ δίκαιος τοῖς μὲν κοινοῖς ὡς κοινοῖς, τοῖς δὲ ἰδίοις ὡς ἰδίοις, ἀλλ' ἐπιδαψιλεύσεται μεταξὺ καὶ τοῖς ἐνδεῶς ἔχουσιν. ἴδια δὲ λέγεται, ἃ πρότερον ἡμεῖς κατελάβομεν μηδενὸς ἄλλου δεσπόζοντος, ἢ τὰ πολέμου νόμῳ κληθέντα, ἢ τὰ

contra lenitas & mansuetudo plus habet virilitatis, referta robore & nervis. Atque injuriam quidem facientes castigabit punietque, observans æquitatem; virtutem vero præmiis & remunerationibus fovebit: & cunctos in officio & decoro continebit, modo frænis modo stimulis, ut res & tempus suadet, utens. Ceterum vir justus si ea sit sorte ut aliis obediendum ei sit, servat concordiam, non labefactat compagem, inclinat cervicem, subjicit se legibus & imperio superiorum, æquo animo fungitur munere suo, contentus est vitæ statu qui ei obtigerit, nefariis cupiditatibus & studiis ad consequendos honores non contendit, non est curiosus in iis quæ nihil ad eum attinent.

Est vero justitiæ non solum nemini nocere nec injuriam facere, sed etiam non lædi nec injuriam pati; utrumque enim vitiosum, & facere & pati injuriam, & utrumque medio excidit. Utetur igitur justus communibus pro communibus, privatis ut suis: sed largientur interim & indigentibus. Privata autem dicuntur, quæ prius nos occupavimus, non habentia alium dominum, aut bello parta, aut quæ pactio-

συναλλάγμασι καὶ συνθήκαις, ἢ κλήρῳ εἰς ἡμᾶς μεταπεσόντα. οὕτω γὰρ τὰ φύσει κοινὰ, ἴδια ἑκάστῳ γίγνεται, καὶ ὁ κεκτημένος, κύριός ἐστί τε καὶ ὀνομάζεται, καὶ πᾶσι δοκεῖ δίκαιον εἶναι τὸ ἕκαστον ἔχειν τὰ ἑαυτοῦ. ὁ δὲ τῶν ἀλλοτρίων ἐφιέμενος, τὰ δίκαια τῆς ἐν ἀνθρώποις κοινωνίας λυμαίνεται· ἀλλὰ τὸ καὶ τοὺς ἄλλους ὠφελεῖν, ἐπίσημός ἐστιν ἀνθρώπου χαρακτήρ. οὐκοῦν ταῖς ἀμοιβαδὸν μεταδόσεσί τε καὶ ἀντιδόσεσι τῶν καθηκόντων, μονονουχὶ εἰς μέσον προφέρειν ὀφείλομεν τὰ ὄντα, καὶ ἕπεσθαι τῇ κοινῇ μητρὶ τῇ φύσει, ἥγε ὠδίνει τὴν εἰς τὸ κοινὸν ὠφέλειαν. χεὶρ χεῖρα νίπτει,* δάκτυλός τε δάκτυλον. ἀμέλει τέχναις τε καὶ ἄλλοις ἔργοις, συνδέειν καὶ συναρμολογεῖν χρεὼν τὴν ματὰ τοῦ ὁμοφύλου κοινωνίαν. κρηπὶς δὲ δικαιοσύνης ἡ πίστις, τὸ ἐν λόγοις τε καὶ συνθήκαις ἔμμονον, καὶ ὑγιὲς, καὶ βέβαιον, καὶ ἀληθές. ἀδικίας δὲ εἴδη πολλὰ καὶ παντοδαπὰ, καὶ ἀδικοῦσιν οὐ μόνον οἱ βλάπτοντες, ἀλλὰ καὶ οἱ δυνάμενοι μὲν, οὐ κωλύοντες δὲ τοὺς ἀδικοῦντας. καὶ ὁ μὲν ὑβρίζων καὶ προπηλακίζων, ἴσως ἢ θυμῷ, ἢ ἄλλῳ τῳ πάθει κινηθεὶς, εἰς τὸ ἀδικεῖν ἐχώρησεν· ὁ δὲ μὴ ἐπαμύνων

nibus & conventis, aut quæ forte ad nos recidere. Sic enim quæ natura fuerant communia, cuique fiunt propria, & possessor est, nominaturque dominus, & videtur omnibus justum esse, ut quisque sua habeat; qui vero appetit aliena, jura humanæ societatis labefactat & violat: sed aliis etiam prodesse insigne est hominis indicium. Quare mutuatione officiorum, dando & accipiendo, communes utilitates in medium quasi afferre debemus, & in hoc naturam, communem matrem, ducem sequi, quæ parturit & enititur communia bona; manus manum lavat, & digitus digitum. Nimirum tum artibus, tum opera, tum facultatibus, devincire oportet ac coagmentare hominum inter homines societatem. Fundamentum est autem justitiæ fides, id est, dictorum conventorumque constantia, integritas, firmitas, & veritas. Injustitiæ autem multa & varia sunt genera, atque injuste agunt non tantum qui lædunt & nocent, sed etiam qui, si possunt, non obsistunt injuriam facientibus. Atque is qui injuste in aliquem impetum facit, forte aut ira aut alia quadam perturbatione incitatus, ad injuriam

ὑβριζο-

Digitized by Google

ὑβριζομένῳ τῷ πλησίον, λειποτάκτης ἐστὶ, περιορῶν τὸ ὁμόφυλον. τῶν τε ἐκ προνοίας ἀδικούντων ἔνιοι ἀδικοῦσιν ὑπὸ φόβου, τὴν ὑπονοουμένην ὕβριν ἀποσειόμενοι, καὶ περιποιούμενοι ἑαυτοῖς τὴν ἀσφάλειαν· οἱ δὲ πλείους εἰς ἀδικίαν τρέπονται, ἵνα τὴν ἑαυτῶν πλεονεξίαν ἐμπλήσωσι, καὶ κτήσωνται πλοῦτον, ὃς οὐ μόνον ταῖς περὶ τὸν βίον ἀναγκαίαις χρείαις ὑπουργεῖ, ἀλλὰ καὶ τῇ ἀπολαύσει δουλεύει τῶν ἀποπλύστων ἡδονῶν. ὁπόσοις δὲ μεγαλοψυχίας μέτεστι, χρημάτων ἐφίενται ἐπὶ μεγαλοπρεπείᾳ καὶ μεγαλοδωρίᾳ. καὶ τὸ μὲν μὴ ἀμελεῖν τῆς τῶν ὑπαρχόντων αὐξήσεως, ἔξω μώμου ἂν εἴη, μὴ μετὰ ὕβρεως γιγνόμενον. καὶ ὁ νόμος γὰρ κελεύει οὐσίαν κεκτῆσθαι, παντί
» τε ξυγγνώμη τὸ ἴδιον ἀγαθὸν ζητοῦντι. καὶ βίω μέρεα, κατὰ τὸν
» εἰπόντα, τά τε σώματος ἀγαθὰ, καὶ τὰ τῶν χρημάτων, καὶ τὰ
» τᾶς δόξας, καὶ τὰ τῶν φίλων, συναρμογὰ δὲ ἁ κατ' ἀρετὰν καὶ
» νόμως τούτων σύνταξις. οἱ δὲ πλείους, ἀρχῆς καὶ ὑπεροχῆς ὀρεγόμενοι, καὶ ὑπὸ φιλοδοξίας τυφλώττοντες, δικαιοσύνης ὀλιγωροῦσιν. ἐκεῖνο δὲ ἐλέους ἄξιον, ὅτι τὸ φιλόδοξον καὶ τυραννικὸν ἐν ταῖς ἀριστο-

faciendam processit; qui autem non defendit socium injurias patientem, tam est in vitio, quam si parentes, aut patriam, aut socios deserat. Et eorum qui consulto injurias inferunt, aliqui id faciunt metu, contumeliam quam suspicantur, amolientes, sibique securitatem procurantes. Maximam autem partem ad injuriam faciendam aggrediuntur, ut adipiscantur ea quæ concupierunt & avaritiam suam expleant, & divitias acquirant: quæ non solum usibus vitæ necessariis serviunt, sed & perfruendis fœdis voluptatibus ministrant. In quibus autem major est animus, in iis pecuniæ cupiditas spectat ad magnificentiam, & ad munificentiam, gratificandique facultatem. Atque amplificatio quidem rei familiaris haud fuerit vituperanda, si nemini noceat. Nam & lex jubet facultates ac bona parare, & ignoscitur proprium bonum atque commodum quærenti: *atque vitæ partes*, ut quidam dicit, *sunt cum corporis bona, tum opum, tum gloriæ, tum amicorum, compages autem & horum, constructio virtuti & legi congrua.* Maxime autem adducuntur plerique, ut eos justitiæ capiat oblivio, cum in imperiorum & gloriæ cupiditatem inciderint. Illud autem est miserandum, quod gloriæ cupitates & tyrannidis affectatio in civitatibus quæ optima-

κρατουμέναις πολιτείαις, ταῖς μεγαλοφυεστάταις ὡς ἐπίπαν ἐπιφύεται ψυχαῖς. διόπερ ἐκεῖνοι οὓς ἡ φύσις ἐπιδαψιλευομένη ἐξαισίοις ἐκόσμησε προτερήμασι, κομιδῇ ἐπαγρυπνεῖν ὀφείλουσιν ἑαυτοῖς, μή που δόξης καὶ ἀρχῆς ἔρωτι παρασυρέντες, καὶ παρεκτραπέντες τοῦ δέοντος, ἀδικήσωσι τὸ ὁμόφυλον. ἐπὶ ὁποιασοῦν δὲ ἀδικίᾳ πολύ τι διαφέρει, πότερον ἀπό τινος ταραχῆς εἰς τὸ ἀδικεῖν ὑπεσύρη ὁ ἀδικῶν, ἢ μεμελετηκὼς εἰς τὸ ὑβρίζειν κεχώρηκε; τὰ γὰρ ὑπὸ ὀξέων παθῶν αὐτοσχεδιαζόμενα κουφότερά πως ἀπαντᾷν εἴωθεν, οὐ δ' ἐπὶ πολὺ διαμένει· τὰ δὲ ἐκ παρασκευῆς, καιρίαν ἐπάγουσι πληγήν. τὸ δὲ παραιτεῖσθαι τὴν ἄμυναν, καὶ ἀμελεῖν τῶν ἐν δέοντι καθηκόντων, διὰ πολλὰς αἰτίας εἴωθε γίγνεσθαι. καὶ ἢ νεανιευομένης δειλίας, ἢ
σοφ. σολ. κεφ. ζ. φιλαυτίας, τὰς ἀπεχθείας ἀποδιδράσκομεν· οὐδὲν γάρ ἐστι φόβος, εἰ μὴ προδοσία τῶν ἀπὸ λογισμοῦ βοηθημάτων· ἢ ὑπὸ ῥαθυμίας, ἢ φειδωλίας περιορῶμεν τὸ ὁμόφυλον ὑβριζόμενον· ἢ κατ' ἰδίαν θεωρίαις καὶ μελέταις, ἑτέραις τε φροντίσι προσανακείμενοι, περὶ τὴν ἐπικουρίαν ὑπτιάζομεν. οἱ δὲ τοιοῦτοι εἰ καὶ δίκαιοι εἶναι δοκοῦσι Πλάτωνι, ἀλλ' οὐκ ἐντελῶς εἰσι δίκαιοι. θάτερον γὰρ μόνον μέρος

tium arbitrio reguntur, in maximis animis splendidissimisque ingeniis existunt. Quapropter ii qui naturæ indultu ingentibus ornati sunt prærogativis, oppido invigilare debent sibi ipsis, ne forte gloriæ aut imperii cupiditate abrepti & exorbitantes noceant societati. Sed in omni injustitia permultum interest, utrum perturbatione aliqua animi abreptus est nocens, an consulto & cogitato ad injuriam faciendam processit. Leviora sunt enim quæ repentino aliquo motu accidunt, nec diu durant; quæ vero meditata & præparata inferuntur, lethaliter feriunt. Prætermittendæ autem defensionis, deserendique officii, plures solent esse causæ. Et aut metu sollicitante, aut proprio quodam studio & amore, simultates & offensiones fugimus, * *Nihil enim est timor, nisi proditio cogitationis auxiliorum:* aut negligentia, pigritia & inertia, aut occupationibus & parsimonia, negligimus socium injurias patientem: aut privatim studiis ac speculationibus, aliisque curis incumbentes & dediti, auxilio supersedemus. Tales autem licet justi videantur Platoni, non tamen perfecte sunt justi. Nam dum alterum justi-

* Sap. 17, 11.

δικαιο-

δικαιοσύνης ἔνεστιν αὐτοῖς, τὸ μηδένα ἀδικεῖν, ἀδικοῦσι δὲ μὴ βοηθοῦντες τοῖς φίλοις.

Ἐκ δὲ τῶν εἰρημένων, ἑκάστῳ φανερὸν γενήσεται τὸ καθῆκον, εἴ γε μὴ φιλαυτήσας ἀμβλυωπήσει περὶ τὴν ἀλήθειαν καὶ τὸ δέον. ἐνίοτε δὲ συμβαίνει τὰ ἁπλῶς δίκαια ἀποβαίνειν ἄδικα, τοῦ τέλους διορίζοντος τὰς πράξεις. πᾶσα γὰρ πρᾶξις ἀπὸ τοῦ τέλους τὸ εἶδος λαμβάνει. δεῖ δὴ τὸ δίκαιον ὡς ἐπὶ κρηπῖδι ἐρηρεῖσθαι (ὡς ἔφθημεν εἰπόντες) ἐπὶ τῷ μὴ βλάπτειν τινὰ, καὶ τῷ ὑπουργεῖν ταῖς τοῦ κοινοῦ ὠφελείαις, καὶ ὡς πρὸς στάθμην ἀπευθύνειν δεῖ πρὸς ταῦτα τὰ ἀπὸ τῆς δικαιοσύνης ἀνακύπτοντα καθήκοντα· καὶ τὰ περὶ τὰς ὑποσχέσεις οὕτω πως οἰκονομεῖν. οὐ γὰρ ἀμοιροῦσιν ἐξαιρέσεων αἱ ὑποσχέσεις. καὶ οἱ ἀποτόμως ἀπαιτοῦντες τὰ ὑπεσχημένα, κἂν ἰσχυρὰ διαῤῥήδην εἴη τὰ κωλύοντα, παρὰ τὸ καθῆκον ἀπαιτοῦσιν αὐτά. πολλάκις γὰρ ἡ νόσος ἐμπεσοῦσα, ἢ ἄλλη τις αἰτία ἡ πρὶν λεληθυῖα εἰς φῶς χωρήσασα, ἀνέγκλητον ποιεῖ τὸν τὰς ὑποσχέσεις ἔσγε τὸ παρὸν παραιτούμενον. τὸν δὲ φόβῳ, ἢ ἀπάτῃ βιασθέντα εἴ γε μὴ ἐμμένειε τῇ

tiæ genus aſſequuntur, inferenda ne cui noceant injuria, in alterum incidunt, ut eos quos tutari debeant, deſertos eſſe patiantur.

Ex iis quæ dicta ſunt, cuivis patebit officii ratio, niſi ſeipſum valde amans cæcutiat circa verum & id quod eſt conveniens quodque decet. Sed quandoque accidit, ut ea quæ ſimpliciter ſunt juſta, evadant injuſta, ſine diſtinguente actiones. Omnis enim actio a fine certam ſpeciem accipit. Oportet ergo id quod ſit juſtum, hoc quaſi fundamento inniti, (ut jam diximus) primum ut ne cui noceatur, deinde ut communi utilitati ſerviatur: atque veluti ad normam, ad hæc dirigenda ſunt officia, quæ a juſtitia emergunt & exiſtunt. Promiſſa etiam & conventa ſic fere ſunt diſpenſanda. Non enim deſtituuntur exceptionibus promiſſa & conventa. Atque ii qui præciſe flagitant promiſſa, etiamſi plane valida adſint impedimenta; non ita ut oportebat, ea exigunt. Sæpe enim morbus interveniens, aut alia aliqua cauſa, prius ſecreta, poſtquam apparuit, inſontem reddit eum qui promiſſa, in præſens prætermittit. Metu autem quis coactus, aut deceptus dolo, ſi non

ὑποσχέσει, δῆλόν ἐστιν ἐλεύθερον εἶναι μώμου. διὰ τοῦτο καὶ οἱ νόμοι ἐπιεικῶς διορίζουσι τὰ τοιαῦτα. ἀλλὰ καὶ ἡ μετὰ πανουργίας τῶν νόμων ἑρμηνεία, γόνιμος ὕβρεώς ἐστι, καὶ διὰ τοῦτό φασι, δικαιοσύνης ἀκρότητα, ἀδικίας ἀκρότητα εἶναι. οὐκοῦν εὐλαβητέον ἐν ὁποιῳοῦν πράγματι τὴν ἐς ἄκρον ἀκρίβειαν, τὴν ἀπατῶσαν καὶ ἄγχουσαν. δεῖ δὲ φυλάττειν τὸ καθῆκον καὶ πρὸς τὸν ὑβρίσαντα καὶ ἀδικήσαντα, μηδὲ σφαδάζειν περὶ τὴν ἄμυναν. πάντων γὰρ μέτρον ἄριστον. ἱκανόν ἐστι μεταμεληθῆναι τὸν πταίσαντα, καὶ συγγνώμην αἰτήσασθαι, καὶ ἐπιτυχεῖν μετὰ τοῦ ἀσφαλοῦς, ὥστε αὐτόν τε καὶ τοὺς ἄλλους ἐς τοὔπιον τοῦ ὑβρίζειν ἀπέχεσθαι. καὶ ἐν πολιτείᾳ τοίνυν οὐ παραχαρακτέον τὰ τοῦ πολέμου δίκαια. περὶ ὅτου οὖν γὰρ διαφερομένοις, ἢ διαλέξεσιν, ἢ βίᾳ, τέμνεται τὸ ἀμφίβολον, καὶ ἀποκαθίσταται τὸ δίκαιον. καὶ ἡ μὲν διὰ λόγων θεραπεία ἀνθρώπῳ προσήκει, ἡ δὲ βία θηριώδης ἐστὶν ἄντικρυς. ἐξ ἀνάγκης ἄρα τῆς ἀπὸ τῶν λόγων προσηνοῦς θεραπείας ἀμοιρήσαντες, ἐς τὰ ὅπλα καταφεύγομεν. πολεμητέον δῆτα, ὅπως ἄνευ ὕβρεως εἰρήνης ἀπολαύωμεν. κατὰ δὲ τὴν νίκην, καὶ τῶν ἐχθρῶν

ſtet promiſſis, liquet eum liberari culpa. Idcirco etiam leges moderate talia definiunt. Sed & nimis callida ac malitioſa juris interpretatio ferax eſt injuriæ. Ex quo illud: Summum jus, ſumma injuria, factum eſt jam tritum ſermone proverbium. Quocirca in omni re fugienda eſt talis ſolertia, quæ decipit & angit. Sunt autem quædam officia etiam adverſus eos ſervanda a quibus injuriam acceperis, neque excedendum in ulciſcendo. Modus enim optimus in omnibus rebus. Satis eſt eum qui offenderit & laceſſierit, injuriæ ſuæ pœnitere, veniamque poſcere, & impetrare, cum hac cautione, ut & ipſe nequid tale poſthac committat, & ceteri ſint ad injuriam tardiores. Etiam in Rep. igitur conſervanda ſunt belli jura. Inter eos enim, qui de re quacumque diſſident, aut per diſceptationem, aut per vim deciduntur dubia, & jus reſtituitur. Ac medela quidem quæ ſit verbis propria eſt hominis, vis autem eſt omnino beluarum. Neceſſario igitur leni verborum remedio deſtituti, ad arma confugimus. Quare ſuſcipienda quidem ſunt bella ob eam cauſam, ut ſine injuria in pace vivatur; parta autem victoria, etiam hoſtibus parcendum.

φείδεσθαι

φείδεσθαι προσήκει. πάντοτε δὲ τὴν ἀσφαλῆ προτιμητέον εἰρήνην. „ ζήτησον εἰρήνην, καὶ δίωξον αὐτήν. οὐκ ἔσαι δὲ ὁ πόλεμος ἀκήρυκτος, ψαλ. λγ. ἀλλὰ προμηνύσαντες, ἐς ὅπλα χωρήσομεν, ἐπὶ ἀνακλήσει τῶν ἀδίκως ἀφαιρεθέντων. τοῖς δὲ πολίταις οὐκ ἔξεσι μὴ ἐπιτάττοντος τοῦ ἄρχοντος ἁρπάζειν τὰ ὅπλα, καὶ κατὰ τοῦ ὁμοφύλου χωρεῖν. μόνοις γὰρ τοῖς ἐννόμως ςρατευομένοις ἐν μάχῃ παρατάσσεσθαι ξυγκεχώρηται. τοῖς δὲ τὰ τῆς φύσεως τιμῶσι νόμιμα, οὐδέποτ' ἐξέσαι ἔρωτι δόξης, καὶ γῆς πλεονεξίᾳ εἰς ὅπλα χωρεῖν. μηδαμῶς δὲ παραχαρακτέον τὰς πρὸς τὸ ἀντίπαλον ὑποσχέσεις, εἴ τε ἐνόμοτοι εἶεν, εἴ τε ἄλλως χωρήσαιεν. μιμησόμεθα δὴ τοὺς γενναίους ἄνδρας, οἳ προτετιμήκασι καὶ αὐτῆς τῆς ζωῆς τὴν πίςιν.

Οὔ τε τοὺς προδότας τιμήσομεν, ἀλλὰ ἀποσκορακίσομεν. τὰ δὲ τῆς δικαιοσύνης καθήκοντα, ἀπὸ τῶν ὑπερεχόντων μέχρι τῶν ἐσχάτων χωρεῖ. εἰσὶν ἄρα καὶ πρὸς δούλους καθήκοντα, ἃ μηδαμῶς ὀλιγωρητέον τοῖς ἀρετὴν καὶ δικαιοσύνην τιμῶσιν. ἐπειδὴ δὲ ἢ βίᾳ, ἢ ἀπάτῃ τὰ τῆς ὕβρεως περαίνεται, ἡ μὲν

Semper autem paci certæ ac tutæ, quæ nihil habeat insidiarum, consulendum. * *Inquire pacem, & persequere eam.* Non autem nisi bello denunciato & indicto ad arma veniemus, pro recuperatione eorum quæ injuste nobis adempta sunt. Sed civibus non licet nisi imperante magistratu arripere arma, & in cives ac socios ruere. Iis enim solis qui legitime & ex sacramento militant, in acie ad pugnandum consistere licet. Ii vero qui jura naturæ honorant nunquam sibi licitum putabunt, gloriæ cupiditate aut aviditate plus terræ habendi, ad arma procedere. Neque ulla ratione temerabimus fidem, sive jurato sive aliter adversariis datam. Imitabimur scilicet generosos illos homines, qui præposuere ipsi etiam vitæ fidem. * Ps. 33, 15.

Nec proditores æstimabimus, sed increpatos abigemus. Ceterum officia justitiæ ab eminentioribus usque ad infimos procedunt. Dantur igitur officia etiam adversus servos, nequaquam negligenda iis, qui virtutem & justitiam æstimant. Cum autem duobus modis, id est, aut vi aut fraude fiat inju-

ἀπάτη

*ἀπάτη ἀλώπεκός ἐστιν, * ἡ δὲ βία λέοντος, ἀμφότερα δὲ παντάπασιν ἀπέοικεν ἀνθρώπῳ, ἀλλ' ἡ ἀπάτη μᾶλλον ἀποτρόπαιος.*

Περὶ τῆς εἰς Θεὸν, καὶ εἰς ἑαυτὸν, καὶ εἰς τὸν πλησίον δικαιοσύνης, καὶ ὅτι πολύχους ἡ δικαιοσύνη, καὶ πολυειδῆ τὰ ἀπ' αὐτῆς πηγάζοντα καθήκοντα.

Κεφάλ. ιδ'.

Ματθ. κεφ. ε. Ἐπειδὴ δὲ αὐτοδικαιοσύνη ἐστὶν ὁ Θεὸς, καὶ μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ "
διψῶντες τὴν δικαιοσύνην, ὅτι αὐτοὶ χορτασθήσονται, τὴν πρὸς "
τὸν ἡμέτερον δημιουργὸν καὶ σωτῆρα δικαιοσύνην ἀσκήσομεν ὅλῳ
σθένει, εὐσεβείᾳ, πίστει, ἀγάπῃ, ἐλπίδι, φόβῳ, φυλακῇ τῶν θείων
ψαλ. ριθ. ἐντολῶν. πᾶσαι αἱ ἐντολαί σου δικαιοσύνη, φησὶν ὁ Δαβίδ. ἑνὶ λόγῳ "
Δευτερ. κεφ. ς. τὰ τοῦ Θεοῦ διδόντες τῷ Θεῷ. Κύριον τὸν Θεόν σου φοβηθήσῃ, καὶ "
αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις, καὶ πρὸς αὐτὸν κολληθήσῃ. μιμούμενοι δὲ "
Θεὸν, ἐνδυσόμεθα τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης, τὰς ἀτιπάλους τῇ
θεοσεβείᾳ κῆρας ἀποκρουσόμεθα. ὄμοσον * τὴν Καίσαρος τύχην,

ria, fraus quaſi vulpeculæ, vis leonis videtur: utrumque alieniſſimum ab homine, ſed fraus odio digna majore.

Cap. XIV.

De Juſtitia erga Deum, cujusque erga ſeipſum, multifariam eſſe juſtitiam, officiaque inde manantia varia.

* Pſ. 118, 172. Matth. 5, 6. ** Deut. 6, 13. QVandoquidem autem Deus eſt juſtitia ipſa, & *Beati qui eſuriunt & ſitiunt juſtitiam: quoniam ipſi ſaturabuntur,* colemus & exercebimus juſtitiam erga Creatorem & Salvatorem noſtrum, totis viribus, omni pietate, fide, charitate, ſpe, timore, obſervatione divinorum mandatorum, * *Omnia mandata tua æquitas,* inquit David: uno verbo, quæ Dei ſunt dantes Deo, ** *Dominum Deum tuum timebis, & ipſi adhærebis, & illi ſoli ſervies.* Imitatores Dei, induemus loricam juſtitiæ, labes & peſtes religionis propulſabimus. *Jura per Genium Cæſaris:*

μετα-

„ μετανόησον, εἰπὲ, αἶρε τοὺς ἀθέους. ὁ δὲ Πολύκαρπος ἐμβριθεῖ τῷ Ἐν τῷ μαρ. τῷ ἁγί. Πολυκ.
„ προσώπῳ εἰς πάντα τὸν ὄχλον τῶν ἐν σαδίῳ ἀνόμων ἐθνῶν ἐμβλέψας, καὶ ἐπισείσας αὐτοῖς τὴν χεῖρα, σενάξας τε καὶ ἀναβλέψας εἰς τοὺς οὐρανοὺς, εἶπεν, αἶρε τοὺς ἀθέους. περιφραξόμεθα τὸ σῆθος
„ τοῖς ἀπὸ τοῦ πνεύματος ὅπλοις. ὑπερασπιεῖ ὁ βοηθός σου, καὶ ἡ δευτερ. κεφ. λγ΄.
„ μάχαιρα καύχημά σου. ἀκλόνητοι σησόμεθα ἐπὶ τῇ πέτρᾳ τῆς ἀμωμήτου πίσεως οὔ τε ἔργοις, οὔ τε λόγοις, οὔ τε ἐν σμικρῷ, οὔ τε ἐν μεγάλῳ, οὔ τε ἰῶτα ἓν, οὔ τε μίαν κεραίαν παρατρέψομεν, οὔ τε ἄλλων
„ τὰ ἀκήρατα παραχαραττόντων ἀνεξόμεθα δόγματα. ἕως θανάτου, Σοφ. κεφ. δ΄.
„ φησὶν, ἀγώνισαι περὶ τῆς ἀληθείας, καὶ Κύριος ὁ θεὸς πολεμήσει ὑπὲρ σοῦ. τί γὰρ ὠφεληθήσεται ἄνθρωπος εἰ ὅλον τὸν κόσμον κερδήσει, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολέσει θεῷ προσκρούσας; οὗ τὸ ἐν κρίσεσι φοβερὸν ὁποιανοῦν ἀνειμένην ψυχὴν εἰς αἴσθησιν ἄξει. θεὸς γὰρ ἐσιν ἐκδικήσεων, καὶ ὥσπερ τοὺς εὐσεβεῖς εἰς υἱοθεσίαν ἀναλαμβάνει, οὕτω
„ τοὺς εἰς ἀσέβειαν ἐκτραχηλιζομένους καταβάλλει. ὅτι κύριος ὁ θεὸς δευτερ. κεφ. δ΄.
„ πῦρ καταναλίσκον ἐσὶ, θεὸς ζηλωτής. καὶ, πῦρ ἐκκαίεται ἐκ τοῦ κεφ. λβ΄.
„ θυμοῦ μου, φησί. καὶ, μεθύσω τὰ βέλημου ἀφ' αἵματος. καὶ ὁ προ-

*Resipisce: * Dic; Tolle impios. Tunc Polycarpus gravi ac severo vultu turbam omnem sceleratorum, qui in stadio erant, Gentilium contuens, manumque in eos intentans, simulque gemens ac in cælum suspiciens, dixit: Tolle impios.* Muniemus pectus armis spiritualibus. ** *Proteget te auxiliator tuus, & gladius gloria tua.* Inconcussi stabimus super petra intaminatæ fidei, nec factis nec verbis, neque in majoribus minoribusque rebus, vel jota unum aut unum apicem deflectemus, nec alios puritatem doctrinæ adulterare patiemur. *Usque ad mortem,* inquit, *certa pro veritate, & Deus pugnabit pro te.* Quid enim proderit homini, si totum mundum lucretur, animam autem suam perdat, Deo offenso? Cujus in judiciis terror quamlibet animam remissiorem invadet & sentire faciet. Deus enim est ultionum, & sicut pios in filios adoptat, ita in impietatem ruentes dejicit ac prosternit. *Quia Dominus Deus tuus ignis consumens est, Deus æmulator.* Et, *ignis succenditur ex furore meo,* inquit, Et, *inebriabo sagittas meas sanguine.* Propheta item

* Epist. ad Polycarp.
Ecclesiastici, 4, 33.
** Deut. 33, 29.
Deut. 4, 24.
cap. 32, 22. 24.

N φήτης

Ψαλ. λϛʹ. φήτης Δαβίδ. εἶδον τὸν ἀσεβῆ ὑπερυψέμενον καὶ ἐπαιρόμενον ὡς τὰς "
κέδρες τὸ λιβάνε, καὶ παρῆλθον, καὶ ἰδὲ ἐκ ἦν, καὶ ἐζήτησα "
αὐτὸν, καὶ ἐχ εὑρέθη ὁ τόπος αὐτὸ. φυλάξομεν δὲ τὰ πρὸς Θεὸν "
δικαιώματα, ἀγαπῶντες αὐτὸν ὅλη ψυχῇ, καὶ καρδίᾳ, καὶ διανοίᾳ, αἰνῦντες, εὐλογῦντες, τῇ θείᾳ αὐτὸ ἐπαναπαυόμενοι προνοίᾳ, φοβέμενοι τὴν κρίσιν, ἐλπίζοντες τὸν ἔλεον. ὁ μὲν γὰρ τὸ θεὸ φόβος εἰς ταπείνωσιν ἀλείφει, εἰς ἄσκησιν ἀρετῶν διεγείρει, χαλινός ἐςι νοὸς ἀκολαςαίνοντος, καὶ παθῶν ςασιαζόντων· ἀλλ' ἐπείπερ ἡ ἀντίπαλος κακία γειτνιάζει, καὶ ἐπιφύεται τῇ ἀρετῇ, ὁ σκαιὸς φόβος οἱονεὶ σὴς ἐπιβελεύει τῇ εὐσεβείᾳ. διὸ τῦτο ὁ πάνσοφος θεὸς ἐν δέοντι χορηγῶν τῇ ἡμετέρᾳ ἀσθενείᾳ τὰ κατάλληλα φάρμακα, πρὸς μὲν εὐσέβειαν κατεψυγμένοις, καὶ ὅλως ἀνοηταίνεσιν, ἀρχὴν σοφίας εἶναι διατρανοῖ τὸν φόβον, ἀπειλαῖς τε καὶ φόβῳ εἰς ἑαυτὸν ἡμᾶς συνελαύνει· εὐσεβῦσι δὲ καὶ αὐτῷ ὅλως προσανακειμένοις, τὰς ἀπὸ τὸ παραλόγε φόβε, καὶ τῆς δεισιδαιμονίας ἐπιβολὰς ἀνακόπτων, ἐπιτάττει
Γενεσ. κεφ. κϛʹ. τὸ μὴ φοβεῖσθαι, ὡς τῷ Ἰσαάκ. καὶ ὤφθη αὐτῷ κύριος ἐν τῇ νυκτὶ "
ἐκείνῃ, καὶ εἶπεν, ἐγώ εἰμι ὁ θεὸς Ἀβραὰμ τὸ πατρός σε, μὴ φοβε, "

Ps. 36, 35. David: *Vidi impium superexaltatum, & elevatum sicut cedros Libani: & transivi, & ecce non erat: & quæsivi eum, & non est inventus locus ejus.* Observabimus autem jura & justitiam erga Deum, diligentes eum tota anima, & corde, & mente, laudantes, benedicentes, divina ejus providentia acquiescentes, metuentes judicium, sperantes misericordiam. Timor enim Dei ad humiliationem instruit, ad exercitium
* Gen. 26, 24. virtutis incitat, frænum est animi protervientis, & affectuum seditiosorum; sed quia contraria malitia vicina est & inhæret virtuti, pravus timor veluti tinea insidiatur pietati. Propterea sapientissimum Numen convenienter præbens nostræ infirmitati remedia, iis quidem qui frigent ad pietatem & plane desipiunt, initium sapientiæ esse timorem Domini declarat, minisque & metu ad seipsum nos compellit; vere autem piis ipsique devotis, inconsulti metus ac superstitionis impetus retundens, imperat, ne timeant, ut ipsi Isaac, * *Ubi apparuit ei Dominus in ipsa nocte, dicens: Ego sum Deus Abraham patris tui, noli timere,*

μετὰ

Digitized by Google

" μετὰ σȣ̃ γάρ εἰμι. καὶ τῷ Ἰακωβ· ἐμώ εἰμι ὁ θεὸς Ἀβραὰμ τȣ̃ Γένεσ. κεφ. κζ.
" πατρός σȣ, καὶ ὁ θεὸς Ἰσαὰκ, μὴ φοβȣ̃. καιρὸς ἄρα τȣ̃ φοβεῖσθαι,
καὶ καιρὸς τȣ̃ ἀνδρίζεσθαι. ἀμφιλαφȣ̃ς τε φρονήσεως καὶ δικαιοσύνης
ἐςὶ τὸ ὀρθῶς διαιτᾷν ἀγάπῃ καὶ φέβῳ, ἡ γὰρ ἀσφαλὴς ἀγάπη
" ἔξω βάλλει τὸν φόβον. ἀγάπη κολλᾷ ἡμᾶς τῷ θεῷ, ἀγάπη Κλήμ. Ῥώμ. ἐ. κορινθ. κεφ. μθ.
" καλύπτει πλῆθος ἁμαρτιῶν, ἡ ἀγάπη πάντα ἀνέχεται, πάντα
" μακροθυμεῖ, ȣ̓δὲν βάναυσον ἐν ἀγάπῃ, ȣ̓δὲν ὑπερήφανον, ἀγάπη
" σχίσμα ȣ̓κ ἔχει, ἀγάπη ȣ̓ςασιάζει, ἀγάπη πάντα ποιεῖ ἐν ὁμονοίᾳ.

Δικαιοσύνης δέ ἐςι τὸ ἀγαπᾷν ἑαυτόν τε καὶ τὸν πλησίον ὡς ἑαυτὸν, ὑποτασσομένȣς θεῷ τῷ ἀμφότερα παρ' ἡμῶν ἀπαιτȣ̃ντι. τȣ̃ γὰρ προπάτορος Ἀδὰμ καίτοι τὴν ἐντολὴν παραβάντος, καὶ τῆς ἀκηράτȣ ζωῆς καὶ τρυφῆς ἐκπεπτωκότος, φιλανθρωπίας περιȣσίᾳ προνοεῖται πάλιν ὁ θεὸς οἰκονομῶν τὰ εἰς φυλακὴν αὐτȣ̃ τείνοντα. καὶ ȣ̓ μόνον γῆς ἐργασίαν, καὶ τῶν ἀπ' αὐτῆς καρπῶν τὴν περιποίησιν ἐν ἱδρῶτι ἀπὸ ἀκανθῶν καὶ τριβόλων ἐπιτάττει, ἀλλὰ καὶ τῇ ἀποκρȣ́σει τȣ̃ ἀντιπάλȣ φυλακὴν καὶ σωτηρίαν ψυχῆς τε καὶ
" σώματος διαῤῥήδην ἐγκελεύεται. αὐτός σȣ τηρήσει κεφαλὴν, καὶ Γεν. κεφ. γ'.

quia ego tecum sum. Et ad Jacob, * *Ego sum Dominus Deus Abraham patris tui & Isaac, noli timere.* Est ergo ubi timendum, est ubi viriliter agendum. Magnæ autem prudentiæ & justitiæ est, recte versari in timore & charitate. Certa enim & vera charitas eliminat timorem. ***Charitas nos Deo agglutinat, charitas operit multitudinem peccatorum, charitas omnia tolerat, omnia æquo animo fert: in charitate nihil sordidum, nihil superbum: charitas schisma non habet; charitas seditionem non concitat: charitas omnia facit in concordia.*

Justitiæ autem est, diligere & seipsum, & proximum ut seipsum, * Gen. 27, 13.
subjiciendo se Deo, utrumque a nobis exigenti. Primo enim parenti Adam, quamvis mandatum prætergresso, quamvis pura vita intaminatisque deliciis excidisset, tamen clementiæ abundantia rursum prospicit Deus, dispensans res ad con- ** Clem. Rom. Ep. 1. ad Cor. cap. 49.
servationem ejus necessarias. Ac non solummodo terræ culturam & fructus cum sudore percipiendos a spinis & tribulis imperat; sed etiam conservationem ac salutem animæ corporisque, propulsatione mali, manifeste injungit: *Ipse insidiabitur* Gen. 3, 15.

 σὺ τηρή-

σὺ τηρήσεις αὐτοῦ πτέρναν. Φυλαξόμεθα ἄρα τούς τε ψυχικοὺς καὶ «
τοὺς σωματικοὺς ἐχθροὺς, πανταχόθεν ὡς θεῷ φίλον τὴν ἀσφάλειαν
Ψαλ. ις'. ἑαυτοῖς πραγματευόμενοι. Φύλαξόν με κύριε ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ, «
ἐν σκέπει τῶν πτερύγων σου σκεπάσεις με, φησὶν ὁ Δαβίδ. καὶ «
κεφ. λ'. ὁ Σειρὰχ, ἀγάπα τὴν ψυχήν σου, καὶ παρακάλει τὴν καρδίαν σου. «
κεφ. λή. καὶ πάλιν, τέκνον ἐν ἀῤῥωστήματί σου μὴ παράβλεπε, ἀλλ' εὖξαι «
κυρίῳ, καὶ αὐτὸς ἰάσεταί σε. ἀπὸ δὲ τῆς πρὸς θεὸν καὶ πρὸς
ἑαυτοὺς ἀγάπης, αὐτόματος πηγάζει καὶ ἡ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπη.
Ματθ. κεφ. ζ. ὅσα γὰρ ἂν θέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, ταῦτα καὶ ὑμεῖς «
παρ. κεφ. κ'. ποιεῖτε αὐτοῖς. καὶ ὁ σοφὸς Σολομὼν, μέτρα δισσὰ ἀκάθαρτα «
κεφ. κϛ. ἐνώπιον κυρίου. καὶ ἐν δευτερονομίῳ· οὐκ ἔσται ἐν τῷ μαρσίππῳ σου «
στάθμιον, καὶ στάθμιον μέγα ἢ μικρόν. Φυσικὸς γὰρ ἅμα καὶ θεῖος «
νόμος τὸ, ὃ σὺ μισεῖς ἑτέρῳ μὴ ποιήσῃς. ἀσθενῆ δὲ καὶ φροῦδα τὰ
παρ' ἐνίων λεγόμενα, πῶς ἄρα ὁ κριτὴς κατακρινεῖ τὸν φονέα μισῶν
τὸ ἑαυτὸν κατακριθῆναι εἴγε εἰς ὅμοιον ἔγκλημα περιπέσοι; ἀλλ'
ὀρθός ἐστιν ὁ νοῦς τοῦ νόμου, στροφαῖς λόγων μηδαμῶς κραδαινόμενος.

capiti tuo, & tu insidiaberis calca-
neo ejus. Cavebimus ergo & vita-
* Prov. 20, 10. bimus, tam spirituales quam cor-
porales hostes, undecumque, sicut
** cap. 26, 13. Deo gratum, securitatem nobis-
Ps. 16, 8. metipsis procurantes. *Custodi me*
Domine, ut pupillam oculi tui: sub
umbra alarum tuarum protege me,
Ecclesiastici, 30, 23. inquit David. Et Sirach: *Dilige*
animam tuam, & solare cor tuum.
cap. 38, 9. Ac rursus, *Fili in tua infirmitate ne*
despicias teipsum, sed ora Dominum,
& ipse curabit te. A charitate autem
erga Deum, & cujusque erga se-
ipsum, ultro manat charitas erga
Matth. 7, 12. proximum. *Omnia ergo quacum-*

que vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis. Et Salomon ille sapiens, * *Mensura duplices abominabiles apud Deum.* Et in Deuteronomio: ** *Non habebis in sacculo diversa pondera, majus & minus.* Naturalis enim simul & Divina lex est, *Quod tuipse odisti, alteri ne feceris.* Infirma autem & vana sunt quæ a quibusdam dicuntur: Quomodo ergo damnabit homicidam judex, qui nollet seipsum damnari, si in idem incidat crimen? Verumenimvero rectus est & sanus legis sensus, nec versutiis aut fallaciis ullo modo quassatur. Tunc enim non ad eum

τότε

Digitized by Google

τότε γὰρ οὐκ εἰς τὸν ἀδικήσαντα ἀποβλέπει ὁ κριτὴς, ἀλλ' εἰς τὸν ἀδικηθέντα, κἂν εἷς τις εἴη, κἂν ὅλον πολιτείας σύστημα. καὶ ὃ αὐτὸς μισεῖ, ἑτέρῳ μηδαμῶς ποιήσει, ἀλλ' ὡς ἤθελεν ἀδικουμένῳ ἑαυτῷ διαστηθῆναι τὴν κρίσιν, καὶ λαβεῖν τὸν ἀδικήσαντα ἀδεκάστῳ τῷ κρίνοντος ψήφῳ τὴν ἐπιβάλλουσαν τιμωρίαν· οὕτω δεῖ καὶ αὐτὸν ποιῆσαι, μηδαμῶς προπίνοντα ἀκαίρῳ οἴκτῳ τὸν πλησίον ὑβριζόμενον. „ καὶ πένητα οὐκ ἐλεήσεις ἐν κρίσει, φησίν. οὐκοῦν ὃ σὺ μισεῖς, ἑτέρῳ μὴ ποιήσῃς, σὺ ἐμίσησας ἂν τὸν ἀπολύοντα τὸν φονέα δικαστὴν, μή τε σὺ ἄρα δικάζων αὐτὸν ἀπολύσεις, ἀλλ' ἐκεῖνα ἐπιτάξεις, ἅτινα ὑπαγορεύει τὸ δίκαιον. πανταχοῦ γὰρ τὸ φιλάλληλον καὶ κοινωνικὸν ὁ „ θεὸς ἡμῖν ἐπιτάττει. ὅστις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτόν. ὁ δὲ ἀπαρνούμενος ἑαυτὸν, ὁ ἀποδυόμενος τὴν ἐπίμωμον φιλαυτίαν, ὁ εἰς τὴν πρὸς θεὸν ἀγάπην ἐκκαιόμενος, συντονώτερον φέρεται εἰς τὴν πρὸς τὸ ὁμόφυλον ἀγάπην, τὰς ψυχικάς τε καὶ σωματικὰς λειτουργίας εἰσφέρων, καὶ πάσῃ μηχανῇ ἐπικουρῶν, ἐπαμύνων, χεῖρας ὀρέγων, ἀνορθῶν, μηδενὸς φειδόμενος ὑπὲρ τοῦ πλησίον.

Ἐξοδ. κεφ. κγ'.

Ματθ. κεφ. ις'.

qui intulit injuriam, reſpicit judex, ſed ad eum qui accepit, ſive unus aliquis ſit, ſive univerſus civitatis cœtus. Et, quod ipſe odit, alteri neutiquam faciet, ſed ſicut vellet ſibi injuriam patienti adminiſtrari judicium, & eum qui fecit injuriam, ſufferre pœnam congruam, incorrupta judicis ſententia; ita & ipſi faciendum eſt, nec ullo modo deſerendus, intempeſtiva miſericordia, proximus injuriam patiens. * *Pauperis quoque non miſereberis in judicio*, inquit. Ergo quod ipſe odiſti alteri ne feceris: ipſe odiſſes utique judicem qui homicidam abſolveret; nec tu igitur judicans, eum abſolves, ſed ea injunges, quæ dictat jus & juſtitia. Ubique enim mutuum amorem & ſociabilitatem Deus nobis injungit. *Si quis vult poſt me venire, abneget ſeipſum.* Qui autem ſeipſum abnegat, qui exuit vituperabilem ſuipſius amorem, qui amore erga Deum exardeſcit; is majore cum contentione fertur in amorem ſocietatis, tam animæ quam corporis munia conferens, omnibus modis opem & auxilium ferens, manus protendens, erigens, nulli rei parcens pro ſocio. Amor

Matth. 16, 24.

* Exod. 23, 3.

τὸ φιλάλληλον καὶ κοινωνικὸν διέλαμψεν ἐν τοῖς τοῦ σωτῆρος μαθηταῖς, διηύγασεν ἐν τοῖς ἁγίοις.

περὶ ἀγάπης. κεφ. ϛ'. Καὶ πρὸς τοσαύτην ἀγάπην, ὁ μέγας φησὶ Μακάριος, μεθ' «
ἡδονῆς οὐ λόγῳ ῥητῆς τοῦ πνεύματος ἐξεκαύθησαν, ὡς εἴγε ἦν δυνατὸν «
ὅλως πάντα ἄνθρωπον τοῖς σπλάγχνοις ἐγκολπώσασθαι ταῖς ἰδίοις· «
κακοῦ διαφορὰν τοπαράπαν ἀπὸ τοῦ ἀγαθοῦ μὴ ποιούμενοι. ὥσπερ «
γὰρ ὁ θεὸς ἀνατέλλει τὸν ἥλιον ἐπὶ δικαίους, καὶ ἀδίκους, οἱ τὸν
ἀγαθὸν καὶ δίκαιον θεὸν μιμούμενοι μεταδιδόασιν ἁπλῶς παντὶ
ἐξοδ. κεφ. κγ'. ἀνθρώπῳ τῶν κοινῶν νομίμων. Ἐὰν συναντήσῃς τῷ βοὶ τοῦ ἐχθροῦ σου, «
ἢ τῷ ὑποζυγίῳ αὐτοῦ πλανωμένοις, ἀποστρέψας ἀποδώσεις αὐτῷ. οἱ «
γὰρ δικαιοσύνην ἀσκοῦντες αὐτοῦ τοῦ δικαίου καταστοχάζονται, ἑκάστῳ
τὸ ἴδιον ἀποδιδόντες. ὁπηνίκα γὰρ περὶ δικαιοσύνης ὁ λόγος, κἄν τε
ἀλλόφυλος εἴη, ἀποδοτέον αὐτῷ τὸ ὀφειλόμενον. διὰ τοῦτο καὶ ὁ
Κῦρος ἐπιτιμᾶται παρὰ Ξενοφῶντι ἐπὶ τῇ τῶν ἱματίων διανομῇ, οὐδὲ
γὰρ τοῦ ἁρμόττοντος ἦν κριτὴς, ἀλλὰ τοῦ δικαίου. τί δὲ δικαιότερον τοῦ
ἀγαπᾷν τὴν σωτηρίαν ἁπάντων; κἂν γὰρ μοχθηροὶ εἶεν, οὐδὲν ἧττον
χρῄζουσι τῆς ἀγάπης καὶ τῆς κηδεμονίας, ὥσπερ οἱ νοσοῦντες ἰατρῶν,

mutuus & societatis atque communitatis, enituit in discipulis Salvatoris, eluxit in Sanctis.

Macarius de Charitate. cap. 6. *Et interdum tanto amore, cum voluptate spiritus verbis non exprimenda, inflammati sunt,* inquit Magnus Macarius, *ut, si fieri possit, omnem prorsus hominem, sine discrimine boni, mali, innocentis, sceleratì, intra sua viscera colligere charitatis, & fovere cuperent.* Sicut enim Deus oriri facit solem super justos & injustos, ita ii qui imitantur Deum, bonum & justum, impertiunt simpliciter & sine certo respectu omni
Exod. 23, 4. homini communia jura. *Si occurreris bovi inimici tui, aut jumento erranti, reduc & redde.* Qui enim justitiam colunt, id ipsum quod est justum spectant, suum cuique tribuentes. Quando enim de justitia agitur, etiamsi aliegena quis sit reddendum ei, quod ei debetur & quod est conveniens. Quocirca etiam Cyrus reprehenditur apud Xenophontem ob vestium distributionem, neque enim congrui erat judex, sed justi. Quid autem justius quam amare salutem omnium? Licet enim sint improbi, nihilominus indigent charitate & curatione, ut ægrotantes medicis: justitia vero

ἡ δὴ

ἡ δὴ δικαιοσύνη ἡμερότητα καὶ ἀγάπην πνεῖ. ἀσκήσομεν δὲ δικαιο-
" σύνην ἐν ἑαυτοῖς, χαλινὸν ἐπιτιθέντες τῷ νοΐ. τίς ἐπιστήσει ἐπὶ τοῦ Σειρ. κεφ. κγ.
" διανοήματός μου μάστιγας; τῆς πρὸς τὰς αἰσθήσεις καὶ τὴν φαντα-
σίαν ἀκρατοῦς ὁμιλίας αὐτὸν ἀπείργοντες, ἵνα μὴ ταῖς ἀθεμίτοις
" μίξεσι καινὰ καὶ ἀλλόκοτα κυοφορήσας θεοῦ τε χωριζόμενος, καὶ εἰς
" γῆν ὅλως κατασπώμενος, ἀφροσύνης δίκας ὀφλήσει. ἀτελεσφό- σοφ. Σολ. κεφ. γ'.
" ρητα γὰρ μοιχῶν τέκνα. τό, τε ἀπὸ τῶν αἰσθήσεων ἀπαιτεῖν τοὺς
ὑπερφυεῖς τῆς θείας προνοίας λόγους, μοιχεία ἐστὶν ἄντικρυς παρα-
παίοντος, καὶ ἀλαζονεία μεθύοντος νοός. δικαιοσύνην τιμήσομεν ὡς
ὑπουργοῖς χρώμενοι τοῖς πάθεσι, τὰς ἐκτόπους ὁρμὰς καὶ τὰ
φρυάγματα θυμοῦ τε καὶ ἐπιθυμίας καταστέλλοντες. μετὰ δικαιο-
σύνης χρησόμεθα τοῖς τοῦ σώματος μέρεσιν, ἐν δέοντι σιωπήσομεν,
καὶ ἐν δέοντι τὰ δέοντα φθεγξόμεθα, λόγων δαψιλείᾳ ψυχὴν
" κάμνουσαν παραμυθησόμεθα. λάρυγξ γλυκὺς πληθυνεῖ φίλους αὐτοῦ. Σειρ. κεφ. ς'.
ἐνίοτε δὲ πρὸς ἀσφάλειαν ἑαυτῶν, καὶ πρὸς οἰκοδομὴν τοῦ πλησίον
τὰ ὄντα σιωπῇ καλύψομεν, τοὺς ἀρίστους τῶν ἰατρῶν καὶ τῶν στρατη-
" γῶν μιμησάμενοι. θοῦ κύριε φυλακὴν τῷ στόματί μου, καὶ θύραν ψαλ. ρμ'.
" περιοχῆς περὶ τὰ χείλη μου, εὐχόμενος ἔλεγεν ὁ βασιλεὺς καὶ

mansuetudinem & charitatem spirat. Exercebimus autem justitiam, frenum imponentes menti nostræ, * *Quis superponet in cogitatu meo flagella?* ab immoderato cum sensibus & imaginatione commercio eam arcentes, ne ex profanis commistionibus imprægnata monstris, & a Deo separata atque in terram omnino deducta, insipientiæ rea fit. ** *Filii autem adulterorum in inconsummatione erunt.* Atque exigere a sensibus immensas illas providentiæ divinæ rationes, mœchatio plane est delirantis & arrogantia ebriæ mentis. Justitiam colemus, tamquam ministris utentes affectibus, nimios impetus & fremitus iræ atque concupiscentiæ sedantes. Juste & digne utemur corporis nostri partibus & membris, ubi opus tacebimus, ubi opus loquemur quæ decet loqui, largitate verborum animam quæ affligitur consolabimur. *Verbum dulce multiplicat amicos.* Aliquando autem ad securitatem nostram, & ad ædificationem proximi, rei veritatem tegemus, imitando præstantissimos belli duces & medicos. *Pone Domine custodiam ori meo, & ostium circumstantiæ labiis meis,* orans dicebat regius

* Ecclesiastici, 23, 2.

Ecclesiastici, 6, 5.

** Sap. Sal. 3, 16.

Psal. 140, 3.

προφή-

προφήτης, καίτοιγε ὡς βασιλεὺς μηδένα φοβούμενος, καὶ ὡς προφή-

Σειρ. κεφ. κή. της ἐπιςάμενος φθέγγεσθαι τὰ δέοντα. καὶ ὁ Σειρὰχ, τοῖς λόγοις σου ποίησον ζυγὸν καὶ ςαθμόν. τὴν ἀλήθειαν παντὸς τιμήσομεν, ἀλήθεια γὰρ ὁ θεός. ἕκαςον οὐ μόνον τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀψύχων τοῖς κυρίοις ὀνόμασι καλέσομεν, τὰ σῦκα σῦκα, * τὴν σκάφην ἔλεγον οἱ Ἀθηναῖοι. καὶ Κρατύλος παρὰ Πλάτωνι, ὀνόματος ὀρθότητα εἶναι ἑκάςῳ τῶν ὄντων φύσει πεφυκυῖαν φησίν. ὁρισμὸς γὰρ συνεςαλμένος ἑκάςου τὸ ὄνομα, καὶ οἱ περὶ τὰ ὀνόματα πταίοντες, περὶ

Ἐπιςτ. β΄. Πολυκ. εἰς τὴν πρὸς Ῥωμ. λόγ. λά. τὴν γνῶσιν τῶν πραγμάτων πταίουσιν. ἐξ ὀνόματος πάντας ζήτει, ὁ θεοφόρος φησὶν Ἰγνάτιος. καὶ ὁ θεῖος Χρυσόςομος, ἔςι καὶ ἀπὸ ὀνομάτων ψιλῶν μέγαν εὑρεῖν θησαυρὸν, πολλῶν γάρ ἐςι πραγμάτων ὑπομνήματα. οἱ δὲ ἐν λόγοις δίκαιοι οὐκ ἀντιφθεγγομένους ἔχουσι τοὺς λόγους τοῖς ἔργοις. ἄλλως γὰρ, ὅμοιοι ἔσονται τοῖς ἀπατῶσι τοὺς ἀγοράζοντας, κενὰ διδόντες ἀγγεῖα τοῖς ἐπὶ οἴνῳ ἢ μέλιτι κέρματα κατα-

Παροιμ. κεφ. ιβ΄. κεφ. η΄. βαλοῦσι. βδέλυγμά, φησι, κυρίῳ χείλη ψευδῆ. καὶ, μετὰ δικαιοσύνης πάντα τὰ ῥήματα τοῦ ςόματός μου: εἰ δ' ἑτέρου φθεγγομένου, ἀκαίροις λόγοις ἀπαντήσομεν μὴ περιμείναντες, παραχαράξομεν τὰ

Ecclesiastici, 38, 19. * In Epist. ad Rom. Homil. 31.

Propheta David, quamvis, ut rex, neminem timens, & ut propheta sciens loqui convenientia. Et Sirach, *Verbis tuis facito stateram.* Veritatem maxime omnium æstimabimus, Deus enim est veritas. Non tantum hominem quemque, sed & rem quamque inanimem propriis vocabulis appellabimus, ficus, ficus, scapham, scapham, dicebant Athenienses. Et Cratylus apud Platonem, *Nominis notationem esse cuilibet rei naturalem,* dicit. Definitio enim brevis & compendiaria cujusque rei, est nomem: quive circa nomina offendunt, ii circa cognitionem rerum offendunt. *Ex nomine omnes quære*, inquit Ignatius Theophorus. Et divus Chrysostomus, * *Possumus in puris nominibus magnum invenire thesaurum, multarum enim rerum habent commonitionem.* Homines autem justi in verbis, non dissona neque contraria rebus loquuntur. Alioqui similes erunt iis, qui emptores decipiunt, inania tradentes vasa iis, qui pro vino aut melle pecuniam solverunt. ** *Abominatio*, inquit, *est Domino, labia mendacia.* * Et, *Justi sunt omnes sermones mei.* Si vero alterius sermoni intempestive obloquamur, finem non expectantes, depravabimus of-

Plato in Cratylo. ** Prov. 22. * cap. 8, 8.

Epist. 2. ad Polycarpum. 3.

καθήκοντα

καθήκοντα τῆς ὁμιλίας, ἀδικήσομεν τὰ ὦτα τὰ εἰς ὑποδοχὴν τῆς
„ ἀπὸ τῶν λόγων ἀρδείας ἀναπεταννύμενα. ἀδικήσομεν δὲ κἂν σιωπῶ- ψαλ. ριγ'.
„ μεν, εἰ τοῖς λεγομένοις μὴ προσέχωμεν. ὦτα γὰρ ἔχουσί, φησι, καὶ
οὐκ ἀκούσονται, ὀφθαλμοὺς ἔχουσι καὶ οὐκ ὄψονται· ὀφθαλμῶν δὲ
ἀδικία οὐ τὸ μὴ ὁρᾷν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ περιέργως ὁρᾷν ἃ μὴ δέον.
χεῖρας ἀδικόσομεν μὴ ἐς ὕμνον θεοῦ ἐκτενῶς αὐτὰς αἴροντες· ἁρπάζον-
„ τες, δώροις καταῤῥυπαινόμενοι. ἐξόλλυσι γὰρ ἑαυτὸν ὁ δωρολήπτης. παροι. ις.
„ μὴ ὄντες πρὸς ἐργασίαν ἐντρεχεῖς. ὁ γὰρ ἀργὸς μὴ ἐσθιέτω, φησί. Παυ. β. θεσσ. κεφ. γ.
„ καὶ ὁδοὶ ἀεργῶν ἐστρωμέναι ἀκάνθαις. οὐκοῦν ἐν ὁτουοῦν πράγματος παροι. κεφ. ιε.
χρήσει, πολλαὶ ἀνακύπτουσιν ἀφορμαὶ δικαιοσύνης καὶ ἀδικίας. εἰ γὰρ
ὁ κάμνων οὐ τὸν ἰατρὸν, ἀλλὰ τὸν φίλον εἰσκαλεῖται, ἀδικεῖ διαῤῥήδην
ἑαυτόν τε, ταὶ τὸν ἰατρὸν, καὶ τὸν φίλον, μὴ ἀποδιδοὺς ἑκάστῳ τὰ
προσήκοντα. ἄδικος ὁ παρὰ τῶν κολάκων φιλίας ἀληθοῦς καρποὺς
ἑαυτῷ μνηστευόμενος, ὁ τοῖς φίλοις μὴ εἰς θωπείαν ἀποκλίνουσιν ὀργι-
ζόμενος. ὀφείλει γὰρ ὀργίζεσθαι τοῖς κολακεύουσι, καὶ διαπαντὸς
„ εὐλαβεῖσθαι τὴν ἀπ' αὐτῶν λύμην, λέγων μετὰ τοῦ Δαβίδ, ῥῦσαι ψαλ. κά.

ficia ſermocinandi, lædemus aures, patentes ad recipiendam irrigationem a verbis. Injuſte autem agemus, quamvis taceamus, ſi iis quæ dicuntur non attendamus. * *Aures* enim *habent*, inquit, *& non audient. Oculos habent, & non videbunt.* Oculorum autem injuſtitia eſt, non ſolum non videre, ſed & curioſe videre ea quæ non oportet. Etiam manibus injurii erimus, non ad laudem Dei enixe eas tollentes, ſed rapientes, muneribus accipiendis eas contaminantes, ** *Perdit enim ſeipſum qui munera accipit:* ſi non ſimus ad laborandum ſolertes, *Quoniam ſi quis non vult operari, nec manducet*, inquit. Et, *Viæ pigrorum ſtrata ſpinis.* Itaque in cujuscumque rei uſu variæ emergunt occaſiones juſtitiæ & & injuſtitiæ. Si enim ægrotus non medicum, ſed amicum acceſſat, injurius omnino eſt erga ſeipſum, erga medicum, & erga amicum, non reddens cuique convenientia. Injuſte agit qui ab adulatoribus veræ amicitiæ fructus captat, qui amicis ad blandiendum haud pronis iraſcitur. Debet enim ſucceſere adulantibus, ſemperque formidare ab ipſis labem, dicens cum David, *Erue a framea*

Paul. 2. Theſſ. 3, 10. Prov. 15, 19. * Pſ. 113, 5. 6. ** Prov. 16, 27. Pſal. 21, 21.

ἀπὸ

ἀπὸ ῥομφαίας τὴν ψυχήν μȣ, καὶ ἐκ χειρὸς κυνὸς τὴν μονογενῆ μȣ. "
κύνες γάρ εἰσιν οἱ ἐπίτριπτοι κόλακες, καὶ λείχοντες δάκνȣσιν. ἄδικος
ὁ πιστεύων, καὶ ταραττόμενος ψευδέσι ὑπονοίαις, καὶ ψιθυρισμοῖς,
ἐξοδ. κεφ. κγ'. καὶ ταῖς ματαίαις τῶν ἀστρολόγων προῤῥήσεσι προσέχων. Θεὸς γὰρ
ψαλ. δ'. κελεύει, ȣ παραδέξῃ ἀκοὴν ματαίαν. καὶ ὁ Δαβὶδ, ἵνα τί ἀγαπᾶτε "
κδ'. ματαιότητα, καὶ ζητεῖτε ψεῦδος; καὶ, αἰσχυνθήτωσαν οἱ ἀνομȣ͂ντες "
λθ'. διὰ κενῆς. ἐπαινεῖται δὲ, ὃς ȣκ ἐπέβλεψεν εἰς ματαιότητας, καὶ "
μανίας ψευδεῖς. παραπαίȣσι δῆτα οἱ ἐπτοημένοι ταῖς τῶν ἀστρολόγων
ψευδολογίαις, τὰ γὰρ ἐπὶ μέρȣς προνοίᾳ καὶ προαιρέσει διοικεῖται.
ȣδ' ἔχȣσιν ὅτω κινήσωσιν οἱ ἀστέρες τὴν ἡμετέραν προαίρεσιν, τὴν μή
δευτερ. κεφ. λ'. τε παρὰ τȣ͂ πλάσαντος ἡμᾶς βιαζομένην. ἰδȣ̀ δέδωκα πρὸ προσώπȣ "
σȣ σήμερον τὴν ζωὴν, καὶ τὸν θάνατον, τὸ ἀγαθὸν, καὶ τὸ κακόν. "
ἄδικος ὁ ἔρωτι χρυσȣ͂ καὶ ἀργύρȣ τοῖς περὶ χημείαν πόνοις στρεβλῶν
τὴν φύσιν, ἑαυτόν τε καὶ τȣ̀ς ἄλλȣς φενακίζων, καὶ ἐθελοντὶ
κακȣργῶν, ὅμοιος τῷ ἐν θαλάσσῃ θηρῶντι λαγωȣ̀ς, καὶ ἐν ὄρεσιν
ἰχθῦς διώκοντι. ἀφώρισε γὰρ ὁ δημιȣργὸς τῇ ἑκάστȣ γενέσει τόπον

Deus animam meam, & de manu canis unicam meam. Canes enim sunt perditissimi isti adulatores, & lambendo mordent. Injuste agit qui credit & turbatur inanibus
* Deut. 30, 15. suspicionibus & susurrationibus: qui vanis Astrologorum prædictionibus attendit. Deus enim præci-
Exod. 23, 1. pit, *Non suscipies vocem mendacii.*
Psal. 4, 3. Et David, *Ut quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?* Et
Psal. 24, 4. *Confundantur omnes iniqua agentes*
Psal. 39, 5. *supervacue.* Contra laudatur, *Qui non respexit vanitatem & insanias falsas.* Delirant igitur qui terrentur astrologorum mendaciloquiis; partialia enim providentia voluntate & arbitrio administrantur ac diguruntur. Neque habent stellæ quo moveant nostrum arbitrium, quod quidem nec a Creatore coactum habemus. * *Considera quod hodie proposuerim in conspectu tuo vitam & bonum, & e contrario mortem & malum.* Injustus, qui amore auri & argenti, chemicis laboribus torquet naturam, seque ipsum & alios fallit, sponte maleficus & impostor, similis venanti lepores in mari, & in montibus pisces sectanti. Destinavit enim Deus cujusque generationi locum convenientem,

καταλ-

καταλληλον, καὶ ὅριον ἔθετο τοῖς οὖσιν, ὃ οὐ παρελεύσονται. ἀμέλει ἀδικία μεγίστη τὸ μάτην καταδαπανᾶν τὸν πολυτελέστατον τοῦ χρόνου θησαυρόν. ἀδικεῖ πᾶς τις ἑαυτὸν καὶ τὰ κοινὰ, μὴ μετιὼν ἐκεῖνα,
„ πρὸς ἅπερ παρὰ τῆς φύσεως εὖ διάκειται. ἕκαστον ὡς κέκληκεν ὁ Παῦλ. α. Κορ. κεφ. ζ.
„ κύριος, οὕτω περιπατείτω. καὶ ὁ μὲν ἠπειρώτης νηὸς ἐπιβαίνων, καὶ ἁπτόμενος πηδαλίου, ὡς ἄδικος ναυαγήσει· ὁ δὲ θαλάσσιος γεωργίᾳ ἑαυτὸν ἐπιδοὺς, τοὺς πλέοντας ἀδικήσει, καὶ αὐτοὺς κακῶς ἀπαλλάξει. ἕκαστος ἐν τῇ κλήσει ᾗ ἐκλήθη, ἐν ταύτῃ μενέτω. καὶ ὁ θεῖος Διονύ- Ἐπιστ. Δημοφ.
„ σιος, ἕκαστος ἐν τῇ τάξει τῆς λειτουργίας αὐτοῦ ἔσται, καὶ οὐ περιστρα-
„ φήσεται τάξις ἐπὶ τάξιν. ὁ ξυλουργὸς ξυλουργικὰ πραττέτω, μηδεὶς
„ χαλκεύων ἅμα τεκταινέσθω, φησὶν ὁ Πλάτων, μὴ δ' αὖ τεκταινό- Βιβλ. η. νόμ.
„ μενος χαλκευόντων ἄλλων ἐπιμελείσθω μᾶλλον, ἢ τῆς αὐτοῦ τέχνης. ὁ ἰατρὸς τὰ περὶ τὴν ἰατρικὴν ἀσκείτω, ὁ κουρεὺς τὰ ἑαυτοῦ πραττέτω, μηδὲ βασιλεῖ παριστάμενος ὡς πολιτικὸς συμβουλευέτω. ὁ θεῷ δουλεύων, εὐχαῖς προσανακείσθω, αὐλικαῖς φροντίσι μὴ συμφυρέσθω. ὁ ἄρχων μὴ χρήμασιν, ἀλλὰ ταῖς ἐνούσαις ἀρεταῖς τὰς προσηκούσας
„ λειτουργίας νεμέτω. δεκτὸς γὰρ βασιλεῖ ὑπηρέτης νοήμων, τῇ δὲ Παροιμ. κεφ. ιδ'.

terminumque posuit rebus, quem non excedent. Certe summa est injustitia frustra consumere pretiosissimum temporis thesaurum. Injuste agit, & erga seipsum, & erga publicum, quisquis ea non sequitur ad quæ a natura bene dispositus est. * *Unumquemque sicut vocavit Deus, ita ambulet.* Et mediterraneus quidem, navem conscendens ac gubernaculum contingens, ut injurius, naufragium patietur; maritimus autem agriculturæ se dedens, erga navigantes iniquus erit, ipseque male defungetur opere. Quisque in ea vocatione in qua vocatus est

* 1. Cor. 7, 17.

maneat. Et divus Dionysius, *Unusquisque in ordine functionis suæ erit, & non convertetur ordo in ordinem. Lignarius ad lignarium pertinentia tractet; nemo faber ferrarius simul sit tignarius*, inquit Plato; *Nec tignarius fabros ferrarios magis curet quam suam artem.* Medicus medicinam colat, tonsor suas partes agat; neque regi assistens tamquam politicus consultet. Qui Deo servit, precibus sit devotus, aulicis curis ne se immisceat. Princeps non divitiis, sed virtuti congruas functiones tribuat. *Acceptus enim est regi minister intelligens, & agili-*

Epist. 8. ad Demoph.

8. de Legib.

Prov. 14, 35.

Γαλλ. κεφ. γ'. ἑαυτοῦ εὐστροφίᾳ ἀφαιρεῖται ἀτιμίαν. ὁ βασιλεὺς τῇ δικαιοσύνῃ τὴν “
ἐπιείκειαν κεραννύτω, καὶ πραῢς ἔστω μαχητὴς, ὡς ὁ προφήτης φησί. “
μεμνήσθω μὲν ὅτι οὐ μάτην φορεῖ τὸ διάδημα, οὐ μάτην δίδωσι τὸ
νόμ. θ'. ξίφος· ἀλλὰ μεμνήσθω τοῦ Πλάτωνος λέγοντος, ἀλλ' ἄνθρωποί τε, “
ψαλ. οζ'. καὶ ἀνθρώπων σπέρμασι νομοθετοῦμεν τανῦν. καὶ ὁ θεῖος Δαβίδ, “
Γρηγ. θεο. ἐπιστ. κ'. καὶ ἐμνήσθη, φησὶν, ὅτι σάρξ εἰσιν. οὐδὲν γὰρ δεινὸν ποιοῦσιν οἱ δήμιοι, “
καὶ γὰρ ὑπηρετοῦνται νόμοις, οὐδὲ τὸ ξίφος παράνομον, ᾧ τοὺς πονηροὺς “
Οὐηριαν. Θεοτέκνῳ. κολάζομεν, ὁ θεολόγος φησίν. ἀλλὰ πάλιν ὁ αὐτός· καὶ μή σε ἀπα- “
τάτω μάταιος λογισμὸς, ὅτι τὸ δικαίως ἐπεξελθεῖν, ἀνεύθυνον, “
καὶ τὸ παραδοῦναι τοῖς νόμοις τὸν παρανομήσαντα. εἰσὶ νόμοι “
Ῥωμαίων, εἰσὶ καὶ ἡμέτεροι, ἀλλ' οἱ μὲν, ἄμετροι, καὶ πικροὶ, καὶ “
μέχρις αἱμάτων προϊόντες· ἡμῖν δὲ, χρηστοὶ καὶ φιλάνθρωποι, καὶ “
μὴ συγχωροῦντές τι τῷ θυμῷ χρῆσθαι κατὰ τῶν ἀδικούντων. καὶ “
ὁ θεῖος Διονύσιος, οἱ ἀλόγως θρασυνόμενοι, ἐννόμῳ δίκῃ σωφρονεῖν “
ἀναγκάζονται εἰπὼν, πάλιν τὴν τῶν προβάτων ἐπιεικεστάτην ποιμαντι- “
κὴν ἐπαινεῖ. οὐκοῦν εἰρήνην βασιλεὺς ἀσπαζέσθω. ἣν καὶ εἰς γῆν φοιτή-
σας, καὶ ἐν γῇ διατρίψας, καὶ εἰς οὐρανὸν ἀνιὼν, ὡς κλῆρον ἀκήρατον

tate sua adimit ignominiam. Rex miſceat juſtitiæ æquitatem ac moderationem, & *Manſuetus ſit pugnator*, ut Propheta ait. Cogitet, non fruſtra ſe geſtare diadema, non fruſtra tradere gladium; ſed recordetur Platonis, qui dicit, *Sed nos, qui ſumus homines, hominum generi jam ferimus leges*. Et David vir Dei, *Et recordatus eſt quia caro ſunt. Nihil enim atrox faciunt carnifices, etenim ſerviunt legibus: neque gladius eſt ſceleratus, quo malos punimus*, inquit Theologus. Sed rurſus idem ille: *Ne te decipiat vana cogitatio, ac ſi juſte perſequi, ac legibus tradere, eum qui deliquerit, inculpabile ſit. Extant leges Romanorum, extant & noſtræ; ſed illæ quidem enormes immoderatæ & amarulentæ, & ad ſanguinem uſque procedentes: noſtræ autem ſuaves & clementes, non permittentes iracundia uti adverſus lædentes.* Et divus Dionyſius cum dixiſſet, *Qui inconſulte & temere ferociunt, ii legitimo jure ſapere & frugi eſſe adiguntur*, e contrario opilionum mitiſſimam artem laudat. Igitur pacem rex amet, quam & in terras veniens, & in terris commorans, & in cœlum aſcendens, tamquam hæreditatem illi-

Joel. 3, 12.
9. de Legib.
Pſ. 77, 39.
Greg. Theo. Epiſt. 20.
Verian. Theotecno.

ὁ δεσπό-

ὁ δεσπότης ἡμῖν παρακατέθετο, ἀλλ' ὑπὲρ θεοῦ ἐνδυέσθω ἐν δέοντι
„ τὰ ὅπλα. καὶ κολάζων, καὶ τιμῶν διάκονος θεοῦ ἐστιν, ἐκδικῶν Ἰωάν. χρυσο. εἰς. τὴν πρὸς Ῥωμ. κεφ. ιγ'.
„ ἀρετὴν, ἀπελαύνων κακίαν, ὅπερ ὁ θεὸς βούλεται. καὶ ἐν τοῖς μεγί-
„ στοις εὐεργέτης σου γίγνεται, εἰρήνης ὢν πρόξενος, καὶ οἰκονομίας πολι-
„ τικῆς. καὶ γὰρ μυρία ἀγαθὰ διὰ τῶν ἀρχῶν τούτων ταῖς πόλεσι
„ γίνεται. κἂν ἀνέλῃς αὐτὰς, πάντα οἰχήσεται, καὶ οὐ πόλεις, οὐ
„ χωρία, οὐκ οἰκία, οὐκ ἀγορὰ, οὐκ ἄλλο οὐδὲν στήσεται, ἀλλὰ πάντα
„ ἀνατραπήσεται, τῶν δυνατωτέρων τοὺς ἀσθενεστέρους καταπινόντων.
„ ὥστε καὶ εἰ μὴ ὀργή τις εἵπετο τῷ παρακούοντι, καὶ οὕτως ὑποτάσσε-
„ σθαί σε ἐχρῆν, ἵνα μὴ δόξῃς ἀσυνείδητος εἶναι, καὶ ἀγνώμων περὶ τὸν
„ εὐεργέτην. καὶ, οὐδὲ γὰρ μικρόν τι συντελοῦσιν ἡμῖν εἰς τὴν τοῦ παρόν-
„ τος βίου κατάστασιν, ὅπλα τιθέμενοι, τοὺς πολεμίους ἀποκρουόμενοι,
„ τοὺς ἐν ταῖς πόλεσι στασιάζοντας κωλύοντες, τὰς ἐν πᾶσι διαφορὰς
„ διαλύοντες. καὶ ὁ ἱερὸς Ἰσίδωρος· ἔστιν ὦ σοφὲ καὶ πόλεμος εὐαγὴς, βιβλ. δ'. ἐπιστ. λς'.
„ καὶ εἰρήνη πάσης ἀσπόνδου μάχης ἀργαλεωτέρα. κατὰ τὸ, ἐζήλωσα
„ ἐπὶ τοῖς ἀνόμοις εἰρήνην ἁμαρτωλῶν θεωρῶν. λῃσταὶ μὲν γὰρ πρὸς

batam, Dominus nobis depoſuit; ſed pro Deo induat,ubi opus, arma. * *Sive puniat, ſive honore afficiat, miniſter Dei eſt, virtutem vindicans, malitiam abigens, id quod Deus ita vult. Et in maximis tibi benefacit, dum pacem & adminiſtrationem politicam procurat. Nam innumera bona civitatibus per magiſtratus iſtos proveniunt. Quos ſi ſuſtuleris, omnia ſimul peſſum ibunt: ita ut neque urbes, neque agri, neque domus, neque forum, aut aliquid aliud, conſiſtere queat, ſed ſimul omnia ſubvertantur, potentioribus imbecilliores impune devorantibus. Itaque etiamſi inobedientiam nulla ira conſequeretur, ſic quoque tamen ſubjici te oportebat, ne conſcientia carere videaris, atque erga beneficum ingratus.* Et, *Neque enim parum nobis ad præſentis vitæ ſtatum conducunt, arma expedientes, hoſtes propulſantes, ſeditioſos in urbibus coërcentes, quasvis ubique controverſias diſſolventes.* Et ſanctus Iſidorus, *Eſt, o vir erudite, & bellum ſanctum ac juſtum, & pax omni implacabili pugna tætrior, ſecundum illud Pſalmi, Zelavi ſuper iniquos, pacem peccatorum videns. Nam latrones qui-*

* Joan. Chryſ. in Epiſt. ad Rom. cap. 13.

Lib. 4. Epiſt. 36.

ἀλλήλους σπένδονται, κατὰ τῶν μηδὲν ἀδικούντων ὁπλιζόμενοι· λύκοι δὲ " συναγελάζονται, ὅταν αἱμάτων διψῶσι. καὶ ὁ μὲν μοιχὸς εἰρηνεύει πρὸς " τὴν μοιχευομένην, ὁ δὲ πόρνος πρὸς τὴν πορνευομένην. μὴ τοίνυν πανταχοῦ " τὴν εἰρήνην νόμιζε εἶναι καλὸν, ἔστι γὰρ πολλάκις παντὸς πολέμου χαλε- " πωτέρα. ὅταν γάρ τις πρὸς τοὺς κατὰ τῆς προνοίας ὑλακτοῦντας εἰρη- " νεύῃ, καὶ πρὸς τοὺς τοῖς βίοις ἀχρείους τὴν κοινὴν θολοῦντας καὶ λυμαινο- " μένους πολιτείαν σπένδηται, οὗτος τῶν τῆς εἰρήνης ὅρων πόῤῥω που ἐσκή- " νωται καὶ μακράν. διὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν, εἰ δυνατὸν τὸ ἐξ ὑμῶν "
τοῦ αὐτοῦ βιβλ. ά. ἐπιστ. ρις'. ἐπιστ. σϙ'. ἐπιστ. σϙζ'. μετὰ πάντων ἀνθρώπων εἰρηνεύοντες. σαφῶς γὰρ ἠπίστατο, ὅτι ἐστὶν " ὅπου οὐ δυνατόν. καὶ, σοφὸν ἔχων ἀληθείας ἐξεύρημα τὸ πολυειδὲς τῶν " βασάνων μηχάνημα, χρῆσαι τῷ φόβῳ πρὸς τὴν κρίσιν, ἐπειδὴ " φόβον σε τοῖς κακοῖς ὁ θεῖος νόμος ὡρίσατο. καὶ, εἰ φίλος εἶναι βούλει " θεοῦ, ἄρχε κραταιῶς. καὶ, κατανόησον οὖν ἀσύνετε, εἰ ὡς ὁ Μωϋσῆς " ἐφόνευσας, ἢ ὡς ὁ Φινεὲς ἐζήλωσας, ἢ ὡς Σαμουὴλ ἤμυνας θεῷ, ἢ ὡς " Ἠλίας ἐξεδίκησας, καὶ τότε μέγα φρόνει ἐφ' οἷς ἐτόλμησας. εἰ δὲ " οὔτε νόμος σέ τις ἐχειροτόνησεν, οὔτε πολέμου τάξις ἐξώπλισεν, οὔτε "

dem inter se paciscuntur, contra eos qui nulla re ipsos lædunt, armati. *Ejusd. Lib. 1. Epist. 116. *Sed & lupi congregantur, quoties sanguinem sitiunt: & adulter cum adultera pacem colit, & scortator cum scorto suo. Noli igitur existimare pacem ubique & per omnia bonam esse, est enim sæpenumero quovis bello durior & deterior. Nam cum quis pacem colit cum ejusmodi hominibus, qui adversus providentiam latrant, & cum iis qui vita nullius pretii atque improba communem vitam turbant & vastant, fœdus ferit: hic longe longeque a pacis terminis submotus degit. Quæ causa quoque erat ut Paulus dixerit: Si fieri potest, quod in vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes. Probe enim noverat, interdum fieri non posse.* * Et, *Cum sapiens veritatis inventum habeas, multiplicem tormentorum machinam, terrore ad judicium utere, quandoquidem te terrorem improbis divina lex constituit.* ** Et, *Si Dei amicus esse studes, fac robuste præsis.* Et, *Animadverte, o stolide, num ut Moyses cædem perpetraveris: aut ut Phinees, zelo exarseris: aut ut Samuel, divinam injuriam ultus sis: aut ut Elias, impietatis vindicem te præbueris: ac tum ob admissum facinus magnifice de te senti. Quod si nec lex ulla te designavit, nec belli ordo armavit,*

** Epist. 290.

θεῖος

" θεῖος χρησμὸς ἐπαφῆκε τῷ ὁμοφύλῳ σου αἵματι, καὶ αὐτοῖς τοῖς
" ἐχθροῖς ἀγάπην σπενδόμενος, καλόν σοι νῦν ἀφαιμάξαι τὰς χεῖρας,
" ἐπιδόντι τὸ οἰκεῖον αἷμα πρὸς ἔκχυσιν, ἢ τηρῆσαι κατὰ ψυχὴν τὸ
" παράπτωμα, καὶ τοῖς ἐκεῖθεν δικαστηρίοις πρὸς αἰωνίαν φυλάττεσθαι
" κόλασιν.

Πολεμείτω ἄρα ὑπὲρ θεοῦ ὁ ἄρχων, ἀλλὰ μὴ ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα χωρείτω. ἀδικεῖ δὲ ὁ ἄρχων καὶ μὴ φειδόμενος ἑαυτοῦ, τῆς " ὑγείας ἀμελῶν, ἡδοναῖς κατατριβόμενος. τίς γὰρ δοξάσει τὸν ἀτιμάσαντα τὴν ζωὴν αὐτοῦ; ἀδικεῖ μὴ μόνον ὡς κάλαμος ὑπὸ ἀνέμου σαλευόμενος, ἀλλ' ἐνίοτε ἀδικεῖ, ὀλεθρίου σταθηρότητος προσχήματι, τὰ ἀσφαλῆ καὶ συνοίσοντα τοῦ τε καιροῦ καὶ τῶν πραγμάτων ὑποτιθεμένων, μὴ μεταβαλλόμενος εἰς δέον. πάντα κατὰ λόγον ποιέοντι, " καὶ μὴ γινομένων τῶν κατὰ λόγον, μὴ μεταβαίνειν ἐφ' ἕτερον, φησι, " μένοντος τοῦ δόξαντος ἐξ ἀρχῆς· ἐκείνου δὲ μεταβαλόντος, τὸ ἐπίμονον διαῤῥήδην ἐπίμωμον. διὸ καὶ ὁ θεῖος Παῦλος οὐκ αἰσχύνεται τοῖς πᾶσι τὰ πάντα γιγνόμενος. ἄδικος ὁ ἄρχων ὁ μὴ εἰδὼς μέτρα αὐστηρότητος καὶ πραότητος. δίκαιοι γὰρ οἰκτείρουσι καὶ ἐλεοῦσιν· ὁ μὴ

Σειρ. κεφ. ι. — Ἱπποκ. τμή. β. ἀφο. νβ. — παροι. κεφ. ιγ.

nec divinum oraculum te ad tribulis tui profundendum sanguinem immisit, quod potius cum ipsis inimicis charitatem præcipit: satius tibi nunc fuerit, ut imbutas cruore manus tuas expies, & cruorem tuum effundendum dedas, quam ut animo scelus retineas, ac futuræ vitæ tribunalibus ad sempiternum cruciatum serveris.

Pugnet igitur princeps pro Deo, sed terminos ne excedat. Injuste autem agit princeps etiam cum sibi non parcit, cum sanitatem negligit, cum voluptatibus atteritur ac diffluit, **Quis enim glorificabit exhonorantem animam suam?* Injurius est, non solum quando ut arundo a vento agitatur, sed etiam nonnumquam quando perniciosæ constantiæ prætextu, occasione & rebus tutiora & profutura suggerentibus, opportune non mutatur. *Si quis omnia convenienter exactoque judicio faciat, nihil tamen ea ratione efficiat, tamen ad alind ne transeat*, inquit, manente adhuc primo decreto; sed mutato, constantia omnino est vituperanda. Quare divus etiam Paulus non veretur omnibus omnia fieri. Injustus est princeps, modum severitatis & clementiæ ignorans, *Justi enim misericordes sunt & mise-*

Hippocr. Sect. 2. Aphor. 52.

* Ecclesiastici, 10, 31. Prov. 13, 13.

διακρί-

διακρίνων τοῦ ἑκουσίου τὸ ἀκούσιον, ἀλλὰ ἀνοσίῳ ἰσότητι τὰς ὁμοίας πᾶσιν ἐπιτρίβων ποινάς. (Ἰγνατ. ἐπισ. β. Πολυκ.) οὐ πᾶν τραῦμα τῇ αὐτῇ ἐμπλάστρῳ θεραπεύεται. ἀδικεῖ τὴν γῆν ὁ μὴ σπείρων, μή τε ἀρδεύων, καρποὺς δὲ ὀνειροπολῶν ἀποδρέψασθαι. (παροι. κεφ. ιά.) ἐκ καρποῦ γὰρ δικαιοσύνης φύεται δένδρον ζωῆς. ἀδικεῖ ὁ παρὰ τῆς μηλέας ἄπια ἀπαιτῶν, καὶ παρὰ τῆς ἐλαίας μῆλα. ὁ ἀπὸ τῶν νέων ἐντελῆ ζητῶν ἀρετὴν, τοῖς δὲ γεγηρακόσι πονεῖν ἐπιτάττων. ἀδικεῖ ὁ παρὰ τῶν αὐλικῶν τὰ εἰς ψυχῆς θεραπείαν τείνοντα ἀνερωτῶν, ἐν δὲ πολιτικοῖς καὶ πολεμικοῖς μετὰ τῶν μοναζόντων συμβουλευόμενος. ἕκαστος ἐν ᾧ ἐκλήθη, ἐκεῖ καὶ μενέτω. καὶ ὁ ἱερὸς Διονύσιος, εἰδέναι βούλεται ἕκαστον καὶ δρᾶν τὰ ἑαυτοῦ. καὶ ὁ ἅγιος Μάξιμος, εἰ καὶ τὰ εἰκότα τὶς ποιεῖ, παρὰ τὴν οἰκείαν δὲ τάξιν τε καὶ ἀξίαν, καὶ οὗτος τὸ ἐφικτὸν ὑπερβαίνει, δικαίως γὰρ τὰ δίκαια μεταδιώκειν προσήκει. ἀδικοῦσιν οἱ μὴ ἐς παιδοποιΐαν καὶ οἰκονομίαν, καὶ βίου παραμυθίαν ταῖς γυναιξὶ χρώμενοι, ἀλλὰ ξυγχωροῦντες αὐταῖς τοῖς εἰς σωτηρίαν πολιτείας ἀνήκουσιν ἐπ' ὀλέθρῳ τοῦ κοινοῦ ἐγκαταμίγνυσθαι. (παρ. κεφ. ιδ'.) σοφαὶ γὰρ γυναῖκες ᾠκοδόμησαν

rantur: qui non diſtinguit voluntarium a non-voluntario, ſed nefaria parilitate ſimiles omnibus infligit pœnas. (Ignat. Epiſt. 2. ad Polycarp.) *Non omne vulnus eodem emplaſtro curatur.* Injurius eſt circa terram, qui nec ſerens nec rigans, fructuum tamen perceptionem ſomniat & imaginatur. (Prov. 11, 30.) *Ex fructu enim juſtitiæ naſcitur arbor vitæ.* Injuſte agit, qui a malo pira poſtulat, & ab olea mala: qui a junioribus conſummatam virtutem requirit, ſenio autem confectis labores injungit. Injuſte agit qui ab aulicis ad curam animæ pertinentia poſtulat, in politicis autem & bellicis negotiis cum monachis conſultat. Quisque in quo vocatus eſt, ibi etiam maneat. Sanctus etiam Dionyſius *ſcire vult quemque & agere res ſuas.* Et ſanctus Maximus: *Etiamſi probabilia quis faciat & rei convenientia, ſed præter ordinem & dignitatem ſuam, hic etiam officium transgreditur, juſta enim juſte perſequi convenit.* Injuſte agunt, qui non ad procreandos liberos, nec ad rem familiarem, nec ad vitæ ſolatium utuntur mulieribus, ſed ſinunt eas negotiis reipublicæ, ad perniciem ſocietatis, immiſceri, (* Prov. 4, 1.) * *Sapientes enim mulieres ædificant domum*; ſed ubi

οἴκους·

οἴκους· ἐπεισφρήσασαι δὲ πολιτείαις, κατέστρεψαν ἄρδην αὐτάς. δικαιοσύνην δὲ ἀσκήσει καὶ στρατηγὸς καὶ ἄρχων, παρ᾽ ἑκάστου ἀνερευνώμενος καὶ μανθάνων ἅπερ ἕκαστος οἶδε. καὶ πολλοὺς ἴσμεν τῇ τοιαύτῃ δεξιότητι καὶ ἀγχινοίᾳ, ἐξ αὐτοσχεδίου ἔν τε πολιτείᾳ καὶ στρατηγίᾳ, κατά τε εἰρήνης καὶ πολέμου καιρὸν, ἀρίστους ἀποβῆναι μέχρι θαύματος. οὐκ ἀπαναινομένους μανθάνειν παρὰ τοῦ στρατιώτου τὰ στρατιωτικὰ, παρὰ τοῦ νομικοῦ τὰ νομικὰ, παρὰ τοῦ μηχανικοῦ τὰ μηχανικὰ, παρὰ τοῦ ναυπηγοῦ τὰ ναυπηγικὰ, παρὰ τοῦ ἰατροῦ τὰ ἰατρικὰ, παρὰ τοῦ πνευματικοῦ τὰ πνευματικά.* οὐκ ἔστι δὲ μείζων ἀδικία τοῦ ἄδικον ὄντα δικαιοσύνην ὑποκρίνεσθαι. ὁ νήφων ἄρα τὰ τοῦ νήφοντος, ὁ μεθύων τὰ τοῦ μεθύοντος, οὐδὲν ἀηδέστερον μεθύοντος ὁπηνίκα νήφειν ὑποκρίνηται. ὁ θεολόγος τὰ ἑαυτοῦ, ὁ φιλόσοφος τὰ ἴδια, μὴ συμπεφύρθω τὰ ἐπίγεια τοῖς οὐρανίοις. καὶ ὁ μὲν πένης ἀλαζονευόμενος, ὁ δὲ ἄρχων εἰς ἀφέλειαν καὶ χυδαιότητα ὑποσυρόμενος, ἀδικεῖ μὴ εἰδὼς φυλάττειν τὸ ἀξίωμα, σοβαρότητι μὴ κεραννὺς τὸ φιλόφρον, καὶ εὐέντευκτον. ὁ νέος ὡς κηφὴν περιϊὼν, ἀδικεῖ τὴν νεότητα. καὶ

ſe reipublicæ negotiis ingeſſere, funditus eam evertunt. Juſtitiam autem exercebit etiam dux atque princeps, ex quolibet quærens ac diſcens, quæ quisque ſcit. Novimusque multos ejusmodi dexteritate atque ſagacitate, levi negotio, tam in civilibus quam in militaribus rebus adminiſtrandis, & belli & pacis tempore, præſtantiſſimos evaſiſſe, ad admirationem uſque. Qui non recuſavere diſcere, a milite rem militarem, a jurisperito jurisprudentiam, a mechanico res mechanicas, a navali fabro, ad fabricationem navium pertinentia, a medico, medicinalia, a ſpirituali, ſpiritualia. Non eſt autem major ulla injuſtitia, quam ſi quis injuſtus, juſtitiam ſimulet. Sobrius ergo ut ſobrius, ebrius ut ebrius agat: nihil tædioſius ebrio ſobrium ſimulante: theologus ſua, philoſophus ſua, nec commiſceantur terrena cœleſtibus. Ac pauper quidem arroganter ſe jactans: princeps autem in ſimplicitatem & vulgarem vilitatem prolabens, injurius eſt, neſciens ſervare dignitatem, ſeveritati non admiſcens comitatem & affabilitatem. Adoleſcens inſtar fuci incedens, lædit

ὁ γέρων εἰς ἀκολασίαν, ἢ πολυεργίαν ἑαυτὸν βιαζόμενος, γῆρας ἀδικεῖ. ὁ φιλάργυρος ἐγκαθειργνὺς τὸν ὀφειλόμενον τῇ χρήσει πλοῦτον, ἀδικεῖ. ὁ δειλὸς ἀδικεῖ τὴν ἀνδρείαν, ἐπειδὰν εἰς αὐτὴν καλλωπιζόμενος ἀνοήτως αἱρεῖται κινδύνους. ὁ ἰδιώτης εἰς μεγαλοπρέπειαν νεανιευόμενος, ἀδικεῖ ταυτηνὶ τὴν ἀξιάγαστον ἀρετὴν, τὴν ἐμπρέπουσαν μόνοις τοῖς ἄρχουσιν. ἀδικεῖ φιλίαν ὁ ἐξ ἡμισείας αὐτὴν τιμήσας, καὶ τοῦ φίλου δυστυχήσαντος λειποτακτῶν. ἀδικεῖ φιλίαν ὁ μὴ ἀνακοινούμενος τὰ ἐν τῇ καρδίᾳ τῷ φίλῳ, ἀδικεῖ δὲ καὶ ἑαυτόν. καρπὸς γὰρ φιλίας ἡ πολιτικὴ ἐξομολόγησις, ἡ διαφοροῦσα τοὺς συμπνίγοντας καὶ ἄγχοντας τὴν καρδίαν ἰωδεστάτους λύπης ἢ φόβου χυμούς. καὶ ἄδικος μὲν ὁ κολακείᾳ φθείρων τὸ ἱερὸν τῆς φιλίας χρῆμα· ἀδικεῖ δὲ οὐδὲν μεῖον καὶ ὁ μὴ τρέφων τὴν φιλίαν ἀληθεῖ ἐπαίνῳ, λόγοις προσηνέσι, θεραπείαις, προσρήσεσι, καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς καθήκουσι φιλίᾳ. ἀδικεῖ τὸν πλοῦτον ὁ κατασπαθῶν τὰ ὄντα· ἀλλ' ἐνίοτε ὁ ὀβολοῦ μὴ φειδόμενος, οἰκονομίαν ἀδικεῖ· καὶ ὁ ἐν ναυαγίῳ θησαυροῦ φειδόμενος, ἑαυτόν τε καὶ τοὺς συμπλέοντας ἀδικεῖ. κοπιδῆ ἄδικος ὁ τῆς πατρίδος

adolescentiam. Ex senex violenter protervus ac petulans, aut nimis operosus, injurius est senectuti. Avarus includens debitas usui divitias, injustus est. Timidus injurius est circa fortitudinem, quando ad eam sese componens & ornans, inutilia capessit pericula. Homo privatus & plebejus ad magnificentiam sese audens erigere, injurius est circa admirabilem hancce virtutem, quæ solos decet principes. Lædit amicitiam, dimidiatam quis colens, & amicum in adversis rebus deserens. Injurius est circa amicitiam, qui amico non communicat cordis intima, sed & seipsum lædit. Fructus enim amicitiæ est, civilis confessio, dissipans tristitiæ vel metus virulentissimos humores, qui cor suffocant & angunt. Atque iniquus quidem est, qui adulatione corrumpit sanctum amicitiæ nomen; sed non minus injuste agit, qui amicitiam non alit & sustentat veris laudibus, lenibus verbis, cultu & obsequiis, salutationibus, aliisque amicitiæ officiis. Injuste agit, qui prodigit bona sua; sed quandoque qui obolo non parcit, injurius est circa rem domesticam. Quique in naufragio parcit thesauro, sibi ipsi & sociis navigationis injurius est. Oppido injustus

καὶ

καὶ τοῦ βασιλέως ἐν κινδύνῳ ὄντων, ὑπὲρ τῆς αὐτῶν σωτηρίας κινδυνεύειν ὑπὸ φιλοψυχίας ἀπαναινόμενος. ἀδικεῖ δὲ καὶ ὁ τὰ δέοντα τῷ κοινῷ μὴ ὑπουργῶν· ὁ λειτουργεῖν δυνάμενος, σχολῆς δὲ καὶ θεωρίας ἔρωτι ἔν τινι οἰκίσκῳ καθείρξας ἑαυτὸν, καὶ ἐπὶ βλάβῃ τοῦ ὁμοφύλου τρυφῶν. ἐξ ἐναντίας δὲ ὁ ἐς τὸ πράττειν ἀφυὴς, ἀδικήσει εἰσπηδήσας ἐνδείᾳ φρενῶν εἰς πολιτικῶν πραγμάτων διοίκησιν.

Ἀδικεῖ τὴν τῶν πραγμάτων φύσιν, ὁ μὴ διακρίνων ὁποῖα τὰ ἐνδεχόμενα, τὰ ἀναγκαῖα, τὰ ἀδύνατα, ἀναμὶξ δὲ καὶ φύρδην ἐπιβάλλων τοῖς ἐγχειρήμασιν. ἀδικεῖ τὴν φρόνησιν, ἀσθένειαν αὐτῇ διαῤῥήδην ἐγκαλῶν διὰ τῆς λεωφόρου ἀσφαλῶς ἰούσῃ, ὁ ἐρανιζόμενος παρὰ τῆς ὑποκρίσεως καὶ ὑπουλότητος ἐρύματα αὐτῇ καὶ βοηθήματα, διά τε στενωπῶν, καὶ σκολιῶν, καὶ σκοτεινῶν τινων ὁδῶν πορευόμενος. ἀδικεῖ ὁ ἐν σπουδῇ παίζων, καὶ ἐν παιδιαῖς σπουδάζων· ἐν θείῳ ναῷ γελῶν, μετὰ δὲ γυναικὸς καὶ παίδων ἐν εὐωχίαις σοβαρευόμενος. „ μὴ ἴσθι, φησὶν, ὡς λέων ἐν τῷ οἴκῳ σου, καὶ φαντασιοκοπῶν ἐν τοῖς οἰκέταις σου. „ ἀδικήσει τὰς ἀρετὰς, ὁ ταῖς κακίαις Σειρ. κεφ. δ.

est, qui, patria & rege in periculo constitutis, vitæ nimis amans, pro eorum salute periclitari detrectat. Injustus est, qui non ita ut æquum est, ministrat servitque reipublicæ: qui, cum munere aliquo fungi possit, otii & speculationis amore, in aliqua cellula seipsum includit, cumque societatis detrimento, deliciis vacat; e contrario autem rebus gerendis non aptus natus, nocebit, si, mentis penuria, irrumpat in rerum civilium administrationem.

Injuste agit, qui indolem rerum & negotiorum naturam non discernit, quæ fieri possint, quæ necessario fiant, quæ fieri nequeant, sed promiscue & confuse cœpta aggreditur. Iniquus est erga prudentiam qui infirmitatis eam accusat, via regia tuto incedentem, qui a simulatione & dolis ei mutuatur tutamen & adminiculum, perque arctas & tortuosas & caliginosas quasdam vias ambulat. Injurius est, qui in seriis jocatur, in jocis seria tractat: in æde divina ridens, cum uxore autem & liberis in convivio tetricum se præbens. *Noli esse*, inquit, *sicut leo in domo tua*, & *suspiciosus erga domesticos*. Injurius est erga virtutes, qui vitiis imponit earum Ecclesiastici, 4. 30.

περιτιθέμενος τὰ τούτων ὀνόματα, ἢ καταῤῥυπαίνων τὰς ἀρετὰς
Ἠσαΐ. κεφ. ε. ὑπὸ φθόνου τοῖς ὀνόμασι τῶν κακιῶν. οὐαὶ γὰρ τοῖς λέγουσι τὸ πικρὸν “
γλυκὺ, καὶ τὸ γλυκὺ πικρόν. ἄδικος ὁ ἐπεμβαίνων τῷ ἐχθρῷ “
ψαλ. οη. πεπτωκότι. ἔθεντο τὰ θνησιμαῖα τῶν δούλων σου βρώματα τοῖς “
πετεινοῖς τοῦ οὐρανοῦ. ἄδικος ὁ ἀνακαλύπτων μυστήρια, ἃ ὁ εἰς ἔχθραν “
μεταπεσὼν, ὁπηνίκα φιλίᾳ συνῆπτο ἔφθη ἀνακοινωσάμενος αὐτῷ,
Σοφ. κεφ. κζ. ἀνατρέπει γὰρ ἄρδην τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν. ὁ ἀποκαλύπτων μυστή- “
ρια ἀπώλεσε πίστιν. ἄδικος δὲ οὐ μόνον εἰς ἐχθροὺς, ἀλλ' εἰς ἅπασαν “
τὴν φύσιν, ὃ καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἐχθροῦ ἐς τὸ ἀπόγονον μετο-
βιβλ. θ'. νομ. χετεύων τὴν ἀπέχθειαν. ἑνὶ λόγῳ, φησὶ Πλάτων, πατρὸς ὀνείδη, “
καὶ τιμωρίας παίδων μηδενὶ ξυνέπεσθαι. ἀλλὰ τί δεῖ Πλάτωνος, “
δευτερ. κεφ. κδ'. αὐτὸς ὁ Θεός φησιν, οὐκ ἀποθανοῦνται πατέρες ὑπὲρ τέκνων, καὶ υἱοὶ “
οὐκ ἀποθανοῦνται ὑπὲρ πατέρων· ἕκαστος ἐν τῇ ἑαυτοῦ ἁμαρτίᾳ ἀπο- “
θανεῖται. ὁ δὲ τοῦ Χριστοῦ νόμος ὑπερφυεστέραν τινὰ καὶ ὑψηλὴν
ἀρετὴν παιδεύει τοὺς ἀνθρώπους, ὁπόσα ὁ διὰ Μωσέως νόμος τῇ
σκληρότητι καὶ ἀντιτυπίᾳ τῶν Ἰουδαίων συγκαταβαίνων συνεχώρησε,
τοῖς τελεωτέρῳ βίῳ τελουμένοις μηδαμῶς ξυγχωρῶν, ἀλλὰ πανταχοῦ

* Legum. nomina, aut ex invidia virtutes contaminat nominibus vitiorum.
Is. 5, 20. *Væ enim dicentibus amarum dulce, & dulce amarum.* Injustus, qui
Ps. 78, 2. insultat hosti jacenti. *Posuerunt
** Deut. 24, 16. morticinia servorum tuorum, escas volatilibus cæli.* Iniquus, qui detegit arcana, quæ alius in inimicitias dilapsus, cum amicitia coiret & constaret ei communicaverat; evertit enim funditus civilem societa-
Ecclesiastici, 27, 16. tem. *Qui denudat arcana, fidem perdit.* Injurius, non solum erga hostes, sed in universam naturam, qui post mortem inimici, in progeniem ejus derivat simultates. **Uno verbo*, inquit Plato, *patris opprobria & supplicia nullum ex liberis comitantor.* Sed quid opus Platone? Deus ipse inquit, ** *Non occidentur patres pro filiis, nec filii pro patribus; sed unusquisque pro peccato suo morietur.* Christi autem lex ingentiorem quandam & sublimem virtutem docet homines, quæcumque lex Moysis refractariæ Judæorum duritiei condescendens concessit, ea perfectiori vitæ initiatis neutiquam permittens; contra vero ubique

καὶ

Digitized by Google

καὶ ἐπιτάττων, καὶ συμβουλεύων τὰ κρείττω καὶ ὑπέρτερα. καὶ ὁ μὲν, ὀφθαλμὸν, ἔφη, ἀντὶ ὀφθαλμοῦ, ὁ δὲ, μὴ μόνον φείδεσθαι τῶν ἐχθρῶν, ἀλλὰ καὶ συγγνώμην ἀπονέμειν, καὶ ἀγαπᾶν βούλεται· καὶ μὴ μόνον αἵματος, ἀλλὰ καὶ ὕβρεως ἁπάσης ἁγνὰς ἔχειν τὰς χεῖρας, τῶν ἐπιτετραμμένων τὴν διοίκησιν τῆς πολιτείας ὡς ἐπιτρόπων ἐπὶ γῆς θεοῦ κολαζόντων ἄλλαις τε ποιναῖς, καὶ ξίφει τοὺς ἀδικοῦντας. διὰ τοῦτο ἀνέῳκται δικαστήρια, καὶ κριταὶ κάθηνται, καὶ νόμοι ἀναγινώσκονται, καὶ δίκαι τέμνονται, καὶ ποιναὶ τοῖς ἀδικοῦσιν ἐπιβάλ-
„ λονται. οὐ δὲ γὰρ μάτην, φησὶν ὁ θεῖος Παῦλος, τὴν μάχαιραν ῥωμ. κεφ. ιγ'.
φορεῖ. καὶ ἐν κινδύνῳ καταστὰς, μηνύει τῷ χιλιάρχῳ τὴν ἐπιβουλὴν, καὶ ὑπὸ στρατιωτῶν φυλαττόμενος εἰς ἑτέραν μεταβαίνει πόλιν. εἰρηνεύειν ἄρα μετὰ πάντων ὀφείλομεν, εἰ ἔξεστι, καὶ τὴν ἡσυχίαν ἀσπάζεσθαι, καὶ μηδενὶ δικάζεσθαι· εἰ δὲ ἡ τῶν ἄλλων μοχθηρία τοῦτο ἡμῖν οὐ ξυγχωρεῖ, καὶ ἄκοντες τό γε εἰς ἡμᾶς ἧκον μηνύσομεν τῷ ἄρχοντι τὸν κίνδυνον, ἡμεῖς δὲ ἥκιστα ῥᾳδιουργήσομεν τὰ τῆς ἀμύνης. συμβουλεύσομεν, ἐπιτιμήσομεν, ἀπειλήσομεν, φοβήσομεν· μέχρι δὲ τούτου στησόμεθα, οὐδὲ γὰρ ἀσφαλὲς τῷ χριστιανῷ περαιτέρω

imperans & suadens potiora & superiora. Atque ille quidem Oculum pro oculo dixit, hic autem non solum parcere inimicis, sed & ignoscere, & eos diligere nos vult: & non solum a sanguine verum ab omni etiam injuria puras habere manus; siquidem ii, quibus commissa est administratio reipublicæ tamquam procuratores in terris Dei, puniant, cum aliis suppliciis tum gladio, noxios. Propterea patent tribunalia, sedentque judices, & leges leguntur, & lites deciduntur, & pœnæ nocentibus infliguntur. * *Non enim sine causa*, inquit divus Paulus, *portat gladium*. Idem in periculo constitutus, indicat tribuno insidias, & sub custodia militum in aliam transit urbem. Igitur pacem agere cum omnibus debemus, si licet, atque tranquillitatem amplecti, & cum nemine litigare. Si vero malitia aliorum id nobis non permittit, etiam inviti quod ad nos pertinet, indicabimus magistratui periculum, ipsi autem minime satagemus ulciscendo; sed consulemus, increpabimus, minabimur, terrebimus: hactenus consistemus, neque enim fas Christiano * Rom. 13, 14.

 προβῆ-

προβῆναι· δικαςῦ δὲ μὴ παρόντος, καὶ τῦ ἐχθρῦ σπάσαντος ἤδη τὸ ξίφος, καὶ ἐπικειμένυ, φυγῇ τὴν σωτηρίαν πραγματευσόμεθα. σωτήριος ἡ φυγὴ σώματί τε, καὶ ψυχῇ, ἀμφοῖν πραγματευομένη τὴν ἀσφάλειαν τῷ τε ἀντιπάλῳ, καὶ ἡμῖν. εἰ δὲ μή τε φυγεῖν ἐγχωροίη, τότε τῆς ἀνάγκης αὐτοσχεδιαζέσης καὶ περιτιθείσης κριτῦ σχῆμα, ἐνίοτε ἐξέσαι ἴσως τὸν ἐπὶ λύμῃ τῦ ὁμοφύλυ ὕτω σφαδάζοντα, ὡς φθόρον καὶ λυμεῶνα πολιτικῆς κοινωνίας ἐκ μέσυ ποιήσασθαι, ἀποδιδόντα ἑαυτὸν ὅσον ἐφικτὸν ἀσινῆ, ὡς μέλος τῷ κοινῷ τῆς πολιτείας σώματι. εἰ γὰρ τὰ μέλη ὐ φείσονται ἑαυτῶν, ἀδικήσυσι τὸ κοινὸν σῶμα, τῆς ὀφειλομένης λειτυργίας
κορινθ. ά. κεφ. ιβ. ἀποςερήσαντα. ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον, ὁ θεῖος Παῦλός φησι, τὰ δοκῦντα μέλη τῦ σώματος ἀσθενέςερα ὑπάρχειν, ἀναγκαῖά ἐςι. « καὶ εἴτε πάσχει ἓν μέλος, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη. καὶ ὁ ἅγιος «
Επιςτ. ά κορινθ. κεφ. λζ. Κλήμης, λάβωμεν τὸ σῶμα ἡμῶν, ἡ κεφαλὴ δίχα τῶν ποδῶν ὐδέν « ἐςιν, ὕτως ὐδὲ οἱ πόδες δίχα τῆς κεφαλῆς. τὰ καὶ ἐλάχιςα μέλη « τῦ σώματος ἡμῶν, ἀναγκαῖα καὶ εὔχρηςά εἰσιν ὅλῳ τῷ σώματι. ἀλλὰ πάντα συμπνεῖ, καὶ ὑποταγῇ μιᾷ χρῆται εἰς τὸ σώζεσθαι ὅλον.

ultra progredi. Si nullus adſit judex, & adverſarius ſtricto gladio inſtet, * 1. Cor. 12, 22, 26. fuga ſalutem procurabimus. Salutaris enim fuga, & corpori & animæ, utriſque præſtans ſecuritatem, & adverſario & nobis. Quod ſi nec fugiendi ſit locus ac facultas, ibi tum neceſſitate tumultuarie imponente ** Epiſt. 2. ad Cor. cap. 37. judicis perſonam, interdum licebit fortaſſe, perdendi ſocii cauſa ſic ferocientem, tamquam labem & peſtem civilis ſocietatis e medio tollere, reddendo ſeipſum quatenus licet illæſum & integrum, velut membrum, communis ſocietatis corpori.

Si enim membra ſibi ipſis non parcant, lædent commune corpus, functione debita id privantia. * *Sed multo magis*, divus inquit Paulus, *quæ videntur membra corporis infirmiora eſſe, neceſſariora ſunt. Et, ſi quid patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra.* Et ſanctus Clemens, ** *Sumamus corpus noſtrum, ut caput ſine pedibus nihil eſt, ſic nec pedes ſine capite. Etiam minima corporis noſtri membra neceſſaria & utilia ſunt univerſo corpori. Omnia vero conſpirant & una ſubmiſſione utuntur ad ſervandum corpus.*

Περὶ

Digitized by Google

Περὶ μετανοίας.

Κεφάλ. ιέ.

ΤΗς δικαιοσύνης τό, τε διορθωτικὸν καὶ τὸ διανεμητικὸν μέρος διαῤῥήδην ἡμᾶς ἀναμιμνήσκει ἀποδιδόναι τὰς ὀφειλὰς θεῷ τε, καὶ ἑαυτοῖς, καὶ τῷ πλησίον. καὶ καλὸν μὲν τὸ ἀπρὶξ ἀντιποιούμενον ἀρετῆς, μηδέποτε τῆς εὐθείας παρατρέπεσθαι, μηδὲ προσκρούειν θεῷ· ἀλλὰ τίς ζήσεται, καὶ οὐχ ἁμαρτήσει; καὶ ὁ προφήτης Ἱερεμίας κεφ. η.
„ φησί, μὴ ὁ πίπτων οὐκ ἀνίσταται; καὶ ὁ ἀποστρέφων οὐκ ἀναστρέφει;
„ καὶ πάλιν ὁ Δαβίδ, ὑποστηρίζει Κύριος πάντας τοὺς καταπίπτοντας, ψαλ. ρμδ'.
„ καὶ ἀνορθοῖ πάντας τοὺς κατεῤῥαγμένους. πεπλημμεληκόσιν ἄρα πρόκειται ἡμῖν ὁ δεύτερος πλοῦς, * καὶ ἡ ἱερὰ τῆς μετανοίας ἄγκυρα. διὰ τοῦτο γὰρ ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανεν ὁ Χριστὸς, ἐν τῷ σταυρῷ τὴν ἁμαρτίαν καθηλώσας, ἵνα διὰ μετανοίας τῷ θεῷ προστρέχοντες, σωτηρίας ἐπιτυγχάνωμεν. καὶ τῶν μὲν εἰς τὸν ἀπείρως ἀγαθὸν καὶ δίκαιον θεὸν πεπλημμελημένων τὴν συγχώρησιν, μόνῃ τῇ χάριτι ὡς παρὰ μεγαλοδώρου βασιλέως λαμβάνομεν, παρ᾽ ἡμῶν δὲ ὀφείλεται

Cap. XV.

De Pœnitentia.

UTraque justitiæ pars & commutativa & distributiva nos aperte commonefacit, ut reddamus debita Deo, nobis ipsis, & proximo. Atque optimum quidem est tenaciter inhærendo virtuti, nunquam a recta via deflectere, neque Deum offendere; sed quis vivet & non peccabit? Et propheta Hieremias inquit, **Numquid qui cadit non resurget? & qui aversus est non revertetur?* Et rursum David, ***Allevat Dominus omnes qui corruunt: & erigit omnes elisos.* Commisso igitur peccato, altera navigatio proposita est nobis, & sacra pœnitentiæ ancora. Propterea enim pro nobis mortuus est Christus, inque cruce peccatum affixit, ut per pœnitentiam ad Deum confugientes, salutem consequamur. Atque peccatorum quidem in Deum, qui infinite bonus est & justus, remissionem, sola gratia, veluti a munifico rege accipimus; ex nostra autem parte debetur fir-

* Jer. 8. 4.

** Psl. 144. 14.

τὸ βέ-

Σοφ. κεφ. β. τὸ βέβαιον, καὶ πιστὸν, καὶ ἀκίβδηλον τῆς μετανοίας. οὐαὶ γάρ, "
φησι, καρδίαις δειλαῖς, καὶ χερσὶ παρειμέναις, καὶ ἁμαρτωλῷ "
ἐπιβαίνοντι ἐπὶ δύο τρίβους. τὸ μὲν γὰρ ἁμαρτάνειν ἀνθρώπινον, τὸ "
δὲ μὴ ἐκ τοῦ παραυτίκα μετανοεῖν, ἀπονοίας καὶ ῥᾳθυμίας δεῖγμα.
διὸ οὐαὶ, φησι, τῷ ἀποτροπαίῳ δειλίᾳ συνεχομένῳ, καὶ εἰς ἀπόνοιαν
ἀποκλίνοντι. οὐαὶ δὲ καὶ τῷ ῥᾳθυμοῦντι, καὶ ὅλως ἐκλελυμένῳ, καὶ
μὴ εἰς οὐρανὸν ἀνανεύοντι, οὐδὲ χεῖρας αἴροντι. καὶ οἱ μὲν δι' ἄγνοιαν
ἁμαρτάνοντες, ἐνίοτε συγγνωστέοι· διϋπνιζόμενοι γὰρ οἱ τοιοῦτοι,
καιρίοις λόγοις εὐθὺς ἀνανήφουσι, καὶ εἰς μετάνοιαν τρέπονται· οἱ δὲ
ἐν γνώσει ἁμαρτάνοντες, ἐκεῖνοι εἰσὶν οἱ ἐπὶ δύο τρίβους ἐπιβαίνοντες.
συννοοῦσι γὰρ τὰ κρείττω, καὶ ἐπιβαίνουσι τῷ νοῒ τῇ ἀναπολήσει τῆς
ψαλ. ιη. ἀρετῆς· ἡ γὰρ ἐντολὴ Κυρίου τηλαυγής· ἀλλ' ἀπλέτῳ μοχθηρίᾳ "
ᾆσμα. κεφ. ε. πάλιν οὐ παραιτοῦνται τὴν κακίαν, οὐδὲ λέγουσιν, ἐνιψάμην τοὺς πόδας "
μου, πῶς μολυνῶ αὐτούς; εἰ δέ ποτε μέχρι χειλέων μεταμεληθεῖεν "
ἐπὶ τοῖς κακῶς πεπραγμένοις, ἀνατρέχουσιν αὖθις ὥσπερ οἱ κύνες ἐπὶ
τὸν ἴδιον ἐμετὸν, καὶ οὕτω δι' ὅλου τοῦ βίου κυμαίνονται, καὶ ὡσταπολλὰ
οἰκτρῶς ναυαγοῦσιν, ἐπὶ δύο τρίβους βαίνοντες. κίβδηλος δὲ ἄντικρυς ἡ

mitas, fidelitas ac ſinceritas pœnitentiæ. (Eccleſiaſtici, 2, 14.) *Va* enim *cordibus ignavis, & manibus remiſſis ac laxis, & peccatori ingredienti duabus viis.* Peccare enim humanum eſt, ſed non ſtatim pœnitentiam agere, contumaciæ & ignaviæ documentum. Idcirco væ, inquit, ei qui abominanda tenetur ignavia, quive in contumaciam declinat. Væ autem & deſidioſo planeque diſſoluto, in cœlum non ſuſpicienti neque manus attollenti. Ac per ignorantiam quidem peccantes, aliquando ſunt excuſabiles: expergefacti enim tales opportunis verbis, mox reſipiſcunt, & ad pœnitentiam ſeſe convertunt; qui vero ſcientes peccant, hi ſunt, qui duabus viis ingrediuntur. Intelligunt enim meliora, & mente intrant in recordationem virtutis, (* Pſ. 18, 9.) * *Praceptum enim Domini lucidum;* ſed immani ſcelere, vitium rurſus non vitant, nec dicunt, (** Cant. 5, 3.) ** *Lavi pedes meos, quomodo inquinabo eos?* Si quando autem labiorum tenus pœniteat eos malefactorum, recurrunt rurſus uti canes ad vomitum ſuum, atque ſic omni vitæ tempore fluctuant, & plerumque miſerabiliter naufragium patiuntur, duabus viis ingredientes. Adulterina autem

μετάνοια

„ μετάνοια καὶ μὴ ἀποδιδομένων τῶν ἁρπαχθέντων, οὐδὲ ἀφίεται
„ ἁμαρτία εἰ μὴ ἀποδοθῇ τὸ ἀφαιρεθέν. ἀπόδοτε πᾶσι τὰς ὀφειλὰς, ῥωμ. κεφ. ιγ'.
„ ὁ θεῖος Παῦλός φησι. καὶ διὰ Ἰεζεκιὴλ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· καὶ κεφ. λγ'.
„ ἀποστρέψει ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας αὐτοῦ, καὶ ποιήσει κρίμα, καὶ δικαιο-
„ σύνην, καὶ ἐνεχύρασμα ἀποδοῖ, καὶ ἁρπάγματα ἀποτίσει. καὶ ὁ
„ Τωβὶτ, εἶπα αὐτῇ πόθεν τὸ ἐρίφιον; μὴ κλεψιμαῖόν ἐστιν; ἀπόδος κεφ. β'.
„ αὐτὸ τοῖς κυρίοις, οὐ γὰρ θεμιτόν ἐστι φαγεῖν κλεψιμαῖον. καὶ ὁ
„ Δαβὶδ, τὴν ἀνομίαν μου ἐγὼ ἀναγγελῶ, καὶ μεριμνήσω ὑπὲρ τῆς ψαλ. λζ'.
„ ἁμαρτίας μου. οὐδὲ γὰρ ἀρκεῖ τὸ ἀναγγεῖλαι μόνον, ἀλλὰ δεῖ καὶ
μεριμνῆσαι ὑπὲρ τῆς ἁμαρτίας, καὶ ἀποδοῦναι τὰ ἀλλότρια. οὐδὲ
γὰρ οὐδὲ ἀθωωθήσεται, οὐδὲ φευξεῖται τὴν φοβερὰν τοῦ θεοῦ κρίσιν
ὁ πενίας προφάσει ἐνδυόμενος τὰ ἀλλότρια, ἐσθίων τὰ ἀλλότρια, εἰ
καὶ ἔνιοι λόγων πλοκαῖς ξυγχωροῦσι τοῖς μετανοοῦσι τὸ διακατέχειν
„ τὰ τοῦ πλησίον. διηγήσαντό μοι παράνομοι ἀδολεσχίας, ἀλλ' οὐχ ὡς ριη'.
„ ὁ νόμος σου Κύριε. ὅτι θεὸς κριτής ἐστι. καὶ τῷ ἁμαρτωλῷ εἶπεν μθ'.
„ ὁ θεὸς, ἵνα τί σὺ ἐκδιηγῇ τὰ δικαιώματά μου, καὶ ἀναλαμβάνεις
„ τὴν διαθήκην μου διὰ στόματός σου; ὁ Τωβὶτ ἐπολιορκεῖτο πενίᾳ.

omnino est pœnitentia etiam cum non restituuntur abrepta: nec remittitur peccatum, nisi reddatur, quod ablatum est. * *Reddite omnibus debita*, divus inquit Paulus. Et Spiritus sanctus per Ezechiel, ** *Et avertetur a peccato suo, facietque judicium & justitiam, & pignus restituet, rapinamque reddet.* Et Tobias, * *dixi ei, Unde hædus iste? numquid furtivus est? redde eum dominis suis? quia non licet nobis ex furto quidquam edere.* Et David, ** *Iniquitatem meam annunciabo, & cogitabo pro peccato meo.* Neque enim sufficit annunciare solummodo, sed sollicite etiam cogitare de peccato oportet, atque aliena restituere. Neque enim innocens habebitur, nec effugiet horribile Dei judicium, paupertatis prætextu aliena induens, aliena comedens; etsi quidam verborum perplexitate permittant pœnitentibus ea quæ alterius sunt retinere. *Narraverunt mihi iniqui fabulationes: sed non ut lex tua Domine.* Quia Deus judex est. *Peccatori autem dixit Deus, Quare tu enarras justitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum?* Tobias obsidebatur a pau-

* Rom. 13, 4.
** Ezech. 33, 14.
Ps. 118, 85.
* Tob. 2, 21.
Ps. 49, 16.
** Psal. 37, 19.

κεφ. β. Ἀχιάχαρος δὲ ἔτρεφέ με ἕως ὖ ἐπορεύθην εἰς τὴν Ἐλυμαΐδα. καὶ “
ἡ γυνή μυ Ἄννα ἠριθεύετο ἐν τοῖς γυναικείοις. ἀλλ᾽ ἡ πενία ὐ γίνεται “
ἐμποδὼν τῇ δικαιοσύνῃ. πόθεν φησὶ τὸ ἐρίφιον; κρεῖτ]ον γὰρ ἐνδείᾳ
ψαλ. ρκζ. πιέζεσθαι, ἢ ἀπὸ ἀλλοτρίων πίνειν πηγῶν. τὺς πόνυς τῶν καρπῶν συ “
φάγεσαι. ὁ δὲ πονεῖν μὴ δυνάμενος, λεγέτω μετὰ τῦ Ἀβραὰμ τὸ,
ὁ θεὸς ὄψεται. καὶ μετὰ παῤῥησίας, *καὶ ἀποτόμως αἰτείσθω παρὰ
ιβ. θεῦ τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα. ἕως πότε Κύριε ἐπιλήσῃ μυ εἰς “
μγ. τέλος; ἐξεγέρθητι, ἵνα τί ὑπνοῖς Κύριε; ἀνάσηθι, καὶ μὴ ἀπώσῃ “
ργ. εἰς τέλος. χορτασθήσονται τὰ ξύλα τῦ πεδίυ. πάντα πρὸς σὲ προσ- “
δοκῶσι δῦναι τὴν τροφὴν αὐτῶν. Φιλάνθρωπος ὁ δεσπότης, τρέφει “
λϛ. τὺς κόρακας, ἐνδύει τὰ κρίνα τῦ ἀγρῦ. ὐκ εἶδον τὸν δίκαιον ἐγκατα- “
κβ. λελειμμένον, ὐδὲ τὸ σπέρμα αὐτῦ ζητῦν ἄρτυς. καὶ, Κύριος ποιμαίνει “
με, καὶ ὐδέν με ὑσερήσει. ὁ δὲ πλῦτος τῶν ἀσεβῶν ἔσαι ὡς “
κεφ. ιη. κονιορτός. καὶ ἐν Ἰεζεκιὴλ, οἱ πατέρες ἔφαγον ὄμφακα, καὶ οἱ ὀδόντες “
κεφ. γ. τῶν τέκνων ἐγομφίασαν. καὶ Μιχαίας, μισῦντες τὰ καλὰ, καὶ “
ζητῦντες τὰ πονηρὰ, ἁρπάζοντες τὰ δέρματα αὐτῶν ἀπ᾽ αὐτῶν, καὶ “
τὰς σάρκας αὐτῶν ἀπὸ τῶν ὀςέων αὐτῶν. ὃν τρόπον κατέφαγον τὰς “

Tob.2, 10.11. pertate. *Achiacharus autem alebat me donec abirem in Elymaidem. Et uxor mea Anna in mulicbribus negotiis lanificium exercebat.* Sed paupertas juſtitiæ non obſtat. Unde, inquit, hædus iſte? Præſtat enim egeſtate premi, quam ab alienis bibere fontibus.
Pſ. 127, 2. *Labores manuum tuarum manducabis.* Qui vero laborare nequit, dicat cum Abraham, *Deus providebit.* Atque cum fiducia & præciſe petat a Deo res vitæ neceſſarias.
Pſ. 12, 1. Pſ. 43, 23. *Uſque quo Domine oblivisceris mei in finem? Exurge, quare obdormis Domine? Exurge, & ne repellas in finem.*
Pſ. 103, 16. 27. *Saturabuntur ligna campi. Omnia a te expectant, ut des illis eſcam.* Clemens eſt Dominus, alit corvos, veſtit lilia campi.
*Pſ. 36, 25. * *Non vidi juſtum derelictum, nec ſemen ejus quærens panem:*
**Pſ. 22, 1. ** Et, *Dominus regit me, & nihil mihi deerit.* Impiorum autem divitiæ in pulverem redigentur.
*Ezech. 18, 2. Et apud Ezechielem, * *Patres comederunt uvam acerbam, & dentes filiorum obſtupeſcunt.*
** Mich. 2, 2. ſeqq. Et Michæas, ** *Qui odio habetis bonum, & diligitis malum: qui violenter tollitis pellem eorum deſuper eis, & carnem eorum deſuper oſſibus eorum. Sicut comederunt carnem*

σάρκας

„ σάρκας τοῦ λαοῦ μου, καὶ τὰ δέρματα αὐτῶν ἀπ᾽ αὐτῶν ἐξέδειραν, καὶ
„ τὰ ὀστέα αὐτῶν συνέθλασαν, καὶ ἐμέλισαν ὡς σάρκας εἰς λέβητα,
„ καὶ ὡς κρέα εἰς χύτραν, οὕτω κεκράξονται πρὸς Κύριον καὶ οὐκ εἰσα-
„ κούσεται αὐτῶν, καὶ ἀποστρέψει τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἀπ᾽ αὐτῶν. οὐκ
εἰσακούσεται αὐτῶν, ἀποστρέψει τὸ πρόσωπον αὐτοῦ. κίβδηλος ἡ με-
τάνοια, λόγοι κενοὶ τοῖς ἔργοις ἀντιφθεγγόμενοι, μὴ ἀποδιδομένων
„ τῶν ἀδίκως ἀφαιρεθέντων. σήμερον σωτηρία τῷ οἴκῳ τούτῳ, φησὶν Λουκ. κεφ. ιθ'.
„ ὁ δεσπότης τῷ Ζακχαίῳ. πόθεν τὸ ἐρίφιον; πόθεν αἱ πολυτελεῖς
τράπεζαι; αἱ ἀνθηραὶ ἐσθῆτες; αἱ ποικίλαις βαφαῖς περιηνθισμέναι
οἰκίαι; στεναγμοὶ πενήτων, δάκρυα χηρῶν, αἵματα πτωχῶν. πορεύεσθε Ματθ. κεφ. κε'.
„ ἀπ᾽ ἐμοῦ οἱ κατηραμένοι εἰς τὸ πῦρ τὸ ἐξώτερον. οὐ μόνον γὰρ τοῖς
δικαίοις, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀδίκοις ἐξ ἐναντίας ἁρμόζει τὸ, ὃ ἐποιήσατε
ἑνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε. ὁ γὰρ
διακρατῶν τὰ τοῦ πλησίον, τὸν Χριστὸν ἀπεγύμνωσεν, ὁ ἀπὸ ἀλλο-
τρίων πόνων καὶ ἱδρώτων πολυτελῆ περιτιθέμενος τράπεζαν, τὸν
Χριστὸν περιορᾷ πεινῶντα. τῷ προπάτορι ἡμῶν Ἀδὰμ ἐν ἱδρῶτι τοῦ
προσώπου ἐπιτέτακται περιποιεῖσθαι ἑαυτῷ τροφήν. σὺ δὲ τίς εἶ

populi mei, & pellem eorum desuper excoriaverunt, & ossa eorum confregerunt, & conciderunt sicut carnes in lebetem, & quasi carnem in ollam: ita clamabunt ad Dominum, & non exaudiet eos, & abscondet faciem suam ab eis. Non exaudiet eos, & avertet faciem suam ab eis: falsa enim est pœnitentia, & verba sunt vana, rebus reclamantia, cum non redduntur, injuste ablata. * *Hodie salus huic domui facta est*, ait Dominus Zachæo. Unde hædus iste? Unde pretiosæ mensæ? vestes floridæ? variis coloribus & picturis ornatæ domus? Gemitus pauperum, lacrymæ viduarum, sanguis mendicorum. *Discedite a me maledicti in ignem æternum.* (Matth. 25. 41.) Non enim solum justis, sed & injustis ex contrario congruit, illud, *Quod fecistis uni ex fratribus his meis minimis, mihi fecistis.* Qui enim usurpat res socii, Christum denudat, qui ab alienis laboribus & sudoribus opiparam instruit mensam, Christum negligit esurientem. (*Luc. 19. 9.) Primo parenti nostro Adam in sudore vultus imperatum fuit ut acquireret sibi cibum. Tu vero quis es, qui

Digitized by Google

ὁ τὴν τιμὴν καὶ τὴν αἰδῶ προϊσχόμενος, καὶ ἀνοήτοις σκήψεσι τὰ τοῦ
Ἡσαΐ. κεφ. μγ΄. πλησίον διακρατῶν; οὐκ ἔςαι ὁ ἐκ τῶν χειρῶν μου ἐξαιρούμενος, βοᾷ "
ψαλ. ριή. τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. μή σε φενακιζέτωσαν οἱ ἐν οὐ παικτοῖς παί- "
ζοντες. διηγήσαντό μοι παράνομοι ἀδολεσχίας, ἀλλ᾽ οὐχ ὡς ὁ νόμος σου "
κύριε. οὐ δέχεται ὁ θεὸς τὴν μετάνοιαν εἰ μὴ ἀποδώσῃς τὰς ὀφειλάς.
ψαλ. ς΄. ἀπόςητε ἀπ᾽ ἐμοῦ πάντες οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν. εἰ μετανοεῖς, "
ἀπὸ καρδίας μετανόησον, κύρωσον τοῖς ἔργοις τοὺς λόγους, ἀπόδος
Ἡσ. κεφ. ά. Ἐπίκτ. τὰς ὀφειλάς. οἱ κάπηλοι μίσγουσι τὸν οἶνον ὕδατι, ἕνα σε δεῖ ἄνθρω- "
Ματθ. κεφ. ς΄. κεφ. ιβ΄. πον εἶναι, ἢ ἀγαθὸν, ἢ κακόν. οὐδεὶς δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν. καὶ "
πᾶσα βασιλεία μερισθεῖσα καθ᾽ ἑαυτῆς, ἐρημοῦται. θεὸς οὐ μυκτη- "
ρίζεται, ἕνα σε δεῖ ἄνθρωπον εἶναι. οὐ τεθνήξῃ, μὴ τρώγων μυρίαις
καρυκείαις καὶ μαγγανείαις σκευαζόμενα βρώματα. οὐ διαῤῥαγήσῃ
δίψῃ, μὴ πίνων ἀνθοσμίαν. οὐκ ἀποψύξεις, μὴ ἐνδυόμενος πολυτελεῖς
Ἡσαΐ. κεφ. μ΄. ἐσθῆτας. γῆ εἶ καὶ σποδός. πᾶσα σὰρξ χόρτος, καὶ πᾶσα δόξα "
ἀνθρώπου ὡς ἄνθος χόρτου. Δαβὶδ ὁ βασιλεὺς μετανοῶν σάκκον "
ψαλ. λδ΄. ἐνεδύετο, κόνιν ἔχεεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς. ἐνεδυόμην σάκκον, καὶ ἐταπεί- "
νουν ἐν νηςείᾳ τὴν ψυχήν μου. εἰ καὶ σὺ ἐν ἀληθείᾳ μετανοεῖς, ἀπόδυθι "

honorem & pudorem obtendens, vano prætextu res proximi usurpas? (Is. 43, 13.) *Non est qui e manu mea eruat*, clamat Spiritus sanctus. Ne te fallant qui in feriis jocantur. (Ps. 118, 85.) *Narraverunt mihi iniqui fabulationes: sed non ut lex tua Domine.* Non accipit Deus pœnitentiam, nisi reddas debita. (Ps. 6, 9.) *Discedite a me omnes, qui operamini iniquitatem.* Si pœnitentiam agis, corde agito pœnitentiam, confirma operibus verba, redde debita. (Is. 1. 22.) *Caupones miscent vinum aqua.* (Epict. Ench.) *Unum te oportet hominem esse, aut bonum aut malum.* (Matth. 6, 24.) *Nemo potest duobus dominis servire.* (* Matth. 12, 26.) * Et, *Omne regnum divisum contra se, desolabitur.* Deus non irridetur, Unum te oportet hominem esse. Non morieris, innumeris condimentis & præstigiis præparatos cibos haud comedens, non peribis siti, vinum odoratum haud bibens: non derigebis, vestes pretiosas haud induens. Terra es & pulvis. (** Is. 40, 6.) ** *Omnis caro fœnum, & omnis gloria ejus quasi flos agri.* Rex David pœnitentiam agens saccum induebat, cinerem inspergebat capiti, (* Ps. 34, 13. 14.) **Induebar cilicio, humiliabam in jejunio animam meam.* Tu quoque, si vere

τὰ ἀλλό-

τὰ ἀλλότρια, ἀπόδος πᾶσι τὰς ὀφειλάς. τοῦτο γὰρ μὴ ποιήσας,
„ ἴσθι ὡς οὐκ ἔσται δεκτὴ ἡ κίβδηλός σου μετάνοια; καὶ θεός ἐστιν ὁ λέγων, Δευτερ. κεφ. λβ.
„ οὐκ ἔσται ὁ ἐκ τῶν χειρῶν μου ἐξαιρούμενος.

Περὶ εὐποιΐας, καὶ ἐλευθεριότητος.

Κεφάλ. ιϛ΄.

ΤΟΥ̃ εὐποιεῖν οὐδὲν οἰκειότερον ἔργον ἀνθρώπῳ, θεοῦ γὰρ γίνεται μιμητὴς εὐποιῶν τὸ ὁμόφυλον. ἀλλ' ὥσπερ ὁ θεὸς δίκαιος ὢν, καὶ ἐν παιδείαις, καὶ ἐν εὐεργετήμασι μέτρῳ καὶ σταθμῷ οἰκονομεῖ τάς τε ποινὰς καὶ τὰς εὐποιΐας, οὕτω καὶ ἡμᾶς προσήκει κἀν ταῖς εὐποιΐαις μὴ ἐπιλήσμονας εἶναι δικαιοσύνης. ἡ μὲν γὰρ ἀνελευθεριότης πολυειδὲς κακὸν, ἀλλὰ καὶ ἡ ἄκριτος εὐποιΐα πολλῆς ζημίας
„ πρόξενος, καὶ πρόδηλος ἀσωτία. ἐὰν εὐποιῇς, φησι, γνῶθι τίνι Σειρ. κεφ. ιβ.
ποιεῖς. δεῖ δὴ εὐποιεῖν ὡς δεῖ, καὶ οὓς δεῖ, καὶ ὁπότε δεῖ. ζωογονεῖ δὲ τὴν εὐποιΐαν ἡ εὔνοια. οἱ δὲ μὴ εὐνοοῦντες, ἀλλὰ νεκρὰς κατατιθέ-

agis pœnitentiam, exue aliena, redde omnibus debita. Hoc nisi feceris, scias, acceptam haud fore adulterinam tuam pœnitentiam. Et, Deus est qui dicit, *Non est, qui de manu mea possit eruere.* Deut. 32, 39.

Cap. XVI.

De Beneficentia & Liberalitate.

Beneficentia & liberalitate nihil est naturæ hominis accommodatius, Dei enim fit imitator, demerens societatem. Sed sicut Deus, qui est justus, & in castigando, & in beneficiis conferendis, mensura & pondere dispensat, tam pœnas, quam beneficia; ita & nos oportet, etiam benigne faciendo haud oblivisci justitiæ. Nam illiberalitas quidem multiforme quoddam est malum; sed & inconsulta beneficentia, multæ jacturæ est procuratrix, & manifesta effusio. *Si bene feceris, scito cui beneficeris.* Ecclesiastici, 12, 1. Benefaciendum ergo, ut oportet, & quibus oportet, & quando oportet. Vivificat autem beneficentiam benevolentia. Qui vero ex benevolentia non profecta, sed mortua quæ-

Digitized by Google

μενοι τὰς εὐεργεσίας, πᾶν ὁτιοῦν θᾶττον ἂν εἶεν, ἢ ἐλευθέριοι. οὐδὲ γὰρ οὐδὲ θαλάσσῃ, καὶ ποταμοῖς, καὶ δένδροις μυρία ἡμῖν ἀγαθὰ χορηγοῦσι, χάριτας ὁμολογήσαιμεν. τὸ γὰρ ἑκούσιον εἰδοποιεῖ τὰς ἀρετάς. οὐκ εὐποιοῦσι δὲ οὔ τε οἱ τοῖς μοχθηροῖς ὕλην ὑποχορηγοῦντες ἐς τὸ κακῶς καὶ ἀσώτως ζῇν. ὅμοιοι γάρ εἰσι τοῖς μαινομένῳ ξίφος διδοῦσιν. οὐκοῦν οἱ ἕνα τινὰ κακὸν εὐποιοῦντες, ἀδικοῦσιν ἅπαν τὸ ὁμόφυλον. ἀδικοῦσι δὲ καὶ ψιλοῖς λόγοις τὴν μοχθηρίαν ἐπαινοῦντες, καὶ ἀντὶ χαλινοῦ, κέντροις τοῖς ἐπαίνοις χρησάμενοι, καὶ * ἵππον ἐς πεδίον, ὡς ἔπος εἰπεῖν, προσκεκληκότες. ὥσπερ γὰρ αἱ ἀρεταὶ ἐπίδοσιν λαμβάνουσι ταῖς εὐφημίαις, οὕτως ἡ κακία τιμωμένη παντάπασιν ἀφηνιάσασα, ἀνίατος ἀποβέβηκεν. ὑπεκκαύματα δῆτα κακίας αἱ εὐεργεσίαι. καὶ τὰ μὴ καθαρὰ τῶν σωμάτων ὁκόσον ἂν θρέψῃς, μᾶλλον «

Ἱπποκ. ἀφορ. ά. τμή. β.

βλάψεις. οὐκ ἔξεσι δὲ οὔ τε ἐξ ὧν μὴ δεῖ τοὺς ἄλλους εὐποιεῖν, ἀλλὰ ἐκ τῶν ὁσίως κληθέντων. διὰ τοῦτο τοῖς ἐπιτετραμμένοις τὴν οἰκονομίαν τῶν κοινῶν μηδαμῶς ἐφεῖται τὸ εὐδάπανον, ἀλλ᾽ οὐδὲ βασιλεῦσι καλῶς ἀπαντᾷ, ὁπηνίκα τὰ πολλοῖς ὀφειλόμενα ἐπιμώμῳ φύσεως

dam conferunt beneficia, quidvis potius fuerint quam liberales. Neque enim vel mari, vel fluviis, vel arboribus, innumera nobis bona suppeditantibus, gratias agimus. Spontanea enim voluntas formam constituit virtutum. Benefici autem non sunt, etiam qui improbis materiam suggerunt male & luxuriose vivendi. Similes enim sunt iis, qui furenti gladium porrigunt. Igitur qui uni alicui scelerato benigne faciunt, erga universam injurii sunt societatem. Injuste autem agunt etiam qui apertis verbis laudant improbitatem, atque pro fræno calcaribus utuntur laudationibus, quive equum in campum, quod proverbio dicitur, provocant. Quemadmodum enim * virtutes crescunt laudatæ, ita malitia honorata, omnino effrænis & incurabilis evadit. Scilicet fomites sceleris sunt tum beneficia. * *Et corpora quæ sincera non sunt, quo magis nutries, eo magis lædes.* Non est autem largiendum unde non oportet, sed ex juste acquisitis. Quapropter iis, quibus reipublicæ administratio commissa est, haudquaquam competit largitio: sed nec regibus bene cedit, quando ea, quæ multis debentur, vituperabili

* Hippocr. Aphor. 1. Sect. 2.

ῥοπῇ

ῥοπῇ ἑνί τινι τῶν φίλων ἐκφορήσαντες διδόασι. καὶ ἐκ τούτου πολλὰς ἀναῤῥαγῆναι στάσεις οὐ λέληθε τοὺς τὰς ἱστορίας ἀνελίττοντας. σείεται παρ. κεφ. λʹ.
" γὰρ ἡ γῆ ἐὰν οἰκέτης βασιλεύσῃ. τὸ μὲν γὰρ εὐποιεῖν, οὐδενὶ μᾶλλον, ἢ τοῖς βασιλεῦσιν ἁρμόζει. ἀλλὰ τὸ διὰ χρημάτων εὐποιεῖν, οὐκ ἂν εἴη κυρία βασιλέως ἀρετὴ, ἐπείπερ καὶ φειδομένοις χρημάτων, ὀφείλεται πάντως αὐτοῖς ἡ παρὰ τοῦ ὑπηκόου εὐπείθεια καὶ εὔνοια, ἢ διαδοχῇ, ἢ φθασάσῃ ἐννόμῳ ἐκλογῇ ἐπερειδομένη, θείοις τε καὶ ἀνθρωπίνοις νόμοις κρατυνομένη.

Ἔχουσι δὲ καὶ ἄλλας οἱ βασιλεῖς μυρίας εὐποιΐας ὁδοὺς, καὶ μάλιστα εὐεργετοῦσι τὸ ὑπήκοον τὰς ἀκηράτους ἀσκοῦντες ἀρετὰς, καὶ εἰς μίμησιν διεγείροντες. καὶ ἄκον γὰρ τυποῦσθαι * φιλεῖ τὸ ἀρχόμενον
" πρὸς τὴν τοῦ ἄρχοντος γνώμην. κατὰ τὸν ἡγούμενον τῆς πόλεως Σειρ. κεφ. ι.
" πάντες οἱ κατοικοῦντες αὐτήν. εὐποιοῦσι τὰς πόλεις τοὺς μοχθηροὺς κολάζοντες, τῆς ἐπιπολαζούσης κακίας ἀνακαθαίροντες πόλεις τε
" καὶ ἀγρούς. γινώσκων που τοῖς τοιούτοις πᾶσιν, ὡς οὔ τε αὐτοῖς ἔτι ζῆν νόμ. δʹ. βιβλ.
" ἄμεινον, τούς τε ἄλλους ἂν διπλῇ ὠφελοῖεν, ἀπαλλαττόμενοι τοῦ βίου,
" παράδειγμα μὲν τοῦ μὴ ἀδικεῖν τοῖς ἄλλοις γενόμενοι, ποιοῦντες δὲ

quodam naturæ impetu, in unum aliquem amicorum erogata conferunt. Atque ex hac re multas erupisse seditiones, non latet evolventibus historias, * *Movetur enim terra, si servus regnaverit.* Nam beneficentia quidem nemini magis quam regibus convenit; sed pecunia benigne facere haud fuerit regis propria virtus: siquidem etiam parcentibus pecuniæ debetur utique a subjectis obsequium & benevolentia, aut juri successionis, aut factæ legitime electioni innitens, divinisque & humanis legibus firmata.

Habent autem reges etiam alias beneficentiæ innumeras vias, maximeque prosunt subjectis, intaminatas colendo virtutes, & ad imitationem excitando. Nam vel inviti ad principis arbitrium formari & componi solent subjecti. *Qualis rector est civitatis, tales & inhabitantes in ea.* Prosunt civitatibus, sceleratos puniendo, ab increbrescente improbitate purgando civitates & villas. *Sententiam ferens de talibus omnibus, quia nec ipsis amplius vivere jam præstet, cæterisque dupliciter prosint ex hac vita discedentes, & exemplum neminem lædendi cæteris facti, & vacuam ab improbis*

*Prov. 30, 22.
Ecclesiastici, 10, 2.

ἀνδρῶν

Digitized by Google

ἀνδρῶν κακῶν ἔρημον τὴν πόλιν, ὡς Πλάτων φησίν. εὐποιῦσι, τὸ περὶ τὰ βρώματα, καὶ τὰς ἐσθῆτας, καὶ τὴν ἄλλην χλιδὴν πολυτελὲς καὶ πολυδάπανον, τὸ δίκην χαρύβδεως καταποντίζον τὰς οἰκίας ἀπαραιτήτοις ἐπιτιμίοις κολάζοντες καὶ περικόπτοντες. εὐποιῦσι, τῦς τε κειμένυς νόμυς φυλάττοντες, ἐνίοτε δὲ κατὰ τὸ κοινῇ ξυμφέρον τῦς ἤδη ἀμαυρωθέντας, ἢ ἀπηνεστέραις καὶ νόθαις ἑρμηνείαις ἐξηγριωμένυς, ἐς τὸ ἀρχαῖον ἀνάγοντες κάλλος, νέυς τε ὅπῃ παρείκοι εἰσφέροντες ἐπ' ἀμφιλαφεῖ τῦ ὑπηκόυ ὠφελείᾳ. εὐποιῦσι τῦς εὐγενεῖς, καὶ μεγιστᾶνας, κωλύοντες αὐτῦς ἀπηνῶς χρῆσθαι τοῖς ὑποδεεστέροις τοῖς ἐργαζομένοις τὴν γῆν, ὅτι ἐν ἐκλείψει λαῦ συντριβὴ " δυνάστυ. ἐκείνων γὰρ συντριβέντων, καὶ διαῤῥυέντων, πᾶσα ἀνάγκη καὶ τὰ τῆς βασιλείας ἐς γόνυ κάμψαι, ἢ εἰς τὸ συκοφαντεῖν τραπῆναι. βασιλεὺς γὰρ ἐνδεὴς προσόδων μέγας συκοφάντης. καὶ, λέων " πεινῶν, καὶ λύκος διψῶν, ὃς τυραννεῖ πτωχὸς ὢν ἔθνυς πενιχρῦ. " εὐποιῦσι δὲ κατά τε εἰρήνης καὶ πολέμυ καιρὸν, πρόνοιαν ποιῦμενοι μὴ ἐπιλείπειν τὸν σῖτον, καὶ τὰς ἄλλας ἀναγκαίας τροφὰς, θάλλειν τὴν ἐμπορίαν, ἐπιδιδόναι τὰς χρημάτων γονίμυς τέχνας, τὰς

Παροιμ. κεφ. ιδ'.

κεφ. κή.

Lib. 9. de Legib.

hominibus facientes civitatem, ut ait Plato. Emolumento etiam sunt, cum nimiam circa cibos & vestimenta cæterumque luxum, lautitiam & sumptuositatem, instar Charybdis vorantem domos ac familias, severis pœnis coërcent & amputant. Prosunt, cum leges propositas custodiunt, & interdum utilitatis publicæ causa, eas quæ abolitæ sunt, aut sævioribus ac falsis interpretationibus exasperatæ, in pristinum decus restituunt, novasque, ubi expedit, ferunt, amplissimo cum subjectorum emolumento. Bene merentur, cum nobiles & magnates prohibent ne inclementer utantur inferioribus & agricolis. **Quia in paucitate plebis ignominia principis*. Illis autem oppressis & dilabentibus, omnino necesse est & regnum procumbere, aut ad calumniandum converti. ***Rex enim egens reditibus, multos opprimit per calumniam*. Et, *Leo esuriens & lupus sitiens, princeps impius super populum pauperem*. Benigne autem faciunt pacis bellique tempore, provide curantes ne deficiat frumentum victusque necessarius, ut commercia floreant, artes opum feraces incrementum accipiant, quæ

* Prov. 14, 28.

** cap. 28, 16. 15.

μαγνη-

μαγνητικῇ τινι δυνάμει ἐκ τῶν ἀλλοδαπῶν εἰς τὰ σφέτερα μετοχετευούσας ἤδη ἄπλετον ὄγκον χρυσοῦ τε καὶ ἀργύρου, τὰ εἰρήνης μηδὲν „ ἧττον, ἢ πολέμου νεῦρα. ἄνευ γὰρ αὐτῶν οὐκ οἰκισθήσεται πόλις. Σειρ. κεφ. λή.

Εὐποιοῦσι δὲ δικαίους τε καὶ μετρίους εἰσπραττόμενοι φόρους, οἷς ὅπλα κατασκευάζοντες, στρατιώτας καὶ στρατηγοὺς τρέφοντες, ἐπί τε φυλακῇ τῆς ὑπαρχούσης εἰρήνης χρῶνται, καὶ τοὺς πολεμίους εὐχερῶς ἀποκρούονται. εὐποιΐα δὲ μεγίστη βασιλέως, ἀναπεπταμένα „ ἔχειν τὰ ὦτα τοῖς ἐντυγχάνειν βουλομένοις. ὃς γὰρ φράσσει τὰ ὦτα παροι. κεφ. κά. „ αὐτοῦ τοῦ μὴ ἐπακοῦσαι ἀσθενοῦς, καὶ αὐτὸς ἐπικαλέσεται, καὶ οὐκ „ ἔσται ὁ εἰσακούων. ἐξέστω τῷ κακουχουμένῳ κἂν ἀπολοφύρασθαι, καὶ τῆς δυνατῆς εὐμοιρῆσαι παραμυθίας. εἰ γὰρ εὐπρόσιτος ὁ βασιλεὺς, εἰ τῷ βουλομένῳ ἐξὸν ἐστιν ἀνακαλύψαι τὰ τραύματα, οἱ δυνατώτεροι παύσονται κατατιτρώσκοντες τοὺς ἀσθενεστέρους αἰδοῖ καὶ φόβῳ „ βασιλέως. γνωστῶς ἐπιγνώσῃ ψυχὰς ποιμνίου σου. καὶ ἐπιστήσεις κεφ. κζ'. „ καρδίαν σου σαῖς ἀγέλαις. κοινωνοὶ δὲ γίνονται τῶν εὐεργεσιῶν καὶ οἱ παριστάμενοι βασιλεῖ, τά τε ἀκουσθέντα μὴ κιβδηλεύοντες, ἀλλ' ὥσπερ ἀγαθοὶ ἀχθοφόροι λόγων, εἰς τὰς βασιλέως ἀκοὰς ἑτοίμως

magnetica quadam virtute ab exteris in suas regiones derivant immensam auri & argenti vim, pacis non minus quam belli nervos. * *Sine his enim non ædificabitur civitas.* *Ecclesiastic. 38, 16.

Benigne faciunt, justa & moderata exigentes tributa, quibus arma fabricantes, milites & duces militiæ alentes, cum ad præsentem pacem conservandam utuntur, tum hostes facile propulsant. Maxima autem regis est beneficentia, patulas habere aures adire & compellare volentibus. ** *Qui enim obturat aurem suam pauperi, & ipse clamabit, & non exaudietur.* **Prov. 21, 13. Liceat male habito saltem plorare, & solatium, quod impertiri possit, consequi. Si enim accessibilis fuerit rex, si licuerit volenti revelare vulnera, potentiores desinent sauciare infirmiores, religione & timore regis. *Diligenter recognosces animas gregis tui, & adhibebis cor tuum armentis tuis.* Prov. 27, 23. Socii autem beneficiorum fiunt etiam qui assistunt regi, cum audita non adulterantes, sed tamquam boni verborum geruli, ad regis aures prompte & inteme-

παροι. κεφ. κέ. καὶ ἀκιβδήλως φέροντες. ἃ εἶδον οἱ ὀφθαλμοί σου λέγε. καὶ ἄνευ « ἀναβολῆς τὰς δεούσας ἀπό τε λόγων καὶ ἐγγράφων ἐπιταγμάτων θεραπείας, τὰ φάρμακα τῆς ὀδυνωμένης ψυχῆς τῷ ὑπηκόῳ μετοχετεύοντες. κεφ. κβ'. διὰ τοῦτό φησιν ὁ σοφὸς βασιλεύς· ὁρατικὸν ἄνδρα, καὶ « κεφ. κδ'. ὀξὺν ἐν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ, βασιλεῦσι δεῖ παρεστάναι. καὶ, μηδὲν ψεῦδος « ἀπὸ γλώσσης βασιλεῖ λεγέσθω. καὶ οὐδὲν ψεῦδος ἀπὸ γλώσσης αὐτοῦ « οὐ μὴ ἐξέλθῃ. οἱ γὰρ πλείους τῶν βασιλέων δικαιοσύνης καὶ ἀληθείας εἰσὶν ἐρασταὶ, ἥ τε καρδία αὐτῶν ἐν τῇ τοῦ θεοῦ δορυφορεῖται παλάμῃ· φθείρονται δὲ ταῖς κιβδηλίαις τῶν πελαζόντων αὐτοῖς. διὸ ψαλ. ιζ'. ὁ θεῖός φησι Δαβὶδ, μετὰ ὁσίου ὅσιος ἔσῃ, καὶ μετὰ στρεβλοῦ διαστρέ- « Ἐσθήρ. κεφ. ή. ψεις. ἡ γὰρ τῶν τοιούτων μοχθηρία, ὡς ὁ μέγας Ἀρταξέρξης κατὰ « τοῦ Ἀμὰν διὰ μακρῶν ἀπολοφύρεται, περιέβαλε συμφοραῖς ἀνηκέστοις « τοὺς βασιλεῖς, τῷ τῆς κακοηθείας ψεύδει παραλογισαμένη τὴν τῶν « ἐπικρατούντων ἀκέραιον εὐγνωμοσύνην. ἀλλ' ὑπερανεστήκασι καὶ ἀπο- « κρύπτουσι καὶ βασιλεῖς αὐτοὺς τῷ μεγέθει τῆς εὐποιΐας, οἱ ὅλα ἔθνη καὶ ἅπασαν τὴν περίγειον λῆξιν εὐηργετηκότες, οἷος ὁ θεσπέσιος Νῶε, ὃς ἐν πλημμυρούσῃ μοχθηρίᾳ ἀκήρατον ἀρετὴν ἀσκήσας, καὶ ἀπει-

Prov. 25, 7. rate perferentes, *Quæ viderunt oculi tui dicito:* tum sine dilatione convenientia remedia, sive verbis sive scripto imperata, ad sanandas anxias animas, transferentes. Idcirco inquit sapiens rex, Prov. 22, 9. *Perspicacem virum & velocem in opere suo coram regibus oportet stare.* Et, Prov. 24, post 22. *Nullum mendacium per linguam regi dicatur: atque etiam nullum mendacium a lingua ejus unqnam proficiscatur.* Plerique enim regum, justitiæ & veritatis sunt amantes, corque eorum manu Dei custoditur; sed depravantur corruptelis appropinquantium ipsis. Quare divus David ait, * Ps. 17, 26. 27. *Cum sancto sanctus eris, & cum perverso perverteris.* Talium namque improbitas, sicut Magnus Xerxes adversus Aman multis deplorat, ** Esther. 8. in Epistola. *Gravissimis calamitatibus afficere solet reges, malignitatis mendacio decipiens simplicem dominorum æquanimitatem.* Superant vero & abscondunt ipsos etiam reges magnitudine beneficiorum, ii qui omnes gentes & totum terrarum orbem demeriti sunt, qualis divinus ille Noë, qui abundante ubique scelere, intaminatam virtutem co-

λοῦντι

λοῦντι θεῷ πιστεύσας, ἐν τῇ ναυπηγηθείσῃ κιβωτῷ συνέκλεισε τὰ » σπέρματα τοῦ παντός. ἡ ἐλπὶς τοῦ κόσμου ἐπὶ σχεδίας καταφυγοῦσα. Σολ. σοφ. κεφ. ιδ'. καὶ γενναιότητος περιουσίᾳ ἐλαχίστῳ ξύλῳ πιστεύσας ψυχὰς, διῆλθε κλύδωνα σχεδίᾳ, καὶ διασωθεὶς, ἀπέδωκε πάλιν τῇ γῇ τὸν πρότερον κόσμον. οἷος ὁ θεόπτης Μωσῆς, ὁ ἐκλεκτὸς θείᾳ ψήφῳ, ὁ πλουτίσας μὴ μόνον Ἑβραίους, ἀλλ' ἅπαν ἀνθρώπων φῦλον τῇ τῶν θείων νόμων μεταδόσει καὶ ἀναπλύξει. τοῦ γὰρ θείου νόμου (οὗ ῥίζα καὶ κρηπὶς ἡ πρὸς θεὸν εὐσέβεια) ἐνέκειντο μὲν οἱ τύποι ἐν τῇ τῶν ἀνθρώπων φύσει, ἀλλ' ὑπὸ τῆς εἰδωλομανίας μονονοὺκ εἰς λήθην ἀποῤῥυέντες, τῇ γεγανωτάτῃ τοῦ βραδυγλώσσου φωνῇ, καὶ τοῖς ἀκηράτοις χαρακτῆρσι τῷ ἀχαρίστῳ φύλῳ βραβευθέντες, ἐκεῖθεν εἰς Ἕλληνας, καὶ καθεξῆς εἰς ἅπασαν τὴν οἰκουμένην μετακεχωρήκασιν. ἀπονεμητέον δὲ καὶ τοὺς προσήκοντας ἐπαίνους τοῖς τῶν τεχνῶν εὑρεταῖς, καὶ μάλιστα τοῖς τὴν τυπογραφίαν ἀνευρηκόσι, καὶ εἰς τηλικαύτην καλλονὴν ἀγαγοῦσιν. αὕτη γὰρ δαιμονίως ἐρίζουσα τῷ παμφάγῳ χρόνῳ, τὰς πολυτελεῖς τοῦ νοὸς γονὰς εἰς τὰς ἐλευσομένας παραπέμπει γενεὰς, νέκταρί τε καὶ ἀμβροσίᾳ διψώσας ἀρδεύει ψυχάς. Ἐπαινείσθω δὲ καὶ ὁ περικλεὴς

lens, & Deo minanti credens, in arca, quam fabricaverat, conclusit semina universi, * *Spes orbis terrarum ad ratem confugiens*,& exiguo ligno committens animas, rate transivit mare, & conservatus, reddidit terræ pristinum decus: qualis Moses, qui Deum vidit, electus ille Divino decreto, qui ditavit non solum Hebræos, sed universum genus humanum, traditis & explicatis divinis legibus. Nam divinæ legis (cujus radix & fundamentum est pietas erga Deum) inerant quidem signa in hominum natura, sed præ insano profanorum simulacrorum cultu tantum non in oblivionem dilapsa, clarissima tardiloqui illius voce, illibatisque figuris, ingrato generi distributa, inde ad Græcos, atque sic porro in universum orbem transierunt. Tribuendæ etiam debitæ laudes artium inventoribus, ac præcipue iis quorum typographia est inventum, iisque qui ad tantum nitorem eam evexere. Hæc enim mirifice certans tempori, quod omnium est edax rerum, pretiosos mentis fœtus in futuras transmittit generationes, ac nectare & ambrosia sitientes satiat & rigat animas. Laudetur & celeberrimus

* Sap. Sal. 14, 6.

Χριστόφορος ὁ Καλόμβος. ὃς ἡρωϊκῇ ἀγχινοίᾳ, καὶ μεγαλονοίᾳ, καὶ γενναιότητι τὸν Νῶε ζηλώσας, καὶ τοῦ Ὠκεανοῦ κατατολμήσας, τήν τε κύμασι περικλυζομένην νέαν γῆν ἀνακαλύψας, εὐεργέτης γέγονε πολλῷ μᾶλλον τῶν ἐνοικούντων αὐτὴν ἀνθρώπων, ἅτε αἰτιώτατος γενόμενος τοῦ κηρυχθῆναι κἀκεῖ τὸ Εὐαγγέλιον, ἢ τῆς ἡμετέρας γῆς· τῇ μεταλλείᾳ δήπουθεν καὶ μετοχετεύσει τοῦ χρυσίου.

Καθάπερ δὲ ταῖς ἄλλαις ἀρεταῖς αἱ ἀπὸ τῆς κακίας ἐπιφύονται κῆρες, οὕτω καὶ περὶ τὰς εὐποιΐας πολλή τις περιθεῖ κιβδηλία, ἐλευθεριότητος καὶ εὐεργεσίας ὀνόματι παράγουσα τοὺς μὴ ἐμβαθύνοντας τοῖς πράγμασιν. εὐποιεῖν γὰρ ὑποκρίνονται τὸ πλῆθος, καὶ τούτου κήδεσθαί πως διατείνονται οἱ κατὰ τῶν βασιλέων βλασφημοῦντες· ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον δημοκοπία ἐστὶν ἄντικρυς, στάσεις ὠδίνουσα, καὶ τυραννίδα ὀνειροπολοῦσα. οἱ δὲ τοιοῦτοι καὶ τὴν οὐσίαν ἀφειδῶς προχέουσι, καὶ δώροις καὶ ἐστιάσεσι κηλοῦσιν οὓς ἱκανοὺς αἰσθάνονται εἶναι λόγοις διερεθίσαι τὸν δῆμον κατὰ τοῦ ἄρχοντος. διὸ τῶν ἀρχόντων ὁπόσοι πολιτικῇ κεκόσμηνται περινοίᾳ, τοὺς τοιούτους δεινοὺς κόλακας τοῦ πλήθους, ἀπαραιτήτοις ποιναῖς κολάζουσι.

ille Christophorus Columbus, qui heroica sagacitate, magnanimitate & generositate, Noachum æmulatus, Oceanoque se committere ausus, Nova terra undis circumflua detecta, benemeritus est multo magis de hominibus eam incolentibus, utpote qui maxime in causa fuerit, ut Evangelium ibi prædicaretur, quam de nostro orbe, re metallica scilicet & auri transvectione.

Sicut autem cæteris virtutibus labes quædam a vitio inhærent, ita circa beneficia ingens quædam versatur adulteratio, liberalitatis & beneficentiæ nominibus seducens eos qui res ipsas minus penetrant. Bene enim mereri de plebe se simulant, ejusque curam quodammodo agere contendunt, ii qui reges diffamant; sed hæc popularitas mera est, factiones seditionesque parturiens, ac tyrannidem imaginans. Tales autem & opes suas largiter profundunt, & muneribus atque epulis deliniunt eos quos idoneos esse sentiunt ad concitandam verbis plebem adversus principem. Quapropter quicumque ex principibus politica sunt prædititi sagacitate, ejusmodi malitiosos plebis adulatores severis suppliciis puniunt.

Ἕτεροι

Ἕτεροι δὲ ἐλευθεριότητος προσχήματι δώροις τιμῶσι τοὺς μισουμένους, ὅπως φθόνον αὐτοῖς παρὰ τῷ ἄρχοντι ἀναῤῥιπίσαντες ἀνα-
" τρέψωσι, καὶ καταβάλωσι. διὸ ἀργύριον διδόμενον μετὰ δόλου, παροι. κεφ. κϛ.
" ὥσπερ ὄστρακον ἡγητέον. καὶ, ἐάν σου δέηται ὁ ἐχθρὸς μεγάλῃ τῇ
" φωνῇ μὴ πεισθῇς. ἑπτὰ γάρ εἰσι πονηρίαι ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ. κίβδηλος καὶ ἡ διὰ γλυκυτάτων ῥημάτων πρὸς τὰ τέκνα εὐποιΐα, καὶ μάλιστα ἡ παρὰ τῶν μητέρων, ἡ πολλῶν αἰτία κακῶν. τὸ γὰρ παιδεύειν τὰ τέκνα, πρώτη καὶ ἐπίσημος πατρὸς ἅμα καὶ μητρὸς εὐποιΐα. ἀλλὰ καὶ ὁπόσοι ἔτι ζῶντες ἁπάσης τῆς οὐσίας παραχωροῦσι τοῖς τέκνοις, οὐδὲν μεῖον ἑαυτοὺς, ἢ ἐκεῖνα ζημιοῦσιν. ἡ μὲν γὰρ ἀταλαίπωρος κτῆσις, ῥᾳθυμίας ἐκείνοις πρόξενος· ἡ δὲ ἄκαιρος μεγαλοδωρία, μεταμελείας τοῖς γεννήσασι παραίτιος. δεῖ δὴ μεταδιδόναι τοῖς τέκνοις τῶν ὄντων, ἀλλὰ διαφυλάττειν καὶ ἑαυτῷ, (κατὰ τὸν εἰπόντα,) παχύ τι ἱμάτιον, ὃ ἱκανὸν ἔσται ἐν χειμῶνι γήρως διακωλῦσαι τὴν ἀπὸ τοῦ
" κρυμοῦ λύμην. κρεῖσσον γάρ ἐστι τὰ τέκνα δεηθῆναί σου, ἢ σὲ ἐμβλέ- Σειρ. κεφ. λγ.
" πειν εἰς χεῖρας υἱῶν σου. Ἐλευθέριοι εἶναι δοκοῦσι καὶ οἱ ἀλλοτρίους οἴκους

Alii vero liberalitatis prætextu muneribus honorant eos quos oderunt, ut invidia ipsis apud principem conflata, eos subvertant & dejiciant. * Quare *pecunia dolose data, pro testa habenda:* atque, *Si te obsecret inimicus magna voce, ne credas ei: quoniam septem nequitiæ sunt in corde illius.* Falsa etiam est dulcissimorum adversus liberos verborum benignitas, præsertim matrum, quæ multorum est malorum causa. Disciplina enim primarium & insigne est, & patris & matris erga liberos beneficium. Sed & quicunque adhuc vivi cedunt liberis patrimonium totum, non minus seipsos quam illos damno afficiunt. Nam acquisitio quidem & possessio molestiæ expers, socordiæ illis fit conciliatrix: intempestiva autem munificentia pœnitentiæ parentibus existit causa. Oportet ergo impertiri liberis de facultatibus, sed & sibi conservare, (ut quidam dixit) crassam quandam vestem, quæ idonea sit in senectutis hyeme ad defendendam frigoris labem. *Melius enim est, ut filii tui te rogent, quam te respicere in manus illorum.* Liberales videntur etiam ii, qui alienas colunt

* Prov. 26, 23. 25.

Ecclesiastici, 23, 22.

θεραπεύοντες, καὶ δώροις κηλȣ͂ντες τὰς ἀνοήτȣς τῶν γυναικῶν. ἀλλ᾽ οἱ τοιȣ͂τοι τελευταῖον διορύττȣσι τὰς οἰκίας, καὶ τὴν τιμὴν κατασφάττȣσι τῶν ἐνοικȣ́ντων. Φθείρȣσι δὲ ἔνιοι καὶ πιςȣ̀ς οἰκέτας ȣ̓ μόνον ἐπ᾽ ἐρεύνῃ μυςηρίων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ παντελεῖ ὀλέθρῳ πολιτειῶν τε, καὶ βασιλέων. διὰ τȣ͂το ὕποπτα εἶναι ὀφείλει τά τε παρὰ τῶν * ἐχθρῶν, καὶ τὰ παρὰ τῶν φίλων δῶρα, ὁπηνίκα ἀπρόσφορος καὶ ἀναλογίας ἄμοιρος εἴη ἡ εὐποιΐα. οἱ δὲ ἐπὶ θήρᾳ ἀξιωμάτων δῶρα προτείνοντες, δῆλοί εἰσιν ὡς ἐπιτυχόντες τῆς θήρας, πορθήσȣσι τὰ κοινὰ, καὶ διὰ τȣ͂το κολαςέοι, ὅι τε διδόντες δῶρα, καὶ οἱ λαμβάνοντες, ὡς ἀποτρόπαιοι καὶ λυμεῶνες. Ὁπόσοι δὲ παραλυόμενοι τῆς ἀρχῆς δῶρα προσφέρȣσιν, ὑπόνοιαν ἀσφαλῆ διδόασιν ὑπευθύνȣς ἑαυτȣ̀ς εἶναι, καὶ διὰ τȣ͂το κοινωνȣ̀ς ποιεῖσθαι καὶ τȣ̀ς ἄλλȣς τῶν λαφύρων. οἱ δε ἀπὸ τῶν βασιλέως θησαυρῶν ἐλευθεριότητα ἀσκȣ͂ντες, ὡς οἰκονόμοι κακοὶ ἀποτίσȣσι τὰ κακῶς δαπανηθέντα, προσαποτίσȣσι δὲ καὶ ποινάς. ἔνιοι δὲ ὡς φαρμάκοις ὀργῆς χρῶνται ταῖς εὐποιΐαις, λόγοις μὲν πλήττοντες, χρυσῷ δὲ καὶ ἀργύρῳ θεραπεύοντες καθάπερ ἐμπλάςροις τὰ ἀπὸ γλώττης

familias, atque muneribus deliniunt ſtultas mulieres. Sed tales, poſtremo domos perfodiunt, & honorem inhabitantium jugulant. Corrumpunt autem aliqui etiam fideles ſervos, non ſolum ad ſcrutanda arcana, ſed etiam ad internecinum exitium civium atque regum. Quapropter ſuſpecta debent eſſe, & inimicorum dona, & amicorum etiam, quando incongrua & proportionis expers eſt benignitas. Qui vero captandorum honorum cauſa dona porrigunt, ſatis oſtendunt, ſe, prædam adeptos, publica populaturos. Ac propterea puniendi tam qui dant munera, quam qui accipiunt, veluti deteſtabiles & pernicioſi. Quicunque autem magiſtratu diſcedentes, munera offerunt, ſuſpicionem præbent certam, obnoxios ſe eſſe, proptereaque ſocios & participes ſpoliorum alios etiam reddere. Qui vero ex regiis theſauris liberalitatem exercent, ii tanquam mali diſpenſatores rependent male impenſa, luentque inſuper pœnas. Nonnulli autem tanquam remediis iræ utuntur beneficiis conferendis, verbis quidem ferientes, auro autem & argento, veluti emplaſtris curantes vulnera,

τραύμα-

τραύματα. τοὺς δὲ τοιούτους, ἐνίοτε τὸ τῶν ὑπηρετουμένων εὐφυὲς καὶ πανοῦργον εἰς ὀργὴν εἴωθεν ἀνερεθίζειν, * πῦρ μαχαίρᾳ, τὸ τοῦ λόγου, σκαλεῦον, καὶ προπηλακισμῶν ἀνεχόμενον, ἵνα μετάσχῃ τοῦ ἀπὸ τῆς ἐξ ὑπογείου μεταμελείας πηγάζοντος χρυσίου.

Ἔστι δὲ καὶ γεωργικὴ ἐλευθεριότης, σκορπίζουσι γὰρ καὶ σπείρουσιν, ἵνα πολλαπλασίονα συλλέξωσιν.

Ἔστι καὶ βάναυσός τις ἐλευθεριότης, ἡ τὰ παντάπασι περιττὰ οἱονεὶ ἄχθη ἀποφορτιζομένη, καὶ τοῖς ἀπαντῶσιν ὡς ἔτυχεν ἀποῤῥίπτουσα. Ἐμπορικὴ δὲ ἐλευθεριότης ἐστὶν, ἡ κατατιθεῖσα τὰς εὐποιΐας, καὶ μετ' ὀλίγον οὐ μόνον τὰ καταβληθέντα, ἀλλὰ καὶ „ τόκους, καὶ τόκους τόκων ἀναιδῶς ἀπαιτοῦσα. γεραρὸς δὲ, ὃς τὸ „ ἀργύριον αὐτοῦ οὐκ ἔδωκεν ἐπὶ τόκῳ, οὐδ' εὐεργετεῖ ἐπὶ ἀμοιβῶν προσδοκίᾳ. οἱ δὲ τοῖς πλουσίοις δωρούμενοι ὅμοιοί εἰσι τοῖς εἰς ποταμοὺς ὕδωρ „ ἐκχέουσι, καὶ ὡς ἄφρονες ὀφλισκάνουσι γέλωτα. χάριτες γὰρ μωρῶν „ ἐκχυθήσονται.

ψαλ. ιδ.

Σειρ. κεφ. κ'.

Ἔστι δὲ καὶ ἑτέρα εὐποιΐα ζήλου γονὴ, οἵα ἡ τῆς Λείας. ζηλώσασα γὰρ τὴν ἀδελφὴν, δέδωκε καὶ αὐτὴ τὴν παιδίσκην τῷ Ἰακώβ.

quæ lingua fecerat. Hos tales interdum ingenioſi & aſtuti ſervi ad iram inſtigare ſolent, ignem gladio, quod proverbio dicitur, fodientes, & injurias patientes, ut participent ex ſubita pœnitentia ſcaturiens aurum.

Eſt autem & agricolaris quædam liberalitas; ſpargunt enim & ſerunt, ut multo plura colligant.

Eſt vero & furnaria quædam atque ſordida liberalitas, quæ omnino ſuperflua velut ſarcinas exonerat, & quibusvis obviis, ut ſors tulit, projicit. Mercatoria autem liberalitas eſt, quæ collocat beneficia, & paulo poſt, non ſolum ea quæ contulit, ſed etiam uſuras, & uſurarum uſuras impudenter exigit. Ille vero honorandus, *Qui pecuniam ſuam non dedit ad uſuram*, neque beneficia confert expectatione remunerationis. Qui autem divitibus donant, ſimiles ſunt iis, qui in fluvios aquam effundunt, &, ut inſipientes, ludibrium aliis debent, *Gratiæ enim fatuorum effundentur.*

Pſ. 14, 5.

Eccleſiaſtici, 20, 13.

Sed eſt & alia largitas, æmulationis progenies, qualis illa Liæ. Hæc enim invidens ſorori ſuæ, tradidit ipſa etiam ancillam ipſi Jacob.

Ἔνιοι

Digitized by Google

Ἔνιοι δὲ καὶ τὰς ὀφειλὰς ἀποτίοντες, ἐν εὐποιΐας μέρει λογίζονται τὸ πρᾶγμα, καὶ εὖ πεποιηκέναι κομπάζουσιν. ἄλλοι δὲ εὐποιοῦσι τοὺς μὴ φιλουμένους, ἵνα τοὺς μισοῦντας λυπήσωσιν.

Ἕτεροι δὲ, ἴσως οὐκ ἀπεικότως, εὐποιοῦσι τοὺς μοχθηροὺς, δέει τοῦ μὴ παντάπασιν αὐτοὺς ἀφηνιάσαι, καὶ εἰς ἀπόνοιαν ἐκτραχηλιασθῆναι. ἐκεῖνοι δὲ τὴν ἀπαισιωτάτην ἀσκοῦσιν ἐλευθεριότητα, οἱ παρ᾽ ἄλλων ἁρπάζοντες ὅπως ἢ θεῷ προσενέγκωσιν, ἢ ἑτέρους εὐποιήσωσιν, ὡς εἰώθασιν οἱ ἐπτοημένοι τῷ ἀποπλύσῳ δοξαρίῳ, καὶ αἵμασιν ὀρφανῶν καὶ χηρῶν ἐξιτήλους ἐπαίνους οἱ δείλαιοι θηρώμενοι. τὴν γὰρ ἐλευθεριότητα σύγκρατον εἶναι προσήκει δικαιοσύνῃ. ὠφελητέον ἄρα τοὺς φίλους, ἀλλὰ ὠφελήσομεν, μηδένα βλάπτοντες. πρὸς τοὺς τοιούτους ὁ ἅγιος Ἰσίδωρος γράφων φησί. Κτίζεις, ὥς φασιν, ἐκκλησίαν « ἐν Πηλουσίῳ, λαμπρὰν μὲν τοῖς μηχανήμασι, πονηροῖς δὲ τοῖς ἐπιτη- « δεύμασι, χειροτονιῶν τιμήμασι, καὶ ἀδικίαις, καὶ ὕβρεσι, καὶ « πενήτων ἐκπιεσμοῖς, καὶ πτωχικοῖς δαπανήμασιν, ὅπερ οὐδέν ἐστιν « ἕτερον, ἢ οἰκοδομεῖν Σιὼν ἐν αἵμασι, καὶ Ἱερουσαλὴμ ἐν ἀδικίαις. οὐ « χρῄζει δὲ ὁ θεὸς ἐξ ἀλλοτρίων θυσίαν, ἀλλὰ ταύτῃ ὡς θυόμενον «

Βιβλ. ά. Ἐπισ. λζ.

Porro nonnulli debita solventes, in beneficii parte id reputant, & ut benemeritos se jactant. Alii largiuntur iis quos minime amant, ut iis qui ipsos oderunt ægre faciant.

Quidam vero, fortasse non absurde, largiuntur improbis, præ metu, ne prorsus habenas excutiant, & in desperationem ruant. Ast illi maxime abominabilem exercent liberalitatem, qui aliis eripiunt, ut aut Deo offerant, aut aliis largiantur, uti solent, qui aspernabili gloriola stupent, & sanguine pupillorum ac viduarum evanidas laudes miseri venantur. Liberalitatem enim temperatam esse oportet justitia. Prodesse igitur amicis debemus, sed ita ut neminem lædamus. His talibus sanctus Isidorus scribens ait: * *Condis, ut ajunt, Ecclesiam in Pelusio, machinis quidem ac molitionibus luculentam, sed improbis studiis & sacrarum electionum pretiis, & injuriis atque contumeliis & tenuiorum oppressionibus, & pauperum sumptibus. Id quod nihil aliud est, quam ædificare Sion in sanguinibus & Hierusalem in injustitiis. Deus porro sacrificio ex alienis bonis conflato*

*1. Epist. 37.

„ κύνα μυσάτ]εται. παῦσαι τοίνυν καὶ κλίζων, καὶ ἀδικῶν, ἵνα μὴ εἰς
„ ἔλεγχόν σοι ὑπὸ θεοῦ ὁ οἶκος ἐκεῖνος εὑρεθῇ, μετέωρος μὲν ἱςάμενος,
„ καταβοῶν δέ σου αἰώνια ἐξ ὅιων ἐκτίσθη κακῶν, καὶ τοὺς ἐςερημένους
„ μισθοὺς ἀπαιτῶν, καὶ τὴν ἄμυναν τῶν βλαβέντων ζητῶν. ἡ μὲν γὰρ
μεγαλοπρέπεια, οἷον τὸ ἀνοικοδομεῖν θείους ναοὺς, τὸ γεφύρας ἀνασκευάζειν, καὶ ὁποιονοῦν κόσμον περιτιθέναι ταῖς πόλεσι, ταῖς ἀπὸ τῶν δικαίων προσόδων δαπάναις ὀφείλει γίγνεσθαι· τὸ δὲ διὰ φιλοδοξίαν κατατρύχειν τὸ ὑπήκοον, οὐ μόνον ἀπειροκαλία καὶ βαναυσία,
„ ἀλλ' ἄπλετος ἀδικία καὶ ἀσέβεια. θυσίαι γὰρ ἀσεβῶν βδέλυγμα παρ. κεφ. κά.
„ Κυρίῳ.

Ἔςω ἄρα κανὼν εὐποιΐας, ἡ ἑκάςου δύναμις, τῇ γὰρ προαιρέσει μετρεῖται τὸ πρᾶγμα, καὶ τὰ δύο τῆς χήρας λεπ]ὰ, καὶ ποτήριον
„ ψυχροῦ ὕδατος, μυρίων ἐπαίνων ἠξίωται. μὴ ἀπόσχῃς εὐποιεῖν ἐνδεῆ κεφ. γ'.
„ ἡνίκα ἂν ἔχῃ ἡ χείρ σου βοηθεῖν. καὶ μακάριος ὁ συνιὼν ἐπὶ π]ωχὸν ψαλ. μ'.
„ καὶ πένητα. καὶ οὐ μόνῳ δὲ χρυσίῳ καὶ ἀργυρίῳ τὰ τῆς εὐεργεσίας
περαίνεται, ἀλλὰ πολύχουν ἀποδίδωσι καρπὸν ἡ τῷ ὄντι πολυτελὴς

nihil opus habet: verum illud perinde atque eum qui canem immolat, execratur. Quæ cum ita ſint, & ædificare & injuriam aliis facere deſine. Ne alioqui domus illa te apud Deum prodat & convincat: ut quæ ſublimis quidem & excelſa ſtet: verum ob ea mala ex quibus extructa eſt, ſempiterno clamore te inſectetur, ereptasque mercedes a te expetat, ultionemque eorum, qui incommodis atque detrimentis abs te affecti fuere, poſcat. Etenim magnificentia quidem, ut cum inſtaurantur ædes ſacræ, cum pontes reparantur, vel quodvis aliud decus additur urbibus, ex juſtorum redituum ſumptibus debet fieri; at vero gloriæ cupiditate affligere ſubditos, non ſolum ſordida eſt inſolentia, ſed & ingens injuſtitia atque impietas. *Victima enim impiorum abominabiles Domino.* Prov. 21. 27.

Norma itaque beneficentiæ, ſint cujusque vires, ex voluntate enim æſtimatur factum, & duo illa viduæ minuta, poculumque aquæ frigidæ, plurimas laudes merentur. *Ne abſtineas benefacere indigenti, quando poteſt manus tua opitulari.* cap. 3, 27. Et, *Beatus qui intelligit ſuper egenum & pauperem.* Pſ. 40, 1. Atque non ſolo argento & auro peragitur beneficentia, ſed multiplicem edit fructum vere dives

τοῦ εὐεργετεῖν διάθεσις. εὐποιίας γὰρ καὶ τὸ καθάψασθαι τοῦ ἀδελφοῦ, καὶ νουθετῆσαι, καὶ ἐλέγξαι ἐν καιρῷ.

Σειρ. κεφ. ιθ΄. Ἔλεγξον φίλον μήποτε οὐκ ἐποίησε, καὶ εἴ τι ἐποίησε, μήποτε „
Ψαλ. α΄. προσθῇ. ὁ γὰρ εὐδαίμων καὶ μακάριος ὅμοιός ἐστι τῷ πεφυτευμένῳ „ ξύλῳ παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὑδάτων, ὃ τὸν καρπὸν αὐτοῦ δώσει ἐν „ καιρῷ αὐτοῦ.

Ἐυποιοῦμεν ἄρα τὸν νοῦν τοῦ πλησίον, τοῖς τῶν θείων λόγων νάμασι ποτίζοντες.

Ἐυποιοῦμεν τὴν ψυχὴν, χρυσαῖς ὑποθήκαις τὰς τῶν παθῶν ἀκάνθας ἀνακαθαίροντες.

Ἐυποιοῦμεν τὸ σῶμα, εἰς σωφροσύνην καὶ κοσμιότητα παιδαγωγοῦντες. Ἐυποιοῦσιν οἱ ἰατροὶ τοὺς κάμνοντας, πικρὰ ὀρέγοντες φάρμακα, τέμνοντες, καίοντες ἐν καιρῷ, ἀλλ' ὑγείαν καρποφοροῦντες, ὃ τὸν καρπὸν αὐτοῦ δώσει ἐν καιρῷ αὐτοῦ. πολλοὶ δὲ ἰατροὶ εὐποιοῦσι φειδόμενοι τῶν φαρμάκων, καὶ ὑπουργοῦντες τῇ φύσει, ἥτις τῷ ὄντι ἄριστος ἰατρός. Ἐυποιοῦμεν, συμβουλεύοντες τὰ δέοντα, ἐπισκεπτόμενοι τοὺς ἀσθενοῦντας, ἀλλὰ μὴ ψευδόμενοι πρὸς αὐτοὺς, ὡς εἰώθασιν οἱ πολλοὶ, ὅιτινες ἐπ' ὀλέθρῳ προσπελάζουσι τοῖς κάμνουσιν αὐτοσχέδιοι ἰατροὶ γιγνόμενοι, καὶ ἐκεῖνα τῶν ἰαμάτων ὑποτιθέμενοι

benefaciendi affectio. Beneficium enim est, etiam corripere fratrem, & monere, & arguere, ubi tempus postulat.

Ecclesiastici, 19, 13. *Corripe amicum, ne forte non fecerit, & , si quid fecit ne iterum addat*
Ps. 1, 3. *facere.* *Felix* enim *& beatus similis est ligno, quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo.*

Benefacimus animæ, aureis præceptis affectuum spinas expurgando.

Benefacimus corpori, ad temperantiam & modestiam illud instituentes & exercentes.

Benefaciunt medici ægrotantibus, amara illis præbentes medicamenta, secantes, urentes, pro ratione temporis; sed sanitatem fructificantes, quæ res fructum suum reddet suo tempore. Multi autem medici benefaciunt, parcentes medicamentis, ac naturæ subservientes, quæ revera optimus est medicus. Benigne facimus, consilia necessaria dantes, visitantes ægrotos; quos tamen non frustrabimus, ut plerique solent, qui cum

τῷ ἀσθε-

„ τῷ ἀσθενοῦντι, ὧν οὐκ ἴσασιν οὔ τε τὰς δυνάμεις, οὔ τε τὰς ποιότητας. καὶ διὰ τοῦτο μεγάλη εὐποιΐα ἀδολέσχου τὸ σιγᾷν, καὶ ἀμαθοῦς τὸ
„ ὁμολογεῖν τὴν ἀμάθειαν. ὁ ἁμαρτάνων ἔναντι τοῦ ποιήσαντος αὐτὸν, Σειρ. κεφ. λή.
„ ἐμπέσει εἰς χεῖρας ἰατροῦ, φησιν, ἀμαθοῦς δηλαδὴ καὶ ἀδολέσχου.
„ Εὐποιοῦμεν δὲ παραμυθούμενοι τοὺς δεομένους παραμυθίας. ἀπὸ γὰρ παροι. κεφ. ιή.
„ καρπῶν στόματος ἡ ψυχὴ ἀνδρὸς πλησθήσεται ἀγαθῶν. οἱ δὲ γενναῖοι καὶ μεγαλόψυχοι αὐτοὶ ἑαυτοὺς ἐς ὁποιωνοῦν δεινῶν ἔφοδον προσπαρασκευάσαντες καὶ κατασφαλισάμενοι, ναυτιῶσι πρὸς τὰς παραμυθίας, ὥσπερ οἱ βεβαίως ὑγιαίνοντες πρὸς τὰ φάρμακα. Εὐποιοῦμεν δὲ τοὺς πλησίον, οὐ μόνον ἀρετὴν ἀσκοῦντες, ἀλλὰ καὶ πολλῶν ἀδιαφόρων πράξεων ἐνίοτε ὑγιεῖ διανοίᾳ ἀπεχόμενοι, ἵνα μὴ τοὺς ἀσθενεσέ-
„ ρους σκανδαλίσωμεν. πάντα μοι ἔξεσιν, ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει. Παῦλ. Κορίν. ά. κεφ. ί.
Εὐποιοῦμεν δὲ τὸ ὁμόφυλον, καὶ εἰς ἀρετὴν ἐθίζομεν, οὐ μόνον τὰ πρὸς τοὺς ζῶντας ἐκπληροῦντες καθήκοντα, ἀλλὰ καὶ τὰ πρὸς τοὺς ἀποιχομένους, τὰ μὲν σώματα ὁσίως θάπτοντες, τὰς δὲ μνήμας
„ ἐναγῶς γεραίροντες. μνήμη γὰρ δικαίου μετ' ἐγκωμίων. καὶ, τίμιος παροι. κεφ. ί.

pernicie accedunt ad ægrotantes, subito medici facti, atque remedia suggerentes infirmo, quorum nec facultates norunt, nec qualitates. Ac propterea magnum est beneficium garruli, tacere: imperiti autem, imperitiam suam fateri. * *Qui delinquit in conspectu ejus qui fecit eum, incidet in manus medici*, inquit, imperiti, scilicet, atque garruli. Benigne etiam facimus, consolantes eos, qui indigent solatio. ** *De fructu* enim *oris anima hominis replebitur bonis*. Sed generosiores & magnanimi, qui sese ad quorumcumque malorum impetus præpararunt & munierunt, nauseant ad consolationem, sicut firmiter valentes ad medicamenta. Prosumus sociis, non solum virtutem exercentes, sed etiam a multis indifferentibus actionibus interdum sano consilio abstinentes, ne infirmioribus scandalo simus. *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt.* Prosumus sociis, eosque ad virtutem adsvefacimus, non solum officia erga vivos explentes; sed & erga mortuos, corpora quidem eorum sepelientes, memorias autem eorum sancte venerantes. *Memoria* enim *justi cum laudibus*. Et,

* Ecclesiastici 38. 15.
1. Cor. 10, 23.
** Prov. 12, 14.
Prov. 10, 7.

Digitized by Google

ψαλ. ρις΄. ἐναντίον Κυρίου ὁ θάνατος τῶν ὁσίων αὐτοῦ. τὸ δὲ θάπτειν τοὺς ζῶντας, «
ἄντικρυς ἀδικία, οἷα παρ' ἐνίων φιλεῖ τερατουργεῖσθαι εἰς ἀκούσιον
ἀρετὴν συνωθέντων, καὶ ἐν ταῖς μοναῖς μονονουχὶ ζώσας θαπτόντων
τὰς εἰς γάμον καὶ εἰς παιδοποιίαν σφριγώσας παρθένους. καὶ γὰρ «
Αναβάσ. Κύρου. βιβλ. ι. ἡμεῖς, ἔφη ὁ Ξενοφῶν, πάντες ἀποθανούμεθα, τούτου οὖν ἕνεκα ζῶντας «
ἡμᾶς δεῖ κατορυγῆναι; εὐποιοῦμεν δὲ μάλιστα, μοῖράν τινα καὶ τεμά- «
χιον τῆς καρδίας τῷ φιλουμένῳ δαψιλευόμενοι. τὸ δὲ ὁλόκληρον τὴν
καρδίαν δωρεῖσθαι θεῷ, καὶ διὰ θεὸν τῷ πλησίον, μόνης Ἡρωϊκῆς
ψυχῆς χαρακτὴρ ἐπίσημος. Εὐποιοῦμεν δὲ καὶ ταῖς ἐν δέοντι προσ-
Σειρ. κεφ. ιη΄. ρήσεσι καὶ τιμαῖς μὴ ἐς κολακείαν ἀποκλινούσαις. κρεῖσσον γὰρ «
λόγος, ἢ δόσις. εὐποιΐα δὲ, καὶ τὸ ἀνανεύειν ἐν καιρῷ, κεναῖς ἐλπίσι «
μὴ βουκολήσαντα τὸν ἐπικουρίας δεόμενον, ἀλλ' ὁμολογήσαντα τὴν
ἀσθένειαν. δεῖ δὲ τὰς εὐποιΐας πρῶτον ἀπονέμεσθαι τοῖς οἰκείοις,
παροι. κεφ. ια΄. ὁ γὰρ μὴ συμπεριφερόμενος τῷ ἑαυτοῦ οἴκῳ, κληρονομήσει ἄνεμον. «
κεφ. ιδ΄. καὶ, ἐν παντὶ μεριμνῶντι ἔνεστι περισσόν. ὃς δὲ τῶν ἰδίων, καὶ μάλι- «
Παῦλ. Τιμοθ. α΄. κεφ. ε΄. στα τῶν οἰκείων οὐ προνοεῖ, τὴν πίστιν ἤρνηται, καὶ ἔστιν ἀπίστου χείρων. «

Pf. 115, 15. *Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus.* Vivos autem sepelire, manifesta est iniquitas, ut aliqui prodigiose facere solent, ad virtutem non-voluntariam compellentes, inque claustris tantum non vivas sepelientes, virgines, quæ ad matrimonium & liberos gignendos turgent. *Atqui nos etiam*, inquit Xenophon, *morituri sumus omnes. Num igitur propterea vivos defodi nos oportet?* Benefacimus autem maxime, portionem quandam & frustulum cordis amico indulgentes. Totum vero cor donare Deo, & propter Deum proximo, solius virtutis heroicæ, insignis est nota. Benigne etiam facimus affatu, & honoris significatione, ad assentandum non deflectente. **Melius enim verbum quam datum.* Sed beneficium quoque est, abnuere pro tempore, vana spe non lactando ope indigentem, verum fatendo infirmitatem. Conferenda autem beneficia inprimis in domesticos. ***Qui communis non est domui suæ, possidebit ventos.* *Et, *Apud omnem sollicitum erit abundantia.* † *Si quis autem suorum, & maxime domesticorum, curam non habet, fidem negavit, & est infideli deterior.* Atque

*Ecclesiastici, 18, 16.

De Cyri Expeditione lib. 5. c. 8. §. 4.

** Prov. 11, 29.

* Prov. 14, 23.

† 1. Tim. 5, 8.

καὶ

καὶ ὁ ἐκφορήσας εἰς ἄλλους τὰ ὄντα ἑαυτοῦ, καὶ τῶν τέκνων, καὶ τῶν συγγενῶν, καὶ τῶν φίλων ἐνδεῶς ἐχόντων, ἀφροσύνης καὶ ἀδικίας
„ ἀποίσει γραφήν. οὐ γὰρ ἵνα ἄλλοις ἄνεσις, ἡμῖν δὲ θλῖψις. καὶ Κορινθ. β. κεφ. η.
„ ὁ δεσπότης ἐν εὐαγγελίῳ φησὶν, οὐκ ἔστι καλὸν λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν Ματθ. κεφ. ιε.
„ τέκνων, καὶ βαλεῖν τοῖς κυναρίοις.

Εὐεργετήσομεν δὲ ἐν τῷ μέρει καὶ τοὺς πένητας. μακάριοι γὰρ κεφ. ε.
„ οἱ ἐλεήμονες, ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται. καὶ ὁ Σολομὼν, τῇ ψυχῇ αὐτοῦ παροιμ. κεφ. ιδ.
„ ἀγαθὸν ποιεῖ ἀνὴρ ἐλεήμων. καὶ, εὐλογία εἰς κεφαλὴν τοῦ μεταδι-
„ δόντος. καὶ Ἀβδιοὺ ἦν φοβούμενος τὸν Κύριον σφόδρα, καὶ ἐγένετο ἐν βασιλ. γ. κεφ. ιη.
„ τῷ τύπτειν τὴν Ἰεζάβελ τοὺς προφήτας Κυρίου, καὶ ἔλαβεν Ἀβδιοὺ
„ ἑκατὸν ἄνδρας προφήτας, καὶ κατέκρυψεν αὐτοὺς κατὰ πεντήκοντα
„ ἐν σπηλαίῳ, καὶ διέτρεφεν αὐτοὺς ἐν ἄρτῳ καὶ ὕδατι.

Καὶ μάλιστα, ὡς ὁ ἱερός φησιν Ἀμβρόσιος, εὐεργετητέον τοὺς πρότερον πλουτοῦντας, ὕστερον δὲ ἀτυχήσαντας, καὶ ἀπολωλεκότας τὰ ὄντα λόγοις ἀῤῥήτοις τῆς θείας προνοίας, ἀλλ' οὐ γνώμης μοχθηρίᾳ καὶ ἀσωτίᾳ, αἰσχυνομένους δὲ φανερὰν ποιήσασθαι τὴν πενίαν. οὐδὲ φεισόμεθα χρημάτων ἵνα τοὺς ἐν αἰχμαλωσίᾳ λυτρώσωμεν;

is, qui ad alios exportat bona sua, liberis & cognatis & amicis indigentibus, insipientiæ & injustitiæ crimen subibit. * *Non enim ut aliis sit remissio, nobis autem tribulatio.* Et Dominus in Evangelio inquit, ** *Non est bonum sumere panem filiorum, & mittere canibus.*

Benefaciemus autem in parte & pauperibus. * *Beati enim misericordes: quoniam ipsi misericordiam consequentur.* ** Et Salomon, *Benefacit animæ suæ vir misericors.* Et, *Benedictio super caput impertientis.* * Et, *Abdias autem timebat Dominum valde. Nam cum interficeret Iezabel prophetas Domini, tulit ille centum prophetas, & abscondit eos quinquagenos & quinquagenos in speluncis, & pavit eos pane & aqua.*

* 2. Cor. 10, 13.

Maxime etiam, ut ait S. Ambrosius, liberalitas exercenda erga eos, qui prius opulenti, postea miseri, opes amisere, arcanis divinæ providentiæ rationibus, non autem voluntatis pravitate nec luxuria atque effusione adolescentiæ: tales qui publice egere & egestatem fateri verecundantur. Neque parcemus opibus, ut captivos redima-

** Matth. 15, 26.
* Matth. 5, 7.
** Prov. 11, 17. 26.
* 3. Reg. 18, 3.

τότε γὰρ ἔξεστιν, ὡς ὁ αὐτὸς ἅγιός φησι, καὶ τῶν ἱερῶν σκευῶν μὴ φειδομένους, ἀπεμπωλῆσαι κἀκεῖνα, καὶ μετ᾽ ὀρθῆς συνειδήσεως λύτρον δόντας, τὴν ἐλευθερίαν τοῖς ἀδελφοῖς πραγματεύσασθαι.

Δεῖ δὲ μεταδιδόναι τῶν ἀπὸ τῆς εὐποιΐας ἀγαθῶν καὶ ἑποιῳοῦν
κεφ. ι. ἀνθρώπῳ, καὶ μάλιστα τοῖς ξένοις, ὡς ἐν δευτερονομίῳ. ὁ γὰρ θεὸς « ἀγαπᾷ τὸν προσήλυτον δοῦναι αὐτῷ ἄρτον καὶ ἱμάτιον. καὶ, ἀγαπή- «
Ματθ. κεφ. ε. σατε τὸν προσήλυτον. καὶ, τῷ αἰτοῦντί σε δίδου, φησίν. εἰ οὐκ ἔχεις « χρήματα, δὸς παραμυθίαν, δὸς λόγον προσηνῆ, πρόσωπον ἱλαρὸν, δάκρυσον, στέναξον, ἀλλ᾽ ἀπὸ καρδίας. τὸ γὰρ τοῦ Ἐπικτήτου, στωϊκὸν καὶ ὠμότητος μεστόν· κἂν οὕτω τύχῃ καὶ ἐπιστενάξαι, πρόσεχε « μέντοι, μὴ καὶ ἔσωθεν στενάξῃς. κοινὰ δὲ καὶ φυσικὰ δίκαια πρὸς « ἅπαν τὸ ἀνθρώπινον, τὸν πλανώμενον ἄγειν εἰς εὐθεῖαν, φωτὸς καὶ πυρὸς μεταδιδόναι, καὶ τὰ τοιαῦτα. ἀλλὰ τὰ τῶν χριστιανῶν οὐκ ἀγελαῖα, ἐκτενέστερα δὲ, καὶ δαψιλέστερα. μεταδιδόναι γὰρ ὀφείλουσιν ἅπασι τοῦ πυρὸς τῆς ἀγάπης, τοῦ φωτὸς τῆς διδασκαλίας, ἵνα μὴ κατακριθῶσιν, ὥσπερ ὁ οἰκέτης ὁ κρύψας τὸ τάλαντον. δαψιλέστεραι δὲ αἱ πρὸς τοὺς πολίτας μεταδόσεις, τρέφουσαι τὸ κοινωνικὸν

mus; tunc enim fas, ut idem ille Sanctus ait, nec sacris vasis parcendo, illa etiam vendere, atque recta cum conscientia datis redimiis, libertatem fratribus procurare.

Impertiendum autem de beneficentiæ bonis cuilibet etiam homini, maximeque peregrinis. Ut in
cap. 10, 18. Deuteronomio, *Deus enim amat peregrinum, & dat ei victum atque*
Matth. 5, 42. *vestitum*. Et, *Ama peregrinos*. Item, *Qui petit à te, da ei*. Si non habes pecuniam, da consolationem, esto ei affabilis, accedat vultus bonus, illacrymare, ingemisce, sed ex corde. Illud enim Epicteti Stoicum est & duritiæ plenum: **Atque, si res ita tulerit, (ne te pigeat) etiam ingemiscere; cave tamen, ne & intrinsecus gemas*. Communia vero & naturalia adversus omnes homines sunt jura, ut, Erranti monstrare viam, De lumine & igne impertire, & quæ ejusmodi sunt. Sed Christianorum jura minus sunt vulgaria, contra vero uberiora & largiora. Impertire enim debent omnibus ignem charitatis, lumen doctrinæ; ne condemnentur, ut servus ille, qui talentum suum absconderat. Largiores autem & ampliores sunt communicationes cum civibus, susten-

*In Enchir.

καὶ

καὶ φιλάλληλον, κοινολογίαις, ἀμοιβαίαις διαλέξεσιν, ἀπαντήσεσι, δεξιώσεσι, λιπαραῖς φιλοφροσύναις, αἷς συνδεῖται ἡ ἐν ταῖς πόλεσι κοινωνία. ἐν αἷς ἀγοραὶ κοιναὶ, καὶ ναοὶ, καὶ θέατρα, καὶ νόμοι, καὶ δίκαια, καὶ ἔθη, καὶ συναλλαγαὶ, καὶ ἐπιμιξίαι, καὶ φιλίαι. διὰ δὲ τῆς ἀκεραίου φιλίας, ἣν ἡ τῶν ἠθῶν ὁμοιότης τίκτει, καὶ βεβαιοῖ καὶ συνίστησι, καὶ τὰ ἴδια κοινά πως γίγνεται, διὰ τοῦτο κοινά, φασι, τὰ τῶν φίλων.

Κρηπὶς δὲ καὶ κορωνὶς πάσης κοινωνίας, αἱ κατὰ μέρος συνοικίαι, σπέρματα πόλεων, ἐν αἷς τὰ μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς, πατρός τε καὶ τέκνων λιπαρεστάταις φροντίσι διατηρεῖται καθήκοντα. ἡ μὲν γυνὴ ὡς δεσπότην καὶ βασιλέα τιμᾷ τὸν ἄνδρα, ὑπέχει τοῖς αὐτοῦ νεύμασι, φροντίζει ὅπως εὖ καὶ καλῶς σχῇ τὰ κατ' οἶκον, ἐπιμελή-
„ σεται καὶ ἀγροῦ, καὶ δούλων. ἐνεργεῖ γὰρ τῷ ἀνδρὶ εἰς ἀγαθὰ πάντα παρμ. κεφ. λά.
„ τὸν βίον. εὑραμένη ἔρια καὶ λίνον, ἐποίησεν εὔχρηστα ταῖς χερσὶν
„ αὐτῆς. ἐγένετο ὡσεὶ ναῦς ἐμπορευομένη μακρόθεν, συνάγει δὲ αὕτη
„ τὸν βίον. καὶ ἀνίσταται ἐκ νυκτῶν, καὶ ἔδωκε βρώματα τῷ οἴκῳ,

tantes societatem & amorem mutuum, communicandis sermonibus, disceptationibus, occursu & congressu, amplexu, benevolentiæ significatione, quibus rebus colligatur in civitatibus societas. In quibus multa sunt communia, forum, templa, theatra, leges, jura, consvetudines & mores, commercia resque & rationes contractæ, familiaritates atque amicitiæ. Per amicitiam autem sinceram, quam similitudo morum parit, stabilit & constituit, propria etiam ac privata fiunt quodammodo communia. propterea proverbio dicitur: Amicorum esse omnia communia.

Sed fundamentum & principium omnis societatis sunt conjugia & familiæ, seminaria reip. In quibus officia inter maritum & uxorem, patremque & liberos, assiduis conservantur curis. Uxor ut dominum & regem ita honorat maritum, obsequitur ejus nutibus, sollicita est ut bene & recte omnia habeant domi, curamque agit ruris & servorum. *Operatur enim viro suo ad* Prov. 31, 12. seqq. *bona omnibus diebus vitæ suæ. Quæsivit lanam & linum, fecitque utilia manibus suis. Facta est quasi navis institoris de longe portans panem suum. Et de nocte surrexit, distribuitque cibos domesticis & pensa an-*

καὶ

καὶ ἔργα ταῖς θεραπαίναις. θεωρήσασα γεώργιον ἐπρίατο, ἀπὸ δὲ «
καρπῶν χειρῶν αὐτῆς κατεφύτευσε κτῆμα. ἀναζωσαμένη ἰσχυρῶς «
τὴν ὀσφῦν αὐτῆς, ἤρεισε τοὺς βραχίονας αὐτῆς εἰς ἔργον. καὶ ἐγεύ- «
σατο ὅτι καλόν ἐςι τὸ ἐργάζεσθαι, καὶ οὐκ ἀποσβέννυται ὁ λύχνος «
αὐτῆς ὅλην τὴν νύκτα. τοὺς πήχεις αὐτῆς ἐκτείνει ἐπὶ τὰ συμφέροντα, «
τὰς δὲ χεῖρας αὐτῆς ἐρείδει εἰς ἄτρακτον. χεῖρας δὲ αὐτῆς διήνοιξε «
πένητι, καρπὸν δὲ ἐξέτεινε πτωχῷ. οὐ φροντίζει τῶν ἐν οἴκῳ ὁ ἀνὴρ «
αὐτῆς ὅταν που χρονίζῃ, πάντες γὰρ οἱ παρ᾽ αὐτῇ ἐνδεδυμένοι εἰσί. «
δισσὰς χλαίνας ἐποίησε τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς, ἐκ δὲ βύσσου καὶ πορφύρας «
ἑαυτῇ ἐνδύματα. περίβλεπτος δὲ γίνεται ὁ ἀνὴρ αὐτῆς ἐν πύλαις, «
ἡνίκα ἂν καθίσῃ ἐν συνεδρίῳ μετὰ τῶν γερόντων τῶν κατοίκων τῆς «
γῆς. ἀλλὰ πρὸ πάντων ἐπιμελήσεται, ὅπως αὐτή τε σωφρονοίη,
καὶ τὰ τέκνα, οὐδὲ γάρ ἐςι ταύτης μείζων εὐποιΐα γυναικὸς πρὸς
ἄνδρα. ὁ δὲ ἀνὴρ εὐποιήσει τήν τε ὁμόζυγον καὶ ἑαυτὸν, ἀνοήτῳ
ζηλοτυπίᾳ μὴ διασείων τὴν οἰκίαν, καὶ πολὺν τὸν χειμῶνα διεγείρων
κεφ. θ'. ἐν αὐτῇ. μὴ ζήλου, φησὶν ὁ σοφὸς Σειρὰχ, γυναῖκα τοῦ κόλπου σου, «
μηδὲ διδάξῃς ἐπὶ σεαυτὸν παιδείαν πονηράν. ἡ γὰρ σωφροσύνη οὐκ «
ἔχει φύλακα τὴν ζηλοτυπίαν, ἀλλ᾽ ἔςιν ἑκούσιος ἀρετή. τοῦτο δὲ

cillis. Consideravit agrum & emit eum: de fructu manuum suarum plantavit fundum. Succincta fortiter lumbos, admovit brachia sua operi. Gustavit & vidit quia bonum est operari. Non extingvitur lucerna ejus tota nocte. Cubitos suos extendit ad utilia, manus autem suas admovet fuso. Manus suas aperuit inopi, &
* cap. 9, 1. *palmas suas extendit ad pauperem. Non est sollicitus vir ejus de domo sua quando diutius alicubi moratur: omnes enim domestici ejus vestiti sunt. Geminas lanas fecit viro suo, sibi autem ex abysso & purpura indumenta. Nobilis in portis vir ejus, quando sederit cum senatoribus terræ.* Sed inprimis operam dabit, ut & ipsa pudica sit, & liberi temperati ac modesti. Neque enim majus isto beneficium est mulieris erga maritum. Vir autem è re sua & conjugis faciet, infructuosa zelotypia non concutiens domum, magnamque in ea tempestatem excitans. * *Ne zeles*, inquit sapiens Sirach, *mulierem sinus tui, neque doceas super teipsum doctrinam nequam.* Pudicitia enim non habet custodem zelotypiam, sed est voluntaria virtus. Hoc

μόνον

μόνον κερδήσει ὁ ζηλοτυπίαν νοσῶν, ὅτι παρὰ τῇ γυναικὶ ἀφροσύνην ἑαυτοῦ καταδικάσει. οὐ μόνον γὰρ εἰς τὰ κεκωλυμένα μᾶλλον εἴωθε διατείνεσθαι τὸ γυναικεῖον φῦλον, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀφρόνων ὀλίγον λόγον ποιοῦνται τῶν ζηλοτυπούντων ἀνδρῶν.

Εὐποιήσει δὲ καὶ τὰ τέκνα εἰς πᾶσαν ἀρετὴν παιδαγωγῶν, καὶ τὸν ἀκήρατον τῆς εὐσεβείας καὶ δικαιοσύνης, καὶ ἐλεημοσύνης πλοῦτον ἀφθόνως εἰς αὐτὰ διαπορθμεύων, καὶ ἀγαθῶν ἐλπίδων ἐμπιπλάς. οἷαι αἱ τῷ ὄντι χρυσαῖ παραινέσεις τοῦ Τωβὶτ πρὸς Τωβίαν τὸν υἱὸν
„ αὐτοῦ· πάσας τὰς ἡμέρας παιδίον Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν μνημόνευε, Τωβ. τ. κεφ. δ.
„ καὶ μὴ θελήσης ἁμαρτάνειν, καὶ παραβῆναι τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ.
„ δικαιοσύνην ποίει πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου, καὶ μὴ πορευθῇς
„ ταῖς ὁδοῖς τῆς ἀδικίας. διότι ποιοῦντές σου τὴν ἀλήθειαν, εὐοδίαι
„ ἔσονται ἐν τοῖς ἔργοις σου, καὶ πᾶσι τοῖς ποιοῦσι τὴν δικαιοσύνην. ἐκ
„ τῶν ὑπαρχόντων σοι πόιει ἐλεημοσύνην, καὶ μὴ φθονησάτω σου
„ ὁ ὀφθαλμὸς ἐν τῷ ποιεῖν σε ἐλεημοσύνην. μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσω-
„ πόν σου ἀπὸ παντὸς πτωχοῦ, καὶ ἀπὸ σοῦ οὐ μὴ ἀποστραφῇ τὸ πρό-
„ σωπον τοῦ Θεοῦ. ὡς σοὶ ὑπάρχοι κατὰ τὸ πλῆθος, πόιησον ἐξ αὐτῶν

autem solum lucrabitur zelotypia laborans, ut apud uxorem stultitiæ se damnet. Non enim tantummodo in vetita magis solet niti muliebris sexus, sed etiam, ut stultos parvi pendunt zelotypos viros.

Bene autem faciet etiam liberis, ad omnem virtutem eos instituens, & intaminatas pietatis, justitiæ & misericordiæ divitias affatim in eos transferens, bonisque spebus implens. Qualia sunt illa vere aurea Tobiæ ad Tobiam filium monita: * *Omnibus diebus vitæ tuæ, fili, in mente habeto Dominum Deum nostrum: & cave, ne aliquando peccato consentias & transgrediaris præcepta ejus. Justitiam operare omnibus diebus vitæ tuæ, neque ambules in viis injustitiæ. Quoniam te operante veritatem prosperi erunt negotiorum tuorum eventus, & omnibus operantibus justitiam. Ex substantia tua fac eleemosynam, & ne invideat oculus tuus, cum facis misericordiam. Noli avertere faciem tuam ab ullo paupere: ita enim fiet, ut nec a te avertatur facies Domini. Pro copia bonorum tuorum fac ex iis eleemosy-*

* Tob. 4. 6.

ἐλεημοσύνην. ἐὰν ὀλίγον σοι ὑπάρχῃ, κατὰ τὸ ὀλίγον μὴ φοβοῦ ποιεῖν ἐλεημοσύνην. θέμα γὰρ ἀγαθὸν θησαυρίζεις σεαυτῷ εἰς ἡμέραν ἀνάγκης. διότι ἐλεημοσύνη ἐκ θανάτου ῥύεται, καὶ οὐκ ἐᾷ εἰσελθεῖν εἰς τὸ σκότος. δῶρον γὰρ ἀγαθόν ἐστιν ἐλεημοσύνη πᾶσι τοῖς ποιοῦσιν αὐτὴν ἐνώπιον τοῦ ὑψίστου.

Εὐποιήσει δὲ καὶ τοὺς δούλους, τροφάς τε χορηγῶν καὶ ἐνδύματα. ἄρτος γὰρ, καὶ παιδεία, καὶ ἔργον οἰκέτῃ· οἰκέτῃ δὲ κακούργῳ, „ στρέβλαι καὶ βάσανοι.

Σειρ. κεφ. λγ.

Ἕκαστος δὲ ὀφείλει εὐποιεῖν καὶ τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα, ἡ γὰρ πατρὶς πᾶσαν ἐμπεριείληφε κοινωνίαν, καὶ οἱ ὑπὲρ πατρίδος προθύμως κινδυνεύοντες, περικλεεῖς εἰσιν εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα, οὔ τε μετὰ θάνατον θνήσκουσιν, ἀλλὰ διὰ παντὸς εὐφημίαις γεραίρονται, ὥσπερ ἡ σεμνοτάτη, καὶ ἀνδρειοτάτη Ἰουδὴθ, οἵ τε Μακκαβαῖοι, καὶ ὁπόσοι τοιοῦτοι. μέρος δὲ τῆς πατρίδος οἱ ἄρχοντες, κἄντε βασιλεὺς εἴη ὁ ἄρχων, κἄντε γερουσία μιᾷ συμπνοίᾳ τοῦ κοινοῦ προϊσταμένη. φύλαξ γὰρ ὁ ἄρχων τοῦ κατηκόου, ἡμέραν τε, καὶ νύκτα ἀγρύπνοις ὄμμασι προνοεῖται τῆς ἁπάντων ἀσφαλείας καὶ σωτηρίας, καὶ γογγύζοντος αὐτοῦ, ὀργίζεται τὸ θεῖον.

nam: si modicum tibi fuerit, secundum paucitatem illam ne dubites facere eleemosynam. Præmium enim bonum thesaurizas tibi in diem necessitatis. Quoniam eleemosyna a morte liberat, & non sinit intrare in tenebras. Munus enim bonum est eleemosyna omnibus facientibus eam coram Altissimo.

Benefaciet servis quoque, cum alimenta ministrans tum vestimenta. *Panis enim & disciplina & opus servo. Servo autem malefico tormenta & cruciatus.*

* Ecclesiastici, 30, 25. 28.

Porro quisque bene mereri debet etiam de patria sua. Etenim patria una complexa est omnes societates, quive pro patria æquo animo periclitantur, in omne ævum celebrantur, & noc post obitum moriuntur, sed perpetuis laudibus honorantur, ut castissima simul & fortissima illa Judith, ut Macchabæi etiam, & omnes tales. Pars autem patriæ sunt Imperantes, sive imperans sit rex, sive senatus qui communi consensu præest Reip. Imperans enim, custos est subjectorum, dieque & nocte vigilans, prospicit omnium securitati & saluti; atque si murmuret, iratum habet Numen.

Διαλη-

Διαληπτέον δὲ ἄττα καὶ περὶ εὐχαρίστου καὶ ἀχαρίστου γνώμης. ἡ μὲν γὰρ περὶ τὸ εὐποιεῖν φειδὼ καὶ ἐκτένεια ἔχει τοὺς ἰδίους λόγους, καὶ ἴσως ἐνίοτε ἀνεπιμώμως ἤρτηται τῆς τοῦ εὐποιοῦντος προαιρέσεως· τὸ δὲ εὖ πεπονθότα ῥαθύμως ἔχειν περὶ τὴν ἀντέκτισιν τῆς χάριτος,
„ παρανομία ἄντικρύς ἐστι. δανείζεται ὁ ἁμαρτωλὸς, καὶ οὐκ ἀποτίσει. ψαλ. λς'.
ὀφειλὴ γάρ ἐστιν ἡ οὕτως καταβληθεῖσα χάρις, καὶ ἡ ἀντίδοσις χρέος ἀπαραίτητον, καὶ εἴ γε μιμησόμεθα τὴν λιπαρὰν γῆν, μετὰ
„ προσθήκης ἀποδώσομεν τοὺς καρπούς. ὁ ἀνταποδιδοὺς, φησι, χάρι- Σειρ. κεφ. γ'.
„ τας, μέμνηται εἰς τὰ μετὰ ταῦτα, καὶ ἐν καιρῷ πτώσεως εὑρήσει
„ στήριγμα. τὸ μὲν γὰρ ἐπὶ ἀμοιβῶν προσδοκίᾳ κατατιθέναι τὰς χάριτας, ἐλευθεριότητος οὐκ ἂν εἴη· ἀλλ' ὅμως ὁ τὴν εὐεργεσίαν εἰληφὼς ὑπόχρεως καθίσταται, καὶ διὰ τοῦτο πάντως ὀφείλει ἄνευ ἀναβολῆς ἀμοιβαίαις ἀντιδόσεσιν ἐπιδείξασθαι τὸ γενναῖον καὶ ἐλευθέριον τῆς ψυχῆς. ἀλλ' ἡ ἀχαριστία ὡς τὰ πολλὰ νεανιευομένη, μυρία ὅσα * δραματουργεῖ μὴ μόνον οὐκ ἀποδιδοῦσα τὰς ὀφειλὰς, ἀλλὰ καὶ βλασφημοῦσα, καὶ ἐπιβουλευομένη τῷ εὖ πεποιηκότι. καὶ οἱ μὲν εὐφρονοῦντες, πρῶτον μὲν τῷ χορηγῷ παντὸς ἀγαθοῦ θεῷ τοὺς εὐχα-

Disceptandum nonnihil etiam de grato & ingrato animo. Nam parcitas quidem & largitas in benefaciendo, habent suas rationes, ac fortasse quandoque citra culpam pendent ex benefacientis voluntate; sed beneficio affectum negligentem esse in referenda gratia, iniquitas plane est. * *Mutuabitur peccator, & non solvet.* Beneficii enim collatio est obligatio, & retributio debitum irrecusabile: atque si imitabimur pingvem terram, cum additamento reddemus fructus. ** *Qui reddit, gratiam*, inquit, *meminit in posterum, & in tempore casus sui inveniet firmamentum.* Equidem expectatione remunerationis conferre beneficia, liberalitatis haud fuerit; interim tamen is, qui beneficium accepit, debitor fit, ac propterea utique debet sine cunctatione vicissim gratificando ingenuum & liberalem animum ostendere. Sed ingratitudo temere plerumque sexcenta comminiscitur, non solum debita non reddens, verum etiam diffamans & insidiis petens benefactorem. Ast ii qui recte sapiunt, in primis quidem largitori omnis boni Deo hymnos & grates red-

* Ps. 36, 21.
** Ecclesiastici, 3, 14.

Digitized by Google

ρισηρίες ὕμνες ἀναπέμπεσι, καὶ πολυτελεςάτοις ἔργοις γεραίρεσιν.
δευτερ. κεφ. ις΄. ἐκ ὀφθήσῃ ἐνώπιον Κυρίε τε͂ Θεε͂ σε κενός. καὶ, πάντες οἱ κύκλῳ "
ψαλ. οε΄. αὐτε͂ οἴσεσι δῶρα τῷ φοβερῷ. μιμηταὶ γὰρ γίγνονται κἀν τέτῳ "
τῶν προφητῶν καὶ ἁγίων. ὁ προφητάναξ Δαβὶδ ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις "
γεραίρει τὸν δημιεργὸν θεὸν, καὶ εὐχαριςεῖ αὐτῷ ἐ μόνον πλετίζοντι,
παροιμ. κεφ. γ΄. ἀλλὰ καὶ παιδεύοντι. χάριτες γάρ εἰσιν αἱ παρὰ θεε͂ παιδεῖαι. ὃν "
γὰρ ἀγαπᾷ Κύριος παιδεύει, μαςιγοῖ δὲ ὑὸν ὃν παραδέχεται. Δια- "
λάμπει δὴ ἐν τοῖς ἁγίοις καὶ τὸ πρὸς τὲς εὐηργετηκότας τῆς γνώμης
εὐχάριςον.

Ἰησε͂ς ὁ τε͂ Ναυῆ μνήμονι καὶ εὐχαρίςῳ διαθέσει ἀντευποιεῖ τὴν εὐεργέτιδα Ῥαάβ. ὁ προφήτης Ἡλίας, καὶ Ἐλισσαῖος ὁ μιμητὴς τε͂ διδασκάλε, ἀμφιλαφέσιν ἔργοις ἀμείβονται τὰς φιλοξενίᾳ παραμυθησαμένας αὐτές. καὶ Δαβὶδ ὁ βασιλεὺς τραπέζης κοινωνίᾳ ἀντευποιεῖ τὸν ὑὸν τε͂ Ἰωνάθαν, ἐκ ἐπιλήσμων παλαιᾶς ἑταιρείας.

Ὅ, τε θεῖος Παῦλος τὸν ἐν Μελίτῃ ἑςιάσαντα καὶ περιθάλψαντα Πόπλιον ἐξ ὑπογύε ἀθρόαις εὐεργεσίαις ἀμείβεται.

Δεῖ δὲ ἐς τὸ εὐποιεῖν ἐς δεῖ, καὶ ὁπότε δεῖ, καὶ ὡς δεῖ ἑτοίμως

dunt, eumque magnificis operibus
Deut. 16, 16. venerantur, *Non apparebis ante Dominum Deum tuum vacuus.* Et,
Pf. 75, 12. *Omnes in circuitu ejus, offerent munera terribili.* Imitatores enim fiunt in eo etiam Prophetarum & Sanctorum. Regius Propheta David psalmis & hymnis veneratur creatorem Deum, gratiasque agit, non solum ditanti, sed & castiganti. Beneficia enim sunt, divinæ casti-
Prov. 3, 12. gationes. *Quem enim diligit Dominus, castigat, & flagellat filium qui ei est acceptus.* Elucet nempe in Sanctis, etiam gratus erga bene meritos animus.

Josue filius Nun memori & grato animo rependit beneficium bene meritæ Rachab. Elias Propheta, & Elisæus imitator magistri, uberrimis factis remunerant eas à quibus hospitalitatis solatium acceperant. Et rex David mensæ communione vicissim benefacit filio Jonathæ, haud immemor veteris sodalitii.

Divusque Paulus in Melite Publium, qui ipsum epulis acceperat & foverat, mox grandibus beneficiis remunerat.

Oportet autem circa beneficentiam meminisse quibus indulgen-

ἔχοντα

Digitized by Google

ἔχοντα μεμνῆσθαι, ὡς τὸ εὐχερῶς κατανεύειν τοῖς αἰτουμένοις τὰ μὴ
„ εἰκότα, μυρίων κακῶν πρόξενον. οὐκ οἴδατε τὶ αἰτεῖσθε, φησὶν ὁ Ματθ. κεφ. κ'.
δεσπότης. τὸ δ' ὑπ' αἰδοῦς εὐδυσώπητον ἐν οἷς οὐ δεῖ, τῶν ἀνοήτων ἐστὶ, Παροι. κεφ. κς'.
„ καὶ ἠλιθίων. ἔστι γὰρ αἰσχύνη ἐπάγουσα ἁμαρτίαν. καὶ ὁ σοφὸς κεφ. κ'.
„ Σειρὰχ, ἔστι χάριν αἰσχύνης ἐπαγγελλόμενος φίλῳ, καὶ ἐκτήσατο
„ αὐτὸν ἐχθρὸν δωρεάν. οὐκοῦν τὸ ἐν καιρῷ ἀνανεύειν, τοῦ ἐπὶ βλάβῃ
τοῦ αἰτοῦντος κατανεύειν ἐπαινετώτερον.

Ἐπειδὴ δὲ τῆς ἐλευθεριότητος μέρος ἐστὶ καὶ τὸ εὖ πάσχειν. δὸς
„ γὰρ καὶ λάβε, φησὶ, καὶ ἀπάτησον τὴν ψυχήν σου.* πολλῆς ἀγχι- Σειρ. κεφ. ιδ'.
νοίας καὶ φρονήσεως δεῖται τὸ παρασκευάζειν ἑαυτὸν εἰς ὑποδοχὴν
εὐεργεσιῶν, τῶν τε παρὰ θεοῦ, καὶ τῶν παρὰ τῶν ὑπερεχόντων, καὶ
δυναμένων εὐποιῆσαι χορηγουμένων. ἱκανὸν ἡ Χαναναία παράδειγμα,
„ ὅπως δεῖ θεὸν εἰς οἶκτον καὶ εὐποιΐαν κινῆσαι. ναὶ Κύριε, καὶ γὰρ τὰ Ματθ. κεφ. ιε'.
„ κυνάρια ἐσθίει ἀπὸ τῶν ψιχίων τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τῶν
„ κυρίων αὐτῶν. τότε ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῇ, ὦ γύναι,
„ μεγάλη σου ἡ πίστις, γενηθήτω σοι ὡς θέλεις. ὁ γὰρ αἰτῶν λαμβάνει, Ματθ. κεφ. ζ'.

dum, & quando, & quali promptitudine; nam facile annuere inconvenientia petentibus, innumera est conciliare mala. **Nescitis quid petatis*, inquit Dominus. Ast præ verecundia nimis facile exorari in quibus non oportet, stultorum est & stolidorum. ***Est* enim *pudor inferens peccatum.* Et sapiens ille Sirach, **Est qui præ confusione promittit amico, & lucratus est eum inimicum gratis.* Igitur tempestive abnuere præstat, quam cum damno petentis annuere, estque laudabilius.

Quandoquidem autem liberalitatis pars est etiam beneficium accipere, *Da* enim *& accipe*, inquit, *& delecta animam tuam*; multa opus est solertia & prudentia, ut quis seipsum præparet ad suscipienda beneficia, cum ea quæ à Deo, tum quæ à superioribus iisque hominibus qui beneficia conferre possunt, suppeditantur. Idoneum est mulier Chananæa exemplum, quomodo oporteat Deum ad miserationem & beneficium commovere. *Etiam Domine, nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de mensa dominorum suorum. Tunc respondens Jesus, ait illi: O mulier magna est fides tua: fiat tibi sicut vis. Qui enim petit, acci-*

Ecclesiastici, 14, 27.
* Matth. 20, 22.
** Prov. 26, 11.
* Ecclesiastici 20, 23.
Matth. 15, 27.
Matth. 7, 8.

καὶ ὁ ζητῶν ἑυρίσκει, καὶ τῷ κρούοντι ἀνοιγήσεται. ἀνοιγήσεται δὲ οὐ τῷ ῥαθύμως κρούοντι, οὐδὲ τῷ ἅπαξ κρούοντι, ἀλλὰ τῷ ἐπιμόνως, καὶ πολλάκις. τὸ δὲ ἐπίμονον, καὶ ἐπ' ἀνθρώπων δεινὸν, καὶ δραστήριον εἰς θήραν ἐυποιίας. ἐπιτυχεῖς δὲ γιγνόμεθα τῶν αἰτήσεων, αἰτούμενοι κἄντε παρὰ βασιλέως, κἄντε παρὰ φίλων, τὰ δυνατὰ, τὰ δίκαια, τὰ μὴ εἰς ἑτέρου βλάβην τείνοντα, τὰ ἡμῖν προσήκοντα, οὐδ' ἀποτυγχάνομεν αἰτούμενοι παρὰ τῶν διδόντων. ὁ γὰρ παρὰ ἀνδριάντος ὡς ὁ Διογένης ζητῶν, εἰς ἀποτυχίαν ἑαυτὸν ἐθίζει.

Ἐπιτυχεῖς δὲ ὡςταπολλὰ γίγνονται, οἱ τὰς τῶν ἐυποιιῶν ἐυκαιρίας παρατηροῦντες. ὁπηνίκα δηλαδὴ ὁ ἐυποιήσων ἐν ἐυθυμίᾳ καὶ διαχύσει ψυχῆς διατελοίη, ἐπειδὰν μὴ προεκκενώσῃ ἑαυτὸν ταῖς πρὸς ἄλλους ἐυεργεσίαις. οὐδὲ γὰρ τοῦ ἐλευθερίου ἀποπειρᾶσθαι προσήκει ἤδη ἀπειρηκότος, ἥ τε γόνιμος καρπῶν γῆ κεκμηκῦα, ἀνέσεως δεῖται ὅπως νεαροὺς φύσῃ καρπούς.

Ἔχει δὲ κἀκεῖνο πολλὴν ἰσχὺν εἰς ἐυποιιῶν ἐπίτευξιν, τὸ ἅπαξ

pit: & qui quærit invenit: & pulsanti aperietur. Aperietur autem, non segniter nec semel tantum pulsanti, sed instanter & sæpe. Instantia autem & perseverantia etiam apud homines plurimum valet, estque efficax ad aucupandam beneficentiam. Compotes autem sumus votorum, poscentes, sive à regibus, sive ab amicis, possibilia, æqua & justa, non ad alterius detrimentum tendentia, nobis convenientia, nec repulsam ferimus à largitoribus. Is enim qui à statua, ut Diogenes, petit, ad repulsam seipsum adsvefacit.

Impetrant autem plerumque etiam, qui beneficiorum opportunitates & occasiones observant. Quando scilicet benefacturus lætitia perfusus fuerit, quando aliis largiendo, seipsum non ante exhauserit. Neque enim liberalis tentandus, jam defatigatus: feraxque fructuum terra, fessa, indiget requie, ut recentes possit producere fructus.

Sed & illud multum valet ad impetrationem beneficiorum, si quis

ἐυεργε-

εὐεργετηθῆναι καὶ δίς. Φιλοῦσι γὰρ, καὶ πολλάκις εὐεργετοῦσιν οἱ ὑπερέχοντες οὓς ἅπαξ ἔφθησαν εὖ πεποιηκότες, καὶ κήδονται αὐτῶν οἱονεὶ ἰδίων κτημάτων. οἱ δὲ ἐχέφρονες, οὐκ εὐχερῶς προσίενται τὰς
» εὐποιΐας, πολλοῦ τιμῶντες τὴν ἐλευθερίαν. μὴ γίγνεσθε δοῦλοι Κοριν. ά. κεφ. ζ.
» ἀνθρώπων. πολλοὶ γὰρ εὐποιοῦντες οἱονοὶ ἀλύσεσι δεσμοῦσι τοῖς
» εὐεργεσίαις τοὺς εὖ πεπονθότας. διὸ ὀλίγα δώσει, φησὶ, καὶ πολλὰ Σειρ. κεφ. κ'.
» ὀνειδίσει. ὁ δὲ θεῖος Δαβὶδ ἀποσείεται, καὶ τὰ παρὰ τῶν μοχθηρῶν
» δῶρα. ἔλαιον δὲ ἁμαρτωλοῦ μὴ λιπανάτω τὴν κεφαλήν μου. οἱ γὰρ ψαλ. ρμ'.
τὰ παρὰ τῶν ἀδικούντων προσιέμενοι δῶρα, κοινωνοὶ καὶ αὐτοὶ γίγνονται τῆς ἀδικίας.

semel iterumque beneficio affectus sit. Amant enim superiores & cumulant beneficiis, eos, quos semel prævenere merendo, curantque & tutantur eos, tamquam proprias possessiones. At cordatiores non facile admittunt beneficia, magni æstimantes libertatem. * *Nolite fieri servi hominum.* Multi enim beneficiis conferendis, quasi catenis ligant beneficiarios. Quare *Exigua dabit*, inquit, *& multa exprobrabit.* Ecclesiastici 20, 25.
Divus autem David rejicit etiam improborum dona. *Oleum autem peccatoris ne impingvet caput meum.* Pf. 140, 5.
Qui enim ab injuriam facientibus admittunt dona, socii quodammodo & ipsi fiunt injuriæ. * 1. Cor. 7, 23.

Digitized by Google

Περὶ Φρονήσεως.

Κεφάλ. ιζ'.

Ὄμμα ψυχῆς ἐστιν ἡ φρόνησις, ἡγεμὼν βίου, μήτηρ πασῶν ἀρετῶν, κατὰ τὸ δέον αὐταῖς χρωμένη, ἀνιεῖσά τε καὶ ἐπιτείνουσα τὰς κατ' αὐτὰς ἐνεργείας, ὡς ἀπαιτοῦσιν οἱ τῆς εὐδαιμονίας
Σολομ. σοφ. κεφ. γ'. λόγοι. ἀδιάπλωτος ἡ ῥίζα τῆς φρονήσεως, ἡ σοφία φησίν. ἀπ' " ἐκείνης ἀναβλαστάνει ὁ τῆς εὐσεβείας καρπὸς, ὁ κολοφὼν τῆς εὐδαι-
ψαλ. λά. μονίας. διὰ γὰρ φρονήσεως θεῷ κοινωνοῦμεν. διὸ μὴ γίγνεσθέ, φησιν, "
νβ. ὡς ἵππος, καὶ ἡμίονος, οἷς οὐκ ἔστι σύνεσις. καὶ, εἶπεν ἄφρων ἐν " καρδίᾳ αὐτοῦ, οὐκ ἔστι θεός. οἱ γὰρ φρονήσεως ἔρημοι ἢ θεὸν οὐκ ἀγνώσκουσιν, ἢ κακῶς γινώσκουσιν, εἰς δεισιδαιμονίαν καὶ δυσσεβοῦς θρησκείας ἐπίτασιν ἐξολισθαίνοντες. φρονίμων δ' ἔργον, διὰ τῆς ἐπικτήσεως τῶν ἀρετῶν ἀφομοιοῦσθαι τῷ θεῷ. ὅς τις ὦν, παρὰ Ἰαμβλίχῳ φησὶν Ἀρχύτας ὁ Πυθαγόρειος, ἀναλῦσαι οἷος τέ ἐστι πάντα τὰ γένεα ὑπὸ μίαν τε καὶ τὰν αὐτὰν ἀρχὰν, καὶ πάλιν συνθεῖναί τε, καὶ συναριθμήσασθαι, οὗτος δοκεῖ μοι καὶ σοφώτατος

CAP. XVII.

De Prudentia & Sapientia.

OCulus animæ est prudentia, dux vitæ, mater omnium virtutum, opportune & convenienter illis utens, remittens & intendens earum operationes, ut prosperitatis
Sap. Sal. 3, 15. rationes postulant. *Firma est radix prudentiæ*, inquit Sapientia. Ab illa enim provenit pietatis fructus, summa felicitatis. Per prudentiam enim & sapientiam cum Deo com-
Ps. 31, 9. municamus. Propterea *Nolite fieri*, inquit, *sicut equus & mulus, qui-*
52, 1. *bus non est intellectus.* Atque, *Dixit insipiens in corde suo: Non est Deus.* Sapientia enim & prudentia destituti, Deum vel non cognoscunt, vel male cognoscunt, in superstitionem & nefarii cultus intensionem prolabentes. Sapientium autem munus est, per acquisitionem virtutum adsimilari Deo. *Quicumque igitur*, inquit apud Jamblichum Archytas Pythagoreus, *resolvere potest omnia genera sub unum idemque principium, & rursus componere & connumerare, is videtur mihi sapien-*

ἢ μὲν

Digitized by Google

„ ἦμεν, καὶ πανααληθέστατος. ἔτι δὲ καὶ καλὰν σκοπιὰν εὑρηκέναι, „ ἀφ᾽ ἇς δυνατὸς ἐσσεῖται τὸν θεὸν κατοψεῖσθαι, καὶ πάντα τὰ ἐν τᾷ „ συστοιχείᾳ, καὶ τάξει τὰ ἐκείνω καταχεχωρισμένα, καὶ ταύταν „ ἁρματήλατον ὁδὸν ἐκποριστάμενος, τῷ νόῳ κατ᾽ εὐθεῖαν ὁρμαθῆναι, „ καὶ τελοδρομῆσαι. τὰς ἀρχὰς τοῖς πέρασι συνάψαντα, καὶ ἐπιγνόν- „ τα ὅτι ὁ θεὸς ἀρχά τε, καὶ τέλος, καὶ μέσσον ἐστὶ πάντων τῶν κατὰ „ δίκαν τε καὶ τὸν ὀρθὸν λόγον περαινομένων. διαγινώσκει δὲ ὁ ὑπὸ τῆς σοφίας καταυγαζόμενος καὶ τὰ ἄλλα πάντα τὰ ἀγαθὰ, καὶ καλὰ, καὶ συμφέροντα, πάσης ἀντιπάλου κακίας μοῖραν ἐμβριθεστάτη ἀποκαθαίρων διακρίσει. κριτικὴ γάρ ἐστι τῶν προσηκόντων ἔργων ἡ ξύνεσις, τά τε ἐς ἐπιτυχίαν τοῦ καλοῦ τείνοντα μετὰ πολλῆς ἀγχινοίας καὶ δεινότητος ἀνευρίσκουσα, καὶ οἷα χρυσὸν μεταλλεύουσα τὴν καλὴν μεταλλείαν, εἰς τὴν ἐντελεστάτην εὐδαιμονίαν χειραγωγεῖ τὸν ἑπόμενον αὐτῇ. ἀπλανὴς ἄρα κανὼν ἡ φρόνησις, ἀσφαλὴς ὁδηγὸς, ἄτρυτος βοηθὸς, βακτηρία ἄθραυστος, ἱερὰ ἄγκυρα. φρόνησις πόλεις κοσμεῖ, οἴκους κατευθύνει, καλλονὴν περιάπτει τῷ ἰδίῳ ἑκάστου βίῳ, εἰς τὸ ἀρχέτυπον κάλλος ἀναφέρουσα, καὶ κατὰ τὴν ἀρίστην

tisſimus eſſe & veraciſſimus: pulchramque ſpeculam inveniſſe, unde posſit Deum contemplari, & omnia quæ juſta ſerie & ordine ab illo ſunt ſeparata: atque hanc viam regiam nactus, mente directe pergere & ad finem contendere, principia terminis jungendo, & agnoſcendo, Deum eſſe & principium & finem & medium omnium quæ jure & recta ratione peraguntur. Dignoſcit autem is qui à ſapientia illuſtratur cætera etiam bona omnia & honeſta & utilia, omnis mali contrarii portionem graviſſima expurgans ſecretione. Dijudicatrix enim eſt convenientium operum prudentia, eaque quæ ad conſequendum bonum pertinent multa cum ſagacitate & ſolertia invenit: ac velut aurum eruens, præclara metalli foſſione, ad perfectisſimam beatitudinem manuducit eum qui eam ſequitur. Regula itaque minime erronea eſt prudentia, dux viæ tuta & certa, indefeſſa auxiliatrix, baculus infractus, ſacra anchora. Prudentia civitates ornat, familias & domos regit, decus addit uniuscujusque vitæ, ad primitivam pulchritudinem reducens, & ad ſimili-

V ὁμοιότη-

Digitized by Google

ὁμοιότητα διαζωγραφοῦσα, καὶ τὰ μὲν ἀπαλείφουσα τὰ ἀμορφίαν ἐπάγοντα, πανταχοῦ δὲ τοῦ καλοῦ τὰς εἰκόνας ἀκηράτοις χρώμασι καταποικίλλουσα. ψαλ. μβ'. ἐξαπόστειλον τὸ φῶς σου, καὶ τὴν ἀλήθειάν σου, « αὐτά με ὡδήγησαν. μόνη γὰρ ἐκείνη ὁρατὰ τὰ ἀληθῆ, τὰ καλὰ, « τὰ ἀγαθά. αὐτὴ ἀνερευνᾷ καὶ γινώσκει σύστασιν κόσμου, στοιχείων ἐνεργείας, μεταβολὰς ὡρῶν, ἀλλαγὰς χρόνων, ἀστέρων θέσεις τε καὶ κινήσεις, ζώων γεννήσεις, διαφορὰς φυτῶν, δυνάμεις ῥιζῶν, τὰ φανερὰ, τὰ κρυπτά. καὶ ἄλλοις μυρίοις ἀγαθοῖς πλημμυρεῖ, ἅτινα διδάσκει τοὺς αὐτὴν φιλοῦντας ἡ πάντων τεχνῖτις σοφία. ἡ φρόνησις ἀνιχνεύει τοὺς διαλογισμοὺς τῶν ἀνθρώπων. ὑπογράφει τὴν τοῦ ζῆν, καὶ καλῶς ζῆν τέχνην. ἡ φρόνησις δέσποινα τύχης, ζωῆς, ἀξίας, πλούτου, ἡσυχίας ταμίας καὶ χορηγός. φρονήσεως ἀπούσης πάντα κραδαίνεται, κλονεῖται, κυμαίνεται, ναυαγεῖ. ἄνευ φρονήσεως ἡ ἀνδρεία θρασύτης ἐστίν. ἐν Μένωνι. ὅταν μὲν ἄνευ νοῦ θαῤῥῇ ἄνθρωπος, βλά- « πτεται· ὅταν δὲ σὺν νῷ, ὠφελεῖται, Πλάτων φησί. καὶ σωφροσύνη « ὡσαύτως, καὶ εὐμαθία, μετὰ μὲν νοῦ, καὶ μανθανόμενα, καὶ « καταρτυόμενα, ὠφέλιμα, ἄνευ δὲ νοῦ, βλαβερά. οὐκοῦν οὕτω δή, «

tudinem optimam pingens ac efformans; ea quidem quæ deformitatem afferunt delens, ubique autem honesti imagines intaminatis coloribus variegatas distingvens. Pf. 42, 3. *Emitte lucem tuam, & veritatem tuam: ipsa me deduxerunt.* Huic enim soli visibilia sunt vera, honesta & bona. Ipsa perscrutatur & cognoscit mundi constitutionem, elementorum efficaciam, * in Menone. mutationes partium anni, vicissitudines temporum, stellarum situs & motus, animalium generationes, differentias plantarum, virtutes radicum, apparentia, occulta: aliisque innumeris abundat bonis, quæ docet amatores suos omnium rerum artifex sapientia. Prudentia indagat cogitationes hominum. Præscribit artem vivendi, & bene vivendi. Prudentia est arbitra fortunæ, vitæ, dignitatis, divitiarum, tranquillitatis dispensatrix. Prudentia deficiente, omnia vacillant, agitantur, fluctuant, naufragantur. Sine prudentia fortitudo est temeritas. * *Quando sine intellectu quis audax est, detrimentum accipit: quando autem prudenter, emolumentum*, inquit Plato. *Sic & temperantia & disciplina si cum intellectu acquirantur & parentur, utilia sunt, sine intellectu autem da-*

φησι,

„ φησι, κατὰ πάντων εἰπεῖν ἐςι τῷ ἀνθρώπῳ τὰ μὲν ἄλλα πάντα εἰς
„ τὴν ψυχὴν ἀνηρτῆσθαι, τὰ δὲ τῆς ψυχῆς αὐτῆς εἰς τὴν φρόνησιν. διὰ
„ τοῦτο καὶ Ἀριςοτέλης πάσας τὰς ἀρετὰς φρονήσεις εἶναί φησι, καὶ
„ ὅτι οὐχ οἷόν τε ἀγαθὸν εἶναι ἄνευ φρονήσεως, οὐδὲ ἔςαι ἡ προαίρεσις
ὀρθὴ ἄνευ φρονήσεως. διὰ τοῦτο τῷ ἀδίκῳ οὐ παρακολουθεῖ ἡ φρόνησις. δικαςικὴ γὰρ, καὶ τῶν δεόντων ἐπιτακτικὴ, καὶ ὅλως ἡγεμο-
„ νική. καὶ πνεύματι ἡγεμονικῷ ςήριξόν με, φησὶν ὁ προφήτης καὶ ψαλ. ν.
βασιλεὺς, ὅπως δικαίως ἅμα καὶ ἐπιεικῶς διοικῇ τὸ ὑπήκοον. ὁμολογοῦσι δὲ πάντες δυσχερεςάτην εἶναι τὴν φρόνησιν, καὶ δυσθήρατον. τούς τε γὰρ τῶν καθόλου λόγους διὰ τῆς ἀσφαλεςέρας ὁδοῦ χωροῦσα ἀπὸ
„ τῶν κατὰ μέρος ἐξ ἐπαγωγῆς ἀπομάττεται· οὖσά τε ἕξις ἀληθὴς Ἀριςτ.
„ μετὰ λόγου πρακτικὴ, περὶ τὰ ἀνθρώπων ἀγαθὰ καὶ κακὰ, περὶ
„ τὰ καθέκαςα ἀσχολεῖται. τῶν δ' ἐπὶ μέρους οὐδεὶς βέβαιος λόγος, διηνεκῶς μετατρεπομένων, καὶ μεταβαλλομένων, σειομένων τε, καὶ
„ ἀναλικμωμένων. καὶ ὁ μὲν βίος βραχὺς, ἡ δὲ τέχνη μακρὰ, ὁ δὲ
„ καιρὸς ὀξὺς, ἡ δὲ πεῖρα σφαλερὰ, ἡ δὲ κρίσις χαλεπή. πάντα γὰρ τὰ ἀπαντῶντα τῇ φρονήσει, καθάπερ ἀκάνθαις μυρίαις δυσχερείαις

mnosa. Ita ergo de omnibus dicere licet, in homine cetera quidem omnia ex anima pendere, ea autem quæ animæ sunt, ex prudentia. Idcirco & Aristoteles virtutes omnes, prudentias esse dicit: & fieri non posse, ut quis sit probus sine prudentia: neque erit recta & vera voluntas, sine prudentia. Quare injustum hominem haud comitatur prudentia. Hæc enim judicat, & officia imperat, omninoque principalis est. **Et spiritu principali confirma me*, inquit regius propheta, ut juste simul & clementer moderetur subjectos. Fatentur autem omnes, rem maxime arduam esse prudentiam, difficilemque captu. Nam & generales rationes tutiore via incedens, à partialibus per inductionem exprimit formatque: &, *cum sit habitus verus, cum ratione efficax, circa hominum bona & mala, est occupata circa singularia.* (Aristot. 6. Nicom. cap. 5.) Ceterum partialium nulla certa est ratio, ut quæ perpetuo convertantur, & mutentur, & concutiantur atque ventilentur. Et, *Vita quidem brevis, ars autem longa, tempus velox, experientia lubrica, judicium autem difficile.* (* Ps. 50, 14.) Omnia enim prudentiæ objecta, veluti spinis, innumeris dif-

περιείργεται, τόν τε ἐγχειροῦντα ὁτῳοῦν ἔργῳ, ἀνάγκη πολλῶν ἀνέχεσθαι, καὶ δι' αὐτῶν τῶν ἀκανθῶν χωρεῖν, κεντούμενον, νυττόμενον, σπαραττόμενον, καὶ μετὰ μυρίου πόνου μόλις τοὺς καρποὺς δρεπόμενον. ὃς ἄρα ἄνευ τοῦ πονῆσαι τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ καλοῦ φαντάζεται καὶ ὀνειροπολεῖ, καὶ πάντα πόνον ἀποδιδράσκει, καὶ ὁτιοῦν ἀποκναίον χαυνότητος ἀποκλίνει περιουσίᾳ, ἐκεῖνος ἐν σκότει καθήμενος, * ἀκλεῆ καὶ ἀνώνυμον βίον γεωργήσει, ἁπάντων ἀγαθῶν θείων τε καὶ ἀνθρωπίνων ἄμοιρος. ἐν δὲ τῷ ἐπικήρῳ βίῳ, καὶ μάλιστα ἐν πολιτείᾳ φυρομένοις, μηδὲν ἀπαντᾷ μηδὲν, πάντῃ τέλειον, πάντῃ ἀναίτιον, καὶ παναμώμον, καὶ εὐχερὲς, ἀλλὰ πᾶν ἀγαθὸν μυρίοις δεινοῖς περιστοιχίζεται. ἀγχινοίᾳ δὲ καὶ ξυνέσει χρωμένοις, αἱρεῖσθαι προσήκει τὰ βελτίω. ἐνίοτε γὰρ δύο κακῶν προκειμένων, τὸ μὴ χεῖρον ἐξ ἀνάγκης ὡς βέλτιον αἱροῦνται οἵ γε νοῦν ἔχοντες. νέφος δὲ παχὺ περὶ τὰ πράγματα κέχυται, καὶ τοῖς μὲν παρεληλυθόσιν ἢ λήθης ἀχλὺς ἐπισκοτεῖ, ἢ μυθώδεσι, καὶ ἀτόποις, καὶ ἀήθεσι διηγήσεσιν ὡς τὰ πολλὰ τὸ ἀκραιφνὲς αὐτῶν ἀμαυρούμενον διοίχεται, ὥστε πάνυ δύ-

* τὰ ἐν τοῖς ἀπομνημ. Ξενοφ.

ficultatibus obſita ſunt, & neceſſe eſt negotium aliquod ſuſcipientem multa pati, perque ipſas incedere ſpinas, quibus pungitur, fodicatur, laceratur, cum labore maximo vix tandem fructus decerpentem. Igitur qui ſine labore adeptionem boni imaginatur & ſomniat, omnesque moleſtias fugitat, quasvis defatigationes præ nimia laxitate declinat, ille in tenebris ſedens, ingloria atque ignobili fruiſcetur vita, omnium bonorum & divinorum & humanorum expers. In hac autem fluxa & caduca vita, præſertim in Rep. verſantibus, nihil omnino occurrit usquequaque perfectum, per omnia innoxium & inculpabile, & facile, ſed omne bonum ſexcentis circumſtipatur malis. Sagacitate autem & prudentia utendo, eligenda meliora. Aliquando enim duobus malis propoſitis, id quod non eſt pejus neceſſario, ut melius eligunt cordati. Nubes autem denſa circumfuſa eſt rebus, atque præterita quidem aut oblivionis caligo obtenebrat, aut fabuloſis & abſurdis atque inſvetis narrationibus plerumque puritas eorum obſcurata perit, ita ut omni-

Xenophontea, ex Apomnem.

σκολόν

Digitized by Google

σκολόν ἐστιν ἀπὸ τοῦ πλημμυροῦντος ψεύδους ἀνιμήσασθαι τὴν ἀλήθειαν, τὴν ἐν τῷ πυθμένι τοῦ χρόνου συνιζηκυῖαν. τά τε πρὸ ὀμμάτων ὑπὸ τῶν παθῶν συντεθόλωται, καὶ πολλῆς ἐπιπολαζούσης ἀπ' ἐκείνων ὁμίχλης, μόλις ἀμυδρῶς διαφαίνεται· τὸ δὲ μέλλον ἄδηλον, καὶ ὡς ταπολλὰ τῶν ἡμετέρων εἰκασμῶν ἀνώτερον, τοῖς ἀῤῥήτοις καὶ ἀνεξιχνιάστοις τῆς ἀνωτάτω προνοίας λόγοις διεξαγόμενον. ἀλλὰ καὶ τὰ κατὰ φύσιν, τάγε ὡς ἐπιτοπολὺ κατὰ τοὺς πεπηγότας χωροῦντα νόμους, ὑποκλέπτοντα τὰς ἀληθεῖς αἰτίας, καὶ τὴν ἐσωτέραν ὄψιν, μυρίοις, ἀπατηλοῖς εἰδώλοις καὶ φάσμασι παράγει τὸν ἐφεδρεύοντα τοῦ ἀνθρώπου νοῦν. οὐ μόνον γὰρ ἡ τοῦ δημιουργοῦ τῶν ὅλων Θεοῦ οὐσία
» ὑπερανέστηκε τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν, νεφέλη καὶ γνόφος κύκλῳ αὐτοῦ· ψαλ. ϟϛ'.
ἀλλὰ καὶ τῶν κτισμάτων οἱ λόγοι δυσεφικτοί εἰσι τῷ ἀνθρωπίνῳ νοΐ.
» καὶ τὰ θαυμάσια, φησιν, αὐτοῦ ἐν βυθῷ. καὶ, πολλὰ ἀπόκρυφά ρϛ'.
» ἐστι μείζονα τούτων. ὀλίγα γὰρ ἑωράκαμεν τῶν ἔργων αὐτοῦ. Τέθηπεν Σειρ. κεφ. μγ'.
ἄρα ἡ φρόνησις καὶ ἐλιγγιᾷ εἰς τηλικοῦτον ἐμπεσοῦσα θόρυβον. καὶ εἴγε μὴ ὑπὸ τῆς θείας ἐλλάμψεως ἀνορθοῖτο, καὶ χειραγωγοῖτο, ἀληθείας φαντασίᾳ τοῦ μυθευομένου Ἰξίονος δίκην, ἀμυδρῶν περι-

no difficile ſit à redundante mendacio haurire veritatem, in imo temporis fundo conſidentem: præſentia etiam & quæ præ oculis ſunt, ab affectibus turbulenta redduntur, multaque inde inhærente nebula, vix obſcura apparent; futurum autem incertum eſt, & plerumque ſupra conjecturas noſtras poſitum, atque arcanis ac inveſtigabilibus ſupremæ providentiæ rationibus regitur. Sed etiam ordine naturæ & plerumque fixis procedentia legibus, occultantia veras cauſas interioremque adſpectum, innumeris ſimulacris & ſpectris ſeducunt im-minentem ipſis hominis mentem. Non enim ſolum Creatoris omnium rerum eſſentia excedit noſtram imbecillitatem, *Nubes & caligo in circuitu ejus;* ſed etiam creaturarum rationes, arduæ ſunt humano intellectui, *Et mirabilia ejus in profundo.* Item, *Multa abſcondita ſunt majora his: pauca enim vidimus operum ejus.* Stupet igitur & hæret prudentia in tantum illapſa tumultum. Ac niſi divina illuminatione erigatur & manuducatur; veritatis imaginatione, inſtar Ixionis illius in fabulis, obſcuras ample-

Pſ. 96,2.

Pſ. 106,24.

Eccleſiaſtici, 43,36.

ψαλ. ρμβʹ. δραττομένη σκιῶν, ἄνεμον κυοφορεῖ, οὔρια τίκτει. διὸ τὸ πνεῦμά σου «
τὸ ἀγαθόν, φησιν, ὁδηγήσει με ἐν γῇ εὐθείᾳ. Φιλανθρωπευόμενον «
δὲ τὸ θεῖον, ἔδωκε τῇ φρονήσει καλοὺς κἀγαθοὺς δορυφόρους καὶ συνεργοὺς, τὴν ἐμπειρίαν, τὴν μνήμην, τὴν ἐπιτευκτικὴν τῶν ἐν τοῖς πρακτικοῖς βελτίστων καὶ συμφορωτάτων εὐβουλίαν, τὴν ἐκ τῶν φανερῶν καὶ τὰ ἀφανῆ θηρωμένην, καὶ ἐξ αὐτοσχεδίου ἐπιτυχῆ τοῦ καθήκοντος ἀγχίνοιαν, τὴν πάσῃ μηχανῇ ἐς τὸ τέρμα διατεινομένην δεινότητα, τὴν διαγινώσκουσαν, καὶ τῶν ἀκηράτων τύπων τοὺς κιβδήλους
ριή. ἀποκρίνουσαν διάκρισιν· συνέτισόν με, καὶ μαθήσομαι τὰς ἐντολάς «
σου. καὶ τὰς ταύταις ἀδελφὰς δυνάμεις. αἷς ἐπερειδομένη ἡ φρόνησις, «
καὶ ταῖς ὁσημέραι ἀσκήσεσι καὶ μελέταις κατασφαλιζομένη, τοῖς τε ἰδίοις καὶ τοῖς ἀλλοτρίοις παθήμασι * διδασκομένη, ἀσφαλῶς ἕξει, θεοῦ συναιρομένου περὶ τὴν τοῦ ἀληθοῦς, καὶ καλοῦ, καὶ ἀγαθοῦ θήραν. ἀμέλει χρῶ ξυνέσει καὶ διακρίσει, στάθμιζε τὴν σεαυτοῦ δύναμιν, καὶ
Σειρ. κεφ. λζʹ. μὴ ἐπιφορτίζου ὑπέρογκα ἄχθη. οὐ γὰρ πάντα πᾶσι συμφέρει. οὐδὲ «
κεφ. δʹ. δεῖ βιάζεσθαι ῥοῦν ποταμοῦ. πάντα μέτρῳ, καὶ ἀριθμῷ, καὶ «
σταθμῷ δημιουργεῖται καὶ περιορίζεται. γνῶθι τοίνυν σεαυτὸν, γνῶθι

* Ps. 118, 73. Ps. 142, 10. ctens umbras, ventum concipit, & irrita parit. Quapropter, *Spiritus tuus bonus*, inquit, *deducet me in terram rectam*. Ceterum clementia divina dedit prudentiæ bonos stipatores & cooperatores, experientiam & memoriam, consilium aptum consequendo eo quod in rebus gerendis optimum sit & utilissimum: sagacitatem, ex evidentibus imperspicua indagantem, & ex-
** Ecclesiastici 37, 31. * cap. 4, 27. tempore assequentem rei convenientia: acrem solertiam, quæ quovis pacto ad finem contendit: judicium, quod dignoscit & ab intemeratis notis adulterinas discernit: **Da mihi intellectum, & discam mandata tua:* aliasque his affines dedit facultates. Quibus innitens prudentia, & quotidianis exercitiis ac meditationibus sese muniens ac firmans, propriis & alienis malis discens, non falletur, Deo opitulante, in veri & honesti & boni investigatione. Nimirum utere intellectu & judicio, pondera vires tuas, & ne subeas nimiæ molis onera. ** *Non enim omnia omnibus expediunt:* * *Neque conandum contra fluxum amnis.* Omnia mensura & numero & pondere conficiuntur & limitantur. Nosce ergo teipsum,

τὰ πρά-

Digitized by Google

τὰ πράγματα, τὰ ἐγχειρήματα, γνῶθι τὲς ὁμιλῦντάς σοι, τὲς
„ συμπολιτευομένες. ἐν μεγάλῳ, καὶ ἐν μικρῷ μὴ ἀγνόει. γνῶθι τὰ Σειρ. κεφ. ε.
„ ἐλαττώματα τῆς σῆς γλώττης, μὴ εἰς ἀδολεσχίαν ἔκπιπτε. ἀνὴρ γὰρ ψαλ. ρλθ'.
„ γλωσσώδης ἐ κατευθυνθήσεται ἐπὶ τῆς γῆς. γνῶθι τὴν ἀσθένειαν
τῦ σῦ σώματος, μὴ κατάτρυχε σεαυτὸν, ἵνα μὴ ἐς γόνυ κάμψῃς.
πηξάμενός τινα σκοπὸν, ὕτως ἐς ἔργον χώρει, καὶ μὴ ἀποκάμῃς
„ ἀναῤῥιχώμενος εἰς τὴν ἀκρώρειαν τῆς ἀρετῆς. προωρώμην τὸν Κύριον ψαλ. ιε.
„ ἐνώπιόν μυ διαπαντὸς, ὅτι ἐκ δεξιῶν μυ ἐςὶν, ἵνα μὴ σαλευθῶ.

Ἔσο μεςὸς Φρενῶν, ἀγχίνυς, ξυνετὸς ἐπὶ ἐκλογῇ προσώπων, ἀνερευνῶν τὴν ἐπιτηδειότητα, τὴν δύναμιν, τὴν ῥοπὴν, τὸ βέβαιον, τὸ σαθρὸν, τὴν εὔνοιαν αὐτῶν περὶ σὲ καὶ περὶ τὰ σπυδαζόμενα.

Ἔσο δὲ εὔβυλος καὶ εὔςοχος ἐπὶ αἱρέσει πραγμάτων, γνῶθι ἡ σὴ Φύσις ποῖ ῥέποι, μὴ ἀδυνάτοις τό γε εἰς σεαυτὸν ἧκον ἐπιχειροίης. μηδὲν πρᾶττε τῶν παθῶν κυμαινομένων, ἐν γαλήνῃ καὶ ἀταραξίᾳ ὁ νῦς ἰνδάλλεται τὴν ἀλήθειαν, καὶ τῷ ἡλίῳ ἐπισκοτεῖ τὰ νέφη. σχολαίῳ βάδιζε τῷ ποδὶ, μιμητὴς γίγνυ τῆς Φύσεως, οἱ τυφλοὶ ὐδέποτε προσκόπτυσι χρώμενοι βακτηρίᾳ. ἔχεις ὁδηγὸν τὴν ἐμπειρίαν.

nosce res & cœpta, nosce eos qui tibi loquuntur & in Rep. tecum versantur. * *In magno & parvo ne sis ignorans.* Nosce defectus linguæ tuæ, noli in garrulitatem prolabi. ** *Vir enim linguosus non dirigetur in terra.* Nosce infirmitatem corporis tui, noli affligere teipsum, ne genua labent. Scopo aliquo fixo sic deinde ad opus procede, neu defetiscaris adrepens in cacumen virtutis. * *Providebam Dominum in conspectu meo semper: quoniam à dextris est mibi, ne commovear.*

Sis cordatus, sagax, prudens in eligendis personis, explorans utilitatem, vires propensionem, firmitatem, debilitatem, benevolentiam & studium cujusque erga te & erga ea in quibus elaboratur. * Ecclesiastici, 5, 15.

Esto consultus, & considera quid agendum suscipias, cognosce quo natura tua vergat, ne ea quæ tibi sunt impossibilia aggrediaris. Noli quidquam agere affectibus fluctuantibus; in tranquillitate & statu imperturbato mens formam veri concipit: etiam solem obscurant nubes. Lento incede gradu, imitare naturam, cæci baculo utentes nunquam impingunt. Habes ducem experientiam. Sis cognitor,

** Ps. 139, 12.

* Ps. 15, 8.

ἔσο

Digitized by Google

ἔσο ἐπιγνώμων, ἀναθεώρει πολλάκις τά τε προηγȣ́μενα καὶ τὰ ἑπόμενα, καὶ ἐπιδιόρθȣ ὅπῃ παρείκοι σεαυτόν τε καὶ τὰ μετὰ χεῖρας. μηδὲν εἰκῆ, μηδὲν πάρεργον ἔςω σοι. ἔχε ὅμως ἐν προχείρῳ καὶ τὴν ἕξιν τῆς ἀνεπιμώμȣ δεινότητος. ἐνίοτε γὰρ ἐπὶ * ξυρȣ̃ ἀκμῆς τῶν πραγμάτων ἱςαμένων, μόνη ἡ δεινότης καὶ περίνοια ὡς ἐκ μηχανῆς θεὸς ἐν δράματι αὐτοσχεδιάζει τὰς θεραπείας, ἐξ ὑπογύȣ βραβεύȣσα

Σοφ. κεφ. γ. σα τῶν δεινῶν τὴν λύσιν. διὸ συντήρησόν, φησι, καιρὸν, καὶ φύλαξαι «

Γρηγ. θεο. ἀπὸ πονηρȣ̃, καὶ περὶ τῆς ψυχῆς σȣ μὴ αἰσχυνθῇς. ᾧ γὰρ φανερῶς «

βιάζεσθαι μὴ δυνατὸν, τȣ́τῳ συγγνωςὸν τὸ τῆς περινοίας. προηγείσθω «

σθω σύντομος, ἀλλὰ σύντονος καὶ διάπυρος εὐχὴ, πρὸ τῆς τῶν

ψαλ. ρμβ. πρακτέων αἱρέσεως τὸν ὀρθὸν λόγον διευθύνȣσα. γνώρισόν μοι Κύριε «

ὁδὸν ἐν ᾗ πορεύσομαι, ὅτι πρὸς σὲ ἦρα τὴν ψυχήν μȣ. εὐχὴ πάλιν «

ἑπέσθω μετὰ τὴν αἵρεσιν. θεȣ̃ γὰρ παρόντος καὶ συνεφαπτομένȣ, πάντα καλῶς προβαίνει, ἄνευ δὲ τȣ̃ ἐκεῖθεν φωτὸς παλλόμενος καὶ πλαζόμενος, ȣ̓κ ἔχει ςῆσαι ἑαυτὸν ὁ ταλαίπωρος ἄνθρωπος, παντὶ

ψαλ. οε. λίθῳ προσκόπτει, σχετλίως ἀπαλλάττει. ἐταράχθησαν πάντες οἱ «

ἀσύνετοι τῇ καρδίᾳ. ἴσθι ὅτι σωτηρία ἐν πολλῇ βȣλῇ, τῇ πολυχειρίᾳ «

conſidera identidem antecedentia & conſequentia, atque corrige, quatenus conceditur, & teipſum & ea quæ in manibus habes tractasque.

* Pſ. 142, 8. Nihil temere, nihil perfunctorie agas. Habeto in promptu etiam habitum acris ſolertiæ non vituperandæ. Aliquando enim ſummo in diſcrimine rerum ſola hæc acris ſolertia, tamquam deus ex machina in theatrali fabula, tumultuaria præſtat remedia, ſubito diſpenſans malorum ſolutionem.

** Pſ. 75, 6. Eccleſiaſtici, 4, 23. Gregor. Theol. Quapropter *Conſerva*, inquit, *tempus, & devita à malo, & pro anima tua ne confundaris.* Palam enim *cogere non valenti ignoſcenda ſolertia vafra.* Præcedat brevis ſed enixa & ardens precatio, ante ſuſceptionem operis rationem dirigens. * *Notam fac mihi Domine viam in qua ambulem: quia ad te levavi animam meam.* Precatio rurſus ſequatur ſuſceptionem. Deo enim præſente & juvante, omnia bene procedunt; contra niſi inde illuminetur, palpitans & errans non poteſt firmare ſeſe miſer homo, ad omnem lapidem offendit, miſerabiliter deſinit. ** *Turbati ſunt omnes inſipientes corde.* Scias, ſalutem eſſe in multo conſilio, multitudine ma-

κατορθȣ̃ν

κατορθῦται τὰ μεγάλα καὶ ἀξιάγαστα τῶν ἔργων. γυμνὰ δὲ, καὶ πάσης μαγγανείας χωρὶς ὑπ' ὄψιν δεῖ λαμβάνειν τὰ πράγματα, ἀπογυμνῦντα τῦ τε ἐπικερδῦς, καὶ τῦ ἐπιδόξυ, καὶ παντὸς ἑτέρυ χρώματος. στοχάζυ δὲ πρῶτον εἰ καλὸν, εἰ δυνατὸν τὸ πρακτέον, ἔπειτα ζυγοστάτει τά τε συμφέροντα καὶ τὰ βλάπτοντα. τὰ γὰρ ὀνόματα καὶ αἱ σκιαὶ τῶν πραγμάτων, πολλὺς τῶν ἀφρόνων καταπλήττυσιν, οἱ δὲ ἔμφρονες παραδραμόντες τὰς σκιὰς, τῆς ὐσίας καὶ τῦ μυελῦ ἀπρὶξ ἀντέχονται. τὸ, * ὐκ ἐλογισάμην, ὐ προσεδόκησα εἰς τὺς ἄφρονας ἀπερρίφθω. καὶ ἀκριβῦς μὲν ἐρεύνης χρεία (ὡς ἔφθημεν εἰπόντες) μετ' ἀγχινοίας καὶ δεινότητος, ἀλλ' ὥσπερ χάρυβδιν φεῦγε καὶ τὴν ἐν τῷ φρονεῖν ἀκρασίαν, τὴν πόρρω τῆς ἀξιαγάστυ ἁπλότητος
„ τῆς φίλης θεῷ. ὁ θεῖος Παῦλος, μὴ ὑπερφρονεῖν, φησι, παρ' ὃ δεῖ ῥωμ. κεφ. ιβ.
„ φρονεῖν, ἀλλὰ φρονεῖν εἰς τὸ σωφρονεῖν. Ἐπανθείτω ἄρα καὶ τῇ φρονήσει σωφροσύνη. φεῦγε τὴν εἰς ἀπάτην τείνυσαν πανυργίαν, τὴν φενα-
„ κίζυσαν ἔμφρονος δεινότητος ὀνόματι. κρῖνόν μοι Κύριε, μετὰ πολλῆς ψαλ. κϛ.
„ τῆς παῤῥησίας φησὶν ὁ Δαβὶδ, ὅτι ἐγὼ ἐν ἀκακίᾳ μυ ἐπορεύθην,
„ καὶ ἐπὶ τῷ Κυρίῳ ἐλπίζων ὐ μὴ ἀσθενήσω. γειτνιάζει ταῖς ἀρεταῖς

nuum & operarum perfici ingentia & admiranda opera. Nudæ autem & remotis omnibus lenociniis subjiciendæ oculis res, denudatæ omni quæstuoso & glorioso, aliove quovis colore. Contemplator, an honestum, an possibile, quod agendum, deinde perpende, quid expediat, quid obsit. Nomina enim rerum & umbræ, plerumque stupefaciunt insipientes; at prudentes, præteritis umbris, essentiæ ipsi & medullæ tenaciter inhærent. Illud, non putaram, non sperassem, ad insipientes rejiciatur. Et scrutatione quidem scrupulosa est opus, (ut jam diximus) cum sagacitate & acri solertia; sed tamquam Charybdin fuge etiam in sapiendo intemperantiam, longe remotam ab admiranda simplicitate Deo grata. Divus Paulus, *Non plus sapere*, inquit, *quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem.* Eniteat igitur etiam in sapiendo temperantia. Fuge versutiam quæ ad fraudem & fallaciam tendit, quæ imponit & decipit prudentis solertiæ nomine. *Judica me Domine,* magna cum fiducia dicit David, *quoniam ego in innocentia mea ingressus sum: & in Domino sperans non infirmabor.*

Rom. 12, 3.

Ps. 25, 1.

ἡ κακία, καὶ πολλάκις ἀλλότριον ὑποδῦσα προσωπεῖον, παράγει τὰς ἑαυτοῖς μὴ προσέχοντας. πρόσεχε σεαυτῷ, ἡ προσοχὴ φύλαξ ἀρετῆς, ἄγρυπνος θυρωρὸς αἰσθήσεων. μὴ ξυγχώρει ταῖς αἰσθήσεσι καὶ τῷ νοῒ πλανᾶσθαι ἔνθεν κἀκεῖθεν, μὴ κατάτριβε σεαυτὸν πολλαῖς καὶ εἰκαίαις ἀσχολίαις. πρόσεχε σεαυτῷ ἀπὸ ἐχθρῶν, ἀπὸ κολάκων, ἀπὸ φίλων. ἔσο προμηθεὺς καὶ προσοχαστικὸς τῶν δεόντων. μὴ ἔσο πολυπράγμων, μὴ ψηλάφιζε ἀλλοτρίους μώλωπας. ἁπλοῦς ἔσω σοι ὁ τῆς ψυχῆς ὀφθαλμὸς, μέμνησο ὅτι οὐκ εἶ κύριος σεαυτοῦ. πηγὴ τῶν κακιῶν τὸ μὴ προσέχειν ἕκαστον ἑαυτῷ. πρόσεχε σεαυτῷ ἐν βουλῇ, ἐν κρίσει, ἐν γνωμοδοτήσει, καὶ κατακρίσει, ἀριστῶν,
Ψαλ. ριή. δειπνῶν, κοιμώμενος. ἐμνήσθην ἐν νυκτὶ τοῦ ὀνόματός σου Κύριε, καὶ
Ἆσμα. κεφ. ε. ἐφύλαξα τὸν νόμον σου. καὶ, ἐγὼ καθεύδω, καὶ ἡ καρδία μου ἀγρυπνεῖ. πρόσεχε σεαυτῷ ἐν ἐπιθυμίαις, ἐν ὀργαῖς, χαίρων, λυπούμενος, μὴ εἰς ἀμετρίαν ἐκπέσῃς· νεμεσῶν, μὴ φθόνῳ περιπαρῇς· σωφρονῶν, μὴ φυσιωθῇς· φοβούμενος, μὴ ἐκστῇς. πρόσεχε σεαυτῷ ἐν μεγαλοψυχίᾳ, ἐν μεγαλοπρεπείᾳ, μὴ ἐλευθεριότητι συγχέῃς τὴν φειδῶ. μὴ σφαδάζῃς καὶ κατασπαθᾷς περὶ τὴν

Vicinum enim eſt vitium virtutibus, & ſæpe alienam perſonam induens, ſeducit minus attentos. Sis
* Pſ. 118, 55. attentus. Attentio cuſtos eſt virtutis, vigilans janitor ſenſuum. Ne ſinas
** Cant. 5, 2. ſenſus mentemque errare huc illuc. Ne atteras teipſum multis & ſupervacuis negotiis. Cave tibi ab inimicis, ab adulatoribus, ab amicis. Eſto providus, & conjecturis præcipe convenientia ac neceſſaria. Noli eſſe curioſus, ne palpa alienos vibices. Simplex tibi ſit animæ oculus. Memento, te non eſſe dominum tui ipſius. Fons malorum eſt, attentum non eſſe & cautum. Sis attentus & cautus in judicando, in ſententia ferenda, in condemnando, prandens, cœnans, cubans. ** Memor fui nocte nominis tui Domine : & cuſtodivi legem tuam.* Item, *** Ego dormio, & cor meum vigilat.* Sis attentus in cupiditatibus, in ira, gaudens, mœrens, ne modum excedas : cum indignaris, ne in livorem incidas : cum ſapis, ne infleris : in timore, ne totus expaveſcas. Sis attentus in magnanimitate & magnificentia, ne cum liberalitate confundas parſimoniam ; ne luxurieris, ne dilapides

ἐκτέ-

ἐκτένειαν. εὐεργετητέον γὰρ τὸν πλησίον, ἀλλ᾽ εὐεργετητέον διὰ τὸν Θεόν. ὀφείλουσιν ὅμως οὐ μόνον οἱ τοὺς πτωχοὺς ἐλεοῦντες μὴ σαλπίζειν ἔμπροσθεν αὐτῶν, ἀποκλίνοντες δηλαδὴ τὴν ὑπόκρισιν, ἀλλ᾽ ἁπλῶς καὶ οἱ ἐλευθεριότητα ἀσκοῦντες ὅσον ἐφικτὸν οἰκονομήσουσι τὰς ἐπιχορηγήσεις μετά τινος συστολῆς, ἑαυτῶν ἅμα καὶ τῶν εὐεργετουμένων
,, φειδόμενοι. ἄνδρα ἱλαρὸν καὶ δότην ἀγαπᾷ ὁ Θεός. ἀλλὰ τὸ ἱλαρὸν παροιμ. κεφ. κβ΄.
ἐν τῇ ῥοπῇ τῆς ψυχῆς ὑφέστηκεν, οὐκ ἐν τῷ τὴν εὐποιΐαν ἐκπομπεύειν, καὶ εἰς ἀκαίρους αἰτήσεις τοὺς πολλοὺς διερεθίζειν. οἱ δὲ πολιτικοῖς ἀξιώμασι διαπρέποντες, καὶ δημοθοινίαις καὶ πανηγύρεσιν εἰς εὔνοιαν ἀναρτῶσιν οὓς εὐνοεῖν αὐτοῖς ἐθέλουσι, κρυφίως τε καὶ φανερῶς εὐεργετοῦσι τοὺς ἀξίους, ὅπως ὁρῶντες τιμωμένην τὴν ἀρετὴν, τὴν ἀνδρείαν, τὴν περὶ τὰς λειτουργίας ἑτοιμότητα, πάντες τὰ αὐτοῖς ἐπιβάλλοντα προθυμότερον ἐκπληρώσωσιν, ἀγαθαῖς ἐλπίσι πτερούμενοι. πρόσεχε σεαυτῷ μὴ μόνον ἄλλοις συμβουλεύων, ἀλλὰ καὶ σὺ συμβουλὴν παρ᾽
,, ἑτέρων αἰτούμενος. οἱ συμβουλοί σου εἷς ἀπὸ χιλίων. σωτηρία μὲν Σειρ. κεφ. ς΄.
γὰρ ὑπάρχει ἐν πολλῇ βουλῇ, καὶ δεῖ τὸν εὖ φρονοῦντα συμβουλεύεσθαι

in largitione. Benefaciendum enim proximo, sed benefaciendum propter Deum. Debent tamen non illi solum qui erga pauperes exercent misericordiam, non buccinare ante se, declinantes scilicet invidiam; sed simpliciter, qui liberalitatem etiam exercent, quantum ejus fieri potest, dispensabunt largitiones cum quadam cohibentia, sibi ipsis pariter & beneficiariis parcentes. * *Hilarem datorem amat Deus.* Sed hæc hilaritas in animæ propensione consistit, non in pompatica ostentatione, qua multi incitantur ad importunas petitiones. Ii vero qui dignitatibus & honoribus in Rep. ornati sunt, etiam epulis publicis & solennitatibus festivis ad benevolentiam sibi devinciunt, quos benevolos sibi esse volunt: ac modo occulte, modo aperte, juvant dignos beneficiis; ut, videntes in honore esse virtutem, fortitudinem, promptitudinem circa munia obeunda, omnes officia sua alacrius expleant, in bonam spem erecti. Sis attentus & cautus, non solum in dando aliis consilio, sed etiam ab aliis petens. *Consiliarii tui unus de mille.* Salus nempe existit in multo consilio, atque oportet sanum & sa-

* Prov. 22, 8.

Ecclesiastici 6, 6.

X 2 περὶ

περὶ τῶν πρακτέων. τότε μέντοιγε καλῶς ἀποβήσεται αὐτῷ τὰ τῆς βουλῆς, ὁπηνίκα μηδὲν ἐπικρύψηται, ἀλλὰ πάσας τὰς εἰς νοῦν ἡκούσας περιστάσεις ἀνακαλύψει τῷ συμβούλῳ, ὅπως μὴ τυφλὸς τυφλὸν
Σειρ. κεφ. δ. ὁδηγεῖν ἀναγκάζοιτο. μὴ αἰσχυνθῇς ὁμολογῆσαι ἐφ' ἁμαρτίαις σου. ὀφείλει δὲ ὁ σύμβουλος εἶναι χρηστὸς, ἀγχίνους, καὶ εὔνους ἡμῖν· ἀπὸ
κεφ. λζ. τῶν ζηλούντων σε κρύψον βουλήν. καὶ τὴν μὲν χρηστότητα, ὁ παρελθὼν βίος δηλώσει, οὐδεὶς γὰρ ἐξ αὐτοσχεδίου μοχθηρός· τὴν δὲ ἀγχίνοιαν, ἡ περὶ τῶν οἰκείων οἰκονομία βεβαιώσει. δεῖγμα δ' εὐνοίας, ἀπουσία φιλαυτίας. εἰσὶ γὰρ ἔνιοι ἀγχινοίᾳ τε καὶ φρονήσει κεκοσμημένοι, ἀλλὰ μόνον ἑαυτοῖς φρόνιμοι, καὶ ὡς περὶ κέντρον εἰλούμενοι περὶ τὸ ἴδιον κέρδος. πρὸς οὓς φησιν ὁ Σολομὼν, υἱὲ ἐὰν σοφὸς γένῃ
Παροιμ. κεφ. θ. σεαυτῷ, σοφὸς ἔσῃ καὶ τοῖς πλησίον. ἔξεστι γὰρ καὶ τῆς ἰδίας ἀσφαλείας μὴ ἀμνημονοῦντα, τῷ αἰτουμένῳ βουλὴν ὑποτιθέναι τὰ ἀσφαλῆ καὶ σωτηριώδη. ἐκεῖνος δὲ βέβαιος σύμβουλος, ὃς καὶ ἐν τῇ ἐγχειρήσει κοινωνὸς γίνεται τῆς τε εὐκλείας, καὶ τῶν κινδύνων. ἔστω δὲ ἀχιλλεὺς τοῦ λόγου ἕδρα τε, καὶ κορυφὴ φρονήσεως. πρῶτόν

pientem consultare de rebus agendis. Tum demum tamen bonos habebit eventus ejus consultatio, quando nihil celaverit, sed omnes circumstantias quæ in mentem veniant revelaverit consiliario; ne
* Prov. 9, 12. Ecclesiastici 4, 31. cœcus cœcum ducere cogatur. *Non confundaris confiteri peccata tua.* Debet autem consiliarius esse vir probus, sagax, nobis benevolus.
cap. 37, 7. *Ab æmulantibus te absconde consilium.* Ac probitatem quidem anteacta vita declarabit, nemo enim subito improbus: sagacitatem autem rerum propriarum administratio confirmabit: benevolentiæ argumentum erit, absentia amoris proprii. Sunt enim aliqui sagacitate quidem & prudentia præditi, sed sibi solis sapientes, qui circa proprium emolumentum versantur tamquam circa centrum, in quos dictum Salomonis competit, * *Fili, si sapiens fueris tibi ipsi, sis sapiens etiam proximis.* Fas enim, proprii commodi haud immemorem, petenti consilium, suggerere quæ tuta sint & salutaria. Sed ille certus est consiliarius, qui etiam in conando socium sese præbet cum gloriæ tum periculorum. Summa autem sit rationis, fundamentumque & apex prudentiæ,

Digitized by Google

τὲ ἅμα καὶ κυριώτατον αὐτῆς ἔργον, τὸ πρὸ ὁποιασῦν ἐγχειρήσεως προσρέχειν Θεῷ, καὶ ἀνακαλύψαντα ἐν ταπεινώσει τὴν αὐτῦ ἀσθέ-
„ νειαν, ζητεῖν τὴν ἐκεῖθεν ἐπικυρίαν. ἐκχεῶ ἐνώπιον αὐτῦ τὴν δέησίν ψαλ. ρμά.
„ μυ. καὶ πάλιν, ἐκχέατε ἐνώπιον αὐτῦ τὰς καρδίας ὑμῶν. Φανέρυ ξά.
σεαυτὸν ὡς ταπολλὰ Θεῷ, φησὶν ὁ μέγας Βασίλειος. παρέςαι πάντως τῷ αἰτυμένῳ ἡ ἄνωθεν ἐπικυρία, καὶ διασκεδάσασα τὸ περικείμενον τοῖς πράγμασι νέφος, φανερὰν ποιήσει τὴν ἄλλως λανθάνυσαν ἐνδόμυχον ὄψιν, καὶ χειραγωγήσει ἐς τὴν αἵρεσιν τῶν δεόντων, καὶ ἐπινεύσει τῇ θερμότητι τῆς εὐχῆς, καὶ συνεπιλαμβανομένη ὐκ ἀποςήσεται μέχρι τέρματος, ὁτὲ μὲν φανερῶς προδεικνυμένη τὴν αὐτῆς ἰσχὺν, καὶ λύυσα πᾶσαν ἀμηχανίαν, τρόποις ἐγγὺς ὄντι θαύματος· ὁτὲ δὲ ἀνεπαισθήτως διὰ τῶν φυσικωτέρων αἰτιῶν καὶ μέσων διήκυσα, ἵνα μή τε τὴν ἀνέκαθεν τῶν ὄντων τάξιν ἀνατρέψῃ, καὶ τὴν ἡμετέραν δοκιμάσῃ διάθεσιν. ὕτως ἄρα καὶ τῶν νοσυ τρυχομένων ὁπόσοι ἐς ὐρανὸν χεῖρας αἴρυσιν, ἔνιοι μὲν αὐτῶν ἀκραιφνῶς καὶ διαῤῥήδην τῦ Θεῦ θαυματυργήσαντος, τὸ δεινὸν ἀπεσείσαντο· οἱ δὲ πλείυς ταῖς εὐχαῖς καρποφορύσαις τὸν ἄριςον

primum & principale ejus opus, quidcumque coneris, prius ad Deum confugere, & retecta humiliter imbecillitate propria, ab illo petere auxilium. * *Effundam in conſpectu ejus orationem meam.* Ac rurſum, * Pſ. 141, 3.
** *Effundite coram illo corda veſtra.* ** Pſ. 61, 9.
Manifeſta teipſum ſæpe Deo, inquit magnus Baſilius. Aderit utique petenti ſupernum auxilium, & diſſipata nube circumfuſa rebus, clarum reddet latentem alioqui interiorem adſpectum, manuducetque ad utilium electionem, & annuet calidis precibus, neque opitulari deſinet uſque ad finem, modo aperte oſtendens vim ſuam, & diſſolvens omnem difficultatem modis prope miraculoſis: modo inſenſibiliter, per naturales cauſas & media naturalia permeans, ut & primitivum rerum ordinem non invertat, & noſtrum exploret affectum. Sic nimirum etiam ex ægrotantibus quicumque in cœlum attollunt manus, aliqui, Deo aperte & palam miraculum peragente, malum depulere; plerique autem precibus fructificantibus, præſtantiſſimum accerſi-

τῶν ἰατρῶν εἰσεκαλέσαντο, ἐξαισίοις ἰάμασιν ἐχρήσαντο, τῶν παρεστηκότων κηδεμονικώτερον περὶ αὐτὰς διακειμένων, ἧττον ἐκακοπάθησαν, καὶ θᾶττον ἀνέσφηλαν. κρηπὶς ἄρα φρονήσεως τὸ ὁμιλεῖν θεῷ
ψαλ. ριή. ὡς δεῖ, καὶ αἰτεῖσθαι τὰ προσήκοντα. ἐγγὺς εἶ σὺ Κύριε, καὶ πᾶσαι "
αἱ ὁδοί σου ἀλήθεια.

Ἐπειδὴ δὲ πᾶν τὸ φανερούμενον φῶς ἐστι, καὶ ὁ ἐν ἡμῖν ὀρθὸς
λε. λόγος οἱονεὶ φῶς ἐπικέχυται τῷ νοῒ παρὰ θεοῦ. ἐν τῷ φωτί σου ὀψό- "
μεθα φῶς. ἐν ἐκείνῳ διαθρεῖν ὀφείλομεν, καὶ ἐμβριθῶς ἀνερευνᾷν τοὺς περὶ τῶν πραγμάτων λόγους, τὸ ἐγγὺς καὶ τὸ πόῤῥω στήσαντες ἐν τῷ ζυγῷ, τῇ τε πλάστιγγι τοῦ νοὸς ταλαντεύοντες τοὺς ἑκατέρωθεν φοιτῶντας λογισμοὺς, τούς τε εἰς αἵρεσιν ὀτρύνοντας, καὶ συμφέρειν ἡμῖν ὑπισχνουμένους τὴν ἐγχείρησιν, καὶ τοὺς τὰ κωλύοντα καὶ βλάπτοντα μονονουχὶ δακτύλῳ δεικνῦντας. παρατηρητέον δὲ ἐφ' ὃ μέρος ἡ καρδία ῥέπει, ὑπό τινος ἴσως σκαιοῦ πάθους (ὡς εἴωθε συμβαίνειν ὡς ταπολλὰ) ταραττομένη, καὶ τότε βοηθητέον θατέρῳ μέρει τοῖς ἀπὸ τοῦ ὀρθοῦ λόγου χρωμένους ἐρύμασιν, ὅπως ἀδέκαστον
ψαλ. ϟς'. σχῶμεν φέρειν τὴν περὶ τοῦ προκειμένου ψῆφον. Φῶς ἀνέτειλε τῷ δικαίῳ. "

vere medicum, remediis usi fuere prosperis, diligentiore assistentium cura, minus perpessi, citius convaluere. Fundamentum itaque prudentiæ est, Deum consulere ut decet, ab
Ps. 118, 151. eoque petere necessaria. *Prope es tu Domine, & omnes viæ tuæ veritas.*

Quoniam autem omnis claritas lux est, rectaque in nobis ratio quasi lux infusa est menti nostræ divinitus,
Ps. 35, 10. *In lumine tuo videbimus lumen*; in illo dispicere debemus & graviter perscrutari rationes rerum, propinquum & longinquum ponderantes,
*Ps. 96, 11. trutinaque mentis librantes ratiocinia utrimque provenientia, cum ea quæ ad capessendum negotium hortantur ac profuturum nobis conatum pollicentur; tum ea quæ impedimenta quædam atque incommoda quasi indice digito demonstrant. Observandum autem in quam partem cor vergat, forsitan ab aliquo affectu pravo (ut accidere solet plerumque) perturbatum, atque tum subveniendum alteri parti, rectæ rationis adhibito præsidio, ut incorrupto calculo decernere de re proposita valeamus. * *Lux orta est justo.*

τὰ δὲ

τὰ δὲ ἔργα τοῦ φρονίμου, παντοδαπά εἰσι καὶ πολυειδῆ, καὶ μυρία ἆθλα ἐπιβάλλει αὐτῷ ἀσχολουμένῳ περί τε ἑαυτὸν καὶ τὸ ὁμόφυλον. καὶ καθ᾽ ἑαυτὸν μὲν, μόριόν τι τοῦ χρόνου τῇ ἐπικτήσει τῶν ἐπιστημῶν ἐπιμετρήσει, πολιτευόμενος μέντοιγε, οὐ λυμανεῖται τὰ κοινὰ, οὔτε τὰς ὀφειλομένας τῇ διοικήσει ὥρας δαπανήσει ἀναγνώσεσι καὶ θεωρίαις, ἀκράτῳ φιλομαθείας ἔρωτι προδιδοὺς τὸ καθῆκον. ὁ γὰρ ἐκκλ. κεφ. ἁ.
" προστιθεὶς γνῶσιν, προστίθησιν ἄλγημα. οὐκ ἀποκνήσει μέντοιγε τὰς ἱστορίας ἀνελίττειν, αἳ κάτοπτρόν εἰσι τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, καὶ τῶν
" πρακτέων διδάσκαλοι. ἡμέρα τε τῇ ἡμέρᾳ ἐρεύγεται ῥῆμα, καὶ νὺξ ψαλ. ιη.
" νυκτὶ ἀναγγέλλει γνῶσιν. περιέργως τοίνυν ἐπελεύσεται ἐν αὐτοῖς τοὺς πολυειδεῖς χαρακτῆρας τῶν ἐπισήμων ἀνδρῶν, μετὰ πολλῆς τε συνέσεως παρατηρῶν τὰς ἀρχὰς, τὰς προόδους, τὰς ἀποβάσεις τῶν ἐγχειρημάτων, διευκρινήσει τὰ προηγούμενα, τὰ ἑπόμενα, τὰ προτερήματα, τὰ ἐλαττώματα, τὰ ὑγιαίνοντα, τὰ σαθρὰ, ἐπί τε προσώποις καὶ πράγμασι συγκρίνων τὰ παρεληλυθότα τοῖς παροῦσι,
" καὶ τὰ μέλλοντα ὥς γε ἐφικτὸν προορώμενος. διδάξει γὰρ αὐτὸν Σολ. σοφ. κεφ. ζ.
" ἡ σοφία ἀρχὴν, καὶ τέλος, καὶ μεσότητα χρόνων. καὶ, πάντα παροι. κεφ. η.

Opera autem prudentis multiplicia ſunt & varia, officiaque plurima ad eum pertinentia, dum vel circa ſeipſum occupatus eſt, vel circa ſocietatem. Ac pro ſeipſo quidem partem aliquam temporis impendet ſcientiarum acquiſitioni; Remp. tamen adminiſtrans, eam non labefactabit, neque debitas adminiſtrationi horas abſumet in lectionibus & ſpeculationibus, immoderata diſcendi cupiditate officium deſerens. * *Qui enim addit ſcientiam, addit & laborem.* Nec tamen pigrabitur hiſtorias evolvere, quæ ſunt ſpeculum vitæ humanæ, & faciendorum magiſtræ. *Dieſque diei eructat verbum, & nox nocti indicat ſcientiam.* Pſ. 18, 3.
Diligenter itaque perleget varios illuſtrium hominum characteres: magnoque cum intellectu obſervans, progreſſus & eventus conatuum, diſcernet ac diſcutiet præcedentia, conſequentia, perfectiones, defect9, ſana, vitioſa, cum in perſonis tum in rebus contendens & componens præterita præſentibus, futuraque, quoad licet, proſpiciens. Docebit enim eum ſapientia *initium, & conſummationem, & medietatem temporum.* Atque, *Omnia ſunt in conſpectu*

* Eccleſiaſtici, 1, 8.
Sap. 7, 18.
Prov. 8, 9.

ἐνώπια

ἐνώπια τοῖς συνιοῦσιν. ἔξεστι γὰρ τῷ φρονίμῳ ταυτηνὶ τὴν ἀνεπίμω- "
ψαλ. ρμβ. μον ἀσκεῖν μαντικήν. ἐμνήσθην ἡμερῶν ἀρχαίων, φησὶν ὁ Δαβίδ. ἐκ "
γὰρ τῆς μνήμης τῶν παρεληλυθότων, περὶ τῶν παρόντων παιδευό-
Σειρ. κεφ. η. μεθα. καὶ ὁ σοφὸς Σειρὰχ, μὴ παρίδῃς διήγημα σοφῶν, καὶ ἐν "
ταῖς παροιμίαις αὐτῶν ἀναστρέφου, ὅτι παρ' αὐτῶν μαθήσῃ παιδείαν, "
καὶ λειτουργῆσαι μεγιστᾶσι. διατηρήσει ὁ ἔμφρων σιωπῇ καὶ λόγῳ, "
παρ. κεφ. ιη. λαλήσει δὲ ὁπόσα ἀληθῆ. θάνατος γὰρ καὶ ζωὴ ἐν χειρὶ γλώσσης. "
ἐπαγρυπνῶν δὲ διατελέσει ἑαυτῷ τε καὶ τοῖς ἄλλοις, κοιμώμενός τε
Σολ. σοφ. κεφ. ζ. γρηγορήσει· ἀκοίμητον γὰρ τὸ ἐκ τῆς σοφίας φέγγος. Ταπεινοφρο- "
σύνην ἀσκήσει ὑποχωρῶν, ὑπεξιστάμενος, περὶ ἑαυτοῦ ὑπέρογκα μή τε
φρονῶν, μή τε λέγων· ἀλλ' αὖ ἐν καιρῷ ἐλέγξει, περιφρονήσει,
ἀπειλήσει, μόναι γὰρ αἱ ἀπειλαὶ πολλάκις πολλὰ κατορθοῦσι.
παρ. κεφ. ιζ. κεφ. ι. συντρίβει γὰρ ἀπειλὴ καρδίαν φρονίμου. καὶ, ὁ ἐλέγχων μετὰ παῤ- "
ῥησίας εἰρηνοποιεῖ. καὶ πάλιν ὁπότε δεήσοι, φίλτροις καὶ ἐπῳδαῖς "
διακηλήσει καὶ καταθέλξει, καὶ ὅλως ἑαυτοῦ ἀναρτήσει τοὺς πελά-
ζοντας, ἑλκύσει δὲ καὶ τοὺς πόῤῥω μαγνήτιδος δίκην, τοὺς τ' εὐ-
ποιΐαις οἷα χρυσαῖς τισιν ἁλύσεσι δεσμουμένους ὅπῃ βουλητὸν ἀπάξει.

intelligentibus. Licitum eſt enim prudenti inculpatam hancce exercere
Pſ. 142, 5. divinationem. *Memor fui dierum antiquorum*, inquit David. Ex memoria enim præteritorum de præſentibus inſtruimur. Et ſapiens ille
Eccleſiaſtici 8, 9. * Prov. 17, 10. ** cap. 10, 10. Sirach, *Ne deſpicias narrationem ſapientium, & in proverbiis eorum converſare: ab ipſis enim diſces doctrinam, & ſervire magnatibus*. Utetur prudens ſilentio & ſermone, loquetur autem quæ vera ſunt.
Prov. 8, 9. *Mors enim & vita in manu linguæ*. Invigilabit autem & ſibi ipſi & aliis,
Sap. 7, 10. dormiensque vigilabit. *Inextinguibile enim ſapientiæ lumen*. Humilitatem exercebit, decedens, recedens, de ſeipſo magnifice non ſentiens, neque loquens; ſed occaſione ita ferente arguet, inquiret, minabitur; minæ namque vel ſolæ multum efficiunt, * *Conterit enim comminatio cor prudentis*, &, ** *Arguens libere pacem facit*. Ac rurſum, ubi opus, amoris illecebris ac blanditiis mulcebit & deliniet, omninoque ſibi devinciet clientes; ſed & remotiores, inſtar magnetis, attrahet, beneficiiſque veluti catenis aureis vinctos, quo libitum fuerit

νίκην

„ νίκην γὰρ καὶ τιμὴν περιποιεῖται ὁ δῶρα δοὺς, καὶ τὴν ψυχὴν ἀφαι- παροι. κεφ. κβ'.
„ ρεῖται τῶν κεκτημένων. οὐκ ἐκχυθήσεται μέντοιγε, οὐδ' ἔσαι δαπανη-
τικὸς παρὰ τὸ καθῆκον οὔτε ἑαυτοῦ, οὔτε τῶν ὄντων. ἀνεπιφθόνως
„ ἐνίοτε ἑαυτὸν ἐπαινέσει. φήμη γὰρ ἀγαθὴ πιαίνει ὀςᾶ. καὶ, φρόν- κεφ. ιε'.
„ τισόν, φησι, περὶ ὀνόματος, αὐτὸ γάρ σοι διαμένει. ἵνα δὲ μὴ τὸν Σοφ. κεφ. μα'.
ἀδελφὸν σκανδαλίσῃ, δεξιῶς ἐπηλυγάσει, καὶ τὰς ἐπιπολαζούσας
ἀμορφίας, εἴτε φύσεως, εἴτε πάθεσιν ὑποσυρομένης προαιρέσεως εἶεν
„ γοναί. ὁ γὰρ ἄφρων ἐξεπέτασεν ἑαυτοῦ κακίαν, κρύπτει δὲ τὴν παροι. κεφ. ιγ'.
„ ἑαυτοῦ ἀτιμίαν ἀνὴρ πανοῦργος. ἄλλοτε δ' αὖ οὕτω δέησαν, ὁμολογήσει κεφ. ιβ'.
τὰ ἐσφαλμένα, ταύτῃ τε μνηστεύσεται ἑαυτῷ καὶ τῷ ὁμοφύλῳ
„ σωτηρίαν. ἀποθνήσκει γὰρ ἄφρων ἐν ἁμαρτίαις. καὶ, ὁ μὴ ἰώμενος κεφ. ιδ'.
„ ἑαυτὸν ἐν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ, ἀδελφός ἐςι τοῦ λυμαινομένου ἑαυτόν. καὶ κεφ. ιη'.
„ πρόσεχέ, φησι, σεαυτῷ, μὴ γένηται ῥῆμα κρυπτὸν ἐν τῇ καρδίᾳ σου δευτερ. κεφ. ιε'.
ἀνόμημα. φεύξεται μὲν τὰς ὑποψίας, ἀλλὰ τῆς τε ἰδίας, καὶ τῆς
τοῦ κοινοῦ ἀσφαλείας προνοούμενος. ἐπὶ θήρᾳ τοῦ ἀληθοῦς βασανίσει
τὰς ὑπονοίας, μηδαμῶς μέντοιγε αὐταῖς ξυγχωρήσει ἐκ τοῦ ἀπεῤῥω-
γότος εἰς ἐνέργειαν προελθεῖν. χαλινὸν μὲν ἐπιθήσει τοῖς πάθεσιν,

abducet. * *Victoriam enim & honorem acquirit, qui dat munera: & animam aufert accipientium.* Non erit tamen profusus neque prodigus præter necessitatem, nec sui ipsius, nec facultatum. Sine invidia quandoque seipsum laudabit, ** *Fama enim bona impiguat ossa:* atque etiam * *Curam habeto*, inquit, *de bono nomine: hoc enim permanebit tibi.* Quo minus autem socium offendat, dextre obumbrabit etiam inhærentes deformitates, sive illæ a natura sive a voluntate affectibus abrepta provenerint. ** *Fatuus enim aperit vitium suum; vir autem callidus dissimulat ignominiam suam.* Alias vero, re ita ferente, fatebitur erratum, atque hac ratione conciliabit sibi & sociis salutem. *Moritur enim fatuus in peccatis.* Item, *Qui non sanat se ipsum in operibus suis, affinis est ladenti seipsum.* Et, *Cave*, inquit, *ne verbum occultum in corde tuo fiat iniquitas.* Vitabit suspiciones, sed cum propriæ tum publicæ securitati prospiciens. Veritatis explorandæ causa examinabit opiniones, nec tamen patietur eas ex abrupto ad effectum procedere. Frenum imponet affectibus, verum ad actus necessarios

* Prov. 22, 9.
cap. 24, 9.
cap. 18, 9.
** cap. 16, 2.
* Ecclesiastici 41, 15.
** Prov. 13, 16.

ἀλλ᾽ ἐπὶ ἐνεργείᾳ τῶν δεόντων χρήσεται αὐτοῖς ὑπουργοῖς καὶ κέντροις. ὀργισθήσεται ἄρα, ἀλλ᾽ οὐχ ἁμαρτήσει. λυπηθήσεται, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ λύπῃ πλατυνθήσεται, τὸ εὔπνουν καὶ εὐδιαφόρητον ἐξασκῶν. καὶ πλατυνόμενος ὅμως, εἰς ἀλαζονείαν μηδαμῶς ἀποκλινεῖ, οὐδὲ
δευτ. κεφ. ια'. λατρεύσει τοῖς τῶν παθῶν εἰδώλοις. πρόσεχε γάρ, φησι, σεαυτῷ
παροι. κεφ. ιδ'. μὴ πλατυνθῇ ἡ καρδία σου. φοβηθήσεται μὲν, σοφὸς γὰρ φοβηθεὶς ἐξέκλινεν ἀπὸ κακοῦ· ἀλλ᾽ οὐκ εἰς ἀπόνοιαν ἐκπεσεῖται. καὶ τὰ μὲν ἑαυτοῦ πάθη σφαδάζοντα, ἐν κημῷ καὶ χαλινῷ οὕτω πως ἄγχων τιθασσεύσει· τὰ δὲ τῶν ἄλλων, ἐπὶ σωτηρίᾳ ἑαυτοῦ καὶ τοῦ ὁμο-
σειρ. κεφ. δ'. φύλου διεγερεῖ καὶ ἀναῤῥιπίσει. καρδίαν δὲ παρωργισμένην οὐ προ-
παροι. κεφ. ι. σαράξει. ἁπλότητα τιμήσει. ὃς γὰρ πορεύεται ἁπλῶς, πορεύεται
κεφ. ια'. πεποιθὼς, ψυχή τε εὐλογουμένη πᾶσα ἁπλῆ. ἀλλ᾽ ἐνίοτε σιωπῶν καὶ κρύπτων τὰ ὄντα, ἑαυτόν τε καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν διατηρήσει.
κεφ. ι. χείλη γὰρ σοφῶν δέδεται αἰσθήσει. καὶ ὃς φυλάσσει τὸ ἑαυτοῦ
κεφ. ιγ'. στόμα, τηρεῖ τὴν ἑαυτοῦ ψυχήν. Ἐνίοτε δὲ καὶ μωρίας προσωπεῖον ὁ ξυνετὸς ὑποδύσεται κατὰ τὸν θεῖον Δαβὶδ, καὶ οἰκουρήσει, καὶ νοσηλεύσεται. αἱ γὰρ ἐς ἄκρον εὐεξίαι σφαλεραί. τῇ μὲν ἀστειότητι

bonosque utetur iis ministris & stimulis. * Irascetur itaque, sed non peccabit. Contristabitur, sed etiam in tristitia diffundetur, facile respirare & digerere studens. Et quamvis diffundatur, ad insolentiam tamen non deflectet, neque serviet affectuum idolis. *Cave enim*, inquit, *ne dilatetur cor tuum*. Timebit quidem, *Sapiens enim timet, & declinat a malo;* non tamen in desperationem prolabetur. Atque proprios quidem affectus tumultuantes capistro & freno ad hunc fere modum constringens domabit; sed affectus aliorum ad suam & sociorum salutem excitabit & inflammabit. * *Cor tamen irritatum non amplius turbabit*. Simplicitatem honorabit, ** *Qui enim ambulat simpliciter, ambulat confidenter:* * *Animaque benedicta omnis simplex;* verum tamen aliquando tacitus rem ipsam celans, cum seipsum, tum suos conservabit. ** *Labia enim sapientium ligantur sensu*. Et, † *Qui custodit os suum, custodit animam suam*. Aliquando autem etiam stultitiæ personam sapiens induet, ut divus David, domique se continebit & ægrotabit; summa enim sanitas periculosa. Urbanitate quidem utetur ut sale,

* Ecclesiastici 4, 3.
** Prov. 10, 9.
* cap. 11, 25.
Deut. 11, 16.
** Prov. 16, 7.
cap. 14, 16.
† cap. 12, 3.

ὡς ἅλατι

„ ὡς ἅλατι χρήσεται, τὸ σκυθρωπὸν καὶ στυγνὸν ἀποκλίνων. καρδίας παρ. κεφ. ιε.
„ γὰρ εὐφραινομένης, πρόσωπον θάλλει. νυττόντων δὲ λόγων ἀφέξεται
„ τῶν σπαραττόντων τὴν τοῦ πλησίον τιμήν. εἰσὶ γὰρ οἱ λέγοντες, κεφ. ιβ.
„ τετρώσκουσιν μάχαιραι. καὶ, μυκτηρίζει πολίτας ἐνδεὴς φρενῶν. κεφ. ιά.
μετ' εὐσταθείας εὐκαιρίαν προσδοκήσει, ἀλλ' ἐνίοτε ἀγχινοίας περιουσίᾳ
αὐτὸς ἑαυτῷ θηρεύσει καὶ περιποιήσεται τὴν εὐκαιρίαν. στήσεται
ἑδραῖος καὶ στεῤῥός· τῶν δὲ πραγμάτων μεταβαλλομένων, τὸν ἔμ-
φρονα μιμήσεται κυβερνήτην, τά τε ἱστία συνάξει, καὶ τὸ πηδάλιον
„ περιστρέψει. καὶ ὁ θεῖος Παῦλος συμβουλεύει χαίρειν μετὰ χαιρόντων, ῥωμ. κεφ. ιβ.
„ καὶ κλαίειν μετὰ κλαιόντων. τῶν καιρίων ἀρετῶν ἀνθέξεται, διὰ
„ τῆς λεωφόρου βαδίσει, καὶ πᾶν σκολιὸν ὡς ὄφιν ἀποδράσει. ἅγιον σοφ. κεφ. ά.
„ γὰρ πνεῦμα παιδείας φεύξεται δόλον. ὁ δὲ βλέπων λεῖα ἐλεηθή- παρ. κεφ. ιβ.
„ σεται. καὶ, βδέλυγμα Κυρίῳ διεστραμμέναι ὁδοὶ, οὐδ' ἐπιτεύξεται κεφ. ιά.
„ δόλιος θήρας. ἔστι γὰρ ὁδὸς, ἣ δοκεῖ παρ' ἀνθρώποις εἶναι ὀρθὴ, κεφ. ιϛ.
„ τὰ δὲ τελευταῖα αὐτῆς βλέπει εἰς πυθμένα ᾅδου. τὴν μὲν ψυχὴν κεφ. ιε'.
καλλιεργήσει, ἀλλ' οὐδὲ τοῦ σώματος ἀμελήσει, ὅπως ζῶν καὶ ὑγιὴς
ὑμνοίη τὸν Κύριον. τοὺς φίλους τιμήσει, φείσεται τῶν ἐχθρῶν, ἀλλὰ

tristem severitatem vitans, * *Corde enim lætante floret facies*; a pungentibus autem sermonibus, honorem socii lacerantibus, abstinebit. ** *Sunt enim qui sermone sauciant gladii*, &c, * *Subsannat cives cordis egens*. Constanter opportunitatem expectabit; sed quandoque sagacitatis abundantia, ipse captabit sibique parabit occasionem. Stabit firmus & stabilis, cum vero res mutantur, imitabitur prudentem gubernatorem, velaque contrahet, & gubernaculum intorquebit. Et divus Paulus suadet ** *Gaudere cum gaudentibus, & flere cum flentibus*. Opportunas amplectetur virtutes, per viam regiam incedet, & omne perplexum ut serpentem fugiet. *Spiritus enim sanctus disciplinæ effugiet dolum. Qui autem lævia spectat, misericordiam consequetur*. Et, *Abominabiles Domino viæ pravæ, Neque invenit fraudulentus lucrum. Est enim via quæ videtur homini recta: sed novissima ejus ducunt ad mortem*. Animum quidem excolet ac ornabit; sed nec corpus negliget, ut vivus & sanus celebret Dominum. Amicos in honore & pretio habebit; parcet inimicis, sed ab his,

* Prov. 15,13.
Sap. 1, 5.
Prov. 12, 13.
** Prov. 12, 18.
* cap. 11, 12.
cap. 11, 20.
cap. 12, 27.
cap. 16, 25.
** Rom. 12,15.

παροι. κεφ. κδ'. καὶ ἀπ' αὐτῶν ὠφεληθήσεται. οἶκυ καλῶς προςήσεται. μετὰ γὰρ "
σοφίας οἰκοδομεῖται οἶκος, καὶ μετὰ συνέσεως ἀνορθῦται. τὰ κοινὰ "
κεφ. ιϛ'. ἐπαινετῶς διοικήσει. ὁ γὰρ ἄφρων ὐ μὴ εἴπη καίριόν τι καὶ καλὸν "
τῷ κοινῷ. προθύμως, καὶ συνετῶς, καὶ ἀκεραίως ὑπηρετήσει τῷ
κεφ. ιγ'. ἄρχοντι. οἰκέτῃ γὰρ σοφῷ εὔοδοι ἔσονται πράξεις. πραότητι "
ψαλ. λδ'. δὲ καὶ ἱλαρᾷ σοβαρότητι ὁμιλήσει καὶ τῷ ὑπηκόῳ. ῥυόμενος πτωχὸν "
ἐκ χειρὸς ςερεωτέρων. κρίνων, χεῖρας καθαρὰς φυλάξει, καὶ τῷ "
παροι. κεφ. ι. αὐςηρῷ τῶν νόμων τὸ ἐπιεικὲς συγκεράσει. χείλη γὰρ ἀνδρῶν "
δικαίων ἀποςάζει χάριτας. ὐ δὲ γὰρ ἀπαναίνεται ἡ δικαιοσύνη τὸν "
οἶκτον. ἐν ἡσυχίᾳ καὶ ἠρεμίᾳ πολλὰ καρποφορήσει, καὶ ἐν μέσῳ
θορύβων, ἐπί τε ψυχῇ καὶ προσώπῳ πολλὴν ἐπιδείξεται γαλήνην.
κεφ. ιζ'. πρόσωπον γὰρ συνετὸν ἀνδρὸς σοφῦ. σπεύδων βραδέως, ἐνεργῶν "
ψαλ. ξζ'. ἀνεπαισθήτως, πολλὰ κατορθώσει. εἰρήνην μὲν ἀσπάσεται· διασκόρ- "
πισον γὰρ ἔθνη, φησὶ, τὰ τὺς πολέμυς θέλοντα· ἀλλ' ἐπὶ περι- "
ποιήσει ἀσφαλῦς εἰρήνης πολεμήσει. ὐδ' ἀγαπήσει μόνῃ τῇ κατ'
ἐχθρῶν νίκῃ, ἀλλ' ἐκείνοις μὲν ἡττηθεῖσι συγγινώσκων, ἑαυτὸν δὲ
καταςέλλων, τριπλῦν ἀρεῖται τρόπαιον. τῆς τε φυλακῆς, καὶ τῆς

etiam utilitatem capiet. Familiæ
Prov. 23, 3. suæ bene præerit. *Sapientia enim ædificatur domus, & prudentia roboratur.* Publica laudabiliter ad-
*cap. 16, 24. cap. 15, ministrabit, *Fatuus enim non loquetur opportunum quidquam & bonum in publico.* Prompte, sapienter, sincere ac fideliter serviet prin-
cap. 13, 13. cipi. *Servo* enim *sapienti bene succedent actiones.* Clementia & hilari quadam severitate utetur erga sub-
Pf. 34, 10. jectos, *Eripiens inopem de manu fortiorum.* Jus dicens, manus puras servabit, atque severitatem legum
Prov. 10, 32. temperabit æquitate. *Labia* enim *virorum justorum destillant gratias.*

Neque enim recusat justitia miserationem. In quiete & otio multa fructificabit, & in medio tumultu tam animo quam vultu præ se feret tranquillitatem. * *In facie enim prudentis lucet sapientia.* Festinans lente, agens insensibiliter, multa bene expediet. Pacem quidem amplectetur, ** *Dissipa* enim, inquit, *gentes quæ bella volunt;* sed acquirendæ securæ pacis ergo bellum geret: neque contentus erit sola adversus hostes victoria, verum illis quidem ignoscendo, seipsum autem continendo, triplex eriget trophæum. Custodire & rationi con-
** Pf. 67, 32.

μετὰ

„ μετὰ λόγυ τῶν ὑπαρχόντων αὐξήσεως ἐκ ἀμελήσει. λύτρον γὰρ παρ. κεφ. ιγ'.
„ ἀνδρὸς ψυχῆς ὁ ἴδιος πλῦτος. καὶ, ὕπαρξις πλυσίυ ἀνδρὸς πόλις κεφ. ιη'.
„ ὀχυρά. καὶ, πλῦτος προστίθησι φίλυς πολλύς. ἀλλ' ὔ τε παρόντι κεφ. ιθ'.
πλύτῳ προστακήσεται καὶ ξυμφυήσεται, ὔ τε ἀποπ]άντος
θρηνήσει. ἐν αὐλῇ διατρίβων κολακείας ἀφέξεται, ἀνδραποδῶδες
„ γὰρ καὶ ἐπίπονον χρῆμα κολακεία. καὶ ὑπὸ τὴν γλῶσσαν αὐτῦ ψαλ. θ'.
„ κόπος καὶ πόνος. ἀλλ' ὅμως ὐκ ἀποτόμως συμβυλεύσει τῷ ἄρχοντι
τὰ προσήκοντα. ἐπιδαψιλευόμενος δὲ καὶ ἐπαινῶν αὐτὸν, φράσει
„ τὰ δέοντα. ἀπόκρισις γὰρ ὑποπίπ]υσα ἀποςρέφει θυμὸν, λόγος παρ. κεφ. ιε.
„ δὲ λυπηρὸς ἐγείρει ὀργάς. καὶ, οἷς μὴ ὑπάρχει κυβέρνησις, πίπ]υσιν κεφ. ια.
„ ὥσπερ φύλλα.

venienter augere opus haud negliget, * *Redemptio enim animæ viri divitiæ suæ*, &, ** *Substantia divitis, urbs munita*, item, * *Divitiæ addunt amicos plurimos;* verum neque si adsint divitiæ, illis agglutinabitur & adhærebit, neque si avolaverint, lamentabitur. In aula degens, assentatione abstinebit; servilis enim & operosa ea est res adulatio: atque *Sub lingua ejus labor & dolor*. Attamen non præcise dabit consilium commodum principi; sed concedens, & eum laudans, indicabit necessaria. *Responsio enim se submittens avertit furorem: sermo autem molestus excitat iras.* Item, *Quibus non est gubernatio sui, illi cadunt tamquam folia.*

Ps. 9, 27.
* Prov. 13, 8.
** cap. 18, 11.
* cap. 19, 4.
Prov. 15, 1.
cap. 11, 14.

Ὅτι οἱ ἅγιοι ἄνδρες λόγοις τε, καὶ πράξεσιν ἤσκουν τὴν φρόνησιν.

Κεφάλ. ιή.

Τῶν ἁγίων ἀνδρῶν ὁ βίος καὶ αἱ πράξεις, θεοσεβοῦς φρονήσεως, καὶ ζήλου μεστῆς συνέσεως, ἐπί τε τῇ ἑαυτῶν καὶ τῇ τοῦ ὁμοφύλου φυλακῇ, εἰκόνες εἰσὶ λαμπρόταται. βαθείας εἶχε ῥίζας ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ θεσπεσίου πατρὸς Ἀβραὰμ ἡ σοφία. διὰ παντὸς γὰρ αὐτῷ τοῦ βίου διηύγαζεν ὁ πρὸς θεὸν φόβος, ἡ πίστις, ἡ θεοσέβεια, ἡ εὐπείθεια, ἡ φιλοξενία, καὶ πᾶν εἶδος ἀρετῆς. θεοῦ κελεύοντος καταλιμπάνει τὴν γεννήσασαν. καὶ ἐπορεύθη Ἄβραμ καθάπερ
γένεσ. κεφ. ιβ. ἐλάλησεν αὐτῷ Κύριος. καὶ ᾠκοδόμησεν ἐκεῖ Ἄβραμ θυσιαστήριον « Κυρίῳ τῷ ὀφθέντι αὐτῷ. ὁ μὲν ᾠκοδόμει τῷ Κυρίῳ, ὁ δὲ ὕψιστος « ἐξ ὑπογύου δαψιλεστάταις ἀντιδόσεσιν ὠχύρουτο, καὶ ἐπλήθυνε τὸν οἶκον αὐτοῦ. ὁ μὲν ὅτου οὖν ἔργου ἀρχόμενος καὶ παυόμενος, ηὐλόγει τὸν εὐεργέτην, ὁ δὲ θεὸς ἀπλέτων εὐεργεσιῶν ἐπιῤῥοαῖς ἠμείβετο τὸν
κεφ. κα. πιστὸν θεράποντα. καὶ ἐφύτευσεν Ἀβραὰμ ἄρουραν ἐπὶ τῷ φρέατι «

Cap. XIIX.

Sanctos Homines dictis & factis exercuisse Prudentiam.

Sanctorum virorum vitæ & acta, religiosæ prudentiæ, zelique plenæ sapientiæ, in conservandis cum seipsis tum sociis, imagines sunt clarissimæ. Altas egerat radices in corde sanctissimi Abraham sapientia. Per omnem enim vitam in eo eluxit timor erga Deum, fides, religio, obedientia, hospitalitas, & omne genus virtutis. Deo jubente
Gen. 12, 4. 7. reliquit patriam. *Et egressus est*
*cap. 21, 33. *Abram, sicut præceperat ei Dominus. Et ædificavit ibi Abram altare Domino qui apparuerat ei.* Atque ille quidem ædificabat Domino, Altissimus autem mox largissimis remunerationibus muniebat & multiplicabat domum ejus. Ille quidem in cujusvis operis initio & fine benedicebat benefactori, Deus autem immenso beneficiorum affluxu remunerabatur fidelem servum. * *Et plantavit Abraham agrum apud puteum jura-*

τοῦ ὅρκου,

„ τοῦ ὅρκου, καὶ ἐπεκαλέσατο ἐκεῖ τὸ ὄνομα Κυρίου, Θεὸς αἰώνιος. καὶ γένεσ. κεφ. ιε.
„ ἐπίστευσεν Ἄβραμ τῷ Θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην. ἤδη
„ τε τῇ ἡλικίᾳ προβεβηκὼς, νεύσαντος τοῦ Θεοῦ, πανοικεὶ περιτέμνε- κεφ. ιζ.
ται. καὶ μὴ διερευνώμενος τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ προσαττόμενα, οὔ τε τοῦ
„ ἀγαπητοῦ υἱοῦ φείδεται, ἀλλ᾽ ἀφίησι τὸ πολυτελὲς ἐκεῖνο ῥῆμα. εἶπε κεφ. κβ.
„ δὲ Ἀβραὰμ, ὁ Θεὸς ὄψεται. χρῆται δὲ πρὸς Θεὸν ἐν δέοντι καὶ παῤ-
ῥησίᾳ, εἰδὼς ἕτοιμον εἶναι τὸν δεσπότην εἰς φιλανθρωπίαν.
ἐντυγχάνει ἄρα ὑπὲρ τῶν Σοδομιτῶν ὅσον οὔπω μελλόντων πυρὶ κατα-
δαπανηθῆναι, καὶ ἄρδην καταστραφῆναι, ἅ τε πρὸς Θεὸν βοώσης
τῆς τῇ φύσει μαχομένης, καὶ ἐς ἄκρον ἐληλακυίας ἀνοσιότητος
αὐτῶν. ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ παῤῥησίᾳ ὁ θεῖος ἀνὴρ συστέλλεται, καὶ
„ κιρνᾷ τῇ ταπεινώσει τοὺς λόγους. ἐγὼ δέ εἰμι γῆ καὶ σποδός. καίτοι κεφ. ιη.
τοῦ Θεοῦ ἐπιδαψιλευομένου, καὶ ταῖς ἐρωτήσεσιν ἀποκρινομένου. οὐ μόνον
δ᾽ ἐνταῦθα τύπον δίδωσι παῤῥησίας αἰδοῖ συγκράτου πρὸς τὸ ὑπερα-
„ νεστηκὸς, ἀλλὰ καὶ τῷ λαῷ τῆς γῆς ἀναστὰς προσεκύνησε, καίτοι κεφ. κγ.
ὁσημέραι θείας ὁμιλίας ἀξιούμενος. ἰσχυρὸν γὰρ τὸ πλῆθος εἴς τε
εὔνοιαν καὶ ἀπέχθειαν, οἵ τε νοῦν ἔχοντες οὐ διαλείπουσιν αὐτὸ φιλο-

menti: & invocavit ibi nomen Domini: Deus æternus. * Et *credidit Abram Deo, & reputatum est illi ad justitiam.* Jamque ætate provectus, ad nutum Dei cum tota domo circumciditur. Atque haud perscrutans quid Deus imperet, nec unico parcit filio, sed emittit pretiosum illud verbum, ** *Dixit autem Abraham, Deus providebit.* Utitur vero ubi opus erga Deum etiam libertate, gnarus, quam paratus sit Dominus ad clementiam. Intercedit igitur pro Sodomitis jamjam igne consumendis & funditus evertendis, utpote in cœlum clamante scelere illorum, naturæ adverso, & ad summum evecto. * Gen. 15, 6.
Sed in hac etiam libertate vir sanctissimus sese cohibet, temperatque sermones humiliatione, *Ego autem sum terra & cinis;* quamvis Deo indulgente & ad interrogationes respondente. cap. 18, 28.
Non autem hic tantum præbet signum libertatis veneratione temperatæ erga eminentiam; verum etiam *Surrexit & adoravit populum terræ;* etsi quotidiano colloquio Deus eum dignaretur. ** Gen. 22, 8. cap. 23, 7.
Multum enim valet multitudo & ad benevolentiam & ad simultatem: quive sapiunt, haud

φρονοῦ-

φρονούμενοί τε καὶ δυσωπούμενοι. Φροντίζει δὲ καὶ ἑαυτοῦ, καὶ τῆς γυναικὸς, καὶ τῆς κατ᾽ οἶκον ἁρμονίας, καὶ τῶν συγγενῶν, περιουσίᾳ φρονήσεως. ἐπειδὴ γὰρ ἐλαυνόμενος ὑπὸ τοῦ λιμοῦ εἰς Ἄιγυπτον μετέβη, ἐν στενῷ κατειλημμένος, καὶ τῆς γυναικὸς τὴν ἀφαίρεσιν ἤδη πρὸ ὀμμάτων ἔχων, πολλῶν δεινῶν προκειμένων, αἱρεῖται τὸ ἔλαττον. καὶ ἵνα μὴ ἅμα τῇ γυναικὶ καὶ τὸ ζῆν ἀφαιρεθῇ, τὸ τῆς ἀδελφῆς ὄνομα προβάλλει ταύτῃ, τήν τε ἑαυτοῦ σωτηρίαν πραγματευόμενος. καὶ τὰ μείζονα ἀποκλίνων ὀνείδη, εἴγε ἑτέρῳ συνοικεῖν ἀνεχόμενος τὴν σύνευνον φανερὸς ἐγεγόνει. χωρίζεται δὲ τοῦ Λὼτ τῷ σώματι, ἀλλ᾽ οὐ τῷ φίλτρῳ, ἵνα τὴν ἐγειρομένην τῶν δούλων ἀναῤῥιπιζόντων στάσιν κατευνάσῃ τῇ ἐπικαίρῳ διαστάσει. τὰ δὲ ὄντα ἀφαιρεθέντος, καὶ δουλείᾳ περιπεσόντος τοῦ ἀδελφιδοῦ, μέμνηται τῶν τῆς συγγενείας καθηκόντων, καὶ τὸ ἐνδομυχοῦν φίλτρον ἐπιδείκνυται, πολλῇ τε γενναιότητι κατὰ τῶν ἐχθρῶν ὁρμᾷ, καὶ νίκης λαμπρᾶς ἐγκρατὴς γίγνεται. συνεφάπτεται γὰρ ὁ θεὸς καὶ περαίνει τὰ τῆς νίκης, καὶ ἐπικουρεῖ τοῖς ἐπὶ βοηθείᾳ συγγενῶν καὶ γειτόνων ἐν δέοντι πόλεμον αἱρουμένοις. ἀναλάμπει δὲ καὶ μετὰ τὴν νίκην ἡ τοῦ Ἀβραὰμ

intermittunt eam sibi conciliare & flectere. Curam autem agit etiam sui ipsius & uxoris, & domesticæ concordiæ, & cognatorum, abundantia prudentiæ. Cum enim fame compulsus in Ægyptum migrasset, ad angustias redactus, uxorisque ademptionem jam præ oculis habens, multis malis propositis, eligit minus, ac ne cum uxore vitam etiam amittat, sororis nomen ei prætendit: cum salutem sibi ipsi procurans, tum etiam majora devitans opprobria, si visus fuisset pati ut conjux sua alteri nuberet. Separatur autem a Lot corpore, at non animo & amoris affectu, ut orientem, servis inflammantibus, seditionem sopiret diremptione opportuna. Bonis vero suis spoliato & in servitutem redacto fratris filio, memor est officiorum cognationis, atque ostendit intimum amoris affectum, magnaque alacritate in hostes irruit, & victoria luculenta potitur. Adjuvat enim Deus, peragitque victoriam & opitulatur iis qui ad opem propinquis & vicinis ferendam opportune bellum suscipiunt. Elucet vero etiam post victoriam prudentia Abraham;

φρόνησις,

φρόνησις, τῷ μὲν γὰρ ἱερεῖ τοῦ θεοῦ δίδωσι τὰς δεκάτας. καὶ αὐτὸς μὲν μεγαλοψυχίᾳ γνώμης οὐδὲν ἔλαβε τῶν σκύλων, τοῖς δὲ συστρατευομένοις, δικαιοσύνην τιμῶν, δίδωσι μερίδα. πόῤῥω γὰρ φρονήσεως τὸ εἰς ἀρετῆς ἀκρότητα καὶ τοὺς ἄλλους ἀναγκάζειν. καὶ τὰ μὲν τῆς δικαιοσύνης καθήκοντα πᾶσιν ἁπλῶς ἐπιβάλλει, τὰ δὲ τῆς ἐλευθεριότητος καὶ μεγαλοπρεπείας, μόνοις τοῖς ὑπερανεστηκόσιν ἀποκεκλήρωται. ἐκπληροῖ δὲ ἀκμὴν ξυνετῶς καὶ τὰ πρὸς τὴν γαμετὴν
" καθήκοντα, καὶ ζηλοτυπούσης ἀνέχεται. καὶ ἰδοὺ, φησιν, ἡ παιδίσκη γενέσ. ις'.
" σου ἐν ταῖς χερσί σου, χρῶ αὐτῇ ὡς ἄν σοι ἀρεστὸν ᾖ.

• Οὐ μόνον δὲ ἐν ταῖς καιρίαις πράξεσι φροντίζει τοῦ καθήκοντος, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς ἐλάττοσι λόγου, ἥκιστα ὀλιγωρεῖ τοῦ δέοντος. ὁ γὰρ τέλειος, ἐν παντὶ τέλειος, καὶ ἡ φρόνησις ἔν τε σμικρῷ καὶ ἐν
" μεγάλῳ εἴωθεν ἀναφαίνεσθαι. καὶ ἐποίησεν Ἀβραὰμ δοχὴν μεγάλην, κεφ. κά.
" ᾗ ἡμέρᾳ ἀπεγαλακτίσθη Ἰσαὰκ ὁ υἱὸς αὐτοῦ. ἡ γὰρ τοῦ νενομισμένου τύπου κατά τε οἶκον καὶ πολιτείαν φυλακὴ, εἰς εὔνοιαν ἅπαντας ἀναρτᾷ, μισεῖται δὲ καὶ ἐν τοῖς τοιούτοις τὸ ὀλίγωρον.

ſacerdoti namque Dei dat decimas. Atque ipſe quidem, magnitudine animi, nihil accepit de ſpoliis, ſed commilitonibus, juſtitiam colens, dat portionem. Multum enim abeſt a prudentia etiam alios ad ſummitatem virtutis adigere. Juſtitiæ quidem officia ſimpliciter omnibus competunt, verum officia liberalitatis & magnificentiæ ſolis eminentibus deputata ſunt. Explet præterea prudenter officia etiam erga uxorem, atque zelotypiam ejus tolerat, Et * *Ecce*, ait, *ancilla tua in manu tua eſt, utere ea ut libet.*

Sed non ſolum in majoris momenti negotiis obſervat officium, verum etiam in minoribus haudquaquam negligit facienda. Perfectus enim, in omni re eſt perfectus, & prudentia tam in parvis rebus quam in magnis ſolet apparere. *Fecitque Abraham grande convivium, quo die ablactatus fuit Iſaac filius ejus.* Gen. 21, 8. Receptæ enim formulæ tam domi quam in Rep. obſervatio, ad benevolentiam omnes accommodat; negligentia autem etiam in talibus odioſa eſt. * Gen. 16, 6.

Z Οὐ μόνον

Οὐ μόνον δὲ ζῶσαν ἐφίλει τὴν Σάῤῥαν, ἀλλὰ καὶ τεθνηκυῖαν ὥς
γενέσ. κεφ. κγ'. γε εἰκὸς τελεῖ τὰ ὅσια. ἦλθε δὲ Ἀβραὰμ κόψασθαι Σάῤῥαν καὶ "
πενθῆσαι. καιρὸς γὰρ τοῦ γελάσαι, καὶ καιρὸς τοῦ κλαῦσαι. οὐ δὲ
ἀμαυροῖ τὸν τῆς ἀνδρείας χαρακτῆρα τὸ ἐν καιρῷ χεόμενον
δάκρυον.

Ἐπιμελεῖται δὲ καὶ κτίσεως μνημείου, καίτοι τῆς ἀμφιλαφοῦς ἀρετῆς ἀέναον μνήμην ὑπισχνουμένης· μᾶλλον γάρ πως τοῖς ὑποπίπτουσι τῇ αἰσθήσει εἰς ἀρετῆς μίμησιν εἴωθε διεγείρεσθαι τὸ ἀπόγονον. Φροντίζει δὲ καὶ τῶν τέκνων, τῷ γὰρ Ἰσαὰκ ἐμπεδοῖ τὸν οἶκον, τὴν ἀπὸ τῆς συγγενικῆς αὐτοῦ σειρᾶς Ῥεβέκκαν μεταπεμψάμενος, ἀλλὰ πρὸ τοῦ γάμου, εἰς ἐνάμιλλον ἀρετὴν ἀλείφει τὸν υἱὸν, διδάξας ὁμιλεῖν θεῷ, καὶ τῆς ἐκεῖθεν ἐπιῤῥεούσης ἀπολαύειν ἐλλάμψεως. καὶ
κεφ. κδ'. ἐξῆλθεν Ἰσαὰκ * ἀδολεσχῆσαι εἰς τὸ πεδίον τὸ πρὸ δείλης. ὦ καλῆς "
ἀδολεσχίας, ἣ ψυχὴν ἐμπίπλησι θείας ἀμβροσίας, ἣ τρέφει τὸν νοῦν, ἣ μεθύειν παρασκευάζει τὸν οὕτως ἀδολεσχοῦντα οὐρανίῳ νέκταρι. μετέπειτα δὲ καὶ τῇ διανομῇ τῶν ὄντων προανακόπτων πᾶσαν φιλο-
κεφ. κε. νεικίας ὑπόθεσιν, προνοεῖται τῶν παίδων. ἔδωκε δὲ Ἀβραὰμ πάντα "

Nec vero vivam tantum diligebat Saram, sed mortuæ etiam ut
Gen. 23, 2. par eſt, juſta ſolvit. *Venitque Abraham, ut plangeret Saram, & lugeret*. Tempus enim ridendi, & templus flendi. Neque obfuſcat
* Gen. 24, 63. fortitudinis notam lacryma tempeſtive fuſa.

Habet autem curam etiam ſtruendi ſepulcri, quamvis magna virtus æternam promittat memoriam; magis enim quodammodo iis rebus quæ ſub ſenſum cadunt ad imitationem virtutis ſolet excitari
** cap. 25, 5. poſteritas. Sollicitus vero eſt etiam de liberis. Iſaaco enim ſtabilit domum, Rebecca ex linea cognationis accerſita. Sed ante nuptias ad æmulam virtutem exercet filium, docens eum cum Deo commercium habere, lumineque inde manante frui. * *Et egreſſus fuerat Iſaac ad meditandum in agro, inclinata jam meridie*. O pulchram meditationem! quæ implet divina ambroſia, quæ nutrit mentem, quæ inebriat ſic meditantem cœleſti nectare. Poſtea vero etiam in diſtributione bonorum præcidens omnem contentionis cauſam, proſpicit filiis. ** *Deditque Abraham*

τὰ ὑπάρ-

„ τὰ ὑπάρχοντα αὐτȣ̃ Ἰσαὰκ τῷ ὑῷ αὐτȣ̃, καὶ τοῖς ὑοῖς τῶν παλλα-
„ κῶν αὐτȣ̃ ἔδωκεν Ἀβραὰμ δόματα. τῷ μὲν γὰρ ἐξ ἐπαγγελίας Ἰσαὰκ ἔδωκεν ȣ̓ μόνον τὰ κυρίως ὑπάρχοντα, θεοσέβειαν, σοφίαν, καὶ πᾶσαν ἀκήρατον ἀρετὴν, τὸν θεῖον τῳόντι κλῆρον, ȣ̓́τω τȣ̃ θεȣ̃ πρυτανεύοντος, ἀλλὰ καὶ ἅπασαν σχεδὸν τὴν ἄλλην ȣ̓σίαν ἐδωρήσατο, τοῖς πρὸς τὸν ἔντιμον βίον ἀναγκαίοις παρηγορήσας τȣ̀ς λοιπȣ̀ς τῶν ὑέων. ȣ̓́τω γὰρ ἀσφαλέστερον εἰς μακραίωνας διαμένȣσιν οἱ μεγάλοι καὶ λαμπροὶ οἶκοι, ἐπὶ τῷ κρείττονι τῶν ἀπογόνων οἷον ἐπὶ κρηπῖδος ἱδρυμένοι. τȣ̃ δὲ κλήρȣ καταχερματιζομένȣ, ἴσως ȣ̓ πάμπαν ἀνεπιμώμῳ δικαιοσύνης καὶ ἰσονομίας προσχήματι, οἴχονται διαῤῥυέντες.

Ἐπαίδευε δὲ καὶ τȣ̀ς δȣ́λȣς αὐτȣ̃ τῷ τε καθ' αὑτὸν ὑποδείγματι, καὶ ταῖς δεȣ́σαις ὑποθήκαις. διὰ τȣ̃το ὁ τὸν γάμον τῷ
„ Ἰσαὰκ μνηστευόμενος παῖς, θεοσεβεῖν μεμαθηκὼς, ἔλεγε, Κύριε ὁ γέν. κεφ. κδ.
„ θεὸς τȣ̃ κυρίȣ μȣ Ἀβραὰμ εὐόδωσον ἐναντίον ἐμȣ̃ σήμερον. καὶ πάλιν μετὰ τὴν ἐπίτευξιν, εὐλογητὸς Κύριος τȣ̃ κυρίȣ μȣ. πάντα τε ἀπαραχαράκτως ἔπραττε καὶ ἔλεγεν ὡς αὐτῷ διετέτακτο, καὶ

cuncta quæ possederat, Isaac filio suo: filiis autem concubinarum largitus est munera. Filio quidem promissionis Isaac dedit, non solum principalia bona, pietatem erga Deum, sapientiam, omnemque virtutem intaminatam, vere divinam hæreditatem, Deo ita moderante, sed & reliquam substantiam prope omnem donavit; reliquos filios rebus vitæ honestæ necessariis solatus. Sic enim certius in multa secula durant magnæ & illustres familiæ, potiori filiorum tamquam fundamento innixæ; contra hæreditate diminuta dividendo, prætextu fortasse non prorsus inculpabili justitiæ & æquabilitatis, diffluunt & intereunt.

Instruebat autem etiam servos suos tum proprio exemplo, tum etiam necessariis præceptis. Itaque servus ille qui Isaaco nuptias conciliat, Deum colere doctus, dicebat, *Domine Deus domini mei Abraham, recto itinere duc me hodie.* Ac rursus post impetrationem, *Benedictus Dominus Deus Domini mei Abraham:* omniaque fideliter sine depravatione agebat dicebatque, sicut ei ordinatum fuerat, & multus erat Gen. 23, ν. 27.

γενέσ. κεφ. κδ'. πολὺς ἦν ἐπαινῶν τὸν ἑαυτοῦ δεσπότην, Κύριος λέγων ηὐλόγησε τὸν “ Κύριόν μου σφόδρα, καὶ ὑψώθη. τοῦτο γὰρ πιστοῦ δούλου τὸ ἐξαίρειν “ τὰ τοῦ Κυρίου αὐτοῦ. οὐκοῦν διὰ τοσαύτης θεοσεβείας καὶ φρονήσεως τὸν βίον διελθὼν, καὶ ἱλαρῶς παραπέμψας ὁ θεῖος πατὴρ, κατάλληλον ἐπιτίθεται τὴν κορωνίδα, οὐ νόσῳ τινὶ ἀκρασίας, ἢ ἄλλου τοῦ πάθους γονῇ τρυχωθεὶς, ἀλλὰ τῷ κατὰ φύσιν μαρασμῷ ἱλαρῶς

κεφ. κε'. ἀναλύσας ἐν λιπαρῷ γήρᾳ, καὶ σὺν θεῷ γενόμενος. καὶ ἐκλείπων “ ἀπέθανεν Ἀβραὰμ ἐν γήρᾳ καλῷ, πρεσβύτης, καὶ πλήρης ἡμερῶν. “ οὐ δὲ γὰρ τῷ μήκει τοῦ χρόνου, ἀλλὰ τῇ καταστάσει τῆς ζωῆς, καὶ τῷ μεγέθει τῆς ἀρετῆς τὰ τῆς ἡλικίας μετρεῖται.

Κληρονόμος δὲ, καὶ μιμητὴς ἦν τοῦ πατρὸς ὁ θεῖος ἡμῶν πατὴρ Ἰσαὰκ κατά τε τὰς ἄλλας ἀρετὰς, καὶ κατὰ τὴν φρόνησιν. ζῶντί τε τῷ πατρὶ μέχρι θανάτου ὑπήκοος γέγονε, καὶ βίου γαλήνην τοῦ θεοῦ χορηγοῦντος, ἐνετρύφα θεωρίᾳ. ἀλλὰ καὶ τοῦ πατρὸς εἰς θεὸν

κεφ. κε'. ἀναλύσαντος, λιπαρῶς ἤσκει πᾶν εἶδος ἀρετῆς. ἐδέετο δὲ Ἰσαὰκ “ Κυρίου περὶ Ῥεβέκκας τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, ὅτι στεῖρα ἦν. καὶ κατὰ “ μίμησιν τοῦ πατρὸς τὸν ὑπονοούμενον ξυνετῶς ἀποκλίνων κίνδυνον, τοῖς

in laudando Domino ſuo, dicens:
Gen. 24, 35. *Dominus benedixit Domino meo valde, magnificatusque eſt.* Hoc enim fidelis eſt ſervi, extollere res Domini ſui. Igitur cum in tanta pietate & prudentia transegiſſet lætusque transmiſiſſet vitam ſanctiſſimus Abraham, congruum imponit finem, non morbo aliquo ex intemperantiæ aut alterius vitii fœtu afflictus, sed naturali marcore;
* Gen. 25, 21. cap. 25, 8. lætus decedens matura & plena ſenectute, Deo familiaris. *Et deficiens mortuus eſt in ſenectute bona, provectaque ætatis, & plenus dierum.* Neque enim longitudine temporis, ſed ſtatu vitæ & magnitudine virtutis definitur ætas.

Hæres autem & imitator erat patris ſanctiſſimus noſter pater Iſaac, cum in ceteris virtutibus, tum in prudentia. Vivoque patri uſque ad mortem ejus obediens fuit, atque Deo tranquillitatem vitæ largiente, contemplationibus delectabatur; ſed etiam patre ad Deum translato, ſplendide exercebat omne genus virtutis. * *Deprecatusque eſt Iſaac Dominum pro uxore ſua, quod eſſet ſterilis.* Et ad imitationem patris opinabile prudenter devitans periculum, inter-

ἐρωτῶσι

ἐρωτῶσι περὶ Ῥεβέκκας εἶπεν, ἀδελφή μου ἐστί. τῷ τε Ἀβιμέλεχ ἄπελθε ἀφ' ἡμῶν εἰπόντι, ὑπεῖξε, τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ἀπραγμοσύνην αἱρούμενος, καὶ μεταμεληθέντα πάλιν προσίεται τὸν Ἀβιμέλεχ, καὶ φιλόφρονι δεξιοῦται δοχῇ. καὶ ἠγάπησε μὲν τὸν Ἡσαῦ, ἀλλὰ τῇ θείᾳ ψήφῳ παραχωρήσας, τὸν θεῷ πεφιλημένον Ἰακὼβ προτετίμηκε, καὶ τοῖς ἀπὸ σπλάγχνων εὐλογίαις πλουτίσας, ὑπετίθετο ἃ ὁ καιρὸς ἀνέπειθεν, ἵνα μὴ ἀνατραπῇ ἡ τῆς οἰκίας » ἀσφάλεια. καὶ ἀναστὰς ἀπόδραθι εἰς τὴν μεσοποταμίαν, φησίν. γενέσ. κεφ. κη.

Ἐκοσμεῖτο δὲ καὶ ἡ Ῥεβέκκα ἐξαισίῳ φρονήσει. μεμνημένη γὰρ » τῶν λόγων Κυρίου, ὅτι τῶν αὐτῆς υἱῶν ὁ μείζων δουλεύσει τῷ ἐλάσσονι, κεφ. κε.
» οὐ μόνον ῥοπῇ φύσεως ἡττωμένη, Ῥεβέκκα δὲ ἠγάπα τὸν Ἰακώβ· ἀλλὰ μᾶλλον ὑπουργοῦσα θεῷ, ἐμβριθεῖ φρονήσει περιποιεῖται τῷ » φιλτάτῳ τὴν πατρικὴν εὐλογίαν. καὶ λαβοῦσα Ῥεβέκκα τὴν στολὴν κεφ. κζ.
» Ἡσαῦ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς τοῦ πρεσβυτέρου τὴν καλὴν, ἣ ἦν παρ' αὐτῇ ἐν τῷ » οἴκῳ, ἐνέδυσεν αὐτὴν Ἰακὼβ τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν νεώτερον, καὶ τὰ » δέρματα τῶν ἐρίφων περιέθηκεν ἐπὶ τοὺς βραχίονας αὐτοῦ. ὁ δὲ πα- κεφ. κε.
» τριάρχης Ἰακὼβ ἦν ἄνθρωπος ἄπλαστος, οἰκῶν οἰκίαν. ἀλλ' ἐπήνθει

rogantibus super Rebecca, dixit, soror mea est. Cumque Abimelech ad eum dixisset, Recede a nobis, cessit, pacem & otium eligens. Atque pœnitentia ductum Abimelech, rursus admittit, benigneque & humaniter excipit convivio. Atque amavit quidem Esau, sed divino cedens decreto præposuit ei Jacob Deo dilectum. Cumque benedictionibus ex toto corde eum ditasset, monet, quæ tempus suadebat, ne everteretur familiæ stabilitas, atque, * *Surge & proficiscere in Mesopotamiam*, inquit. * Gen. 28, 2.

Erat vero etiam Rebecca ornata ingenti prudentia. Memor enim verborum Domini, quia filiorum ejus major serviturus esset minori, non solum propensione naturæ victa, *Rebecca autem diligebat Jacob*; sed multo magis Deo subserviens, magna cum prudentia acquirit charissimo paternam benedictionem. *Sumptisque Rebecca vestibus Esau valde bonis, quas apud se habebat domi, induit illis Jacob filium suum juniorem: pelliculasque hædorum circumdedit manibus ejus.* Ceterum Patriarcha *Jacob erat vir simplex, habitans in tabernaculis*; sed inerat

Gen. 25, 23. 25, 28.
cap. 27, 15.
cap. 25, 27.

τῇ ἁπλότητι φρόνησις, ἐ προδιδοῦσα τὴν εὐκαιρίαν ἐπὶ θήρᾳ τοῦ ὄντως καλοῦ. ὁ μὲν γὰρ ἀδελφὸς ἄγροικος ὤν, ἐφαύλιζε τὰ πρωτοτόκια. γενέσ. κεφ. κε. ἀπέδοτο δὲ Ἡσαῦ τὰ πρωτοτόκια τῷ Ἰακώβ· ὁ δὲ ἐν ςερνίζεται τὸ « *ἕρμαιον. ὑποτάσσεται δὲ καὶ τῇ μητρὶ καὶ αὐτῇ χειραγωγούσῃ. εἶπεν κεφ. κζ. Ἰακώβ τῷ πατρὶ, ἐγὼ Ἡσαῦ ὁ πρωτότοκός σου, πεποίηκα καθὰ « ἐλάλησάς μοι. χωρίζεται δὲ πρὸς καιρὸν μητρικῶν σπλάγχνων, καὶ τῆς ἐν τῷ πατρικῷ οἴκῳ ῥᾳςώνης, καὶ εἰς μεσοποταμίαν πορεύε- κεφ. κή. ται. καὶ ἤκουσεν Ἰακώβ τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ. καὶ « ἐπορεύθη εἰς τὴν μεσοποταμίαν Συρίας. τί δὴ νουνεχέςερον τοῦ εἰς « ἔργον ἀγαγεῖν τὰ πατρὶ καὶ μητρὶ δόξαντα; καὶ τῇ ἀπουσίᾳ κατευνάσαι φόνον ἀπειλοῦντα τὸν ἀδελφόν; Φρονήσεως δὲ δεῖγμα, καὶ συνέσεως ἐξαισίου, ἀπὸ τοῦ προσώπου Λάβαν εἰκάσαι τὴν τῆς κεφ. λά. καρδίας διάθεσιν. καὶ εἶδεν Ἰακώβ τὸ πρόσωπον τοῦ Λάβαν, καὶ « ἰδοὺ οὐκ ἦν πρὸς αὐτὸν ὡσεὶ χθὲς, καὶ τρίτην ἡμέραν. τὰ γὰρ χρώ- « ματα τῆς καρδίας εἰς τὴν ἐπιφάνειαν διαθεῖ, * καὶ κάτοπτρον ψυχῆς ἐςιν ἡ ὄψις, αἵ τε αἰσθήσεις δεινοὶ προδόται. ᾔδει δὲ ὁ Ἰακώβ ἐν δέοντι χρήσασθαι καὶ πρᾳότητι, καὶ θυμῷ, ὑπομονῇ τε, καὶ

simplicitati prudentia, non omittens occasionem captandi veri boni. Nam frater quidem cum esset agrestis, contemnebat jus primogeni- Gen. 25, 33. turæ, *Vendidit autem Esau primogenita ipsi Jacob;* at iste amplectitur insperatum lucrum. Subjicit vero se etiam matri manuducenti, *Et* * cap. 31, 2. cap. 27, 19. *dixit Jacob patri: Ego sum primogenitus tuus Esau, feci sicut præcepisti mihi.* Separatur autem ad tempus a materna affectione & paternæ domus commoditate, atque in Me- cap. 28, 7. sopotamiam proficiscitur. *Fuitque obediens Jacob parentibus suis, & profectus est in Mesopotamiam Syriæ.* Quid autem prudentius, quam effectum dare, quod patri & matri visum fuerit, & per absentiam sopire fratrem qui cædem minabatur? Prudentiæ quoque & ingentis intellectus documentum, ex vultu Labani æstimasse affectionem cordis. * *Et animadvertit Jacob faciem Laban, quod non esset erga se sicut heri & nudius tertius.* Colores enim cordis in superficiem erumpunt, & vultus est animi speculum, sensusque, malitiosi sunt proditores. Norat vero Jacob uti opportune etiam mansuetudine, ira, pa-

παῤῥησίᾳ

Digitized by Google

„ παῤῥησίᾳ ἔμφρονι. καὶ ἀποκριθεὶς Ἰακὼβ εἶπε τῷ Λάβαν, τί τὸ γενέσ. κεφ. λα.
„ ἀδίκημά μου, καὶ τί τὸ ἁμάρτημά μου ὅτι κατεδίωξας ὀπίσω μου;
τήν τε πολυήμερον δουλείαν καὶ ἀχαριστίαν ἐφεξῆς αὐτῷ ὀνειδίζει. οἱ
γὰρ ἐς ἀδικίαν ὁρμῶντες, ὡς ταπολλὰ μὲν ὑποπίπτουσι λόγοις τιθασ-
σεύονται· ἐνίοτε δὲ καὶ ὑπὸ παῤῥησίας, καὶ ἀληθείας ἡττῶνται, καὶ
χεῖρας ἐνδιδόασι. πρὸς δὲ τὸν ἀδελφὸν Ἡσαῦ, φρονήσεως μεστὴν
ἐνεδείξατο ταπείνωσιν ἀπαντήσεσι, φιλοφρονήσεσι, λόγοις θέλξας,
δώροις κηλήσας, ἑπτάκις προσκυνήσας, πάντα κάλων, * τὸ τοῦ
„ λόγου, κινήσας, ἐφ' ᾧ τὸν ἀδελφὸν εἰς οἶκτον ἑλκύσῃ. οὕτως ἐρεῖτε κεφ. λβ.
„ τῷ κυρίῳ μου Ἡσαῦ, οὕτω λέγει ὁ παῖς σου Ἰακώβ. καὶ, ἵνα εὕρῃ
„ ὁ παῖς σου χάριν ἐναντίον σου. καὶ, προσεκύνησεν ἐπὶ τὴν γῆν ἑπτάκις, κεφ. λγ.
„ ἕως τοῦ ἐγγίσαι τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ. μεταξὺ δὲ πάλιν πάσῃ μηχανῇ
„ προνοεῖται καὶ τῆς ἰδίας ἀσφαλείας. διαπύρῳ γὰρ εὐχῇ, καὶ ἐνθέῳ
„ τόλμῃ πρὸς θεόν, φησιν, οὐ μή σε ἀπολύσω ἐὰν μή με εὐλογήσῃς. κεφ. λβ.
„ καὶ ἀκούει παρὰ τοῦ δεσπότου. ὅτι ἐνίσχυσας μετὰ θεοῦ, καὶ μετὰ
„ ἀνθρώπων δυνατὸς ἔσῃ. μαθέτωσαν οἱ εὐφρονοῦντες εὔχεσθαι, μηδὲ

tientiaque & prudenti libertate. *Et respondens Jacob, dixit ad Laban, quaenam est injuria mea aut quodnam peccatum, ut me persequaris?* Diuturnamque servitutem & ingratitudinem deinceps ei exprobrat. Etenim qui in injustitiam ruunt, plerumque quidem submissione verborum mansuescunt, aliquando tamen vi libertatis & veritatis vincuntur, manusque dedunt. Porro erga Esau fratrem plenam prudentiae ostendit humiliationem, occursu, comitate verborum deliniens, muneribus placans, septies adorans, omnem funem, quod proverbio dicitur, movens, ut fratrem ad misericordiam pertrahat. * Gen. 31, 36.
Sic loquimini Domino meo Esau: Hac dicit frater tuus Jacob. Item, cap. 32, 4. 5.
Ut inveniat servus tuus gratiam in conspectu tuo. Nec non, *Adoravit pronus in terram septies, donec appropinquaret fratri suo.* cap. 33, 3.
Interea tamen omnibus modis prospicit securitati suae. Ardente enim prece & admirabili audacia ad Deum ait: *Non dimittam te, nisi benedixeris mihi.* Auditque ex Domino: cap. 32, 26. 28.
Quoniam contra Deum fortis fuisti, etiam contra homines praevalebis. Discant precari qui recte sapiunt,

ἀφιςασθαι

ἀφίςασθαι θεῦ ἕως ἂν ἐπινεύσειε τῇ ἀπὸ καρδίας δεήσει. θέλει γὰρ ὁ φιλάνθρωπος θεὸς βιάζεσθαι τῇ θερμότητι τῶν εὐχῶν, καὶ ἵλεως ἐπινεύει τοῖς μὴ ἀποκάμνουσιν ἀνανεύοντι, ὀργιζομένῳ, καὶ ἀπειλῦντι. καὶ περὶ μὲν τῆς φρονήσεως Ἰακὼβ, ὅσον γε ἐφικτὸν ἐξικέσθαι τῇ ἐμῇ ἀσθενείᾳ, ταῦτα εἰρήσθω.

Ὁ δὲ δίκαιος Ἰὼβ ὐ τῶν ἀπὸ τῆς φρονήσεως ἀγαθῶν μεμνη-
Ἰώβ. κεφ. κθ'. μένος ἔλεγεν, ἐμῦ ἀκύσαντες προσέχον, ἐσιώπησαν δὲ ἐπὶ τῇ ἐμῇ "
βυλῇ, ἐπὶ τῷ ἐμῷ ῥήματι ὐ προσέθεντο. "

Περὶ δὲ τῆς τῦ προφήτυ Μωϋσέως φρονήσεως εἴ γε διελθεῖν
ἀριθμ. κεφ. ιγ'. ἐθελήσαιμεν, ἐπιλείψειε διηγυμένοις ἡμῖν ὁ χρόνος. ἀπέστειλε δὲ "
Μωϋσῆς κατασκόπυς εἰς τὴν γῆν τῶν Χαναναίων ἐξ ἐπιταγῆς θεῦ. "
ἀρέσκει γὰρ θεῷ ἡ εὔτακτος καὶ ἔμφρων ἐνέργεια τῶν δεόντων, καὶ
δίδωσιν ἡμῖν ἁπανταχῦ ὑποδείγματα λαμπρὰ, ὅπως μετὰ φρονή-
γένεσ. κεφ. ιή. σεως καὶ ἐρεύνης χωροίημεν ἐν ὁτῳῦν ἐγχειρήματι. *κραυγὴ Σοδόμων* "
καὶ Γομόῤῥας πεπλήθυνται πρός με, καὶ αἱ ἁμαρτίαι αὐτῶν μεγά- "
λαι σφόδρα, καταβὰς ὖν ὄψομαι, εἰ κατὰ τὴν κραυγὴν αὐτῶν τὴν "
ἐρχομένην πρός με συντελῦνται· εἰ δὲ μὴ, ἵνα γνῶ. "

neque desistant a Deo donec annuat orationi cordiali. Vult enim clemens Deus cogi ardentibus precibus, ac propitius annuit iis qui non defetiscunt ipso abnuente, irascente, minante. Atque de prudentia quidem Jacob, quantum imbecillitati meæ assequi licuit, hæc dicta sunto.

* Num. 13, 18.

Justus autem ille Job, nonne prudentiæ commodorum memor, dicebat: *Qui audiebant me, attendebant, & tacebant ad consilium meum: verbis meis addere nihil audebant?*

** Gen. 18, 20.
Job. 24, 21.

De prophetæ vero Moysis prudentia si differere velimus, tempus nos deficeret, eam enarrantes. * *Misit autem Moyses exploratores in terram Chanaan, ex mandato Dei.* Placet enim Deo ordinata & prudens exsecutio agendorum: præbetque nobis ubique exempla illustria, ut cum prudentia & indagatione aggrediamur quidquid conamur. ** *Clamor Sodomorum & Gomorrhæ multiplicatus est coram me, & peccata eorum magna nimis. Descendam igitur & videbo; utrum clamorem, qui venit ad me, opere compleverint, an vero non, ut discam.*

Διέπρεπε

Διέπρεπε δὲ φρονήσει καὶ ὁ πενθερὸς αὐτȣ̃ Ἰοθὸρ, ȣ̃ τȣ̀ς λόγȣς
„ ἡ θεία διατρανοῖ γραφή. καὶ σὺ σεαυτῷ σκέψαι ἀπὸ παντὸς τȣ̃ λαȣ̃ Ἐξοδ. κεφ. ιη.
„ ἄνδρας δυνατȣ̀ς, θεοσεβεῖς, ἄνδρας δικαίȣς, μισȣ̃ντας ὑπερηφανίαν,
„ καὶ καταςήσεις ἐπ᾽ αὐτῶν χιλιάρχȣς, καὶ ἑκατοντάρχȣς, καὶ δε-
„ κάρχȣς, καὶ κρινȣ̃σι τὸν λαὸν πᾶσαν ὥραν, τὸ δὲ ῥῆμα τὸ ὑπέρογκον
„ ἀνοίσȣσιν ἐπὶ σὲ, τὰ δὲ βραχέα τῶν κριμάτων κρινȣ̃σιν αὐτοὶ, καὶ
„ κȣφιȣ̃σιν ἀπὸ σȣ̃, καὶ συναντιλήψονταί σοι. ἐὰν τὸ ῥῆμα τȣ̃το
„ ποιήσῃς, κατισχύσει σε ὁ θεός. ἤκȣσε δὲ Μωϋσῆς τῆς φωνῆς τȣ̃
„ πενθερȣ̃, καὶ ἐποίησεν ὅσα εἶπεν αὐτῷ. οἱ γὰρ τὴν ἀνωτάτω
κοσμȣ̃ντες ἀρχὴν, εἰ διηνεκῶς κατατριβήσονται ταῖς ἐπὶ μέρȣς
δίκαις, τὰ καιριώτερα τῶν ἐγχειρημάτων, ὧν ἤρτηται ἡ τȣ̃ κοινȣ̃
σύςασις, ἀμελȣ́μενα διαῤῥυήσεται.

Ὅ, τε Ἰησȣ̃ς Ναυῆ καίτοι τȣ̃ θεȣ̃ χορηγȣ̃ντος τὰ τρόπαια,
πάσῃ μηχανῇ καὶ πάσῃ φρονήσει πραγματεύεται τὰς νίκας. καὶ Ἰησ. κεφ. η.
„ ἐνετείλατο αὐτοῖς λέγων, ὑμεῖς ἐνεδρεύσατε ὀπίσω τῆς πόλεως. Ὁ δὲ
προφήτης καὶ βασιλεὺς Δαβὶδ καὶ μωρίαν * ὑπεκρίνατο, ἵνα μὴ
παραχαράξῃ τὰ τῇ φρονήσει καθήκοντα, εἰς πρȣ̃πτον κίνδυνον

Insigni vero erat prudentia etiam socer ejus Jethro, cujus sermones divina declarat scriptura. * *Provide autem de omni plebe viros potentes, & timentes Deum, viros justos, & qui oderint superbiam: & constitue ex eis tribunos & centuriones & decuriones, qui judicent populum omni tempore. Quidquid autem majus fuerit, referant ad te, & ipsi minora tantummodo judicent, leventque te onere; & sint tibi coadjutores. Si hoc feceris, corroborabit te Deus. Audivit autem Moyses vocem soceri, fecitque omnia quæ ille suggesserat.* Si enim ii, qui summum ornant imperium, perpetuo atterantur privatorum hominum litibus dijudicandis; principalia negotia, ex quibus pendet Reip. compages, neglecta diffluent. * Exod. 18, 21.

Josue quoque, Deo licet largiente trophæa, omni conatu & omni prudentia procurat victorias. *Præcepitque eis, dicens, ponite insidias post civitatem.* Josue 8, 4. Regius autem propheta David etiam stultitiam simulavit, ne officia prudentiæ corrumperet, in periculum evidens sese

Aa ἐμβα-

Βασιλ. α. κεφ. κά. ἐμβαλὼν ἑαυτόν. καὶ ἦλθε Δαβὶδ πρὸς Ἀγχοῦς βασιλέα Γέθ, καὶ "
εἶπον οἱ παῖδες Ἀγχοῦς πρὸς αὐτὸν, οὐχὶ οὗτος Δαβὶδ ὁ βασιλεὺς τῆς "
γῆς; καὶ ἔθετο Δαβὶδ τὰ ῥήματα ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, καὶ ἐφοβήθη "
σφόδρα ἀπὸ προσώπου Ἀγχοῦς βασιλέως Γέθ, καὶ ἠλλοίωσε τὸ πρό- "
σωπον αὐτοῦ ἐνώπιον αὐτοῦ, καὶ προσεποιήσατο ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ. "
καὶ ἐτυμπάνιζεν ἐπὶ ταῖς θύραις τῆς πόλεως, καὶ παρεφέρετο ἐν "
ταῖς χερσὶν αὐτοῦ, καὶ ἔπιπτεν ἐπὶ τὰς θύρας τῆς πύλης, καὶ τὰ "
σίελα αὐτοῦ κατέῤῥει ἐπὶ τὸν πώγωνα αὐτοῦ. καὶ διεσώθη, καὶ "
κεφ. κβ. ἔρχεται εἰς τὸ σπήλαιον τὸ Ὀδολλάμ. αὐτὸς δὲ ἑαυτὸν ὑπὸ τοῖς "
ἁπάντων ὀφθαλμοῖς προτίθησι τύπον θεοσεβοῦς, καὶ ζήλου
ψαλ. ρ. πλήρους φρονήσεως, οὕτως ᾄδων. διεπορευόμην ἐν ἀκακίᾳ καρδίας "
μου ἐν μέσῳ τοῦ οἴκου μου, οὐ προετιθέμην πρὸ ὀφθαλμῶν μου "
πρᾶγμα παράνομον, ποιοῦντας παραβάσεις ἐμίσησα, οὐκ ἐκολλήθη "
μοι καρδία σκαμβὴ, ἐκκλίνοντος ἀπ' ἐμοῦ τοῦ πονηροῦ οὐκ ἐγίνωσκον, "
τὸν καταλαλοῦντα λάθρα τὸν πλησίον αὐτοῦ, τοῦτον ἐξεδίωκον. "
ὑπερηφάνῳ ὀφθαλμῷ, καὶ ἀπλήστῳ καρδίᾳ, τούτῳ οὐ συνήσθιον. οἱ "
ὀφθαλμοί μου ἐπὶ τοὺς πιστοὺς τῆς γῆς, τοῦ συγκαθῆσθαι αὐτοὺς μετ' "
ἐμοῦ. πορευόμενος ἐν ὁδῷ ἀμώμῳ, οὗτός μοι ἐλειτούργει. οὐ κατῴκει "

conjiciendo. *Et venit David ad*
* Ps. 100, 2. seq. *Achis regem Geth: dixeruntque servi Achis ad eum: Numquid non iste est David rex terræ? Posuit autem David sermones istos in corde suo, & extimuit valde a facie Achis regis Geth: & immutavit os suum coram eo, & simulavit in die illo, & tympanizavit in portis urbis, & collabebatur in manus suas, & impingebat in ostia portæ, diffluebantque salivæ ejus in barbam. Atque salvus evasit, venitque in speluncam Odol-*
1. Reg. 22, 1. *lam.* Ipse vero seipsum sub omnium oculis proponit formulam religiosæ zelique plenæ prudentiæ, ad hunc modum canens: * *Perambulabam in innocentia cordis mei in medio domus meæ. Non proponebam ante oculos meos rem injustam, facientes prævaricationes odivi, non adhæsit mihi cor pravum: declinantem a me malignum non cognoscebam. Detrahentem secretò proximo suo hunc persequebar. Superbo oculo, & insatiabili corde, cum hoc non edebam. Oculi mei ad fideles terræ, ut sedeant mecum: ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabat. Non ha-*

ἐν μέσῳ

Digitized by Google

„ ἐν μέσῳ τῆς οἰκίας μου, ποιῶν ὑπερηφανίαν. λαλῶν ἄδικα, οὐ κατεύθυνεν ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν μου. εἰς τὰς πρωΐας ἀπέκτεινον πάντας τοὺς ἁμαρτωλοὺς τῆς γῆς, τοῦ ἐξολοθρεῦσαι ἐκ πόλεως Κυρίου πάντας τοὺς ἐργαζομένους τὴν ἀνομίαν.

Τὴν δὲ Σολομῶντος φρόνησιν αἱ ἱεραὶ αὐτοῦ δέλτοι οἱονεὶ σάλπιγγες μυρίαις γλώσσαις ἀνὰ πᾶσαν περιηχοῦσι τὴν ὑφήλιον, ὃς καὶ τὸ, γνῶθι καιρὸν, ὡς μέγα φρονήσεως μέριον ὑποτίθεται τοῖς ἔχουσι νοῦν „ ὑγιῆ. Φησὶ γὰρ, τοῖς πᾶσιν ὁ χρόνος, καὶ καιρὸς τῷ παντὶ πράγματι ὑπὸ τὸν οὐρανόν. καιρὸς τοῦ τεκεῖν, καὶ καιρὸς τοῦ ἀποθανεῖν. καιρὸς τοῦ φυτεῦσαι, καὶ καιρὸς τοῦ ἐκτίλαι τὸ πεφυτευμένον. καιρὸς τοῦ ἀποκτεῖναι, καὶ καιρὸς τοῦ ἰάσασθαι. καιρὸς τοῦ καθελεῖν, καὶ καιρὸς τοῦ οἰκοδομεῖν. καιρὸς τοῦ κλαῦσαι, καὶ καιρὸς τοῦ γελάσαι. καιρὸς τοῦ κόψασθαι, καὶ καιρὸς τοῦ ὀρχήσασθαι. καιρὸς τοῦ βαλεῖν λίθους, καὶ καιρὸς τοῦ συναγαγεῖν λίθους. καιρὸς τοῦ περιλαβεῖν, καὶ καιρὸς τοῦ μακρυνθῆναι ἀπὸ περιλήψεως. καιρὸς τοῦ ζητῆσαι, καὶ καιρὸς τοῦ ἀπολέσαι. καιρὸς τοῦ φυλάξαι, καὶ καιρὸς τοῦ ἐκβαλεῖν. καιρὸς τοῦ ῥῆξαι, καὶ καιρὸς τοῦ ῥάψαι. καιρὸς τοῦ σιγᾶν, καὶ

Εκκ. κεφ. γ′.

bitabat in medio domus meæ, qui facit superbiam: qui loquitur iniqua, non direxit in conspectu oculorum meorum. In matutino interficiebam omnes peccatores terræ: ut disperderem de civitate Domini omnes operantes iniquitatem.

Salomonis autem sapientiam sacræ ipsius tabulæ tamquam tubæ innumeris linguis per omnem circumsonant terrarum orbem. Qui etiam dictum illud, Nosce tempus, ut magnam prudentiæ partem, suggerit iis, qui recte sapiunt, dicit enim: * *Omnia tempus habent, & suis spatiis transeunt universa sub cælo. Tempus nascendi, & tempus moriendi. Tempus plantandi, & tempus evellendi quod plantatum est. Tempus occidendi, & tempus sanandi. Tempus destruendi, & tempus ædificandi. Tempus flendi, & tempus ridendi. Tempus plangendi, & tempus saltandi. Tempus spargendi lapides, & tempus colligendi. Tempus amplexandi, & tempus longe fieri ab amplexibus. Tempus acquirendi, & tempus perdendi. Tempus custodiendi, & tempus abjiciendi. Tempus scindendi, & tempus consuendi. Tempus tacendi, & tempus*

* Ecclesiast. 3, 1. seq.

καιρὸς τοῦ λαλεῖν. καιρὸς τοῦ φιλῆσαι, καὶ καιρὸς τοῦ μισῆσαι. καιρὸς πολέμου, καὶ καιρὸς εἰρήνης.

Ἐπεκόσμει δὲ καὶ τοὺς μεταγενεστέρους τῶν ἁγίων ἡ φρόνησις τοῦ
Μακκ. ά. κεφ. ιβ. γνῶναι καιρὸν, ὡς ἐν Μακκαβαίοις. καὶ εἶδεν Ἰωνάθαν ὅτι ὁ καιρὸς αὐτῷ συνεργεῖ, καὶ ἐπέλεξεν ἄνδρας, καὶ ἀπέστειλεν εἰς Ῥώμην στῆσαι καὶ ἀνανεώσασθαι τὴν πρὸς αὐτοὺς φιλίαν. καὶ πρὸς Σπαρτιάτας, καὶ τόπους ἑτέρους ἀπέστειλεν ἐπιστολὰς κατὰ τὰ αὐτά. Ἐπὶ γὰρ τῇ σωτηρίᾳ τῶν Ἑβραίων οὐκ ἀπηνήνατο οὔτε τὰς μετὰ τῶν ἀλλοτρίων συνθήκας, πανταχόθεν τῷ ὁμοφύλῳ τὰ πρὸς σωτηρίαν, καὶ ἀσφάλειαν περιποιούμενος.

Διέλαμψαν δὲ καὶ γυναῖκες ἐπὶ φρονήσει, ἔλυσε σοφὴ γυνὴ τὴν
Βασιλ. β'. κεφ. κ'. πολιορκίαν πόλεως Ἀβέλ. καὶ ἐβόησε γυνὴ σοφὴ ἐκ τοῦ τείχους, καὶ εἶπεν, ἀκούσατε ἀκούσατε, εἴπατε δὴ πρὸς Ἰωὰβ, ἔγγισον ἕως ὧδε, καὶ λαλήσω πρὸς αὐτόν. ἐν κινδύνῳ γὰρ τῶν πραγμάτων σαλευόντων, μέγα φάρμακον φρόνησις θαῤῥαλαιότητι σύγκρατος. ἄκουσον τοὺς λόγους τῆς δούλης σου. ἵνα τί καταποντίζεις κληρονομίαν Κυρίου; καὶ ἀπεκρίθη Ἰωὰβ, καὶ εἶπεν, ἵλεώς μοι ἵλεώς μοι, εἰ

loquendi. Tempus dilectionis, & tempus odii. Tempus belli, & tempus pacis.

Ornati autem fuere etiam posteriores sancti prudentia noscendi
*2. Reg. 20, 16. 17. 19. 21. / 1. Machab. 12, 1. temporis, ut in Machabæis. *Et vidit Jonathas quia tempus eum juvat, & elegit viros, & misit eos Romam, statuere & renovare cum eis amicitiam: & ad Spartiatas, & ad alia loca misit epistolas secundum eandem formam.* Pro salute enim Hebræorum non est aspernatus etiam exterorum fœdera, undique genti suæ salutem & securitatem acquirens.

Claruerunt vero etiam mulieres prudentiæ nomine. Solvit mulier sapiens obsidionem urbis Abela.* *Et exclamavit mulier sapiens de muro: Audite, audite, dicite Joab: Appropinqua huc, & loquar cum eo.* Rebus enim in periculo fluitantibus, magnum est remedium prudentia audaciæ mista. *Audi sermones ancillæ tuæ. Quare pessundas hæreditatem Domini? Respondensque Joab ait: Absit, absit hoc a me, non pes-*

κατα-

„ καταποντιῶ, καὶ εἰ φθερῶ. Φρόνησις ἀνδρείας μεςὴ, ἐ φείδεται
„ ὑπὲρ τῆς πατρίδος τῦ Σαβεέ. Ἰδὲ, φησιν, ἡ κεφαλὴ αὐτῦ ῥιφή-
„ σεται πρὸς σὲ διὰ τῦ τείχυς. καὶ εἰσῆλθεν ἡ γυνὴ πρὸς πάντα
„ τὸν λαὸν, καὶ ἐλάλησε πρὸς πᾶσαν τὴν πόλιν ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτῆς.
„ καὶ ἀφεῖλε τὴν κεφαλὴν Σαβεὲ ὑῦ Βοχορὶ, καὶ διεσπάρησαν ἀπὸ
„ τῆς πόλεως.

Ἐπεδείξατο δὲ καὶ Ἰεδὴθ ὅτι ἀρχικὸν ἡ Φρόνησις, παῤῥησιάζεται ἐν καιρῷ, ἐ μνημονεύει τῆς χηρείας, ἀλλὰ πάντων ἐπιλανθάνεται, καὶ ἑαυτῆς, καὶ μονονεχὶ βασιλικὸν ἐνδύεται κράτος, ἵνα Φρονήσει, καὶ περινοίᾳ, καὶ δεινότητι σώσῃ τὴν πατρίδα. καὶ Ἰεδὴθ. κεφ. η.
„ ἀποςείλασα τὴν ἅβραν τὴν πᾶσιν ἐφεςῶσαν τοῖς ὑπάρχεσιν αὐτῇ
„ ἐκάλεσεν Ὀζίαν, καὶ Χαβρὶν, καὶ Χαρμὶν τὲς πρεσβυτέρες τῆς
„ πόλεως αὐτῆς. οἱ δὲ ὑπήκεσαν τῷ ῥήματι, τίς γὰρ δύναται ἀντιςῆναι νεανικῇ Φρονήσει ἐπὶ τῇ κρηπῖδι τῆς εὐσεβείας ἱδρυμένῃ; καὶ
„ ἦλθον πρὸς αὐτὴν, καὶ εἶπε πρὸς αὐτὲς, ἀκέσατε δή μυ ἄρχοντες
„ τῶν κατοικέντων ἐν Βετυλεᾷ ὅτι ἐκ εὐθὺς ὁ λόγος ὑμῶν. καὶ νῦν
„ τίνες ἐςὲ ὑμεῖς, οἳ ἐπειράσατε τὸν θεόν; μηδαμῶς ἀδελφοὶ, μὴ
„ παροργίζετε Κύριον τὸν θεὸν ἡμῶν, ὅτι ἐὰν μὴ βέληται ἐν ταῖς

fundabo nec perdam. Prudentia fortitudine plena, patriæ causa non parcit etiam ipsi Seba. *Ecce*, inquit, *caput ejus projicietur ad te per murum. Ingressa est ergo mulier ad omnem populum, & locuta est eis sapienter: absciditque caput Seba filii Bochori: & dispersi sunt a civitate.*

Ostendit etiam Judith, prudentiam esse virtutem imperatoriam. Fiducialiter agit, tempore postulante, non meminit viduitatis, imo obliviscitur omnium, & sui ipsius, regiumque prope induit imperium, ut prudentia sua & sagacitate & solertia servet patriam. *Missaque Abra dispensatrice sua, vocavit Oziam, Chabri & Charmi, seniores urbis.* Isti autem dicto audientes fuere; quis enim potest obsistere masculæ prudentiæ, fundamento pietatis innixæ? *Et venerunt ad illam, & dixit illis: Audite me Principes inhabitantium Betuliam, quia non rectus est sermo vester. Et nunc, qui estis vos, qui tentastis Deum? Absit fratres, ut irritetis Dominum Deum nostrum; quia si nolit intra*

Judith. 8, 10. seqq.

πέντε ἡμέραις βοηθῆσαι ἡμῖν, αὐτὸς ἔχει τὴν ἐξουσίαν, ἐν αἷς θέλει "
σκεπάσαι ἡμέραις, ἢ καὶ ὀλοθρεῦσαι ἡμᾶς πρὸ προσώπου τῶν "
ἐχθρῶν ἡμῶν. ὑμεῖς δὲ μὴ ἐνεχυράζετε τὰς βουλὰς Κυρίου τοῦ Θεοῦ "
ἡμῶν. καὶ εἶπε πρὸς αὐτὴν Ὀζίας, πάντα ὅσα εἶπας, ἀγαθῇ καρ- "
δίᾳ ἐλάλησας, καὶ οὐκ ἔστιν ὃς ἀντιστήσεται τοῖς λόγοις σου, ὅτι οὐκ ἐν "
τῇ σήμερον ἡ σοφία σου πρόδηλός ἐστιν, ἀλλὰ ἀπ' ἀρχῆς ἡμερῶν σου "
ἔγνω πᾶς ὁ λαὸς τὴν σύνεσίν σου, καθότι ἀγαθόν ἐστι τὸ πλάσμα "
τῆς καρδίας σου. κρύπτει δὲ τὴν βουλὴν αὐτῆς, καὶ φησιν, ὑμεῖς δὲ "
οὐκ ἐξερευνήσετε τὴν πρᾶξίν μου, οὐ γὰρ ἐρῶ ὑμῖν ἕως τοῦ τελεσθῆναι "
ἃ ἐγὼ ποιῶ. κρυψίνους γάρ ἐν δέοντι ἡ φρόνησις.

Πολλῶν δὲ ἐπαίνων ἠξίωται καὶ ἐν τῇ καινῇ διαθήκῃ ἡ φρόνησις.
ὁμιλῶν γὰρ τοῖς ἀνθρώποις ὁ ἡμέτερος σωτὴρ καὶ δεσπότης, πρὸ
ἁπασῶν τῶν ἄλλων ἀρετῶν ἔτι δωδεκαετὴς ὤν, τὴν σοφίαν καὶ φρό-
Λουκ. κεφ. β. νησιν λαμπρῶς ἐπεδείξατο. καὶ εὗρον αὐτὸν ἐν τῷ ἱερῷ καθεζό- "
μενον ἐν μέσῳ τῶν διδασκάλων, καὶ ἀκούοντα αὐτῶν, καὶ ἐπερωτῶν- "
τα αὐτούς. ἐξίσταντο δὲ πάντες οἱ ἀκούοντες αὐτοῦ ἐπὶ τῇ συνέσει, καὶ "

quinque Dies succurrere nobis, ipse habet potestatem protegendi quibus vult diebus, aut vastandi nos ante faciem hostium nostrorum. Vos vero ne oppignerate consilia Domini Dei nostri. Et dixit ei Ozias: Quaecumque dixisti, bono corde locuta es, nec est qui resistat verbis tuis; quia non hodierno die sapientia tua manifestata est, verum ab initio dierum tuorum cognovit omnis populus intellectum tuum, quoniam bonum est figmentum cordis tui. Celat autem consilium suum, dicitque: *Vos autem nolo ut scrutemini actum meum, non enim indicabo vobis donec consummata sint quae ego facio.* Occultat enim animi cogitata, ubi opus, prudentia.

Multas autem laudes meruit etiam in Novo Testamento prudentia. Quando enim inter homines versabatur Salvator noster & Dominus, prae reliquis cunctis virtutibus, adhuc duodecimo aetatis anno luculentum sapientiae & prudentiae specimen edidit.
* Luc. 2, 46. ** Et invenerunt eum in templo, sedentem in medio doctorum, audientem illos & interrogantem eos. Stupebant autem omnes, qui eum audiebant, super prudentia & responsis*

ταῖς

„ τοῖς ἀποκρίσεσιν αὐτῦ. τὺς τε μετὰ δόλυ ἐρωτῶντάς αὐτὸν καιρίω
„ πεύσει διακρύεται. εἰπὲ ἡμῖν ἐν ποίᾳ ἐξυσίᾳ ταῦτα ποιεῖς; ἢ τίς λυκ. κεφ. κ'.
„ ἐςιν ὁ δὺς σοι τὴν ἐξυσίαν ταύτην; ἀποκριθεὶς δὲ εἶπε πρὸς αὐτὺς,
„ ἐτι ἐρωτήσω ὑμᾶς κἀγὼ ἕνα λόγον, καὶ εἴπατέ μοι. καὶ ἐπῄνεσε κεφ. ις'.
„ μὲν ὁ Κύριος τὸν οἰκονόμον τῆς ἀδικίας, ὅτι φρονίμως ἐποίησε, τὰς
„ δὲ μωρὰς παρθένυς ἀπέκλεισε καίτοι σωφρονύσας. αἱ γὰρ πάγκαλοι τῶν ἀρετῶν παρθένοι εἰ μὴ αὐταῖς ἐπανθοίη τὸ ἀπὸ φρονήσεως κάλλος, ὐδενός εἰσι λόγυ. διὸ γρηγορεῖτέ, φησι, γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε, προσέχετε. τὸ γὰρ ἄνευ ἐκσυρίτ]εται πανταχῦ. καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος φρόνησιν τιμῶν, ἐκείνης ὑπαγορευύσης, φόβον
„ ἐμβάλλει τῷ ἀντιπάλῳ. ὁ δὲ Παῦλος ἔφη, δείραντες ἡμᾶς δημοσίᾳ, πράξ. κεφ. ις'.
„ ἀκατακρίτυς, ἀνθρώπυς ῥωμαίυς ὑπάρχοντας, ἔβαλον εἰς φυλακὴν,
„ καὶ νῦν λάθρα ἡμᾶς ἐκβάλλυσιν; ὐ γάρ. καὶ εἶπεν ὁ Παῦλος, κεφ. κβ'.
„ εἰ ἄνθρωπον ῥωμαῖον καὶ ἀκατάκριτον ἔξεςιν ὑμῖν μαςίζειν; καὶ
„ εὐθέως ἀπέςησαν ἀπ' αὐτῦ οἱ μέλλοντες αὐτὸν ἀνετάζειν. καὶ ἐν τῷ
„ συνεδρίῳ ἔκραζε, γνὺς ὅτι τὸ ἕτερον μέρος Φαρισαίων ἦν, ἄνδρες κεφ. κγ'.
„ ἀδελφοὶ, ἐγὼ Φαρισαῖός εἰμι, ὑὸς Φαρισαίυ. καὶ ἐγένετο ςάσις τῶν

ejus. Eosque qui dolose eum interogabant, opportuna quæstione refutat. * *Dic nobis, in qua potestate hac facis? aut quis est, qui dedit tibi banc potestatem? Respondens autem, dixit ad illos:* ** *Interrogabo vos & ego unum verbum, respondete mihi.* Atque dispensatorem quidem injustum, quia prudenter fecerat, laudavit dominus; virgines autem fatuas quamvis pudicas, exclusit. Pulcherrimæ enim virtutum virgines, nisi eniteat in eis prudentiæ decor, non æstimantur. Quare, vigilate inquit, vigilate & orate, & attendite.

Contra vecordia ubique exsibilatur.
Sanctissimus autem Paulus, pruden-
tiam colens, ea suggerente, metum * Luc. 20, 2.
incutit hosti. *Paulus autem dixit* Act. 16, 37.
eis: Cæsos nos publice, indemnatos,
homines Romanos miserunt in carce- ** Luc. 16, 8.
rem, & nunc occulte nos ejiciunt?
Non ita. Dixitque Paulus: Si ho- Act. 22, 25.
minem Romanum & indemnatum
licet vobis flagellare? Protinus ergo
discesserunt ab illo, qui eum torturi
erant. Et in concilio exclamabat,
sciens quia altera pars Pharisæorum
esset: *Viri fratres, ego Pharisæus* Luc. 23, 6. 7.
sum, filius Pharisæi. Et facta est

Φαρι-

φαρισαίων, καὶ ἐσχίσθη τὸ πλῆθος. καὶ τὴν κατ' αὐτῦ ἔνεδραν τῶν «
Ἰυδαίων μηνύει τῷ χιλιάρχῳ. τὸν νεανίαν τῦτον ἀπάγαγε εἰς τὸν «
χιλίαρχον, ἔχει γάρ τι ἀπαγγεῖλαι αὐτῷ. καὶ μετὰ ςρατιωτῶν «
διασώζεται πρὸς Φίληκα τὸν ἡγεμόνα. καὶ ὅτε ἐβύλετο Φῆςος «
πράξ. κεφ. κε. ἀπαγαγεῖν αὐτὸν εἰς Ἱερυσαλὴμ, καίσαρα ἐπικαλῦμαι. Φησί. καὶ «
μετὰ πολλῆς συνέσεως καταπλήτ]ει τὸ ἐπίβυλον, καὶ ἀποκλίνει τὸν
κίνδυνον.

Περὶ καλοκἀγαθίας. καὶ ὁποῖος ὁ καλὸς κἀγαθός.

Κεφάλ. ιθ'.

νόμ. βιβλ. η. ΤΟΥ δὲ μὴ ἀδικεῖσθαι κλήσασθαι δύναμιν, παγχάλεπον, καὶ ὐκ «
ἔςιν αὐτὸ τελέως σχεῖν, ἢ τελέως γενόμενον ἀγαθὸν, ὁ Πλάτων «
Φησί. κολοφὼν ἀρετῶν, κέρας ἀμαλθείας, ὐ μόνον τὰς ῥίζας καὶ
τὰ σπέρματα, ἀλλὰ καὶ τὺς καρπὺς τῶν ἀρετῶν Φέρον ἐν ἑαυτῷ
ἐςιν ἡ καλοκἀγαθία. καὶ Φύσει μὲν ἀγαθὸς μόνος ὁ θεὸς, διὰ δὲ
τῆς θείας χάριτος, καὶ συντόνυ ἀσκήσεως, γίγνεται καὶ ὁ ἄνθρω-

dissensio inter Pharisæos, & soluta est multitudo. Insidiis etiam se peti a Judæis significat tribuno. *Adolescentem hunc perduc ad tribunum, habet enim aliquid indicare illi.* Et ope militum salvus perducitur ad Felicem præsidem. Cumque Festus vellet eum abducere Hierosolymam, * *Cæsarem appello* inquit. Et prudenter admodum perterret insidiatores, periculumque devitat.

* Act. 25, 12.

CAP. XIX.

De Probitate, qualisque sit Probus, virque bonus & integer vitæ.

Lib 8. de Legib. INjuriam non patiendi vim acquirere perdifficile est, neque potest ad plenum haberi, nisi perfecte bonus quis fiat, inquit Plato. Apex virtutum, cornu copiæ, est & non solum radices ac semina, sed & fructus virtutum in se fert probitas bonitasque. Ac natura quidem sua solus Deus est bonus, per divinam autem gratiam & continuam exercitatio-

πος

Digitized by Google

πος ἀγαθός. ὔμενιν καθεύδων καὶ ῥέγχων, ἀλλὰ διαπονούμενος καὶ διατεινόμενος ἐς θήραν καὶ κτῆσιν τῶν καλῶν κἀγαθῶν. καὶ κοινότερον μὲν ἡ καλοκἀγαθία ἐπὶ τῆς φιλανθρωπίας καὶ εὐμενείας ὐκ ἀπεικότως εἴωθε λέγεσθαι. κύριον γὰρ μέρος καλοκἀγαθίας ἡ φιλανθρωπία, ἐπειδὴ φιλάλληλον καὶ κοινωνικὸν ζῶόν ἐστι ὁ ἄνθρωπος, καὶ ἐς τὸ εὖ ποιεῖν ὅλως ἐκκέχυται, ἔν τε λόγοις καὶ πράξεσι προδεικνύμενος τὸν ἐπίσημον τυτονὶ χαρακτῆρα τῆς θείας φύσεως, τῆς δ' ἀγαθότητος, τῆς φιλανθρωπίας, τῆς εἰς εὐποιΐαν ὁρμῆς ἀρθείσης ἐκ μέσυ, τί ἂν ἄλλο εἴη ὁ ἄνθρωπος; ἢ ζῶον πολυτάραχον, ἀνόσιον, ἄθλιον, πᾶν δεινόν. ἡ δὲ καλοκἀγαθία καὶ περαιτέρω χωρεῖ, καὶ διὰ πασῶν ἥκει τῶν ἀρετῶν, ἐῤῥωμένως θηρωμένη τε καὶ ἀσκῦσα πάντα τὰ καλὰ κἀγαθά.

Ἔστιν ὖν ἡ καλοκἀγαθία ἀρετὴ τέλειος, ὡς ὁ Ἀριστοτέλης ἀπο-
„ φαίνεται, καὶ ὁ καλὸς καὶ ἀγαθὸς, ᾧ τὰ ἁπλῶς ἀγαθά, ἐστιν
„ ἀγαθὰ, καὶ τὰ ἁπλῶς καλὰ, καλά. ὑγεία ἄρα καὶ ῥῶσις ψυχῆς
„ ἐστιν ἡ καλοκἀγαθία. ὑγιαίνοντος δὲ τῦ ὅλυ, ὑγιαίνειν ἀνάγκη
„ καὶ πάντα, ἢ τὰ πλεῖστα καὶ κυριώτατα τῶν μερῶν. Δεῖ δὴ τὸν

nem homo etiam evadit bonus. Non utique dormiens & ſtertens, ſed allaborans & contendens ad inveſtigationem & poſſeſſionem bonitatis ac probitatis. Atque communius quidem bonitas de humanitate & benevolentia non inconvenienter ſolet dici: principalis enim pars bonitatis eſt humanitas; ſiquidem amori mutuo aptum & ſociabile animal eſt homo, eſtque ad benefaciendum profuſus: ſermone & actionibus præ ſe ferens inſignem hancce divinæ naturæ imaginem: bonitate autem, humanitate, benefaciendi prona voluntate e medio ſublata, quid homo eſſet aliud quam animal turbulentem, nefarium, ærumnoſum, omnino peſſimum? Verumtamen bonitas cum probitate longius procedit, omnesque permeat virtutes, vivide perſequens & exercens omnia bona & honeſta.

Eſt igitur probitas virtus perfecta, ut Ariſtoteles pronunciat, *& probus atque vir bonus, cui ſimpliciter bona, ſunt bona, & ſimpliciter honeſta, honeſta. Sanitas ergo & bona valetudo animæ, eſt probitas. Valente autem & ſano toto, neceſſe eſt valere omnes, aut plerasque & principales partes.*

ἀσφαλῶς καὶ βεβαίως ἀγαθὸν, ἐνεργὸν εἶναι καὶ δραστήριον ἐν δέοντι, ἀκριβοῦντα τοὺς τοῦ καθήκοντος ἀριθμοὺς κατὰ τὸν εἰπόντα. " οὐ δεῖ γάρ με εἶναι ἀπαθῆ, ἔλεγεν ὁ Ἐπίκτητος, ὡς ἀνδριάντα, ἀλλὰ τὰς " σχέσεις τηροῦντα τὰς φυσικὰς καὶ ἐπιθέτους, ὡς εὐσεβῆ, ὡς υἱὸν, ὡς " ἀδελφὸν, ὡς πατέρα, ὡς πολίτην. εἰ γὰρ τοῦ καλοῦ καὶ δικαίου τὸ " ἀγαθὸν ἕτερόν ἐστι, φησιν, οἴχεται καὶ πατὴρ, καὶ ἀδελφὸς, καὶ " πάντα τὰ πράγματα. ὥσπερ δὲ τὸ ἀμνημονοῦντα θεοῦ, τήν τε ἐπίμωμον καὶ ἀποτρόπαιον φιλαυτίαν ἀσκοῦντα, ἔρημον ἀγαθότητος ἀρετὴν μετιέναι, ἕξις τις ἂν εἴη πολιτικὴ, νόθον καὶ ἀμαυρὸν ἀρετῆς εἴδωλον, ἐπὶ γῆς συρόμενον, φύρον τε καὶ φυρόμενον, οὕτως ἐξ ἐναντίας ἀγαθότης ἔρημος φρονήσεως, δικαιοσύνης, ἀνδρείας, σωφροσύνης, καὶ τῆς ἄλλης χρυσῆς τῶν ἀρετῶν σειρᾶς, ὄνομα κενὸν ἀρετῆς, τῷόντι δὲ ἀφελοῦς καὶ ἀπερριμμένης ψυχῆς διάθεσις. ὁ γὰρ τῇ ἀληθείᾳ καλὸς κἀγαθὸς, θεοῦ μιμητής ἐστιν, ἔν τε τῷ σταδίῳ τοῦ βίου ἀγωνιζόμενος οὐ διαλείπει, ἐφ' ᾧ ἀρέσαι θεῷ. οὗτος γὰρ ἀσφαλὴς κανὼν ἐπὶ θήρᾳ καὶ κτήσει βεβαίας ἀρετῆς, τὸ ὁλοσχερῶς ἕπεσθαι τῷ θείῳ.

Oportet itaque vere & conſtanter bonum probumque eſſe actuoſum & efficacem ubi opus, accurate explentem numeros officii, ut ille ait. *Non enim oportet me eſſe ſine affectu*, dicebat Epictetus, *inſtar ſtatuæ, ſed obſervare relationes naturales & adventitias, ut hominem pium, ut filium, ut fratrem, ut patrem, ut civem. Si enim diverſum a juſto eſt bonum*, inquit, *evaneſcit & pater & frater, & quidvis aliud.* Quemadmodum autem, obliviſcendo Deum, atque vituperabilem ac deteſtandum ſui amorem exercendo, deſtitutam probitate virtutem proſequi, habitus foret quidam politicus, adulterinum & obſcurum virtutis ſimulacrum, humi repens & turbulentum; ita e contrario probitas carens prudentia, juſtitia, fortitudine, temperantia, reliquaque aurea virtutum catena, inane virtutis eſt nomen, revera autem ſimplicis & abjectæ animæ affectio. Nam vere bonus & probus Dei eſt imitator, inque curriculo vitæ certare non deſinit, ut placere Deo poſſit. Hæc enim in ſectanda & acquirenda virtute, certa eſt regula, Deum ſcilicet ſequi omni conatu.

Ἔσαι

Ἔσται δὴ συνελόντι φάναι ὁ καλὸς καὶ ἀγαθὸς, ἁπλοῦς, ἄδολος, πιστὸς, ἀληθὴς, φανερὸς, εἰλικρινὴς, ἄπλαστος μετ' εὐλογιστίας, φρενῶν μεστὸς, ἀνεξαπάτητος, ἀκώλυτος, ἀπαραπόδιστος, εὐδίοδος, μνήμων τῶν δεόντων καὶ ξυμφερόντων, μή τε πολυῤῥήμων, μή τε πολυπράγμων, εὔπνους, ἵλεως, εὐμενὴς, συνηρμοσμένος, ἡσύχιος, ἐν καιρῷ θερμουργὸς, ζήλου ἔμπλεως, δικαιοσύνῃ ἅμα καὶ ἐπιεικείᾳ βεβαμμένος εἰς βάθος, πάσης ὕβρεως ἀνέπαφος, μεγαλόφρων, ἀνδρεῖος, μεγαλόψυχος, οἰκονομικὸς ἄνευ ῥυπαρίας, πολιτικὸς ἄνευ κακουργίας, οὐδὲν ἐν τῇ ψυχῇ πυῶδες ἔχων, οὐδὲν σαθρὸν, οὐδὲν ὕπουλον, σώφρων, κόσμιος, αἰδήμων, καθαρὸς, λαμπρὸς, αὐτάρκης, ἐλευθέριος, ἑνὶ λόγῳ, ὑγιὴς, βέβαιος, ἀκέραιος, πάσαις γραμμαῖς ἀπηκριβωμένος τὴν εἰκόνα τῆς ψυχῆς. πρὸ πάντων, δὲ καὶ ἐπὶ πᾶσι θεοφιλὴς, φιλεῖ δὲ καὶ ἑαυτόν. μετὰ γὰρ τὴν εἰς θεὸν ἀγάπην, ἔξεστιν ἑκάστῳ νόμῳ φύσεως φιλεῖν ἑαυτόν. ἔσται ἄρα τὴν κατὰ τὸ καλὸν αἵρεσιν φίλαυτος, τὴν δὲ ἐς μόνον τὸ συμφέρον τῷ σώματι φιλαυτίαν οὐκ ἔσται ὁ ἐπιεικὴς φίλαυτος, ἀλλ' Μάρκ. Ἀντ.

Est autem summatim indicando, vir bonus & probus, simplex, sine dolo, fidelis, verax, apertus, sincerus, non fictus cum bona ratione, cordatus, haud facilis deceptu, per obstacula & impedimenta facile viam sibi aperiens, necessaria & utilia non obliviscens, nec loquax neque curiosus, tranquillus, placidus, benevolens, compositus, sedatus, ubi opus fervidus in agendo, plenus zeli, justitia pariter & æquitate penitus imbutus, ab omni injuria immunis, animosus, fortis, magnanimus, in re familiari sine sordibus, in Rep. sine fraude & scelere, nullam in animo habens purulentiam, nihil corruptum, nihil subdolum, temperatus, modestus, verecundus, mundus, splendidus, sibi sufficiens, liberalis, uno verbo, bene sanus, constans, integer, omnibus numeris absolutam habens animæ imaginem: ante omnia vero & post omnia Deum amans; seipsum tamen itidem amans. Namque post amorem erga Deum, licet cuivis jure naturæ seipsum amare. Erit igitur sui amans vir bonus in electione honesti, sed in corporeis commodis sibi non placebit, nisi malus

ὁ φαῦλος. οὐ δὲ γὰρ ἀπονέμει ἑαυτῷ τὸ πλεῖον ἐν χρήμασι, καὶ τιμαῖς, καὶ ἡδοναῖς, οὐδ' ὑπενδίδωσι τῷ ἀλόγῳ τῆς ψυχῆς μέρει πλεονεξίας μεστὴν φιλαυτίαν αἱρούμενος, ἀλλ' ὅλως σπουδάζει τὰ δίκαια πράττειν αὐτὸς μάλιστα πάντων, καὶ τὸ καλὸν ἑαυτῷ περιποιεῖται, καὶ χαρίζεται ἑαυτοῦ τῷ κυριωτάτῳ, καὶ πάντα τούτῳ πείθεται, καὶ περὶ τὰς καλὰς πράξεις ἁμιλλᾶται, τὰ κάλλιστα διατεινόμενος πράττειν κοινῇ τε καὶ ἰδίᾳ ἑκάστῳ, τῆς τε ἀξιαγάστου ταυτησὶ φιλαυτίας, καὶ αὐτὸς ὀνήσεται, καὶ τοὺς ἄλλους ὠφελήσει, γενναίως καὶ κοσμίως οἴσει πενίαν, καὶ πλοῦτος ἐὰν ῥέῃ οὐ προστίθεται καρδίαν, ἀλλὰ μετρίως καὶ ἄνευ μώμου οἰκονομήσει τὰ ὄντα, οὔτε ὑπὸ χρημάτων, οὔτε ὑπὸ δόξης ἡττώμενος, πάντοτε δὲ τὸ σῶφρον καὶ ἀπερίτρεπτον διατηρῶν, καὶ ἑαυτῷ τε καὶ τοῖς πέλας κατὰ τὸ δέον προσφερόμενος, καὶ ὡς λόγος αἱρεῖ, καὶ ὡς ἀρέσκει θεῷ διοικῶν τὰ προσπίπτοντα. ὑπὸ γὰρ τῆς συνειδήσεως ὁρίζονται, καὶ εἰδοποιοῦνται, καὶ περαίνονται, καὶ διακριβοῦνται, αἱ τῶν ἀνθρώπων πράξεις, καὶ καιρὸς τῷ παντὶ πράγματι. ὁ Κάϊν ἐφόνευσε τὸν Ἄβελ, καὶ τρέμων

& improbus. Neque enim vir bonus potiorem partem sibi tribuit lucri, honorum & voluptatum, neque cedit irrationali animæ parti, amorem sui nimium sibi sumentem amplectendo; sed studet omni contentione agere quod sit justum, sibique decus honestatis acquirit, & gratificatur principali sui parti, eique obsequitur in omnibus, & contendit actionibus honestis, pulcherrimis factis & publice & privatim cuivis probare se nitens. Atque ex hoc laudabili amore sui, cum ipse utilitatem capiet, tum aliis emolumento erit. Fortiter & moderate feret paupertatem. Divitiæ si affluant, cor eis non mancipabit; sed moderate & citra reprehensionem dispensabit facultates, neque opibus nec honori succumbens, semper modestiam & constantiam servans, atque tam erga seipsum quam erga socios decenter se gerens, rationique convenienter, & ut Deo placet obvia quævis administrans. Dictamine namque conscientiæ determinantur speciemque certam accipiunt, & consummantur & accurate discernuntur actiones hominum, omniaque tempus habent. Cain occidit Abel, & tre-

καὶ

καὶ στένων ὡς ἀλάστωρ ἐν τῇ γῇ περίεισιν. ὁ Δαβὶδ φονεύσας τὸν Γολιὰθ, καὶ θείᾳ ψήφῳ τιμᾶται, καὶ μυρίαις γλώσσαις εὐφημεῖται καὶ γεραίρεται. Ἡρώδης τεμὼν Ἰωάννου τὴν κεφαλὴν, στηλιτεύεται, ὁ δὲ Πέτρος Ἀνανίαν καὶ Σαπφεῖραν λόγῳ νεκρώσας, ὡς ζήλου θείου μεστὸς ἐπαινεῖται. αἱ μὲν τρυφῶσαι γυναῖκες ἐλέγχονται δι᾽ ἐσθήτων πολυτέλειαν, Ἰουδὴθ δὲ τὸ ἔμψυχον τῆς σωφροσύνης ἄγαλμα, ἑαυτὴν ὑπὲρ πατρίδος περιττῶς καλλωπίσασα, βραβεῖον ἀπηνέγκατο
„ τὴν Ὀλοφέρνους κεφαλήν. μακάριοί ἐστέ, φησιν, ὅταν ὀνειδίσωσιν Λυκ. κεφ ς.
„ ὑμᾶς οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὅταν διώξωσι, καὶ ἀφορίσωσι, καὶ ἐκβάλωσι
„ τὸ ὄνομα ὑμῶν ὡς πονηρὸν, ἀλλ᾽ ἕνεκεν ἐμοῦ. διάθεσιν γὰρ ἀγαθὴν
„ ἡγοῦμαι εἶναι, φησιν ὁ μέγας Βασίλειος, ἐπιθυμίαν τῆς πρὸς θεὸν
„ εὐαρεστήσεως σφοδρὰν, καὶ ἀκόρεστον, καὶ πεπηγυῖαν, καὶ ἀμετά-
„ θετον.

Τοῦτο δὴ ἔσω τῷ ὄντως καλῷ καὶ ἀγαθῷ κανὼν ἀπαράτρεπτος, τὸ πάντοτε λέγειν τε καὶ πράττειν τὰ ἀρέσκοντα θεῷ, ἅ γε καὶ ὑπὸ τοῦ ὀρθοῦ λόγου πρόδηλα γίγνεται, καὶ ὑπὸ τοῦ φωτὸς τοῦ θείου νόμου ἐλλαμπομένοις, καὶ μὴ ἑκοντὶ τυφλώττουσι λαμπρῶς ἀναφαίνεται,

mens atque gemens tamquam dirus in terris obambulat. David necato Goliath, & Divina honoratur sententia, & innumeris linguis celebratur atque glorificatur. Herodes quod Joannis caput abſcidiſſet, notatur & damnatur. Contra Petrus qui Ananiam & Sapphiram verbo interemit, tamquam zeli plenus laudatur. Luxuriantes in veſtibus pretioſis mulieres reprehenduntur; aſt Judith vivum illud pudicitiæ ſimulacrum, cum elegantiore cultu ſeſe ornaſſet pro patria, brabeum abſtulit Holophernis caput. *Beati eritis*, inquit, *cum probris vos affecerint homines, & cum perſecuti fuerint, cum vos ſeparaverint, cum ejecerint nomen veſtrum tamquam malum, ſed propter me.* Luc. 6, 22. *Diſpoſitionem enim bonam eſſe arbitror eſſe*, inquit magnus Baſilius, *cupiditatem Deo complacendi vehementem, & inſatiabilem, & fixam atque immobilem.*

Hæc ergo ſit viro vere bono regula immota; ut ſemper dicat & agat quæ Deo placeant: quæ quidem & rectæ rationi ſunt perſpicua, & lumine divinæ legis illuſtratis neque

ἀλλ' εὐχῆς δεῖ καὶ πόνου. τοῖς γὰρ ζητοῦσι καὶ ἐργαζομένοις τὰ « καλὰ, πάντως συνεπιλαμβάνεται τὸ Θεῖον· τὸ δὲ ἀνειμένον, καὶ « ἀναπεπτωκὸς, καὶ χαῦνον, πόῤῥω Θεοῦ. καὶ ἐποίησεν Ἐζεκίας τὸ « καλὸν, καὶ τὸ εὐθὲς, καὶ τὸ ἀληθὲς ἐναντίον Κυρίου τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ, « καὶ ἐν παντὶ ἔργῳ ᾧ ἤρξατο ἐν ἐργασίᾳ ἐν οἴκῳ Κυρίου, καὶ ἐν τῷ « νόμῳ, καὶ ἐν τοῖς προςάγμασιν ἐξεζήτησε τὸν Θεὸν αὐτοῦ ἐξ ὅλης « ψυχῆς αὐτοῦ, καὶ ἐποίησε, καὶ εὐοδώθη. ὁ δὲ σπείρων φειδομένως, « φειδομένως καὶ θερίσει.

παραλ. β. κεφ. λά.

Παῦλ. κορίν. β. κεφ. θ.

Οὐκ ἔστι δὲ ἱκανὴ τοῖς ὑπτιάζουσιν ἀπολογία ἡ ἁπλότης καὶ τὸ ἀμέριμνον. ἁπλότης γὰρ ἐπῆνθει τῷ πατριάρχῃ Ἰακὼβ καὶ ἄπλετος ἀγαθότης, ἀλλ' ἀνεκέκρατο ἐξαιρέτῳ φρονήσει, ἥ γε διαῤῥήδην ἀναλάμπει διὰ παντὸς αὐτοῦ τοῦ βίου. ἁπλοῦς, καὶ ἀμνησίκακος, καὶ φιλάνθρωπος, καὶ ἐπὶ καλοκἀγαθίᾳ περίβλεπτος ἦν ὁ γενναῖος Ἰωσὴφ, ἀλλ' οὐκ ἠμέλει τῶν δεόντων, ἐφρόντιζε πατρὸς, ἀδελφῶν, παντὸς τοῦ ἀπογόνου φύλου, ἀπεδίδου καὶ τῷ Φαραὼ τὰ καθήκοντα, λύων φρονήσει καὶ προμηθείᾳ λιμὸν, καὶ πολιτικαῖς περινοίαις οὐ μόνον πλοῦτον αὐτῷ πορίζομενος, ἀλλὰ καὶ εἰς ἀσφαλεστέραν εὐπει-

cæcutientibus patefcunt; fed orandum & laborandum. Quærentibus enim & operantibus bonum omnino coadjutor eft Deus. At remiffio & animi abjectio & laxitas procul a Deo. *Operatusque eft Ezekias bonum & rectum & verum, coram Domino Deo fuo, in univerfa cultura minifterii domus Domini, juxta legem & ceremonias, volens requirere Deum fuum in toto corde fuo, fecitque, & profperatus eft. Qui autem parce feminat, parce & metet.*

2. Paral. 31, 21.

Paul. 2. Cor. 9, 6.

Non eft autem idonea fupinis ac remiffis excufatio, fimplicitas & incuriofitas. Simplicitas enim inerat patriarchæ Jacob & ingens bonitas, fed temperata fingulari prudentia, quæ quidem plane elucet in tota ejus vita. Simplex, malorum oblivifcens, & humanus, & probitate confpicuus erat generofus ille Jofeph; fed neceffaria non negligebat: patris curam agebat, fratrum, omnis pofteritatis. Reddebat etiam Pharaoni officia, diffolvens prudentia & providentia fua famem, ac politica fagacitate non folum opes fibi acquirens, fed etiam ad certiorem

θειαν

Digitized by Google

θειαν συνελαύνων τὸ ὑπήκοον. ἡ γὰρ ἀρετὴ ἀρχικόν ἐςι χρῆμα, ὡς ὁ ἱερὸς Ἰσίδωρος περὶ τοῦ ἁγιωτάτου καὶ πολιτικωτάτου Ἰωσὴφ „ φησιν. ἀρετῆς γὰρ καὶ φιλοσοφίας ὅρος τὸ μετὰ συνέσεως ἄπλαςον. „ καὶ ὁ θεῖος Μακάριος, καὶ γὰρ οἱ χρηςοὶ κατὰ φύσιν, φησὶν, ἐὰν „ μὴ ἀσφαλίσωνται, κατὰ μικρὸν δι᾽ αὐτῆς τῆς χρηςότητος ὑποσύ„ ρονται. καὶ πάλιν, δεῖ οὖν ἐν πᾶσι τοῖς μέρεσι συγκεκραμένον εἶναι „ τὸν ἄνθρωπον, τὸ χρηςὸν μετὰ τοῦ ἀποτόμου, τὸ σοφὸν μετὰ δια„ κρίσεως, τὸν λόγον μετὰ τοῦ ἔργου, τὸ ὅλον, πεποιθέναι ἐπὶ Κύριον, „ καὶ μὴ ἐφ᾽ ἑαυτόν. ἡ γὰρ ἀρετὴ διὰ πολλῶν ἀρτύεται, καὶ οὐ μόνον „ διὰ μέλιτος, ἀλλὰ καὶ πεπέρεως. καὶ ὁ θεοφόρος Ἰγνάτιος, διὰ „ τοῦτο σαρκικὸς εἶ, φησι, καὶ πνευματικὸς, ἵνα τὰ φαινόμενά σου εἰς „ πρόσωπον κολακεύῃς. εἰς τοῦτο ἴσως αἰνιττόμενος, ὅτι μετὰ συνέσεως διϊθύνειν ἕκαςος ὀφείλει τὰ ἀνήκοντα εἰς τὸν πνευματικὸν καὶ σωματικὸν βίον, ὡς ἀπαιτεῖ ὁ καιρὸς, καὶ ἡ τῶν πραγμάτων κατάςασις. ὥςε ἑρμηνείαν εἶναι καὶ τοῦτο τοῦ φρόνιμος εἶναι ὡς ὁ ὄφις, καὶ τοῦ, μὴ γίνεσθε ἄσοφοι, ἀλλὰ σοφοὶ ἐξαγοραζόμενοι τὸν καιρόν. κατωτέρω γὰρ ὁ αὐτὸς θεῖος ἀνὴρ φησι, τοὺς καιροὺς καταμάνθανε.

βιβλ. γ. ἐπις. ος.

obedientiam compellens subjectos. *Virtus enim res est imperatoria*, ut sanctus Isidorus de sanctissimo & summo politico Joseph inquit. Virtutis enim & philosophiæ apex est candor cum prudentia conjunctus. Et divus Macarius, *Probi enim suapte natura nisi sese muniant, paulatim per ipsam probitatem supplantantur.* Ac rursum: *Oportet igitur ex omni parte temperatum esse hominem, benignitatem asperitate, sapientiam discretione, sermonem opere, in summa confidere in Dominum, & non in seipsum. Plura enim sunt condimenta virtutis, nec solum mel, sed & piper.* Et Ignatius theophorus, *Idcirco carnalis es*, inquit, *simulque spiritualis, ut apparentibus in faciem blandiaris.* Id fortasse innuens, prudenter quemque debere dirigere ea quæ ad spiritualem quæve ad corporalem vitam pertinent, prout tempus postulat rerumque status. Ut & hoc quasi interpretamentum sit illius, *Prudentem esse sicut serpentem:* nec non illius, *Ne sitis insipientes, sed sapientes, redimentes tempus.* Inferius enim idem vir sanctissimus ait, *Tempora considera.*

διὰ

Ὠσηέ. κεφ. ζ. Γρηγ. βιβλ. γ. ἐπισ. ρλζ. διὰ τοῦτο ὁ προφήτης, ἦν Ἐφραΐμ, φησιν, ὡς περιστερὰ ἄνους, οὐκ « ἔχουσα καρδίαν. εἰ γὰρ τὸ ἀκέραιον καὶ ἀκακόηθες προσέταξεν « ὁ δεσπότης μιμεῖσθαι τῆς περιστερᾶς, ἀλλὰ τὸ ἀνόητον ἐκκλίνειν χρή. « εἰ γὰρ καὶ μὴ βλάπτειν χρὴ, ἀλλ' οὐ δὲ εἰς τὰ καίρια βλάπτεσθαι « βιβλ. γ. ἐπιστ. τοθ. προσήκει. καὶ ἀλλαχοῦ, οὔτε ἀλαζόνα εἶναι χρὴ, οὔτε κόλακα, « ἀλλ' ἀμφοτέρων τῶν κακιῶν τούτων τὴν ἀμετρίαν κολάζοντα, ἐλευ- « θέριον εἶναι, μή τε εἰς αὐθάδειαν ἀποκλίνοντα, μή τε εἰς δουλοπρέ- « πειαν καταπίπτοντα. καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς σοφίας καὶ συνέσεως ἐς « βιβλ. γ. ἐπιστ. σξδ. ἄκρον ἐληλακὼς θεῖος πατήρ. ἐγὼ εἰ καὶ παράδοξον εἶναι δοκεῖ τὸ « ῥηθησόμενον, μεγαλοφροσύνην τὴν μετὰ λόγου φρόνησιν εἶναι ὁρίζο- « μαι. οὐ γὰρ εἴ τις μὴ εἴη κόλαξ, τοῦτον ἀλαζόνα γραπτέον, οὐδ' εἴ « τις κόλαξ εἴη καὶ ἀγενὴς, τοῦτον μετριόφρονα νομιστέον, ἀλλὰ τὸν « τὰ πρέποντα μὲν πράττοντα, μὴ φυσώμενον δὲ κατὰ τῶν πέλας, « μήδ' αὐτὸν ὑπερτιθέντα ἁπάντων, ἀλλ' ἐν τῇ προσηκούσῃ τάξει « τῇ ἐλευθέροις πρεπούσῃ ἑαυτὸν φυλάττοντα. μεγαλόψυχον μὲν « γὰρ εἶναι χρὴ, οὐχ ὑπερήφανον· ἀνδρεῖον, οὐ θρασύν· ἐπιεικῆ, οὐ «

Osea 7, 11. Idcirco Propheta *Erat*, inquit, * 3. Epist. 264. *Ephraim quasi columba amens, non* Iud. 4. Epist. 137. *habens cor. Etsi enim simplicitatem columbæ quæ est sine malignitate imitari nos jussit Dominus: tamen stoliditatem ejus fugere oportet: Quamquam enim lædere neminem oportet, tamen neque lethales accipere plagas* 3. Epist. 379. *ab aliis convenit.* Et alibi: *Neque vanum & arrogantem esse oportet, nec adulatorem; verum utriusque hujus vitii excessum coërcendo liberum esse: ita ut nec in insolentiam quis declinet, neque in servilem vilitatem prolabatur.* Ac rursus idem ille ad summum prudentiæ & sapientiæ provectus pater sanctissimus: * *Ego, etsi mirum esse videatur quod sum dicturus*, μεγαλοφροσύνην, i. e. *magnanimitatem, statuo esse* φρόνησιν μετὰ λόγου, i. e. *sensum animi rationalem. Non enim, si quis assentator non sit, is arrogans judicandus: neque si quis adulator sit & vilis, hic pro modesto habendus: sed is qui faciens consentanea, non inflatur adversus alios, nec seipsum omnibus anteponit: verum in eo gradu atque ordine qui ingenuos decet, seipsum continet. Magnanimum enim esse oportet, non superbum: fortem, non temerarium: suavem ac faci-*

δουλο-

Digitized by Google

" δουλοπρεπῆ. μετριόφρονα, οὐ ταπεινοφροσύνην ὑποκρινόμενον. ἐλευ-
" θέριον, οὐκ ἀνδραποδώδη, οἷος ἦν καὶ ὁ θεοφιλὴς Ἀβραάμ. ὃς
" λαφύρων μὲν ὑπερεφρόνει περσικῶν, καὶ σκύλων βαρβαρικῶν,
" ξενοδοχῶν δὲ, ἁπάντων ταπεινότερος ἦν, τὰ οἰκετῶν διαπραττόμε-
" νος, καὶ θείας ὁμιλίας ἀξιούμενος ἔλεγεν, ἐγώ εἰμι γῆ καὶ σποδός.
" τοῦτό ἐστιν ὡς ἀληθῶς συναγαγεῖν εἰς ταὐτὸ μετριοφροσύνην, καὶ
" ταπεινότητα, καὶ ὕψος· καὶ τοῦτό ἐστιν ἐλευθεριότητα δεῖξαι ὑπερη-
" φανίας ἀπηλλαγμένην. οἱ δὲ ταῖς κακίαις τὰ τῶν ἀρετῶν ὀνόμα-
" τα περιτιθέντες, καὶ ταῖς ἀρεταῖς τὰ τῶν κακιῶν, καὶ πάντα
" χρήματα μιγνῦντες ἵνα ἡ ἀρετὴ δυσδιάγνωστος γένηται, αὐτὴν τὴν
" ἀρετὴν ἐξοστρακίζειν μοι δοκοῦσι.

Τὸ δὲ ἐν κόσμῳ εἰσέτι εἰλούμενον ἁπλότητος προφάσει περὶ τὴν οἰκονομίαν ῥαθύμως ἔχειν, ἀῤῥώστημα διανοίας ἐστίν. οὐ δὲ γὰρ ὁ πλοῦτος κακὸν, ἀλλὰ τὸ προστετηκότα τῷ πλούτῳ ἀμνημονεῖν θεοῦ. καὶ οὐ μόνον Ἀβραὰμ, καὶ Ἰσαὰκ, καὶ Ἰακὼβ, καὶ ἕτεροι τῶν θείων πατέρων πλούτῳ περιῤῥεόμενοι, καὶ ἀξιώμασι φαιδρυνόμενοι ἤσκουν νεανικὴν ἀρετὴν ὁσημέραι ὁμιλοῦντες θεῷ, ἀλλὰ καὶ ἐν

lem, non abjectum & vernilem: modestum, non humilitatis simulatorem: ingenuum & liberalem, non servilem. Qualis erat & Abraham ille pius Deoque gratus, qui Persicas quidem manubias & spolia barbarica contemnebat, in excipiendis autem hospitibus, omnium erat humillimus, servilia munia exequens: atque cum ad divinum colloquium admitteretur, dicebat, Ego sum terra & cinis. Hoc vere est modestiam & humilitatem & sublimitatem in unum colligere: hoc est ingenuitatem a superbia puram demonstrare. Contra qui vitiis virtutum, & virtutibus vitiorum nomina imponunt, omniaque permiscent, ut virtus agre internosci queat, virtutem ipsam meo quidem judicio, velut in exilium mittunt.

Ceterum versantem adhuc in hoc mundo simplicitatis prætextu res domesticas segniter administrare, imbecillitas mentis est. Neque enim divitiæ sunt malum, sed divitiis affixum immemorem esse Dei. Ac non solum Abraham & Isaac & Jacob, aliique ex sanctissimis patribus, opibus circumfluentes, & dignitatibus ornati, exercebant masculam virtutem, quotidie cum Deo conversantes; verum etiam in

Cc τῷ

τῷ καινῷ νόμῳ τὸ ἐπὶ ἀνεπιμώμοις ὠφελείαις ἑαυτοῦ τε καὶ τοῦ πλησίον χρῆσθαι τοῖς οὖσι, οἰκονομοῦντα καὶ διαιτῶντα ὡς θεῷ φίλον, ἐφεῖται. τῷ γὰρ γυμνῇ τῇ ψυχῇ ἐς θεωρίαν ἱπταμένῳ ὑποτίθεται ὁ φιλάνθρωπος δεσπότης πωλῆσαι τὰ ὑπάρχοντα. πώ-

Ματθ. κεφ. ιθ. λησόν σου γάρ, φησι, τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δὸς πτωχοῖς, καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι. τὸ δὲ ἐκλικμήσαντα τὰ ὄντα μὴ ἀκολουθῆσαι τῷ οὐρανίοις θησαυροῖς πλουτίζοντι βασιλεῖ, καὶ διὰ τῆς ἐπὶ γῆς ἀκτημοσύνης ἀναπετωννῦντι τὰ ἁπάντων ταμεῖα, μαινομένου ἂν εἴη, καὶ μηδαμῶς καθικνουμένου τοῦ νοῦ τῶν θείων λογίων. ὁ δὲ ἐλλογιμώτατος καὶ πολυΐστωρ Κλήμης, ὁ ὁσιώτατος τῆς Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίας γεγονὼς ἱερεὺς, ἀνὴρ ἀρχαιότατος, καὶ οὐ μακρὰν τῶν ἀποστολικῶν γενόμενος χρόνων, ἐν τῷ ἐπιγραφομένῳ λόγῳ, τίς ὁ σωζόμενος πλούσιος; πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ταῦτά φησι. τί τοίνυν «
ἦν τὸ προτρεψάμενον αὐτὸν εἰς φυγὴν, καὶ ποιῆσαν ἀπαυτομολῆ- «
σαι τοῦ διδασκάλου, τῆς ἱκεσίας, τῆς ἐλπίδος, τῆς ζωῆς, τῶν «
προπεπονημένων; πώλησον τὰ ὑπάρχοντά σου. τί δὲ τοῦτό ἐστιν; «
οὐχ ἃ προχείρως δέχονταί τινες, τὴν ὑπάρχουσαν οὐσίαν ἀποῤῥίψαι «

nova lege ad inculpatas commoditates & suas cujusque & proximi, opibus uti, administrando & dispensando ut Deo gratum, permittitur. Eum enim qui nuda anima in contemplationem subvolat clemens Dominus

Matth. 19, 21. jubet vendere substantiam: *Vende*, enim, inquit, *quæ habes, & da pauperibus, & veni, sequere me.* Non autem sequi, eventilatis opibus, regem cœlestibus thesauris ditantem, ac per inopiam in terris, patefacientem omnium promptuaria, insani esset, minimeque assequentis mentem divinorum oraculorum. At disertissimus ille & multiscius Clemens, sanctissimus Alexandrinorum Ecclesiæ sacerdos, vir antiquissimus, non longe ab temporibus Apostolicis, in sermone qui inscribitur, Quis dives salvus? inter alia hæc etiam dicit: *Quid igitur erat quod ei fugam suaserat, desertoremque fecerat Magistri, intercessionis, spei, vitæ, & profectuum quos fecerat? Vende quæ habes. Quid hoc sibi vult? Non, ut aliqui nimis prompte accipiunt, substantiam & opes abjicere jubet, pecuniasque missas facere; sed opiniones de divi-*

προσάσ-

» προςάσσει, καὶ ἀποςῆναι ἀπὸ τῶν χρημάτων, ἀλλὰ τὰ δόγματα
» περὶ χρημάτων ἐξορίσαι τῆς ψυχῆς, τὴν περὶ αὐτὰ πτοίαν, καὶ
» νόσον, τὰς μερίμνας, τὰς ἀκάνθας τȣ͂ βίȣ, αἳ τὸ σπέρμα τῆς
» ζωῆς συμπνίγȣσιν. ȣ̓́τε γὰρ μέγα καὶ ζηλωτὸν τὸ τηνάλλως ἀπο-
» ρεῖν χρημάτων μὴ ἐπὶ λόγῳ ζωῆς. ȣ̔́τω μὲν γὰρ ἂν ἦσαν οἱ μηδὲν
» ἔχοντες μηδαμῆ, ἀλλὰ ἔρημοι καὶ μεταῖται τῶν ἐφ' ἡμέραν οἱ
» κατὰ τὰς ὁδȣ̀ς ἐῤῥιμμένοι πτωχοὶ, ἀγνοȣ͂ντες δὲ Θεὸν, καὶ δικαιο-
» σύνην Θεȣ͂, κατ' αὐτὸ μόνον τὸ ἄκρως ἀπορεῖν καὶ ἀμηχανεῖν βίȣ,
» καὶ τῶν ἐλαχίςων σπανίζειν, μακαριώτατοι, καὶ θεοφιλέςατοι.
» καὶ μόνοι ζωὴν ἔχοντες αἰώνιον. ȣ̓́τε καινὸν τὸ ἀπείπασθαι πλȣ͂τον,
» καὶ χαρίσασθαι πτωχοῖς, ὃ πολλοὶ πρὸ τῆς τȣ͂ σωτῆρος καθόδȣ
» πεποιήκασιν. οἱ μὲν τῆς εἰς λόγȣς σχολῆς καὶ νεκρᾶς σοφίας ἕνεκεν,
» οἱ δὲ φήμης κενῆς καὶ κενοδοξίας, Ἀναξαγόραι, καὶ Δημόκριτοι,
» καὶ Κράτητες.* καὶ κατωτέρω, δύναταί τις ἀποφορτισάμενος
» τὴν κτῆσιν, ȣ̓δὲν ἧττον ἔτι τὴν ἐπιθυμίαν καὶ τὴν ὄρεξιν τῶν χρη-
» μάτων ἔχειν ἐντετηκυῖαν καὶ συζῶσαν. καὶ τὴν μὲν χρῆσιν ἀποβε-
» βληκέναι, ἀπορῶν δὲ ἅμα καὶ ποθῶν ἅπερ ἐσπάθησε, διπλῆ

tiis exterminare ex animo, pavorem circa eas, & morbum, & curas, vitæ spinas, quæ semen vitæ suffocant. Neque enim magnum & mirabile est, gratis carere opibus sine conditione vitæ; sic enim illi qui plane nihil habent, qui destituti omnibus rebus, pauperes humi jacentes mendicant diurnum victum, Deum autem & justitiam Dei ignorant, hoc solo respectu, quia sunt in egestate summa, victusque penuria laborant, & minimis rebus egent, forent beatissimi Deoque gratissimi, solique haberent vitam æternam. Nec novum est abdicare divitias, & donare pauperibus, id quod multi ante Salvatoris adventum fecere: partim ut studiis vacare possent & mortuæ illi sapientiæ, partim inanis gloriæ vanæque famæ causa, Anagoræ, & Democriti, & Cratetes. Inferius etiam: *Potest quis exonerata possessione nihilominus adhuc retinere desiderium & cupiditatem opum penitus insitam & consuetam: atque usum quidem amisisse, egendo autem & desiderando quæ profudit dupliciter cruciari, & commo-*

λυπεῖσθαι, καὶ τῇ τῆς ὑπηρεσίας ἀπουσίᾳ, καὶ τῇ τῆς μετανοίας "
παρουσίᾳ. ἀνέφικτον γὰρ καὶ ἀμήχανον, δεόμενον τῶν πρὸς τὸ "
βιοτεύειν ἀναγκαίων μὴ κατακλᾶσθαι τὴν γνώμην, καὶ ἀσχολίαν "
ἄγειν ἀπὸ τῶν κρειττόνων, ὁπωσοῦν καὶ ὁθενοῦν ταῦτα πειρώμενον "
ἐκπορίζειν. καὶ πάλιν, πῶς ἄν τις πεινῶντα τρέφοι, καὶ διψῶν- "
τα ποτίζοι, καὶ γυμνὸν σκεπάζοι, καὶ ἄστεγον συνάγοι, ἃ τοῖς "
μὴ ποιήσασιν ἀπειλεῖ πῦρ, καὶ σκότος τὸ ἐξώτερον; καὶ κατω- "
τέρω, ἀποτακτέον οὖν τοῖς ὑπάρχουσι τοῖς βλαβεροῖς, οὐχὶ τοῖς, "
ἐὰν ἐπιστήσῃ τὶς τὴν ὀρθὴν χρῆσιν, καὶ συνωφελεῖν δυναμένοις. "
ὠφελεῖ δὲ τὰ μετὰ φρονήσεως, καὶ σωφροσύνης, καὶ εὐσεβείας "
οἰκονομούμενα. καὶ πάλιν, ὁ μὲν ἔχων κτήματα, καὶ χρυσὸν, "
καὶ ἄργυρον, καὶ οἰκίας ὡς θεοῦ δωρεὰς, καὶ τῷ τε διδόντι θεῷ "
λειτουργῶν ἀπ' αὐτῶν εἰς ἀνθρώπων σωτηρίαν, καὶ εἰδὼς ὅτι "
ταῦτα κέκτηται διὰ τοὺς ἀδελφοὺς μᾶλλον ἢ ἑαυτόν. καὶ κρείττων "
ὑπάρχων τῆς κτήσεως αὐτῶν, μὴ δοῦλος ὢν κέκληται, μηδὲ ἐν τῇ "
ψυχῇ ταῦτα περιφέρων, μηδὲ ἐν τούτοις ὁρίζων καὶ περιγράφων "
τὴν ἑαυτοῦ ζωὴν, ἀλλά τι καὶ καλὸν ἔργον καὶ θεῖον ἀεὶ διαπονῶν. "
κἂν ἀποστερηθῆναι δέῃ ποτὲ τούτων, δυνάμενος ἵλεῳ τῇ γνώμῃ "

dorum absentia, & pœnitentiæ præsentia. Impossibile enim est, indigentem rebus vitæ necessariis non animo frangi, nec potiora negligere, conantem quomodocumque & undecumque istas comparare. Atque rursum: *Quomodo quis poterit esurienti cibum dare, sitienti potum, cooperire nudum, tecto carentem recipere, quæ non facientibus ignem minatur & tenebras exteriores?* Et inferius: *Renunciandum ergo illis facultatibus quæ nocent; non illis quæ recto adhibito usu etiam prodesse possunt. Prosunt autem, quæ prudenter & moderate & pie dispensantur.* Ac rursum: *Qui habet possessiones & aurum & argentum & domos, ut Dei munera, Deoque largitori ab illis servit ad hominum salutem, & agnoscit se hæc possidere propter fratres magis quam propter seipsum, quive quæ possidet sibi subjicit, non autem illis servit, neque in animo hæc circumfert, nec istis definit & circumscribit vitam suam, sed etiam bonum aliquod opus & divinum semper operatur: sique carendum aliquando his sit, potest placido animo*

„ καὶ ἀπαλλαγὴν αὐτῶν ἐνεγκεῖν ἐξ ἴσου, καθάπερ καὶ τὴν περιου-
„ σίαν, οὗτος ὁ μακαριζόμενος ὑπὸ τοῦ κυρίου, καὶ πτωχὸς τῷ πνεύ-
„ ματι λαλούμενος, κληρονόμος ἕτοιμος οὐρανοῦ βασιλείας, οὐ πλούσιος
„ ζῆσαι μὴ δυνάμενος. καὶ κατωτέρω, οὕτω καὶ ἄπορός τις ἂν
„ καὶ ἄβιος εὑρεθείη ποτ' ἂν μεθύων ταῖς ἐπιθυμίαις. καὶ
„ χρήμασι πλούσιος, νήφων, καὶ πτωχεύων ἡδονῶν, πεπεισμένος,
„ συνετὸς, καθαρὸς, κεκολασμένος. καὶ κατωτέρω, ἀλλ' ὁρᾷς
„ σεαυτὸν ἡττώμενον ὑπ' αὐτῶν καὶ ἀνατρεπόμενον, ἄφες, ῥίψον,
„ μίσησον, ἀπόταξαι, φύγε. κἂν ὁ δεξιός σου ὀφθαλμὸς
„ σκανδαλίζῃ σε, ταχέως ἔκκοψον αὐτόν. αἱρετώτερον ἑτεροφθάλ-
„ μῳ βασιλεία θεοῦ, ἢ ὁλοκλήρῳ τὸ πῦρ. κἂν χεὶρ, κἂν ποῦς,
„ κἂν ἡ ψυχὴ, μίσησον αὐτήν. ἂν γὰρ ἐνταῦθα ἀπόληται
„ ὑπὲρ χριστοῦ, ἐκεῖ ζωογονήσεται. ἀλλ' εἰ δύναταί τις ἐνδοτέρω
„ τῶν ὑπαρχόντων κάμπτειν τῆς ἐξουσίας, καὶ μέτρια φρονεῖν,
„ καὶ σωφρονεῖν, καὶ θεὸν μόνον ζητεῖν, καὶ θεὸν ἀναπνεῖν, καὶ
„ θεῷ συμπολιτεύεσθαι, πτωχὸς οὗτος παρέστηκε ταῖς ἐντολαῖς,
„ ἐλεύθερος, ἀήττητος, ἄνοσος, ἄτρωτος ὑπὸ χρημάτων. εἰδὲ μή.

æque ferre & absentiam eorum, sicut & præsentiam; hic est qui beatus prædicatur a Domino, & pauper spiritu appellatur, certus hæres regni cælestis, non dives vivere nesciens. Atque inferius: *Sic è contrario etiam inops aliquis & egenus deprehendi potest aliquando ebrius concupiscentiis: & dives opibus sobrius, & voluptatum egens, persuasus, prudens, purus, castigatus.* Et inferius: *Sed si vides teipsum depravari & vinci ab eis, & subverti, relinque, abjice, odio prosequere, renuncia, fuge. Atque si oculus tuus dexter scandalizet te, cito erue eum, præoptandum enim lusco regnum Dei quam integro ignis. Item si manus, si pes, si anima, odio prosequere eam. Si enim hic pereat pro Christo, illic vivificabitur. Si vero quis potest intra opum potestatem flectere, & moderate de se sentire, & temperatus esse, & Deum solum quærere, Deumque spirare, & cum Deo versari, pauper iste adsistit præceptis, liber, invictus, sanus, a divitiis illæsus. Sin minus, citius*

Digitized by Google

θᾶττον κάμηλος διὰ βελόνης εἰσελεύσεται, ἢ ὁ τοιοῦτος πλούσιος ἐπὶ " τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ παρελεύσεται. "

Ἐντελοῦς δὲ καλοκἀγαθίας ἐγκρατὴς, ὁ διαρθρῶν ἐν ὁποιῳοῦν πράγματι τὰ προσήκοντα, καὶ πάσαις γραμμαῖς ἐπακριβῶν τὴν θεοειδῆ εἰκόνα τῆς ψυχῆς, καὶ εἰς τοῦτο ὅλῳ σθένει διατεινόμενος, ἑαυτῷ προσέχων, ἑαυτῷ ἐπαγρυπνῶν, οὐκ ἀμελῶν δὲ οὔτε φίλων, οὔτε πατρίδος, ἀλλ' ὑπουργῶν κἀκείνοις τὰ δέοντα, καὶ ὁπότε δεήσοι, οὔτε τῶν ὄντων, οὔτε τοῦ σώματος, οὔτε τῆς ζωῆς ὁ τῷ ὄντι καλὸς καὶ ἀγαθὸς φείδεται ὑπὲρ τοῦ καθήκοντος. διὰ δὲ θεὸν ἐς ἀρετῆς ἐληλακὼς (ὡς ὁ Παῦλος) ἀκρότητα, καὶ ἐν χριστῷ ζῶν, ὀλιγωρήσει καὶ ὅλου ἑαυτοῦ πᾶν εἶδος φιλαυτίας ἀποδυσάμενος, καὶ οἱονεὶ αὐγοειδὲς ὄχημα τῆς ψυχῆς ἀποθέμενος, ἀκράτῳ δὲ τῷ θείῳ ἔρωτι κοῦφος ἐποχούμενος. κηδεμονικὴ ἄρα ἡ καλοκἀγαθία, καὶ τοῦτο τοῦ καιροῦ καλοῦντος, θείου ζήλου μεστή. καὶ μάρτυς ὁ ζῆλος Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, Φινεὲς, καὶ Ἡλιοῦ, καὶ ἄλλων συχνῶν, ὧν πρόκεινται τὰ λαμπρὰ παραδείγματα τοῖς ἀνελίττουσι τὰς ἱερὰς γραφὰς, καὶ τὰς βίβλους

camelus per acum transibit, quam talis dives in regnum Dei intrabit.

Perfectam autem probitatem adeptus est, qui omnibus suis partibus absolvit officia in quocumque negotio, qui omnibus lineis complet divinam animæ imaginem, eoque omnibus viribus contendit, sibi intentus, sibi invigilans; nec tamen amicorum curam relinquens nec patriæ, sed his etiam debita præstans ministeria. Atque ubi opus nec opibus nec corpori nec vitæ parcit vir vere bonus, officii causa: quin etiam propter Deum, ad summum virtutis provectus, (ut Paulus) inque Christo vivens, etiam seipsum totum contemnet, postquam omne genus amoris proprii exuit, & tamquam splendidum animæ vehiculum deposuit, simplici & puro amori divino invehens. Est itaque probitas sedula & officiosa, atque ubi tempus postulat, divini zeli plena. Testis zelus Josuæ, Phinees, Eliæ, & aliorum complurium, quorum illustria prostant exempla evolventibus scripturas sacras, librosque

τῶν

» τῶν ἁγίων πατέρων. Εὐλογητὸς Κύριος ὁ Θεός μου, ὁ διδάσκων ψαλ. ρμγʹ.
» τὰς χεῖράς μου εἰς παράταξιν, τοὺς δακτύλους μου εἰς πόλεμον.
» καὶ πάλιν, εὐφρανθήσεται δίκαιος ὅταν ἴδῃ ἐκδίκησιν, τὰς ψαλ. νζʹ.
» χεῖρας αὐτοῦ νίψεται ἐν τῷ αἵματι τοῦ ἁμαρτωλοῦ. τὰ τοῦ Θεοῦ
» κρίματα ἐκδικεῖν ἀπαραίτητος ἀνάγκη, φησὶν ὁ οὐρανοφάντωρ
» Βασίλειος, ἵνα μὴ συμπαραπολαύῃ τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ ὁ ἐφησυχάζων. καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος καλοκἀγαθίας ἐραστὴν καὶ προστάτην ὀνομάζει τὸν ἄρχοντα τὸν βοηθὸν ἀρετῆς, καὶ ἀνταγωνιστὴν κακίας. καὶ πολύς ἐστιν εἰς δικαιοσύνην, καὶ κηδεμονίαν, καὶ προστασίαν, ὀτρύνων τοὺς δυναμένους ἀπειλαῖς καὶ φόβῳ, μετὰ ξίφους καὶ τελαμῶνος, ἰδίᾳ τε καὶ κοινῇ εἰρήνην βραβεῦσαι.
» διὰ τοῦτο ἀξιοῦμεν παρεῖναι, φησι, καὶ βοηθεῖν ἡμῖν ὡς τάχιστα, ἐπισ. κθʹ.
» καὶ δικάσοντα, καὶ συνηγορήσοντα. καὶ πάλιν, ἀλλ' ὅ, τι ἂν ἐπισ. κʹ.
» δυνηθῇς τῶν σβεστηρίων ὀργάνων, τοῦτο προσένεγκε, καὶ τοῖς
» ἄλλοις διακελεύων, ἵνα καὶ τὸ σὸν εὖ ἔχῃ τοῦ κοινοῦ πράττοντος
» ἄμεινον. καὶ πάλιν, εἰ γένοιτο πολλοὺς τῶν ἡμετέρων τὸ γένος ἐπισ. ϛʹ.
» τὴν σὴν μιμήσασθαι καλοκἀγαθίαν, πάντα ἡμῖν οἶδ' ὅτι ἕξει

sanctorum Patrum. * *Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium & digitos meos ad bellum.* Ac rursus: ** *Lætabitur justus cum viderit vindictam: manus suas lavabit in sanguine peccatoris. Dei judicia vindicare, irrecusabilis est necessitas*, inquit ille cœli monstrator Basilius, *ne in eo cessans experiatur iram divinam.* Et Gregorius theologus probitatis amatorem & patronum appellat eum Præfectum qui virtuti opitulatur, hostemque malitiæ: multusque est in adhortandis ad justitiam, Psal. 143. 1. curam & defensionem iis qui possunt minis & terrore, gladio ac clypeo, privatim & publice pacem procurare. Psal. 67. 2. *Idcirco volumus*, inquit, *adesse & succurrere nobis quamprimum, & judicaturum & defensurum.* Ac rursum: *Sed quæcumque instrumenta extinctoria potes, ea admove, aliisque impera, atque effice, ut Rep. melius habente, tua etiam res meliore sit loco.* Rursumque: *Si eveniat ut plures ex nostra natione imitentur tuam probitatem, omnia,*

καλῶς

Digitized by Google

καλῶς τά τε κοινὰ καὶ τὰ ἴδια. παρακαλῶ δὲ, ὥσπερ τὸν « ἔξωθεν πόλεμον τῇ σεαυτοῦ δεξιᾷ καὶ συνέσει καταλύεις γενναίως « ὑπὲρ ἡμῶν ἱςάμενος, οὕτω λῦσον καὶ τὸν ἡμέτερον ὅσα γέ ἐςιν « ἐπὶ σοὶ εἰρηνικὸν γενέσθαι τὸ τέλος τοῖς συνελθοῦσι νῦν ἐπισκό- «
Ἐπισ. μζ. ποις ἀγωνισάμενος. καὶ Ἀλυπίῳ γράφων, σπαράσσει τὴν ἡμε- « τέραν οἰκίαν τὴν παρ᾽ ὑμῖν ὡς πυνθάνομαι βιαίοις ἐφόδοις ὁ καλὸς « Παλλάδιος, ὁ δὲ βοηθήσων οὐδείς. καλὸν οὖν ἐςι σοὶ μάλιςα μὲν « καὶ παρόντος κήδεσθαι τοῦ ἀνδρὸς, πολλῷ δὲ πλέον ἀπόντος, ὡς ἂν « μὴ παντάπασιν οἰχήσεται διαφθαρέντα καὶ διαῤῥυέντα τὰ πράγμα- « τα κατὰ πολλὴν τοῦ κωλύσοντος ἐρημίαν. «

Ἔςι δὲ καὶ σωφροσύνης ἐραςὴς ὁ καλὸς καὶ ἀγαθὸς, τὴν φθοροποιὸν ἀκολασίαν ὡς ἰοβόλον ὄφιν ἀποφεύγων. πῶς γὰρ μιμήσεται θεὸν συὸς δίκην ταῖς ἀποπλύσοις ἡδοναῖς φυρόμενος; πῶς σχολάσει τῇ εὐχῇ καθηδυπαθῶν, καὶ κατασπαθῶν, καὶ ὅλως τῇ ἰλύϊ προστετηκώς; πῶς ἀσκήσει φρόνησιν ἐν ἑαυτῷ ἄφρων ὤν; πῶς δικαιοσύνης ἀνθέξεται ἀφ᾽ ἑςίας ἀδικεῖν ἀρχόμενος; κατατρί-

sat scio, nobis recte habebunt, tam publica quam privata. Rogo autem ut, quemadmodum externum bellum tua ipsius dextera & prudentia dissipas, strenue pro nobis stans, ita & nostrum deleas, quantum in te est, contendens ut pacatum habeant finem Episcopi qui nunc convenere. Atque
Epist. 47. Alypio scribens: *Lacerat nostram domum quae apud vos est, ut audio, violento impetu, bonus ille Palladius, qui autem subveniat opemque ferat, est nemo. Decet autem te, etiam praesentis quidem rationem habere illius hominis, sed multo magis absentis, ne prorsus dilapsa pereant & intereant omnia, magno impedientis defectu.*

Est vero & temperantiae amans vir bonus & probus, pestiferam intemperantiam ut venenatum angvem fugiens. Quomodo enim Deum imitabitur is qui more porci in foedis volutatur voluptatibus? Quomodo vacabit precibus, luxurians & deliciis diffluens, lutoque plane affixus? Quomodo exercebit prudentiam qui in seipso est insipiens? Quomodo justitiam curabit a Lare injusta facere inci-

βων.

Digitized by Google

βων τὸ σῶμα, μολύνων τὴν ψυχὴν, ἐπιτέμνων τὴν ἐπίκηρον, ζημιώμενος τὴν αἰώνιον; πῶς δὲ ἀνδρείαν ἀσκήσει ὁ ἐκτεθηλυμένος καὶ ἐκδεδιῃτημένος, καὶ λημμῶν σῶμά τε καὶ ψυχὴν, ὐδ᾽ ἀνανεῦσαι ὅλως δυνάμενος; ἐπιμελήσεται μέντοιγε μετρίως τῦ σώματος, ὃ ἐνέχυρον ἔλαβε παρὰ Θεῦ, καὶ ὄργανον λειτυργῆσαι τῷ τε δεσπό-
„ ζοντι, καὶ τῷ ὁμοφύλῳ. ἐν ἀγρῷ πόῤῥω πϋ, φησιν, ὁ θεῖος
„ Γρηγόριος, τῆς μονῆς διατρίβοντες, κἀκεῖ τῦ σώματος ἡμῶν ἐπιμε- Ἐπισ. ε'.
„ λύμενοι. ὐδ᾽ ἀπώσεται εὐθυμίαν σώφρονα τὴν τόνον ἐμποιῦσαν τῇ Βίκτ.
„ ψυχῇ ἐν τῷ τῆς ἀρετῆς δρόμῳ. Ἥδθην ἐπαινύμενός, φησιν ὁ αὐτὸς Ἐπισ. νε'.
„ ἅγιος. καὶ πρὸς Ἀςέριον γράφων, τετιμήμεθα παρ᾽ ὑμῶν, Εὐαγρ.
„ δεδοξάσμεθα, τῆς ἀρχῆς ἀπελαύσαμεν, τῆς φιλανθρωπίας Ἐπισ. νβ'.
„ ἐνεφορήθημεν. καὶ Γρηγορίῳ Νύσσης, ὔτε ὑπερορώμενοι δυσχεραίνο- Ἐπισ. β'.
μεν, καὶ τιμώμενοι χαίρομεν. τὸ γὰρ συγνὸν, καὶ κατηφὲς, καὶ σκυθρωπὸν, καὶ αὐχμηρὸν, ὐκ εἰσὶν ἀρετῆς χρώματα, τοῖς τε μετ᾽ ἀνθρώπων διαιτωμένοις ἐπιπολάζοντα, ἀπαντᾷ λίαν

piens, corpus destruens, animam fœdans, abbrevians hanc vitam caducam, amittens æternam? Quomodo fortitudinem exercebit effœminatus, inordinato victu utens, marcens corpore & anima, nec emergere omnino valens? Curabit tamen corpus moderate, quod a Deo accepit ut pignus & instrumentum ad præstandas functiones cum principi ac magistratui tum societati. *Ruri, longe a monasterio,* inquit divus Gregorius, *commorantes, ibique corporis nostri curam agentes.* Neque lætitiam repudiabit moderatam, quæ animum intendit in virtutis stadio. *Gaudeo, me laudari,* idem inquit Sanctus. Epist. 55. Evagrio.
Et Asterio scribens: *Honore affecti a vobis sumus, glorificati, imperio fruiti, humanitate & clementia satiati.* Epist. 52.
Et Gregorio Nysseno: *Et contemptum moleste non ferimus, & honore lætamur.* Epist. 2.
Tristitia enim & mœstitia, & vultus tetricus & squalor, virtutis pigmenta non sunt; atque in consuetudine hominum viventibus inhærentia admodum sunt molesta, tamquam probitatis simulationem olentia, at

Digitized by Google

ὀχληρὰ ὡς ὑποκρίσεως ὄζοντα. τὸ δὲ κόσμιον, καὶ ἱλαρὸν, καὶ
γεγηθὸς, καὶ εὐαπάντητον, καὶ εὐπροσήγορον, καὶ εὐμενὲς, καλο-
κἀγαθίας εἰσὶ βαφαὶ, φῶς ἐπισίλβον ταῖς ἀρεταῖς. ταῖς μείζοσι “
τῶν ἀρετῶν ἐπεκτείνεσθαι ἀγωνίζου, φησὶν ὁ μέγας Βασίλειος, καὶ “
τῶν ἐλαττόνων μὴ ἀμελεῖν, σφάλματος μὴ περιφρόνει κἂν μικρό- “
τερον παντὸς κνωδάλου ᾖ. καὶ τὸ μικρὸν γὰρ εἰ παρὰ χορδὴν “
χωρήσει, λύει τὸ ἐμμελὲς καὶ ἐναρμόνιον τοῦ βίου.

Ἔστωσαν δὴ κεφάλαιον τοῦ λόγου οἱ λόγοι τοῦ αὐτοῦ θεσπεσίου
πατρὸς, ἁρμόττουσι γὰρ παντὶ χριστιανῷ, ὃν εἶναι βούλεται, γνῶσιν “
ἔχοντα τῶν θείων γραφῶν, ἀπερίσπαστον, ἀφιλάργυρον, ἀπράγ- “
μονα, ἡσύχιον, θεοφιλῆ, φιλόπτωχον, ἀόργητον, ἀμνησίκακον, “
πολὺν εἰς οἰκοδομὴν τῶν ἐγγιζόντων αὐτῷ, ἀκενόδοξον, ἀνυπερήφανον, “
ἀκολάκευτον, ἀπερίτρεπτον, μηδὲν προτιμῶντα τοῦ θεοῦ. “

Ἀποταξάμενος δὲ ὁ καλὸς κἀγαθὸς τῷ κόσμῳ, ἀποδύσεται
καὶ τὴν περὶ τὸν πλοῦτον ἐπιθυμίαν, καὶ τὸν ἐνδότατον τῆς

modeſtia, & lætitia & hilaritas, & comitas, & affabilitas, & benignitas, probitatis ſunt tincturæ, lux reſplendens in virtutibus. *Majoribus virtutibus contendere nitere,* inquit magnus Baſilius, *nec tamen minores negligito: vitium noli contemnere etiamſi quolibet inſecto ſit minus.* Nam & parvum illud, chorda aberrans, diſſolvit concinnitatem & harmoniam vitæ.

Summa autem ſermonis, ſint verba ejusdem Patris ſanctisſimi, conveniunt enim omni Chriſtiano, quem vult eſſe, *Gnarum divinarum ſcripturarum, indiſtrictum, ab avaritia alienum, incurioſum, tranquillum, Deo devotum, pauperes amantem, non iracundum, oblivioſum injuriæ, multum ædificantem appropinquantes ei, inanis gloriæ contemptorem, ſine ſuperbia, ab adulatione averſum, inconcuſſum, nihil anteferentem Deo.*

Renuncians autem vir bonus & probus mundo, exuet cum cupiditate divitiarum etiam interiorem amoris proprii tunicam, ex-

φιλαυ-

Digitized by Google

φιλαυτίας χιτωνίσκον, καὶ ἀσκήσει ἐν πᾶσι τὸ νηφάλιον, τὴν δὲ
πρὸς θεὸν νηφάλιον μέθην ἐνστερνίσεται, λήθην μὲν τῶν κακῶν
ἕξει, τὴν δὲ τῶν καλῶν μνήμην περιθάλψει. μετὰ τῆς πολυκε-
φάλου τῶν παθῶν ὕδρας μονομαχήσει θεοῦ συνεφαπτομένου, καὶ
τὰ τῆς νίκης περαίνοντος, τὴν ἐν ταπεινώσει λανθάνουσαν ἀλαζο-
νείαν τὸ μέγα θηρίον πατήσει, καὶ τῷ πυρὶ τῆς ἐν ἁπλότητι
ἀγάπης * τὴν κεφαλὴν αὐτῆς συνθλάσει. γνώσει καὶ θεωρίᾳ
ἑαυτὸν ἐπιδώσει, ἀλλὰ τὸ περίεργον καὶ τὴν ἐν ὕψει πτῶσιν δεδιτ-
,, τόμενος, τοῦ μὴ ὀρθῶς γινώσκειν τὸ ἀγνοεῖν αἱρήσεται. καὶ ἔθετο ψαλ. ιζ.
,, σκότος ἀποκρυφὴν αὐτοῦ. οὐκοῦν τὰ πτερὰ τοῦ νοὸς χαλάσει, ἔν
,, τε τῇ καρδίᾳ τὸν θεὸν ζητήσει, ἀσφαλεστέρα γὰρ ἡ τῆς καρδίας
,, σοφία. ὁ θεὸς τῆς καρδίας μου, φησὶν ὁ Δαβίδ, καὶ ὁ Σολομῶν, ψαλ. οβ.
,, υἱὲ ἐὰν σοφὴ γένηταί σου ἡ καρδία, εὐφρανεῖς καὶ τὴν ἐμὴν καρδίαν. παροιμ. κγ.
,, καὶ πάλιν, δός μοι υἱὲ σὴν καρδίαν. ἐκείνην γὰρ θέλει ὁ θεὸς,
,, ἐκείνην ἐμπίπλησι τοῦ θείου ἔρωτος, ἐκείνη ἐν τῷ φαεινοτάτῳ γνόφῳ

ercebitque in omnibus ſobrietatem, divini autem amoris ebrietatem pectore concipiet: malorum quidem obliviſcetur, bonorum autem memoriam fovebit: cum multicipiti affectuum Hydra depugnabit, Deo adjuvante, & victoriam perficiente: latitantem in humiliatione arrogantiam, magnam illam beluam, calcabit, atque igne charitatis in ſimplicitate, caput ejus conteret. Scientiæ & contemplationi erit deditus, ſed curioſitatem, neve ex alto ruat, formidans, cognitione falſa potiorem ducet ignorantiam. *Et poſuit tenebras in latibulum ſuum.* Pſ. 17, 12. Igitur mentis alas laxabit, inque corde Deum quæret; certior enim eſt cordis ſapientia. *Deus cordis mei*, inquit David. Pſ. 72, 26. Et Salomon: *Fili mi, ſi ſapiens fuerit cor tuum, exhilarabis etiam cor meum.* Prov. 23, 15. 16. item: *Præbe fili mi cor tuum mihi.* Cor enim vult Deus, illud implet divino amore, illud in lucidiſſimo

διαιτωμένη, καὶ ἐν τῇ ἀγάπῃ νήχουσα, ἀπὸ πιότητος οἴκου Θεοῦ ἐμπλησθήσεται, καὶ ἀπὸ τοῦ χειμάῤῥου τῆς τρυφῆς αὐτοῦ ποτισθήσεται. Ψαλ. ιϛʹ. χορτασθήσομαι ἐν τῷ ὀφθῆναί μοι τὴν δόξαν σου.

* Psal. 16, 15. nimbo degens, & in charitate natans, pinguedine domus Dei implebitur, & torrente deliciarum ejus potionabitur. * *Satiabor cum apparuerit gloria tua.*

EXCUDIT

JOH. GEORG. SCHNIEBES.

❧):(❧

ERRATA.

Pag. 1. l. 3. βιβαλίυ l. βιβλίυ.
- l. 4. post περὶ adde τῶν.
- l. 6. ὃ l. ὁ.
- 2. l. 12. ἐνεργηκαν l. ἐνέργηκαν.
- 3. l. 12. Θήρα l. Θήρᾳ.
- 4. l. 6. Δατίνων l. Λατίνων.
  l. 15. σψόδρα l. σφόδρα.
- l. 17. λειΦρόρυ l. λειΦόρυ.
- 5. l. 2. Φροντιζοντα l. Φροντίζοντα.
- 6. l. 7. post vocem καλῦ adde: καὶ ἀρετῆς
  l. 10. διιθύνη l. διιθύνη.
- 7. l. 1. ὢν l. ὧν.
- 8. l. 16. ἄλλυ l. ἄλλυ.
- 9. l. 6. πρὰ'τ7οντος l. πράτ7οντος.
  l. 8. κανωνίαν l. κοινωνίαν.
  l. 10. ἕκατος l. ἕκατος.
- 10. l. 3. ταπηνώσεως l. ταπεινώσεως.
  l. 6. post vocem πρόκειται add. τοῖς.
  l. 9. post vocem βίῳ add. τῷ.
  l. 14. ἀποθνήκσομεν l. ἀποθνήσκομεν.
- 11. l. 10. ἐυφραⁿθήτω l. ἐυΦρανθήτω.
  l. 12. διισχυρίζονται l. διϊσχυρίζονται.
- 12. l. 5. κατασΦράτ7ων l. κατασφάτ7ων.
- 13. l. 3. post vocem ὕλης add. τῆς.
  l. 5. ὑπωπιάζων l. ὑποπιάζων.
  l. 14. post vocem θεωρίας, add. καὶ
  ἀνέσεως.
- 14. l. 15. καί leg. καὶ.
- 15. l. 8. post vocem ἱεροῖς adde ναοῖς.
  l. 11. post vocem λαῶ adde αὐτῶ.
- 16. l. 4. ςαθηρόσητος l. ςαθηρότητος.
  l. 7. ἀντίτ7όμενος l. ἀντιτ7όμενος.
- 17. l. 10. καὶ deleatur.
- 19. l. 5. ὐρανὸν l. ὐρανὸν.
- 21. l. 6. ἀθρωπίνης l. ἀνθρωπίνης.
- 22. l. ult. ἐπιγράφτοι l. ἐπιγράΦεται.
- 23. l. 9. θέλημάσυ l. θέλημά συ.

Pag. 24. l. 4. Σαλομὼν l. Σολομὼν.
  l. 12. post vocem ἀγάπης add. καὶ
  χαρᾶς.
- 26. l. 15. ἔμπροθεν l. ἔμπροσθεν.
- 27. l. 5. δεισηδαιμονῦσα l. δεισιδαιμονῦσα.
  l. 9. Φησὶ l. Φησὶ.
- 28. l. 12. τιμῶσι με l. τιμῶσί με.
- 29. l. 15. ἡμᾶς l. ἡμᾶς.
- 30. l. 4. ἀυτὸν l. ἀυτόν.
  l. 8. γὰρ l. γάρ.
  ibid. Σολολὼν l. Σολομὼν.
  l. 11. γὰρ l. γάρ.
  l. 15. ἄτικρυς l. ἄντικρυς.
- 31. l. 15. μηδὲν l. μηδέν.
- 32. l. 2. ἀπεκαρεέρησαν l. ἀπεκαρτέρησαν.
  l. 3. ὁλοκάτωμα l. ὁλοκάυτωμα.
  l. 8. ἀθρώπυ l. ἀνθρώπυ.
  l. 13. Μηδὲν l. Μηδέν.
- 33. l. 5. ἰθύνομενος l. ἰθυνόμενος.
- 34. l. 5. ἰδομυχώντων l. ἐνδομυχώντων.
  l. 12. ἐπιπάτ7οντι l. ἐπιτάτ7οντι.
  l. 15. διαγνώσκει l. διαγινώσκει.
  ibid. τρέπον l. πρέπον.
  l. 18. κοσμιότητα l. κοσμιότητα.
- 35. l. 13. ἀθρωπίνης l. ἀνθρωπίνης.
  l. 15. ἐκάςῳ l. ἑκάςῳ.
  l. 16. γενναιότητος l. γενναιότητος.
P. 38. l. 2. διακαιοσύνη l. δικαιοσύνη.
  l. 7. post vocem σιωπῇ add. comma
- 41. l. 7. ἀμαρτίας l. ἁμαρτίας.
- 42. l. 5. ἐπιδεξιότητα l. ἐπιδεξιότητα.
  l. 14. πονηρευμένυς l. πονηρευομένυς.
- 43. l. 8. ἀπερίεργῳ l. ἀπεριέργῳ.
- 44. l. 2. ἐπιβυμεύειν l. ἐπιβυλεύειν.
  l. 3. ἒτη l. ἔτη.

Pag. 44.

Digitized by Google

Pag. 46. l. 3. συρόμενα leg. συρόμενα.
l. 15. ἀκέραιον l. ἀκέραιον.
- 48. l. 3. προιμίοις l. προοιμίοις.
l. 9. ἀδρία l. ἀνδρία.
- 49. l. 10. ἀνχένα l. αὐχένα.
- 50. l. 11. post vocem χώρῃ add. καὶ τῇ ὥρῃ.
l. 16. ἡρωϊκῆς l. ἡρωϊκῆς.
- 51. l. 2. τὴ l. τὸ.
l. 5. παρεμβολῆ l. παρεμβολῇ.
l. 8. ἐπνέγκαι l. ἀπενέγκαι.
l. 14. κάι l. καὶ.
- 52. l. 12. πορεύομενος l. πορευόμενος.
- 54. l. 3. ἀδρείαν l. ἀνδρείαν.
l. 12. post vocem ἐν adde: τῷ.
l. 17. ἐναβρύνομενοι l. ἐναβρυνόμενοι.
- 55. l. 10. ἀνεῤῥάγησαν l. ἀπεῤῥάγησαν.
l. 16. ὐδὲν l. οὐδὲν.
l. 17. ἀδρεία l. ἀνδρεία.
- 66. l. 8. ὁμλῶν l. ὁμιλῶν.
- 68. l. 2. ἴτρῳ l. οἴτρῳ.
- 69. l. 6. ἄνεσεως l. ἀνέσεως.
- 71. l. 9. ἀνάπτης l. ἀνάπτης.
l. 13. διαῤῥέοντα l. διαῤῥέοντα.
- 72. l. 14. ἐπήνθη l. ἐπήνθη.
- 76. l. 2. ἠπίοτητος l. ἠπιότητος.
- 80. l. 6. χπησάμενος l. χρησάμενος.
- 81. l. 5. νητέιας l. νηστείας.
- 86. l. 7. ἕνκα l. ἕνεκα.
- 87. l. 8. προσίεμενος l. προσιέμενος.

Pag. 90. l. 11. ματὰ l. μετὰ.
l. 16. τῳ l. τῷ.
- 91. l. 7. ἡδολῶν l. ἡδονῶν.
- 93. l. 16. ἐμμείνεις l. ἐμμείνοις.
- 94. l. 16. ματὰ l. μετὰ.
- 96. l. 15. ἀτιπάλης l. ἀντιπάλης.
- 97. l. 17. βέλημμ l. βέλη μοι.
- 98. l. 5. ἐπαναπαύομενοι l. ἐπαναπαυόμενοι.
- 99. l. 1. ἰακωβ l. ἰακώβ.
ibid. ἐμοὶ l. ἐγώ.
- 100. l. 3. πραγματεύομενοι l. πραγματευόμενοι.
- 101. l. 5. τυ l. τῦ.
- 102. l. 5. ταῖς l. τοῖς.
- 104. l. 5. post vocem σκάφην adde: σκάφην.
- 105. l. 6. ἀδικόσομεν l. ἀδικήσομεν.
l. 14. μνηστεύομενος l. μνηστευόμενος.
- 107. l. 12. χαλκεύοντων l. χαλκευόντων.
- 108. l. 13. τατὰ l. κατὰ.
- 110. l. 3. πανταχῦ l. πανταχῦ.
l. 7. σπένδηται l. σπένδεται.
- 112. l. 9. συμβολευόμενος l. συμβουλευόμενος.
- 114. l. 16. κομιδῇ l. κομιδῇ.
- 118. l. 17. ὑποταγῇ l. ὑποταγῇ.
- 120. l. 7. ἄγγοιαν l. ἄγνοιαν.
- 136. l. 7. προσένεγκεν l. προσενήνοχεν.

A01
1453510

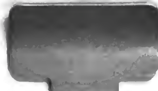
Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

11709

Digitized by Google